

Honvédségi Szemle

150. ÉVFOLYAM
2022/3. SZÁM

A HAZÁÉRT

**A Magyar Honvédség szakmai,
tudományos folyóirata
Kiadja a Magyar Honvédség Parancsnoksága**

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök (főszerkesztő):

Dr. Porkoláb Imre ezredes (PhD)

Tagok:

Dr. B. Stenge Csaba (PhD)

Dr. Bali Tamás ezredes (PhD)

Dr. Boldizsár Gábor ezredes (PhD)

Dr. Harai Dénes ny. ezredes (PhD)

Dr. Harold E. Raugh alezredes (PhD)

(Los Angeles-i Egyetem)

Dr. Király László (CSc)

Dr. Koller József dandártábornok (PhD)

Dr. Lippai Péter dandártábornok (PhD)

Dr. Luís Manuel Brás Bernardino alezredes (PhD)

(Katonai Akadémia, Lisszabon)

Dr. Molnár Ferenc dandártábornok (PhD)

Dr. Nagy László ny. ezredes (DSc)

Dr. Rajnai Zoltán (PhD)

Dr. Rudolf Urban ny. dandártábornok (CSc)

(Cseh Köztársaság Rendőri Akadémiája, Prága)

Dr. Sári Gábor alezredes (PhD)

Dr. Sascha-Dominik Bachmann (LLD)

(Bournemouthi Egyetem)

Siposné Dr. Kecskeméthy Klára ezredes (CSc)

Dr. Srdja Trifković (PhD)

(Banja Luka-i Egyetem)

Dr. Szakály Sándor (DSc)

Dr. Wagner Péter (PhD)

A szerkesztőbizottság titkára:

Dr. Stohl Róbert százados (PhD)

(Stohl.Robert@hm.gov.hu)

A folyóirat kiadásában és terjesztésében közreműködik a HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó

Felelős vezető: Kulcsár Gábor ügyvezető

A Zrínyi Kiadó vezetője:

Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy (PhD)

Szerkesztőség

Felelős szerkesztő: Kiss Zoltán ny. alezredes

Telefon: +36 30-343-4801; kiss.zoltan@hmzrinyi.hu

Szerkesztő: Havasi Máté

Műszaki vezető: Eisrichné Schubert Andrea

Tördelő: Petrezselyem Kitti

Illusztrációk, ábrák: László Zoltán

Korrektor: Török Judit

Szerkesztőségi titkár: Pásztor Júlia

Telefon: 272-02 (HM); 459-5355

e-mail: pasztor.julia@hmzrinyi.hu

A szerkesztőség címe: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/b

Nyomdai kivitelezés: HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.

Sokszorosítóosztály

Felelős vezető: Pásztor Zoltán

A folyóirat 600 Ft-os áron megvásárolható a Zrínyi Kiadó könyvesboltjában, valamint a HM Zrínyi Kft. webáruházában (shop.hmzrinyi.hu).

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható a honvedsegiszemle.hu oldalon.

HU ISSN 2060-1506

A Honvédségi Szemlét az MTA Hadtudományi Bizottság „A” kategóriás mértékadó folyóiratként ismeri el.

A folyóiratban közölt tanulmányok lektoráltak.

A Honvédségi Szemle lapelődői:

Ludovica Academia Közlönye, Magyar Katonai Közlöny,

Magyar Mars, Magyar Katonai Szemle, Honvéd,

Katonai Szemle, Honvédelem, Új Honvédségi Szemle

A Honvédségi Szemle tagja

az Európai Katonai Sajtószövetségnek (EMPA)

Tisztelt Szerzőink!

Felhívjuk szíves figyelmüket arra, hogy a *Honvédségi Szemle* egyedi elektronikus forrásazonosítóval (Digital Object Identifier – DOI) látja el a tudományos cikkeket. A szerkesztőségbe beérkezett kéziratok publikálásának feltétele éppen ezért egy új ponttal bővült:

a *Felhasznált irodalom* jegyzékében lévő bibliográfiai adatok feltüntetése után – amennyiben van – a hivatkozott írás DOI-ját is meg kell adni.

A *Honvédségi Szemle*ben közölt írások automatikusan bekerülnek a Magyar Tudományos Művek Tárába és az MTAKIK REAL, illetve REAL-J repozitóriumába. Arra kérjük Szerzőinket, hogy ennek érdekében regisztrálják magukat a www.m2.mtmt.hu oldalon.

A szerkesztőség

Honvédségi Szemle

150. ÉVFOLYAM,
2022/3. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

TARTALOM

FÓKUSZBAN

Gazdag Erika:

Koncepciófejlesztés a NATO-ban 3

HADERŐSZERVEZÉS, -FEJLESZTÉS

Schubert Bálint:

Az autonóm fegyverrendszerekkel szemben támasztott követelmények
a humanitárius nemzetközi jog tükrében 20

Hegedüs Zoltán alezredes:

A csapatmozgások engedélyezésének egyes szabályozási kérdései (1.) 31

NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG

Kajuha Petra:

A közösségi média hatása a döntéshozatali rendszer
és az államszervezés tükrében 46

VEZETÉS, FELKÉSZÍTÉS

Horváth Tibor ezredes – Tábi Levente alezredes:

A rögtönzött robbanóeszközök elleni tevékenység
kiegészítő- és támogatóképeségei 58

Juhász Tamás százados – Harangi-Tóth Zoltán őrnagy:

A hadijátékok alkalmazási lehetőségei
döntéshozatali képességet fejlesztő eszközként 74

Sásik Csaba alezredes:

Katonai szociális munka harci körülmények között
– a harcoló katona komplex humán támogatása 86

Kis-Bús Károly alezredes:

A 48. Nagy Sándor Területvédelmi Zászlóalj (Zala megye)
képességeinek fejlődését befolyásoló tényezők áttekintése 101

HADTÖRTÉNELEM

Balla Tibor alezredes:

A magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia vezetői, 1872–1918 (2.) 111

*Szakály Sándor:*Két dokumentum a magyar királyi 2. honvéd hadsereg
hadművelési területre küldésének előzményeihez 130

FÓRUM

Gál Csaba ny. ezredes:

Milyen biztonsági problémák várhatók 2022-ben? 140

Babos László:

Néhány gondolat az önkéntes területvédelmi tartalékos rendszerről 150

SZEMLE

Gál Csaba ny. ezredes:

Katonai és haditechnikai hírek, információk a nagyvilágból 155

ABSTRACT 163

E SZÁMUNK SZERZŐI

Gazdag Erika szakfordító, tolmács, nemzetközi
biztonság- és védelempolitika szakértő
(MHP Parancsnoki Iroda)

Dr. Schubert Bálint ügyészégi fogalmazó
(Szekszárdi Járásai Ügyészség)

Dr. Hegedüs Zoltán alezredes, osztályvezető
(HM Jogi Főosztály Nemzetközi Jogi Osztály)

Kajuha Petra politológia szakos egyetemi
hallgató (Pázmány Péter Tudományegyetem
Bölcsészettudományi kar)

Dr. Horváth Tibor ezredes (PhD), egyetemi docens
(NKE HHK Hadászati Tanszék)

Tábi Levente alezredes,
az NKE Hadtudományi Doktori Iskola hallgatója

Juhász Tamás százados, oktatótisz
(MH Altiszti Akadémia)

Harangi-Tóth Zoltán őrnagy, tanársegéd
(NKE HHK Hadtörténelmi,
Filozófiai és Kultúrtörténelmi Tanszék)

Sásik Csaba alezredes, az MH Transzformációs
Parancsnokság Honvéd Tudományos Kutatóhely
kiemelt főtisztje, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi Doktori Iskolájának hallgatója

Kis-Bús Károly alezredes, zászlóaljparancsnok
(MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred,
48. Területvédelmi Zászlóalj, Zala megye)

Dr. Balla Tibor alezredes (DSc), hadtörténész,
az NKE kutatóprofesszora

Dr. Szakály Sándor (DSc), hadtörténész,
egyetemi tanár, a VERITAS Történetkutató Intézet
és Levéltár főigazgatója

Gál Csaba ny. ezredes

Babos László történelemtanár

Gazdag Erika:

KONCEPCIÓFEJLESZTÉS A NATO-BAN

DOI: [10.35926/HSZ.2022.3.1](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.3.1)

ÖSSZEFOGLALÓ: A NATO katonai stratégiájának (2019) megjelenése óta felgyorsultak a koncepciófejlesztési munkálatok a Szövetségben. Jelenleg csaknem egy tucat különböző terven dolgoznak a szövetségi központ, a katonai hatóságok és a tagállamok szakértői. A téma megújult aktualitása miatt a tanulmány bemutatja a koncepciófejlesztés fogalmi és tartalmi kérdéseit, illetve a közelmúltban újraszabályozott folyamatait. Kiemelt figyelmet fordít a védelmi tervezés és a koncepciófejlesztés, valamint a koncepciófejlesztés és a transzformáció külső és belső összefüggéseire. A NATO-koncepciófejlesztés új kérdéseinek honvédségi megjelenése miatt a szerző rámutat a szövetségi terminológia MH-beli adaptációjának fontosságára is. A tanulmány emellett érvel, hogy a Szövetségben újra előtérbe került koncepciófejlesztés miatt szükség van a honvédségi alkalmazási folyamatok megerősítésére, az ezzel kapcsolatos kiadványok, valamint doktrínák megújítására. Ezt a követelményt erősíti a közelmúltban megjelent Nemzeti Katonai Stratégia (2021) szellemisége és előírásai is.

KULCSSZAVAK: NATO, koncepciófejlesztés, transzformáció, stratégia, doktrína, kísérletek, jövő-kutatás, terminológiai kutatás, alkalmazott nyelvészet

ALKALMAZKODÁS A VÁLTOZÓ VILÁGHOZ

A NATO jelentős lépést tett a további fejlődés érdekében, amikor döntött a Szövetség helyzetének feltárásáról, a 2020. évi reflexiós felülvizsgálat lefolytatásáról. A vizsgálat eredményéről készült NATO 2030 jelentés aláhúzza, hogy a Szövetség politikai adaptációját és katonai transzformációját a tervezés, a gyakorlatok, a *koncepcióalkotás* és a partnerség segítségével képes fenntartani. Az átalakulás nem nélkülözheti a folyamatos elméleti munkát, hiszen enélkül nem tud érvényesülni a Jens Stoltenberg főtitkár által megfogalmazott követelmény, amely szerint a NATO-nak „meg kell őriznie erejét, politikailag egységesebbé kell válnia, továbbá szélesebb, globális megközelítést kell alkalmaznia”¹.

A NATO változását több fogalommal írják le: adaptáció (alkalmazkodás a változásokhoz),^{2,3} aggregáció (összesítés, halmozódás, különbségek leküzdése) és arbitrázs (a különbségek feltárása),⁴ valamint transzformáció.⁵ A tanulmányban a magyar szakirodalomban uralkodó

¹ Secretary General launches NATO 2030 to make our strong Alliance even stronger. NATO News, 08. 06. 2020. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_176193.htm (Letöltés időpontja: 2021. 08. 30.)

² Seth A. Johnston: How NATO adapts. Strategy and Organization in the Atlantic Alliance since 1950. Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2017, 20–38.

³ Ümit Kurt: Framework for Future Alliance Operations: Adapting NATO to new security context. FINABEL, 14. 07. 2020. <https://finabel.org/framework-for-future-alliance-operations/> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 20.)

⁴ Pankaj Ghemawat: Redefining Global Strategy: Crossing borders in a World Where Differences Still Matter. Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts, 2007, 107–196.

⁵ David S. Yost: NATO Transformed: The Alliance's New Roles in International Security. United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 2001, 269–301.

felfogást alkalmazom, amely szerint az adaptációt a NATO politikai alkalmazkodására, a transzformációt pedig katonai átalakítására használják.^{6,7,8} Ebben az összefüggésben a koncepciófejlesztés a NATO védelmi tervezéshez és a katonai transzformációhoz egyaránt kapcsolódik (1. ábra). A Szövetség immár több mint 70 éve a biztonság és a stabilitás megteremtésén, illetve fenntartásán dolgozik a felgyorsult változások miatt bizonytalan világban. A NATO stratégiai koncepciója (2010) úgy számol, hogy a transzatlanti szövetség a hosszú távú jövőben is az euroatlanti régió kulcsfontosságú biztonsági szövetsége marad. Az állandóan változó, összetett biztonsági környezet lesz a továbbiakban is a szervezet alkalmazkodási erőfeszítéseinek fő mozgatórugója.⁹ A politikai adaptáció mellett azonban arra is szükség van, hogy a Szövetség katonailag erős maradjon a változékony világban, folyamatosan átalakítsa (transzformálja) fegyveres erőit, képességeit az újfajta „instabilitást kiváltó helyzetek”¹⁰ kezeléséhez igazított követelményeknek megfelelően. Ehhez folyamatos előrejelzések, kutatások és fejlesztések szükségesek, amelyeket a NATO politikai szervei és katonai hatóságai végeznek el. Az észak-atlanti szövetség jövőjét meghatározó trendek, hajtóerők, befolyásolási tényezők elemzésében, illetve különböző fejlődési előrejelzések, forgatókönyvek (*Strategic Foresight Analysis* – SFA) megfogalmazásában meghatározó szerepet játszik a NATO Szövetséges Transzformációs Parancsnokság (*Allied Command Transformation* – ACT), amely 20 évre előre politikai, humán, technológiai, gazdasági és környezeti szempontok szerint vizsgálja a jövő alakulását, a NATO-ra gyakorolt lehetséges hatásokat. Ebben a munkában a virginiai Norfolkban található Stratégiai Parancsnokság konferenciákat és szakmai műhelytalálkozókat szervez az Egyesült Államokban és Európában azzal a céllal, hogy összefogja a szövetséges nemzetek, a Szövetséges Műveleti Parancsnokság (*Allied Command Operations* – ACO), a NATO Kiválósági Központok,¹¹ valamint a gazdasági és tudományos élet reprezentánsainak kutatótevékenységét, amelynek alapján elkészülnek a stratégiai előrelátási elemzések (a legutóbbi SFA-jelentés 2017-ben készült).¹²

Az SFA-jelentések alapján készül el a szövetségi műveletek kereteinek¹³ megfogalmazása, valamint az ACT hosszú távú katonai transzformációs tervének (*Long-Term Military Transformation* – LTMT) folyamatos aktualizálása és fejlesztése (2011-től).¹⁴

⁶ Csiki Tamás: A NATO chicagói csúcstalálkozójának értékelése. *Nemzet és Biztonság*, 2012/5–6., 116–123. https://www.academia.edu/35188408/A_NATO_chicagói_csucstalal kozojanak_ertekelese_Csiki_T_pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 25.)

⁷ Szenes Zoltán – Siposné Kecskeméthy Klára: NATO 4.0 és Magyarország. 20 év tagság, 30 év együttműködés. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019.

⁸ Mező András: Katonai stratégiaalkotás és doktrínafejlesztés Magyarországon. PhD-értekezés, Nemzeti Közszo lgalati Egyetem, Budapest, 2019, 89. [nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12585/mezo_andras_tezisfuzet_2019.pdf](https://nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12585/mezo_andras_tezisfuzet_2019.pdf) (Letöltés időpontja: 2021. 08. 05.)

⁹ NATO ACT, 2017, 3.

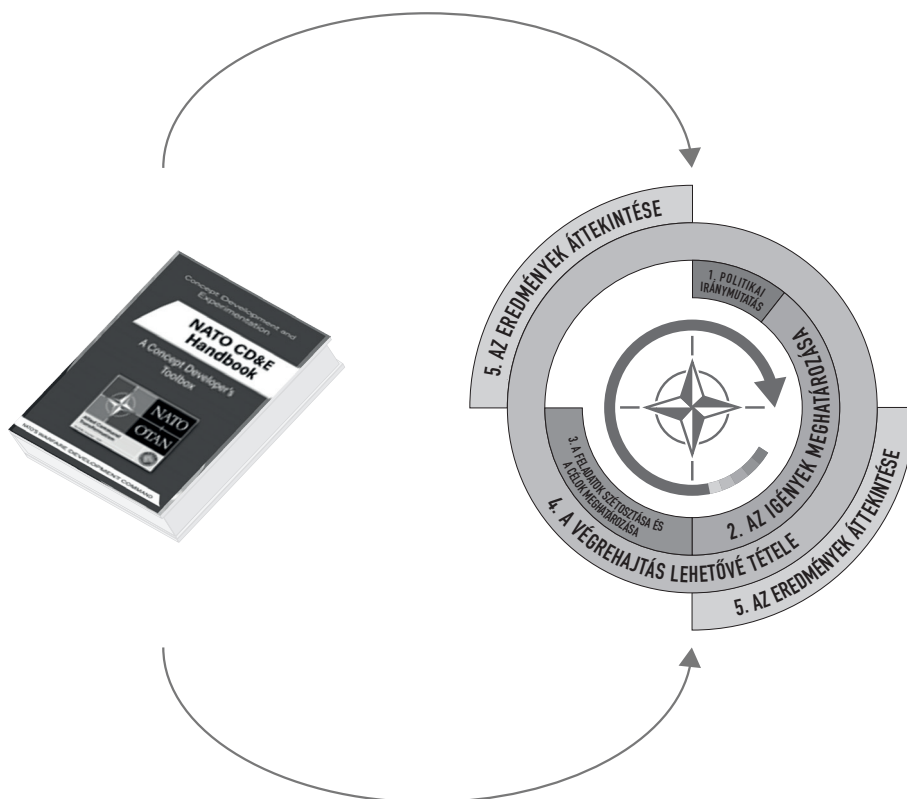
¹⁰ NATO ACT, 2018, 21.

¹¹ NATO Centers of Excellence.

¹² *Strategic Foresight Analysis*, ACT, 2017. https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/171004_sfa_2017_report_hr.pdf; *Framework for Future Alliance Operations*, 2018. https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/180514_ffao18-txt.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 15.)

¹³ *Framework for Future Alliance Operations*. 2018 Report, Bi-SC document. https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/180514_ffao18-txt.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 15.)

¹⁴ *Allied Command Transformation Futures Work*. NATO Long-Term Military Transformation. *Allied Command Transformation Futures Work: NATO's ACT*. <https://www.act.nato.int/futures-work> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 15.)

1. ábra A koncepciófejlesztés és a NATO Védelmi Tervezési Rendszer kapcsolódása (elvi vázlat) (Szerkesztette a szerző)

A fejlődési előrejelzések, forgatókönyvek elemzése (SFA) megállapította, hogy „az államokon belüli és államközi polarizáció, a hatalmi politika és a nagyhatalmak közötti verseny” hozzájárult az instabilitáshoz.¹⁵ A dokumentumban hangsúlyozott egyéb tényezők közé tartoznak az állami és nem állami szereplők által használt hibrid- és kibereszközök, a szervezett bűnözés, az éghajlatváltozás és a bizonytalan gazdasági helyzet.¹⁶ Erre a jelentésre építve a 2018. évi hadművelési jövőkép „a háború változó környezetét, a konfliktusok jellegét, a lehetséges instabilitást előidéző helyzeteket, továbbá jogi és etikai kérdéseket, valamint a lehetőségeket” mérlegelte.¹⁷ Az elemzésben hangsúlyozott témák közé tartoznak a „nukleáris ügyek, a terrorizmus, a humán tőke, a missziók, a dimenziók közti műveletek és hatások, a teljes spektrumú kiberterműveletek, valamint az úrkérdések és az új korszakalkotó technológiák, amelyek forradalmi változást hoznak”.¹⁸ Az előrejelzés megállapítja, hogy a NATO katonai erőinek új körülmények között kell alkalmazniuk a fegyveres konfliktus elveit és törvényserúségeit, ideértve az etikai szempontból aggályos, forradalmi területeket, mint például

¹⁵ NATO ACT, 2017, 3.

¹⁶ NATO ACT, 2017, 3.

¹⁷ NATO ACT, 2018, 6.

¹⁸ NATO ACT, 2018, 6.

az emberi test teherbírásának (gyorsaság, hordképesség) növelésére tett erőfeszítéseket.¹⁹ Kiemelt figyelmet kell fordítani a kiberhadviselés, a technológiai fejlesztés és a mesterséges intelligencia, valamint a harcolók és a nem harcolók között elmosódó határvonalakra, azok következményeire, illetve a bevetés szabályainak (*Rules of Engagement*) kialakítására.

Az SFA alapján készült hadműveleti jövőkép dokumentumai három téma köré szerveződnek: „instabilitást kiváltó helyzetek”, „katonai stratégiai kilátások” és „katonai vonatkozások”. Az instabilitást kiváltó helyzeteket a dokumentum meghatározása szerint olyan „kritikus jelentőségű jövőbeli események váltják ki, amelyek elérhetik azt a küszöböt, amely a Szövetséget a katonai erők alkalmazására kötelezi”.²⁰ A „katonai stratégiai kilátások” az „instabilitást kiváltó helyzetekkel közösen biztosítják a Szövetség jövőbeli katonai erői számára a kontextust és azokat az általános jellemzőket, amelyeket a stratégiai parancsnokok szükségesnek tartanak a jövőbeli sikerhez”.²¹ Végül a „katonai vonatkozások” témaköre konkrét ajánlásokat fogalmaz meg a védelmi tervezőknek a hosszú távú kapacitásfejlesztési tevékenységek és a katonai tervezés összpontosítására.²²

A hosszú távú tervezés (jelenleg 2035-ig és azon túl) részeként a norfolki parancsnokság (NATO ACT) számos olyan kezdeményezést támogat és vezet, amelyek célja a Szövetség katonai struktúrája, erőinek, képességeinek és doktrínáinak átalakítása a lehetséges kockázatokra való reagálás, valamint új biztonsági helyzetből fakadó lehetőségek kihasználása érdekében.²³ A NATO stratégiai parancsnokai²⁴ a hosszú távú transzformáció központi gondolatát az alábbiak szerint fogalmazták meg: „Az élenjáró katonai technológia megőrzése és a jövőbeni műveletek sikere érdekében a NATO erőinek folyamatos fejlődésre, innovációra és hitelességre, valamint hálózatba kapcsolt együttműködésre, tudatosságra, gyorsaságra és rugalmasságra kell törekedniük.”²⁵ Ez a jövőt formáló idea kivétel mindenfajta katonai transzformációs törekvésre, beleértve a koncepciófejlesztést is. Mind ezen követelmények a NATO védelmi tervezési folyamatán²⁶ és katonai transzformációs fejlesztésén keresztül valósulnak meg.²⁷

A KONCEPCIÓALKOTÁS FOGALMA, TARTALMA ÉS FOLYAMATA

A koncepciófejlesztés fogalmi kérdéseit a releváns szakirodalom (Han de Nijs és Mező András), illetve a legfrissebb NATO-kézikönyv²⁸ alapján tárgyalom, de a kísérletekkel csak olyan mértékben foglalkozom, hogy az összefüggések láthatók legyenek. A két terület (a koncepció kidolgozása és a kísérletezés) különállónak nevezhető, de kölcsönösen támogatják

¹⁹ Human enhancement: az emberi testen végzett nem gyógyászati célú beavatkozások.

²⁰ NATO ACT, 2018, 60.

²¹ NATO ACT, 2015, 50.

²² NATO ACT, 2015, 10.

²³ NATO ACT, 2017, 3.

²⁴ Bi-SC – Bi-Strategic Commands: a rövidítés a két Stratégiai Parancsnokság, az ACT és a Szövetséges Műveleti Parancsnokság (ACO, Mons, Belgium) közös tevékenységére utal.

²⁵ NATO ACT, 2018, 21.

²⁶ NATO Defense Planning Process – NDPP: NATO Védelmi Tervezési Rendszer.

²⁷ Csiki Varga Tamás: A NATO ACT Strategic Foresight Analysis – 2017 című előrejelzése. In: Bauer Kristóf – Csiki Varga Tamás (szerk.): A stratégiai előrejelzés módszertana és gyakorlata. Nemzeti Közsolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest, 2020, 97. http://real.mtak.hu/120597/2/97_strategiai_eforejelzes_modszertana.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 28.)

²⁸ Concept Development and Experimentation, NATO CD&E Handbook. 2.01. version. NATO's Warfare Development Command, ACT Transnet, 03. 2021. <https://act.nato.int> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 11.)

egymást, bevált képességfejlesztő eszköznek számítanak, amelyek csak együtt vezetnek el a Szövetség átalakulásához. A CD&E (*Concept Development and Experimentation*) kifejezéssel leírt NATO integratív elmélet első (meghatározó) eleme képezi vizsgálatom tárgyát. A koncepció egyszerűen szólva egyenlő a probléma megoldásának ötletével, amely egy hiányzó képességkövetelményt fogalmaz meg, vagy egy meglévő képesség megújítását célozza technológiai vagy szervezeti innováció útján. A *NATO terminológiai szótár* szerint a koncepció „rendszerint egy dokumentumban közzétett egyezményes elképzelés vagy idea, amely útmutatást nyújt a különböző szakterületek számára szakpolitikai koncepciók, eljárások lehetséges kifejlesztéséhez”.^{29,30} Ebből fakadóan a koncepciófejlesztés egy olyan folyamat, melynek célja, hogy megoldást találjon különböző szintű képességhiányokra vagy részképességekre.³¹ Ilyen értelemben kapcsolódik a képességfejlesztéshez (képességhiányok megszüntetése), és ezen keresztül a transzformációhoz, mert a képességhiányok, részképességek problémáját kívánja megoldani.³²

A CD&E-vel a NATO Katonai Bizottság (MC) már 2000 óta foglalkozik, 2009-ben fogadta el a koncepciófejlesztés és -kísérletek szakpolitikai koncepcióját. A Katonai Bizottság elvei meghatározták a CD&E szerepét a transzformációs célok támogatásában, tisztázták a különböző szereplők felelősségét, és rögzítették a folyamat legfontosabb mérföldköveit.³³ Az MC hangsúlyozta a koncepciófejlesztés és -kísérletezés eszközjellegét, a kreativitás, az innováció és a „kereteken kívüli” gondolkodás fontosságát, mert csak ezek segítségével lehet a Szövetség alkalmazkodását segítő képességeket fejleszteni. A képességfejlesztés magában foglalja az elemzést, a képességigények azonosítását, amelyek származhatnak a lehetséges jövőbeni igényekből, a középtávú tervezés követelményeiből, levont tanulságokból vagy sürgősen megoldandó problémákból. A koncepció fogalma és felfogása az elmúlt évtizedben konstans változott, a koncepciófejlesztés kontextusában ma egy átfogó jellegű, kidolgozott képességfejlesztési javaslatot jelent, mely egy adott problémára vagy kihívásra jelent megoldást, vagy egy kínáló lehetőség, előny kihasználására vonatkozik. A képességfejlesztés folyamata az alábbi szakaszokból áll: 1. kezdeményezés, 2. kutatás, 3. fejlesztés, 4. finomítás és validáció, majd 5. jóváhagyás (2. ábra), amelyet megelőz egy előkészítő és egy záró szakasz. A folyamatban fontos szerepe van az elemzésnek, amely korai szakaszban kifejezi az érdekelt felek céljait, érdekeit és elvárásait, beazonosítja a lehetséges területeket és helyszíneket, a megoldási koncepciót és működési attribútumait, támogatja a kísérletek lefolytatását. Mivel egy koncepció kidolgozása folyamatosan előrehalad az elemzési tevékenység során, fontos feladat megfelelő adatok és bizonyítékok gyűjtése a javasolt megoldások racionális megfogalmazására, hatékony megoldására, a lehetséges kockázatok minimalizálására. Ebből az is következik, hogy nem számít koncepciónak már létező képesség javítása, művelési vagy harcászati eljárások, technikák módosítása, még akkor sem, ha a módosítás

²⁹ NATO Glossary of Terms and Definitions. AAP-06, Edition 2019. NATO Standardization Office, Brussels, 31. https://infostore.saiglobal.com/en-gb/standards/aap-06-2019-735860_saig_nato_nato_2796626/ (Letöltés időpontja: 2021. 08. 12.)

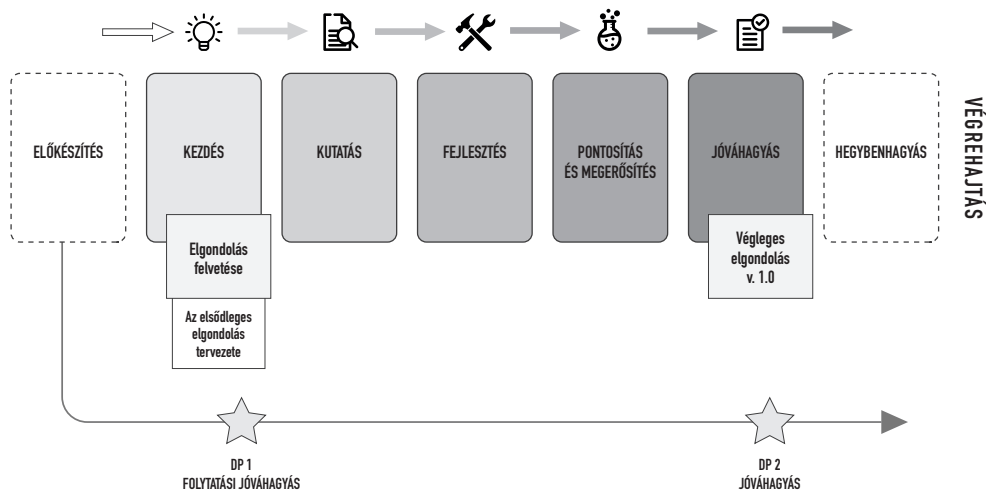
³⁰ NATO Term. <https://nso.nato.int/natoterm/content/nato/pages/home.html?lg=en> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 11.)

³¹ Concept Development: Process aimed at identifying conceptual solutions to capability shortfalls or gaps.” Forrás: MC 0538 (Policy for NATO CD&E). <https://apps.dtic.mil> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 11.)

³² NATO CD&E Handbook: i. m. 21.

³³ Han de Nijis: Concept Development and Experimentation Policy and Process: How Analysis Provides Rigour. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA584337.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 18.)

érinti a DOTMLPFI³⁴ összetevőit. Nem koncepciók transzformációs értelemben a műveleti elgondolások³⁵ és a tudományos kutatások eredményeit összegző jelentések, tanulmányok vagy értekezések. Ez utóbbi dokumentumok alapján képezhetik a koncepciófejlesztésnek azzal, hogy képességhiányokat tárnak fel, ötleteket vetnek fel és javaslatokat tesznek a megoldás kidolgozására.³⁶

2. ábra A koncepciófejlesztés folyamata

Forrás: NATO CD&E Handbook 10.

A koncepció tehát egy módszer vagy egy rendszer leírása egy katonai képesség alkalmazására, egy meghatározott cél elérésére. A koncepció fogalma kiterjedhet a legmagasabb szintű és legszélesebb értelmezéstől, az egészen átfogó elképzelésektől a legszűkebb értelmezésekig, amikor a koncepció csak egy technológiai részletre vagy egy adott kiképzési rendszerre vonatkozik. A koncepció lényege a meghatározott célt szolgáló módszer leírása. Sem a cél, sem a képesség önmagában való leírása nem jelent koncepciót; a koncepciót az jelenti, amikor elmagyarázza, hogyan lesz a cél elérhető a rendelkezésre álló képességek felhasználásával.³⁷ A katonai doktrínák valójában a koncepció eredményeit rögzítik és formalizálják.³⁸

Ma a koncepciófejlesztés és -kísérletek alkalmazott tudomány, amely a tudomány struktúrájának és módszereinek alkalmazásával segíti a jövő katonai képességeinek kialakítását. A tudományos módszerek alkalmazása lehetővé teszi olyan korszerű, innovatív és jövőbe látó megoldások kidolgozását, melyeket a katonai szervezetek hagyományos hierarchiájában nehéz volna elérni. További előny, hogy a koncepciófejlesztés és -kísérletek folyamata költség- és forráskímélő, és nem éri be azzal, hogy elméleti megoldásokat találjon, hanem

³⁴ Doctrine, organisation, training, material, leadership, personnel, facilities and interoperability: doktrína, szervezet, kiképzés, anyagi eszközök, vezetés, személyi állomány, elhelyezés és együttes működési képesség.

³⁵ Concept of Operations.

³⁶ NATO CD&E Handbook: i. m. 21–22.

³⁷ Ivo Pikner et al.: How to Develop Capstone and Operational Concept for Future Operations and Why? Conference Paper, 06. 2012. https://www.researchgate.net/publication/305993587_Military_Operating_Concepts_Development (Letöltés időpontja: 2021. 08. 17.)

³⁸ CD&E Method Description, 50. <https://apps.dtic.mil> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 11.)

azokat kipróbálja, teszteli, és csak a kísérletekben is életképesnek bizonyult megoldások megvalósítására tesz javaslatot. Ugyanakkor látni kell, hogy a koncepciófejlesztés megfelelő keretek és definíciók nélkül hibás elképzelésekhez, rendszertelen ötletelésekhez vezethet, még ha azok a politikai stratégiai szintről, a védelmi ipar beszállítóitól vagy egyéb partnerszervezetektől érkeztek is. A koncepciófejlesztés eredményei valóban költség- és erőforráskímélők, de maga a módszer és annak infrastrukturális háttere mégis jelentős emberi erőforrásokat köt le.

A NATO-koncepcióalkotás előnye, hogy összegezni tudja a szövetségi és tagállami forrásokat és lehetőségeket. A kisebb országoknak (ilyen például Magyarország is), amelyek nem képesek a koncepciófejlesztés és -kísérletek teljes folyamatát elvégezni, vagy nagyszabású projektekbe kezdeni, célszerű együttműködni és csatlakoznia más, nagyobb országok koncepciófejlesztéséhez (például munkacsoportok, konferenciák és kísérletek), vagy egész egyszerűen a már kidolgozott és bevált koncepciókat átvenni és a nemzeti viszonyokra alkalmazni, módosítani. A közös tevékenység révén a nemzeti szinten rendelkezésre álló forrásoknál jelentősen több forráshoz férhetnek hozzá. Ez a költséghatékonyság lehetővé teszi azt is, hogy közösen nagy forrásigényű projektek eredményeibe is betekintést nyerjenek, alkalmazkodjanak azokhoz és fokozzák az interoperabilitást. A nemzetközi koncepciófejlesztés és -kísérletek tevékenységeiben való részvétel kedvező hatással van a kis országok innovációira, koncepciófejlesztésére, és a folyamatban részt vevő nemzeti szervezetek is jobban megértik a nemzetközi trendeket és folyamatokat, valamint a koncepciókat is szélesebb körben fogadják el és hajtják végre.³⁹

VÉDELMI TERVEZÉS ÉS KONCEPCIÓFEJLESZTÉS

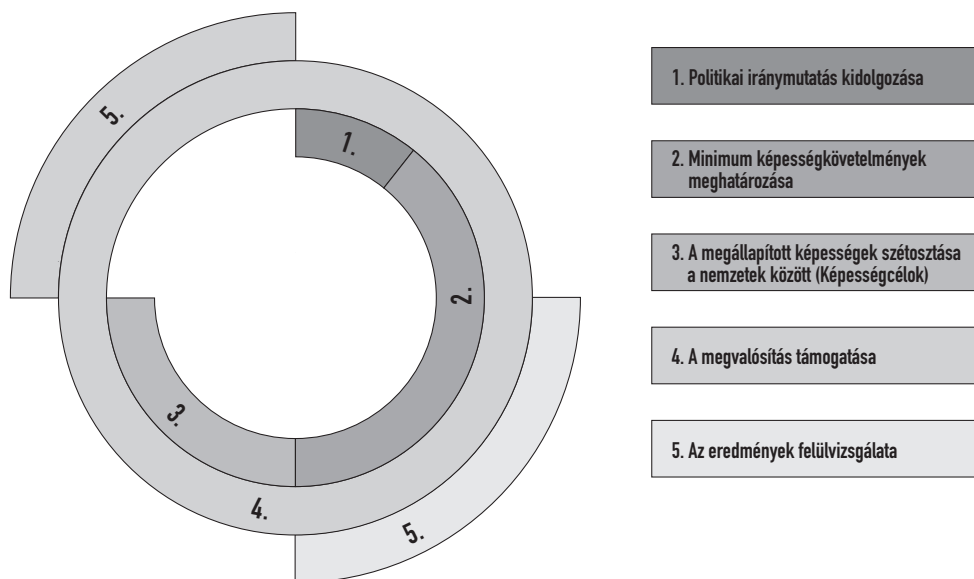
Mivel a koncepciók céljai a stratégiai céloktól egészen a technológiai célokig terjedhetnek, a következőkben megvizsgáljuk, hogy politikai és katonai stratégiai szinten milyen koncepciók kidolgozására születhetnek döntések. A legfőbb döntéshozó szerv, a NATO Észak-atlanti Tanács (NAC) jogosult dönteni az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének stratégiai koncepcióiról, a fejlődés irányairól, alapvető feladatairól és követendő politikájáról. Itt születnek a koncepciófejlesztés fő irányai, mint például 2021-ben egy új stratégiai koncepció kidolgozásának elvi és gyakorlati követelményei. A NAC üléseit a NATO Központ civil munkaszervezete, a Nemzetközi Törzs (*International Staff* – IS) készíti elő, amely nyomon követi az aktuális globális biztonságpolitikai folyamatokat és változásokat, összeállítja az aktuális találkozók témáját, emellett kidolgozza a döntési javaslatokat. A munka a szervezeti felépítésnek megfelelő bizottságokban folyik, amelyekben a nemzetek képviselői is részt vesznek. Védelmi tervezési szempontból meghatározó fontosságú testület a Védelmi Tervezési Szakpolitikai Bizottság (*Defence Policy and Planning Committee* – DPPC[R]), amely megerősített formátumban működik, amely a NATO védelmi tervezési folyamatát (NDPP) irányítja. Itt születik meg az alaprendeltetéssel kapcsolatos védelmi tervezési politikai iránymutatás (*Defence Planning Political Guidance* – DPPG), a NATO ambíciószintjével (*Level of Ambition* – LoA) együtt.

Az Észak-atlanti Tanács legfontosabb katonai tanácsadó testülete a Katonai Bizottság (*Military Committee* – MC), amelynek tevékenységét a NATO Központ katonai szerve, a Nemzetközi Katonai Törzs (IMS) segíti. Az IMS együttműködik az IS-szel, elemzi, értékeli

³⁹ Uo. 8.

és kiegészíti a politikai iránymutatásokat, illetve „lefordítja” katonai nyelvre. A Katonai Bizottságban születnek meg a katonai stratégiai döntések, katonai koncepciófejlesztési igények, illetve védelmi tervezési irányok. Itt határozzák meg a két Stratégiai Parancsnokságnak (ACO, ACT) a politikai szándékokból következő feladatokat, köztük a kidolgozandó koncepciókat is. A két hadászati (stratégiai) parancsnok illetékességüknek megfelelően vagy közösen kidolgozza a meghatározott koncepciókat, amelyeket felterjeszt a Katonai Bizottságon keresztül a politikai szintre. Nagyon leegyszerűsítve úgy lehetne megfogalmazni, hogy amikor az Észak-atlanti Tanács katonai javaslatot kér egy nagyobb biztonsági problémára, a hadászati parancsnokok kidolgozzák a megoldási lehetőségeket, és megmondják, milyen erőforrások szükségesek. A nemzetek ezeket véleményezik megvalósíthatósági szempontból (mennyi erőt és eszközt fognak adni a végrehajtásra), az IMS kidolgozza, mi az, ami elérhető, a Katonai Bizottság ezt katonai szempontból véleményezi, az Észak-atlanti Tanács pedig dönt a megvalósításról. Bár ez egy lépcsőzetes tevékenység, de szoros koordinációval és együttműködéssel valósul meg. Ebbe a folyamatba illeszkedik bele az NDPP is, amelynek az a feladata, hogy a meghatározott ambíciószinthez megfelelő katonai képességeket biztosítson, hogy a műveleti hadászati parancsnok (*Supreme Allied Commander Europe – SACEUR*) képes legyen a NAC által meghatározott műveleteket és feladatokat végrehajtani. A NATO rövid távra (0–6 év), középtávra (7–19) és hosszú távra (19+) tervez.^{40, 41, 42}

Az NDPP egy négyéves, ciklikus, egymásba kapcsolódó és a különböző ciklusok egymásra épülésén alapuló folyamat. Alapvetően öt lépésből (fázisból) áll (3. ábra).

3. ábra Az NDPP folyamata

Forrás: Kiss: i. m.

⁴⁰ Pavel Fleischer: NATO Defence Planning Process: Implications for Defence Posture. *Securotologia*, 01. 12. 2015. <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-0ab728cb-2fc2-4e51-9e04-f149781368e1> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 15.)

⁴¹ Németh Gergely: A védelmi szektor transzformációját befolyásoló tényezők. PhD-értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2017, 194–198. <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/handle/11410/11114> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 16.)

⁴² Kiss Károly: Az NDPP tervezés folyamata. (Előadás.) Budapest, 2019.

A *politikai iránymutatás* kidolgozása közel egy évig tartó koordinált tevékenység, főként a Nemzetközi Törzs (IS) felelőssége, de a Nemzetközi Katonai Törzs (IMS) és a hadászati parancsnokok is javaslatot fogalmaznak meg hozzá. A képességek meghatározása az ACT feladata, együttműködésben az ACO-val, az ACT alá rendelt szervezetekkel, a kiválósági központokkal, az ipari és az akadémiai szféra szereplőivel, figyelembe véve a folyamatban lévő és befejezett koncepcionális tanulmányokat, az ACT által kidolgozott stratégiai trendelemzéseket (SFA, FFAO), a műveletekben megszerzett tapasztalatokat, az ACO műveleti terveit és más tényezőket.

A *képességek elosztását* katonai és szakmai alapon az ACT NDPP-ért felelős szervezete (*Allied Command Transformation Staff Element Europe – ACT SEE*) végzi két vezérelv mentén: észszerű biztonsági kihívások és igazságos teherelosztás alapján. Ez a védelmi tervezés egyik kényes pontja, hogy minden tagállam a reális kihívásokkal szembenézve, valamint a teljesítőképességéhez mérten, mégis a megfelelő kihívást mérlegelve járuljon hozzá a közös védelemhez. Az ACT által a tagállamok részére javasolt képességcélokat közös szakmai megbeszélésen (*Joint Consultation*) egyeztetik a nemzetekkel, amely konzultációk a fővárosokban zajlanak. Egyetértés esetén a NATO Nemzetközi Törzs átveszi a kidolgozási felelősséget, és kialakítja a nemzetek végleges képességcéljait, amelyeket a multilaterális tárgyalásokon fogadnak el Brüsszelben.

A *megvalósítás támogatása* egy folyamatos tevékenység, amit az IS Védelmi Befektetési Igazgatósága felügyel. Amennyiben a nemzetek segítséget kérnek, a befektetési divízió segítséget nyújt a fejlesztési folyamat menedzselésében, módszertani támogatást ad, összeköttetést biztosít különböző K + F + I szervezetekkel, hadiipari cégekkel és beszállítókkal.

Az *eredmények felülvizsgálata* két évente történik, amelyért a Nemzetközi Törzs felelős (politikai szint). Az áttekintés a védelmi tervezési képességi kimutatás (*Defence Planning Capability Survey – DPCS*) kitöltésével kezdődik, amelynek elemzése után az IS védelmi tervezési szakemberei – az ACT SEE szakértőinek támogatásával – ellátogatnak minden szövetséges állam fővárosába, és a bilaterális tárgyalások keretében megbeszélik, hogy a védelmi stratégiai tervek, a képességcélok és a költségvetési prognózisok milyen formában támogatják az adott ország NATO-hozzájárulását. A kétoldalú tárgyalásokat követően az IS multilaterális tárgyalásokat tart Brüsszelben, amikor is a döntések konszenzussal születnek, de az érintett tagország nem vesz részt a szavazásban. Ezzel a döntési módszerrel (konszenzus mínusz 1 elv) fogadják el minden ország képességjelentését, a NATO értékelő elemzését, amelyek alapján megállapítják a kitűzött célok teljesítésének lehetőségeit.^{43, 44}

A Védelmi Tervezési Rendszer bemutatására azért volt szükség, mert az NDPP-t is átszövi a koncepciófejlesztés, amely több szinten, egymással összekapcsolódva, egymást támogatva, de számos esetben egymástól függetlenül is történhet. A NATO egészét érintő koncepciók kidolgozása lehet például egy-egy, a globális biztonsági helyzet változására adandó válasz megfogalmazása, amely a NAC feladatszabása alapján történik. Ilyen volt például a közelmúltban a Készenléti Kezdeményezéshez (*Readiness Initiative – RI*), a NATO Vezetési Struktúra adaptációjához (*NATO Command Structure – NCS*) vagy az átfogó hadviselési koncepcióhoz (*NATO Warfighting Capstone Concept – NWCC*)⁴⁵ kapcsolódó

⁴³ Kereki László: Részvétel a szövetségi védelmi tervezési rendszerben. In: Szenes Zoltán – Tóth Péter (szerk.): Tíz éve a NATO-ban. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2009, 79–86.

⁴⁴ Szenes–Siposné: i. m.

⁴⁵ A NATO Katonai Bizottság 2021. január 15-i ülésén hagyta jóvá az átfogó hadviselési koncepciót (NATO Warfighting Capstone Concept). https://www.nato.int/cps/en/natohq/events_172451.htm (Letöltés időpontja: 2021. 08. 12.)

dokumentumok kidolgozása, amelyek azonban titkos minősítésűek. Idesorolható az északi-sarki összehangolt elrettentési képesség aktiválásának koncepciója (*Enabling Coherent Deterrence Concept*), amely viszont nyilvános, és a dokumentumon jól tetten érhetők a politikai-katonai stratégiai szintű koncepciófejlesztés sajátosságai. Ezek átfogó, a teljes Szövetségre hatást gyakorló tanulmányok, amelyek rendszerint több évig tartó koordinált munkával (IS, IMS Stratégiai Parancsnokságok, biztonságpolitikai szakértők stb.) készülnek, és végül a NAC fogadja el őket. Az alacsonyabb szintű, katonai stratégiai tanulmányokat, koncepciófejlesztéseket sok szempont generálhatja. Ilyenek lehetnek például a technológiai fejlődés, a műveleti tapasztalatok, a katonai harcászati módszerek változásai, egy-egy haderőnem új harceljárásra vonatkozó igénye vagy a potenciális ellenség/ellenfél módszereiben bekövetkezett változások. Hasonló példa még a hibrid hadviselés koncepciója, az új légi-erő-koncepció, vagy az összhaderőnemi műveletek városi környezetben (*Joint Operations in Urban Environment*) koncepciója. Ezek az elgondolások természetesen kidolgozottsági fokuknak megfelelően, részben vagy teljes egészében bekerülnek az NDPP ciklusába, ahol végrehajtásukat konkrétan megtervezik.

KONCEPCIÓFEJLESZTÉS ÉS TRANSZFORMÁCIÓ

A koncepciófejlesztés alapfogalmainak tisztázásakor elsőként a tágabb értelmezési tartományt, a transzformációt kell értelmezni,⁴⁶ mert a cikkben a koncepciót csak ebben az értelemben használom. A transzformációról szóló koncepciókat ugyanis világosan meg kell különböztetni a stratégiai,⁴⁷ a hadműveleti⁴⁸ és harcászati koncepcióktól,⁴⁹ amelyek konkrét katonai cselekményekhez és nem a haderő átalakításához kapcsolódnak. A doktrínafejlesztéseket szabályozó szövetségi kiadvány, az AAP-47 doktrína is hangsúlyozza a stratégiai és műveleti koncepciók közti különbségeket, és hozzáteszi, hogy a NATO stratégiai koncepciók, amelyek közvetlen hatást gyakorolnak a Szövetség politikájára, stratégiájára és a doktrínákra, a műveletek alapját képezik, tehát nem tárgyai a koncepciófejlesztés és -kísérletek eljárásának. A műveleti koncepciók ezzel szemben hadműveleti vagy harcászati szintű problémákra nyújtanak megoldást, és ezért validálásuk során át kell menniük a koncepciófejlesztés és -kísérletek rendes eljárásain is.⁵⁰

A gyorsan változó környezet és a korábbiaknál is sokkal gyorsabb ütemű technológiai fejlődés megköveteli valamennyi hadseregtől a képességek folyamatos fejlesztését és átala-

⁴⁶ Bene Gyula: A transzformáció kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a nemzeti védelmi tervezési rendszerben. In: Pohl Árpád (szerk.): Biztonság és honvédelem. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020, 723–742. <https://webshop.ludovika.hu/termek/szakkonyvek/hadtudomany-szakkonyvek/biztonsag-es-honvedelem/> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 22.)

⁴⁷ Stratégiai koncepció (strategic concept): a stratégiai helyzet felmérésének eredményeként elfogadott cselekvési változat. A végrehajtandó feladat általános megfogalmazású kihirdetése, ami eléggé rugalmas ahhoz, hogy lehetővé tegye felhasználását a belőle következő katonai, diplomáciai, gazdasági, lélektani és más intézkedések kialakításában. (Forrás: ITAB.)

⁴⁸ Elgondolás (concept of operations): a megszabott feladat végrehajtása érdekében a parancsnok által kiválasztott cselekvésmód világos és tömör megfogalmazása. (Forrás: ITAB.)

⁴⁹ Harcászati elgondolás (tactical concept): később kialakítandó harcászati doktrína nagy vonalakban felvázolt alapvetése. (Forrás: ITAB.)

⁵⁰ Allied Administrative Publication AAP - 47(B) 1-4.

kítását, hogy megfeleljenek a mindenkori kihívásoknak.⁵¹ Ugyanakkor az adaptáció mellett a technológiai előny megőrzésének és a működési környezet proaktív alakításának igénye megköveteli a transzformációs szervezeti kultúra kialakítását és szervezeten belüli létrehozását.⁵² A transzformáció rugalmasságot és magas fokú alkalmazkodóképességet biztosít a katonai szervezetek részére, amit új elgondolások kidolgozásával és megvalósításával, illetve hatékonyabb képességek és rugalmasan alkalmazkodó szervezetek kialakításával érnek el. A NATO és a tagállamok nagy jelentőséget tulajdonítanak a transzformációnak, és arra a folyamatos megújulás, átalakulás motorjaként tekintenek. A katonai transzformáció „folyamatos és proaktív folyamat innovatív koncepciók, doktrínák és képességek fejlesztésére és integrálására a katonai erők hatékonyságának és interoperabilitásának javítása érdekében”.⁵³ A transzformáció célja a jelen és a jövő kihívásaira hatékony válaszadási képességet biztosító katonai erő létrehozása, amely kellően integrált, megfelelő reagálóképességgel bír és hiteles elrettentést jelent. Ehhez a haderőnek rendelkezni kell a szükséges vezetési, irányítási és logisztikai rendszerrel, fegyverzettel és felszereléssel, megfelelően kiképzett, motivált állománnyal, bevethető és fenntartható katonai képességekkel.

A transzformációt a NATO 2002. novemberi, prágai csúcstalálkozóján hozott döntésnek megfelelően, a 2004-ben megalakult Szövetséges Transzformációs Parancsnokság (*Allied Command Transformation – ACT*) vezényli. A transzformáció feladatait a korai években (2003 és 2007 között) a tagállamok szűkebben, alapvetően a haderők technológiai modernizációjaként értelmezték, amely előtérbe állította az információs technológia fejlesztését. Röviden: az információs technológia fejlesztése került a célkeresztbe. 2007 után egy sokkal kiegyensúlyozottabb megközelítés kezdett kialakulni, amely az alapvető képességfejlesztési feladatokon túl a doktrína, kiképzés és oktatás fejlesztésére, valamint a hosszabb távú stratégiai tervezésre helyezte át a hangsúlyt. A Szövetséges Transzformációs Parancsnokság felismerte, hogy a NATO sikeréhez rugalmasabb és alkalmazkodóbb erőkre van szükség, amelyek képesek integrálódni és hatékonyan együtt tudnak működni a hadszíntéren. Ugyanakkor a hatékonyság elérésével a transzformáció nagyobb hangsúlyt fektetett a humán erőforrásokra és a kreatív megközelítésen alapuló tervezésre.⁵⁴

A következő oldalon látható 4. ábra szemlélteti a transzformáció folyamatát és kapcsolatát a CD&E (konceptiófejlesztés és -kísérlet) rendszerrel.⁵⁵ Amint látható, a konceptiófejlesztés a rövid és középtávú képességekvetelményekre, illetve a meglévő képességek közötti különbségekre dolgoz ki megoldásokat, képességjavító lehetőségeket. A CD&E eredményei tagállami vagy közös finanszírozású haderőfejlesztési javaslatokban és a doktrínákban jelennek meg.

A doktrínák azok a dokumentumok, melyek alapvetően befolyásolják a haderő gondolkodását a haderőfejlesztés egyéb (OTMLPFI) területén.

Eszerint a doktrínákban foglalt vezérelvek nyomán indul meg a szervezeti (O: *Organisation*) és a kiképzési átalakítás (T: *Training*), új hadfelszerelés beszerzése (M: *Material*), a vezetés korszerűsítése (L: *Leadership*), személyügyi követelmények megállapítása (P: *Personnel*), intézményi megújítás (F: *Facilities*) és a haderő szabványosítása (I: *Interoperability*).

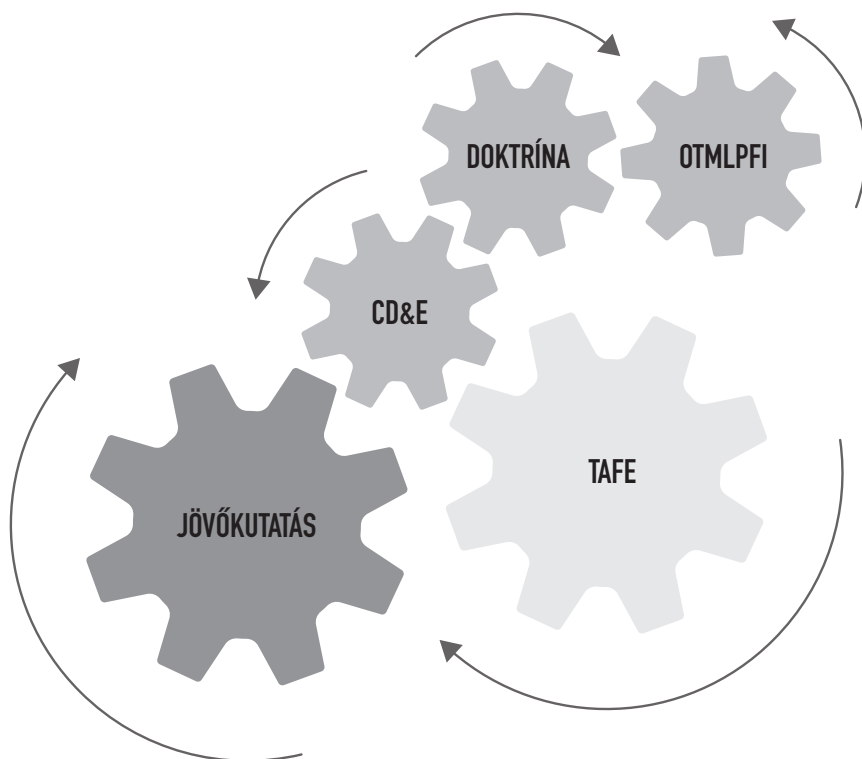
⁵¹ Arthur K. Cebrowski: Transforming Transformation. Will it Change the Character of War. Discussion Paper, 2004. https://www.researchgate.net/publication/265268950_Transforming_Transformation_-_Will_it_Change_the_Character_of_War (Letöltés időpontja: 2021. 08. 25.)

⁵² Mező (2019): i. m.

⁵³ NATO Term.

⁵⁴ Ezt a NATO 2010-ben elfogadott új stratégiai koncepciója átfogóan tükrözi.

⁵⁵ Concept Development & Experimentation.

4. ábra A transzformációs körfolyamat (részlet)

Forrás: Mező (2019): i. m. 91.

KONCEPCIÓFEJLESZTÉS ÉS TERMINOLÓGIA

A NATO-terminológia fejlesztését a NATO Szabványosítási Iroda (*NATO Standardisation Office* – NSO) felügyeli.⁵⁶ Az NSO a NATO Szabványosítási Bizottság (CS) és a NATO Katonai Bizottság alárendeltségében tevékenykedik. A hivatal feladatkörébe tartozik – többek között – a terminológiai irányelvek és szakpolitikák kidolgozása (NATO terminológiai direktíva, irányelvek a NATO-terminológia fejlesztésére és publikálására), amelyet a Szabványosítási Bizottság „jegyez”. A hivatal része a NATO Terminológiai Iroda (*NATO Terminology Office* – NTO), amely „vezényli” a terminológiai fejlesztési munkákat és elkészíti a terminológiai programot. Az iroda kezeli és fejleszti a NATO Terminológiai Adatbázist (*NATO Terminology Database* – NATOTerm), egy-egy kifejezés sorsának nyomon követését pedig a terminológiai nyomkövető formanyomtatvány (*Terminology Tracking Form* – TTF) teszi lehetővé. Ez a folyamat valamennyi NATO-szervezet és -tagállam számára egyaránt ismert, átlátható és követhető. A NATOTerm nemcsak fogalmak és kifejezések gyűjteménye, hanem

⁵⁶ NATO Standardization Office. A hivatal vezetője jelenleg magyar, Gulyás Zoltán dandártábornok. <https://nso.nato.int/nso/home/main/home> (Letöltés időpontja: 2021. 04. 17.)

egy eszköz, amely megosztja a tudást a Szövetségben. Az elfogadott fogalmak közös felfogást és közös megértést biztosítanak, amely lehetővé teszi az egységes értelmezést és megértést.⁵⁷

A Terminológiai Iroda az egész Szövetségben „gyűjti” az új kifejezéseket, fogalmakat, javaslatokat. Az új kifejezésre vonatkozó kezdeményezéseket a terminológiai munkacsoportok vagy koordinátorok megvizsgálják, és megkeresik azokat a szakértőket, akik kompetensen tudnak nyilatkozni, állást foglalni az új kifejezéssel kapcsolatban. A folyamat során folyamatosan konzultálnak és tájékoztatják az NTO-t, illetve azokat a testületeket, amelyeket érint az adott szakkifejezés. Amikor a felelős feladatszabó előljáró⁵⁸ saját belső testületeivel lefolytatta az egyeztetést, akkor kerül fel az adatbázisba a kifejezés mellé a „TA jóváhagyott”. A TA (*Tasking Authority*) által jóváhagyott kifejezést a többi érintett nemzetközi és tagállami szervezet is véleményezi. Egyetértésük esetén a kifejezés „TA jóváhagyott, egyeztetés alatt” címkét kap az NTDB-ben. Vita esetén egy választott döntőbizottság (*Ad Hoc Working Group* – AHWG) dönt a kifejezésről. A NATO által egyeztetett kifejezés utolsó véleményezését a tagállamok végzik el csendeljárás keretében, majd ezt a formális egyeztetést követően válik egy kifejezés „NATO-egyezményessé”. A közös terminológiahasználat fontos feladat a CD&E és a szabványosítási folyamatban, ezért szövetségi és tagállami szinten egyaránt nagy figyelmet igényel. A terminusok világos analízise, a fejlesztés elvei és a benne részt vevők széles köre garanciát jelent arra, hogy a terminológia egyértelmű és pontos legyen, betöltse szerepét a kommunikációban és a doktrínák fejlesztésében.

Panajotu Kosztasz doktori értekezéséből⁵⁹ kiderül, hogy a katonai terminológia honosítása Magyarországon nem ismeretlen feladat, hiszen a történelmi fejlődés során először német (19–20. század), majd orosz nyelvről (20. század második fele) kellett magyar szaknyelvet alkotni. Bajza József már 1843-ban rávilágított arra, hogy „a megfelelő terminusok megalkotásához egyaránt szükséges a nyelv szabályainak és az adott szaktárgynak a mély ismerete”.⁶⁰ A NATO- (és EU-) tagság fokozott követelményeket támaszt az együttműködési képesség fenntartása érdekében, amiről a fokozódó nemzeti önállóság törekvései között sem felejtkezhetünk el. Fontos hangsúlyozni, hogy az interoperabilitás egyik központi eleme és döntő tényezője a közös katonai gondolkodás, valamint az azokat magukban foglaló katonai doktrínák és terminológiák maradéktalan átvétele.⁶¹ Kézenfekvő, hogy a szövetségihez hasonló szabályozást vezessünk be saját nemzeti doktrínáink elkészítésére, és a lehető legnagyobb mértékben támaszkodjunk a már elért szövetségi doktrinális eredményekre. A Magyar Honvédségnek is jól felfogott érdeke, hogy terminológiafejlesztési rendszere kompatibilis legyen a NATO terminológiai rendszerével olyan formában, hogy miközben minél több

⁵⁷ Mező András: A terminológiai egységsítés folyamata a NATO-ban és a Magyar Honvédségben. *Sereg Szemle*, X. évf. 3., 2012/7–9., 80–86.

⁵⁸ „A NATO szabványosítási programjában egy felsőbb szintű NATO-bizottság, ami szabványosítási egyezmények kidolgozása és szövetségi kiadványok elkészítése érdekében jogosult a neki alárendelt munkacsoportnak feladatot szabni.” (Forrás: NATOTerm.) Feladatszabó előljáró például a katonai műveletek tekintetében a Military Committee, a fegyverzetfejlesztésben a Conference of National Armaments Directors stb.

⁵⁹ Panajotu Kosztasz: Az angol katonai terminológia adaptálásának kérdései. Doktori (PhD-) értekezés. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2013. <https://adoc.pub/az-angol-katonai-terminologia-adaptalasanak-kerdesei.html> (Letöltés időpontja: 2021. 09. 01.)

⁶⁰ Idézi: Fóris Ágota: Hat terminológiai lecke. *Lexikográfia Kiadó*, Pécs, 2005, 62. <https://mek.oszk.hu/09200/09278/09278.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 30.)

⁶¹ Mező András: A Magyar Honvédség terminológiai fejlesztésének és harmonizációjának elvei. *Sereg Szemle*, 2013/4., 42–55. <https://honvedelem.hu/files/files/43460/seregszemle-4-internet.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 03. 27.)

katonai egyezményes kifejezés adaptálására törekszünk, nagyon figyelünk kell magyar nyelvünk megőrzésére. Így tehát olyan magyar szakkifejezéseket kell találnunk az angol kifejezések fordítására, melyek szakszerűen fejezik ki a fogalmat, de szabatosak, érthetőek és a katonai szakma széles körei is támogatják, illetve használják.

A katonai terminológia kutatásaiban és a nyelvi képzésben hagyományosan fontos szerepet játszik az NKE HHK Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus, ahol többen (például Panajotu Kosztasz) végeztek fontos katonai szaknyelvi kutatásokat. Az intézet munkatársai és affiliálódó kutatók (például Jakusné Harnos Éva, 2017) fontos feladatokat látnak el a nyelvi képzésben, a katonai terminológia oktatásában. Az Idegennyelvi Lektorátus tanárai nemcsak az angol, hanem a francia, német, orosz, illetve más külföldi hallgatók esetében a magyart mint idegen nyelvet is oktatják. A nyelvkönyvek, nyelvvizsga-felkészítést támogató anyagok, idegen nyelvi gyakorlati feladatok jelentősen segíthetik az MH terminológiafejlesztő munkáját, ha a haderő (az új MH Transzformációs Parancsnokság) igényt tart rá.

A katonai terminológia fejlesztésében jelentős mérföldkő volt a 2015-ben napvilágot látott *Katonai terminológiai értelmező szótár*,⁶² amelynek katonai szakmai szerkesztői M. Szabó Miklós és Mező András voltak, terminológiai kérdésekben pedig szakértőként Fóris Ágotához (a Terminológiai Kutatócsoport vezetője, a Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsának elnöke) fordultak. Bár ma már a szótár frissítésre szorul, a kiadvány a civil nyelvészetben is komoly figyelmet kapott. A szótárt a Honvéd Vezérkar (ma Magyar Honvédség Parancsnoksága) kezdeményezésére készítették annak érdekében, hogy a honvédelmi ágazati terminológia megfeleljen a kor megváltozott igényeinek és követelményeinek. A mű előzményeként az 1972-ben napvilágot látott, 2000 szócikkből álló *Katonai értelmező szótárt*,⁶³ valamint az 1985-ben megjelent 6000 címszavas *Katonai lexikont*⁶⁴ említhetjük. Ezekkel a munkákkal már megalkották a magyar katonai elmélet alapfogalmait, amelynek újdonságát a meghatározások tudományos jellegű magyarázatokkal történő kiegészítése, illetve a rendszerbe foglalás ambíciója jelentette.

A 2015. évi *Katonai terminológiai értelmező szótárról* Tamás Dóra Mária írt recenziót,⁶⁵ aki hangsúlyozta, hogy a szótár többletértékét a rendhagyó módon készült terminológiai elvek és módszerek alkalmazása adja, amely szakított a Magyarországon hagyományos lexikográfiai szempontok alapján készült nyomtatott szótárakkal. A recenzens ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy a szótár mikrostruktúrája nem tér el a hazai szótárszerkesztési gyakorlattól. A szerkesztők a szócikkeket három részre osztották: bevezetésre (*szócikkfej*), értelmező és definitív részekre (*szócikktest*) és kiegészítő leírásokra (ezt *szócikkvégnék* nevezzük a klasszikus lexikográfiai megnevezések nyomán). Ezek az adatok kiegészülnek a címszóra vonatkozó adatokkal – amelyek általában a szakterületi rövidítést jelentik –, valamint definícióval, amennyiben a terminus több fogalmat is takar. A szócikkvégnék további

⁶² Katonai terminológiai értelmező szótár, Zrínyi Kiadó, 2015. A szótárt Berkáné Danesch Marianne szerkesztette, katonai szakmai szerkesztői feladatokat néhai M. Szabó Miklós altábornagy (1942–2021) és Mező András alezredes látta el, terminológiai szakértőként Fóris Ágota (a Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsának elnöke) tevékenykedett. A szótár szerkesztését hétfős katonai szakértői csoport segítette, akiknek szakmai munkássága lefedte a katonai szaknyelv (hadtudomány) teljes területét.

⁶³ Tóth Lajos: *Katonai értelmező szótár*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1972.

⁶⁴ Damó László (főszerk.): *Katonai lexikon*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985.

⁶⁵ Tamás Dóra Mária: Berkáné Danesch Marianne (szerk.) – M. Szabó Miklós – Mező András (katonai szakmai szerk.): *Katonai terminológiai értelmező szótár*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 16. évf. 2., 2016, 5. http://epa.oszk.hu/02800/02819/00010/pdf/EPA02819_alkalmazottny_2016_2_08.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 09. 15.)

kiegészítő információk is kerültek, mint például magyar szinonimaajánlás, a használatra vonatkozó, vagy más hasznos információ. Ha a terminus rendelkezik szövetségi szinten elfogadott angol nyelvi megfelelővel, úgy ezt is feltünteteti a szótár (nyíllal jelöli), amelyet egységesített szövetségi használat esetén még egy félkövér E betű (= egyezményes) előz meg. Az E betű nemcsak az egyezményes szóalakot, hanem a NATO által jóváhagyott értelmezést is jelölheti.⁶⁶ Ezek a jelzések nagyban hozzájárulnak a szótár könnyű értelmezhetőségéhez, akár „civil” fordító számára is. A szótár praktikus, tartalmaz rövidítésjegyzéket, valamint a tényleges szócikkállományt és releváns irodalomjegyzéket is.

ÖSSZEGRÉS

A NATO az új évtizedben újabb kihívásokkal néz szembe, amely a Szövetség adaptációjának és katonai transzformációjának folytatását igényli. A NATO 2030 jelentés olyan koncepciót fogalmazott meg, amely elsősorban a NATO mint politikai szövetség megerősítésére szolgál. A politikai diskurzus során négy terület (a NATO politikai célja és eszközrendszere; jövőbeni fenyegetések; politikai egység és kohézió erősítése; politikai konzultáció és döntéshozatal) került a célkeresztbe, amelyek közös megfogalmazása jó alapul szolgálhat a Szövetség új stratégiai koncepciójának kidolgozásához. Több mint tíz év után a NATO-nak újra lehet egy jövőbe mutató „iránytűje”, amely a harmadik évtized működését vezérli. Témánk szempontjából ez azért fontos, mert a Szövetség koncepciófejlesztéséhez is szilárd fejlődési irányokra van szükség, máskülönben a vizsgált koncepciók nem tudják betölteni funkciójukat.

A koncepciófejlesztés ma – hasonlóan a védelmi tervezéshez – egy ötlépcsős folyamat, amely magában foglalja (1) a koncepció kidolgozásának kezdeményezését, (2) a kutatást, (3) a fejlesztést, (4) a finomítást és validációt, valamint (5) a jóváhagyást. A folyamatnak lehet egy előszakasza és egy jóváhagyás utáni időszaka is. A koncepciófejlesztés, mint ahogyan ezt a Nemzeti Katonai Stratégia is megfogalmazta (5.1.4. pont), segíti az új eredmények és tapasztalatok adaptálását a Magyar Honvédségben, növeli a hatékonyságot, biztosítani fogja a változó műveleti környezet kihívásainak megfelelő kiképzést és felkészítést.

A szakmai koncepciók nyelvi elemzése különösen fontos feladat, mert a helytelen vagy pontatlan fordítás torzulást, információvesztést okozhat, zavarja a tudástranszferet és az együttműködési képességet. A tudástranszferben kulcsszerepet tölt be a terminológia és a fordítás. A terminológia az ismeretek, szakmai tartalmak „mediátoraként” működik, a fordítás pedig lehetővé teszi, hogy a szakmai tartalmak eljussanak az egyik nyelvi közegből a másikba (NATO–magyar; katonai magyar – más magyar szakmai nyelv). Ezért ezekre a területekre a Magyar Honvédségnek több erőforrást kellene áldoznia, hogy a feladat-végrehajtás folyamatos legyen. Csak így lehetne a szótárakat, terminológiai lexikonokat frissíteni, a nyelvoktatást folyamatosan korszerűsíteni, továbbá a NATO terminológiai és doktrinális munkájában aktívan részt venni.

⁶⁶ Uo.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A NATO Katonai Bizottság 2021. január 15-i ülése. https://www.nato.int/cps/en/natohq/events_172451.htm
- Allied Command Transformation Futures Work. NATO Long-Term Military Transformation. Allied Command Transformation Futures Work: NATO's ACT. <https://www.act.nato.int/futures-work>
- Bene Gyula: *A transzformáció kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a nemzeti védelmi tervezési rendszerben*. In: Pohl Árpád (szerk.): *Biztonság és honvédelem*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020, 723–742. <https://webshop.ludovika.hu/termek/szakkonyvek/hadtudomany-szakkonyvek/biztonsag-es-honvedelem/>
- Berkáné Danesch Marianne (szerk.) – M. Szabó Miklós – Mező András (katonai szakmai szerk.): *Katonai terminológiai értelmező szótár*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.
- Cebrowski, Arthur K.: *Transforming Transformation. Will it Change the Character of War*. Discussion Paper, 2004. https://www.researchgate.net/publication/265268950_Transforming_Transformation_-_Will_it_Change_the_Character_of_War
- Concept Development and Experimentation, NATO CD&E Handbook. 2.01. version. NATO's Warfare Development Command, ACT Transnet, 03. 2021. <https://act.nato.int>
- CD&E Method Description. <https://apps.dtic.mil>
- Csiki Tamás: *A NATO chicagói csúcstalálkozójának értékelése*. *Nemzet és Biztonság*, 2012/5–6., 116–123. https://www.academia.edu/35188408/A_NATO_chicagói_csucstalal kozojanak_ertekelése_Csiki_T_pdf
- Csiki Varga Tamás: *A NATO ACT Strategic Foresight Analysis – 2017 című előrejelzése*. In: Bauer Kristóf – Csiki Varga Tamás (szerk.): *A stratégiai előrejelzés módszertana és gyakorlata*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest, 2020. http://real.mtak.hu/120597/2/97_strategiai_elorejelzes_modszertana.pdf
- Damó László (főszerk.): *Katonai lexikon*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985.
- Fleischer, Pavel: *NATO Defence Planning Process: Implications for Defence Posture*. *Securotologia*, 01. 12. 2015. <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-0ab728cb-2fc2-4e51-9e04-f149781368e1>
- Főris Ágota: *Hat terminológiai lecke*. Lexikográfia Kiadó, Pécs, 2005. <https://mek.oszk.hu/09200/09278/09278.pdf>
- Framework for Future Alliance Operations. 2018 Report, Bi-SC document. https://www.act.nato.int/images/stories/media/doctrinary/180514_ffao18.pdf
- Ghemawat, Pankaj: *Redifining Global Strategy: Crossing borders in a World Where Differences Still Matter*. Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts, 2007, 107–196.
- Johnston, Seth A.: *How NATO adapts. Strategy and Organization in the Atlantic Alliance since 1950*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2017, 20–38.
- Kereki László: *Részvétel a szövetségi védelmi tervezési rendszerben*. In: Szenes Zoltán – Tálás Péter (szerk.): *Tíz éve a NATO-ban*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2009, 79–86.
- Kiss Károly: *Az NDPP tervezés folyamata*. (Előadás.) Budapest, 2019.
- Kurt, Ümit: *Framework for Future Alliance Operations: Adapting NATO to new security context*. *Finabel*, 14. 07. 2020. <https://finabel.org/framework-for-future-alliance-operations/>
- MC 0538 (Policy for NATO CD&E). <https://apps.dtic.mil>
- Mező András: *A Magyar Honvédség terminológiai fejlesztésének és harmonizációjának elvei*. *Sereg Szemle*, 2013/4., 42–55. <https://honvedelem.hu/files/files/43460/seregszemle-4-internet.pdf>
- Mező András: *A terminológiai egységesítés folyamata a NATO-ban és a Magyar Honvédségben*. *Sereg Szemle*, X. évf. 3., 2012/7–9., 80–86.

- Mező András: *Katonai stratégiaalkotás és doktrínafejlesztés Magyarországon*. PhD-értekezés, Nemzeti Közszerológái Egyetem, Budapest, 2019. nke.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12585/mezo_andras_tezisfuzet_2019.pdf
- NATO Glossary of Terms and Definitions. AAP-06, Edition 2019. NATO Standardization Office, Brussels. https://infostore.saiglobal.com/en-gb/standards/aap-06-2019-735860_saig_nato_nato_2796626/
- NATO Standardization Office. <https://nso.nato.int/nso/home/main/home>
- NATO Term. <https://nso.nato.int/natoterm/content/nato/pages/home.html?lg=en>
- Németh Gergely: *A védelmi szektor transzformációját befolyásoló tényezők*. PhD-értekezés, Nemzeti Közszerológái Egyetem, Budapest, 2017, 194–198. <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/handle/11410/11114>
- Nijs, Han de: *Concept Development and Experimentation Policy and Process: How Analysis Provides Rigour*. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA584337.pdf>
- Panajotu Kosztasz: *Az angol katonai terminológia adaptálásának kérdései*. Doktori (PhD-) értekezés. Nemzeti Közszerológái Egyetem, Budapest, 2013. <https://adoc.pub/az-angol-katonai-terminologia-adaptalasanak-kerdesei.html>
- Pikner, Ivo – Spišák, Ján – Galatík, Vlastimil – Zůna, Pavel: *How to Develop Capstone and Operational Concept for Future Operations and Why?* Conference Paper, June 2012. https://www.researchgate.net/publication/305993587_Military_Operating_Concepts_Development
- Secretary General launches NATO 2030 to make our strong Alliance even stronger. NATO News, 08. 06. 2020. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_176193.htm
- Strategic Foresight Analysis, ACT, 2017. https://www.act.nato.int/images/stories/media/doctrinary/171004_sfa_2017_report_hr.pdf
- Szenes Zoltán – Siposné Kecskeméthy Klára: *NATO 4.0 és Magyarország. 20 év tagság, 30 év együttműködés*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019.
- Tamás Dóra Mária: *Berkáné Danesch Marianne (szerk.) – M. Szabó Miklós – Mező András (katonai szakmai szerk.): Katonai terminológiai értelmező szótár*. Alkalmazott Nyelvtudomány, 16. évf. 2., 2016. http://epa.oszk.hu/02800/02819/00010/pdf/EPA02819_alkalmazottnyt_2016_2_08.pdf
- Tóth Lajos: *Katonai értelmező szótár*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1972.
- Yost, David S.: *NATO Transformed: The Alliance's New Roles in International Security*. United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 2001, 269–301.

Schubert Bálint:

AZ AUTONÓM FEGYVERRENDSZEREKKEL¹ SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK A HUMANITÁRIUS NEMZETKÖZI JOG TÜKRÉBEN

DOI: [10.35926/HSZ.2022.3.2](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.3.2)

ÖSSZEFOGLALÓ: Napjainkra a technológiai fejlődés egy olyan lépcsőfokára értünk el, amelyen egy autonóm fegyverrendszer (AWS) alkalmazásáról szóló beszámolót már nem nevezhetünk egyértelműen a tudományos fantasztikus irodalomból valónak. Az AWS-ek egyelőre nem jelentek meg széleskörűen még a legfejlettebb technológiákkal rendelkező államok fegyverrendszereiben sem, de prototípusai, különleges bevetésekre fejlesztett egyedi példányai már a világ legfejlettebb hadseregeinek rendelkezésére állnak. Példaként említhető az Észak- és Dél-Korea határára telepített SGR-A1 elnevezésű AWS.² Az ilyen autonóm, működésüket tekintve emberi beavatkozástól és felügyelettel mentes fegyverrendszerek használata ugyanakkor számos jogi, morális és politikai kérdést vet fel. Ezek közül – természetükből adódóan, miszerint általában nemzetközi konfliktus vagy legalábbis nemzetközi jellegű konfliktusok során vetik be e rendszereket – kiemelkedő jelentőséggel bírnak a nemzetközi jog egy speciális normarendszerének, a *jus in bello*, vagyis a hadviselés joga szabályainak alkalmazása szempontjából. A szerző tanulmányában az autonóm fegyverrendszerek témáját körüljárva mutatja be azok nemzetközi jogi problémáit, például azt, hogy milyen előnyei és hátrányai vannak az ilyen fegyverek bevetésének, mely jelenlegi, a humanitárius nemzetközi jogot érintő szabályok vonatkoznak rájuk, illetve hogy hogyan felelnek meg ezek a szabályozás követelményeinek.

KULCSSZAVAK: autonóm fegyverrendszer, human „out-of-the-loop” fegyverrendszer, human „on-the-loop” fegyverrendszer, human „in-the-loop” fegyverrendszer, Irán, jog

BEVEZETŐ

Alig nyolc hónap telt el Kászem Szelejmani tábornok drónok bevetésével megvalósított likvidálásától³ – amelyet a szakzsargon a *targeted killing*⁴ fogalommal jelöl –, amikor az Iráni Iszlám Köztársaságot 2020. november 27-én újabb súlyos csapás érte. Mohszen Farizade

¹ A szakzsargonnak megfelelően a tanulmány során végig autonóm fegyverrendszerként hivatkozott fegyverek nem egyenlők a teljesen autonóm fegyverrendszerekkel (fully autonomous weapons system). A különbségről a későbbiekben lesz szó.

² Alexander Velez-Green: The Foreign Policy Essay: The South Korean Sentry – A „Killer Robot” to Prevent War. *Lawfare*, 01. 03. 2015. <https://www.lawfareblog.com/foreign-policy-essay-south-korean-sentry%E2%80%94killer-robot-prevent-war> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 20.)

³ Lyse Doucet: Qasem Soleimani: US kills top Iranian general in Baghdad air strike. *BBC*, 03. 01. 2020. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-50979463> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

⁴ A definíció pontos meghatározásáért lásd Nils Melzer: *Targeted Killing in International Law*. Oxford University Press, Oxford, 2008. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199533169.001.0001

atomfizikus – aki különböző külföldi források szerint az iráni atomprogram egyik vezető tudósa volt – éppen egy vidéki faluban található hétvégi rezidenciájába tartott feleségével, amikor Abszard városa közelében rajtaütöttek az őt szállító gépkocsikonvojon.⁵ A Farizade – és egyes források szerint további három ember – halálát, valamint ismeretlen számú személy sérülését eredményező rajtaütésről eltérő információk láttak napvilágot az incidenst követő napokban. Egyes beszámolók szerint a konvojt vezető gépjármű előtt haladó Nissan típusú terepjáróba rejtett bomba felrobbantásával a támadók megállásra kényszerítették az atomfizikust szállító járművet, majd ezt követően a konvojt fegyveresek vették géppuskatűz alá, melynek során a tudós életét veszítette.

Egy másik beszámoló szerint – amely egyenesen az iráni Forradalmi Gárda főparancsnok-helyettesétől, Ali Fadavitól származott – a rajtaütést egy autonóm fegyverrendszerrel (*Autonomous Weapons System – AWS*) követték el.⁶ Fadavi szerint ez a fegyverrendszer a Nissan terepjáróra erősített, mesterséges intelligencia által vezérelt géppuska volt, amelynek célja – arcfelismerést alkalmazva – Farizade azonosítása, majd ezt követően likvidálása volt. A főparancsnok-helyettes leírása alapján a fegyverrendszer olyan pontos volt, hogy az iráni atomtudós mellett ülő felesége sérülések nélkül vésztele át a rajtaütést, miközben férjét megközelítőleg tizenhárom találat érte. A beszámoló kitér arra is, hogy a hozzátétőlegesen három percig tartó támadás végén a fegyverrendszert hordozó terepjáró egy, alighanem a támadók által távolról aktivált bombával elkövetett robbanásban megsemmisült.⁷

A Fadavitól származó beszámoló hitelességét Ali Samhani tábornok, Irán Legfelsőbb Nemzetbiztonsági Tanácsának titkára is megerősítette.⁸ Ugyanakkor több nemzetközi szakértő kétségét fejezte ki ezzel kapcsolatban, mégpedig arra való hivatkozással, hogy a teljesen távolról irányított rajtaütés olyan kockázatokat hordoz magában, amelyek egyértelműen háttérbe szorítják a sikeres támadás jelentette eredményeket.⁹ További vizsgálatok azonban megerősíteni látszanak egy ilyen fegyverrendszer jelenlétét, mert valamennyi becsapódott lövedék – a röppályáik elemzése szerint – egy adott pontról származott, alátámasztva ezzel a terepjárón elhelyezett géppuska elméletét. Hónapokkal később, 2021 februárjában az izraeli *The Jewish Chronicle* hetilap részletes beszámolót közölt a rajtaütésről, amelyben hírszerzési forrásokra hivatkozva kijelentette, hogy a támadást a Moszad követte el, mégpedig a már korábban említett AWS felhasználásával.¹⁰ Fontos megjegyezni, hogy Izrael hivatalosan sosem ismerte el a rajtaütést, semmilyen információt sem közöltek kormányzati szinten Farizade halálával kapcsolatban, így az AWS alkalmazásával kapcsolatosan sem nyilatkoztak.

⁵ Lucia Binding: Mohsen Fakhri-zadeh: Senior Iranian nuclear scientist assassinated. Sky News, 28. 11. 2020. <https://news.sky.com/story/mohsen-fakhri-zadeh-senior-iranian-nuclear-scientist-assassinated-12144120> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

⁶ Az itt említett fegyver valójában egy félautonóm fegyverrendszer – ennek magyarázatát lásd később.

⁷ Ramin Mostaghim et al.: Top nuclear scientist was assassinated with help of 'satellite device', Iranian media reports. 07. 12. 2020. CNN. <https://edition.cnn.com/2020/12/06/middleeast/iran-nuclear-scientist-mohsen-fakhri-zadeh-satellite-intl/index.html> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

⁸ Oliver Holmes: Iran says nuclear scientist killed by remote-controlled device. The Guardian, 30. 11. 2020. <https://www.theguardian.com/world/2020/nov/30/iran-says-nuclear-scientist-killed-by-remote-controlled-device> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

⁹ Oren Liebermann – Nic Robertson: Intelligence and security experts skeptical of claims that Iranian nuclear scientist was targeted in 'remote control' assassination. CNN, 01. 12. 2020. <https://edition.cnn.com/2020/11/30/middleeast/iran-mohsen-fakhri-zadeh-remote-control-skepticism-intl/index.html> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

¹⁰ Jake Wallis Simons: Truth behind killing of Iran nuclear scientist Mohsen Fakhri-zadeh revealed. The Jewish Chronicle, 13. 02. 2021. <https://www.thejc.com/news/world/world-exclusive-truth-behind-killing-of-iran-nuclear-scientist-mohsen-fakhri-zadeh-revealed-1.511653> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

Bár az eset természetéből adódóan sok kérdés valószínűleg sosem tisztázódik majd, mégis számos tanulság levonása lehetséges. Az imént említett biztonsági és geopolitikai szakértők közül sokan voltak olyanok, akik az AWS-re való hivatkozást egyszerű dezinformációnak titulálták, amelyet Irán annak a kínos ténynek a leplezésére kívánt felhasználni, hogy képtelen volt megakadályozni vezető atomtudósának saját területén történő meggyilkolását.¹¹

AZ AUTONÓM FEGYVERRENDSZEREK FOGALMA

Az autonóm fegyverrendszerekre kiterjedő nemzetközi szabályozások vizsgálatához először tisztáznunk kell, hogy egyáltalán milyen eszközök tartoznak ebbe a kategóriába.

Erica H. Ma megközelítése szerint egy adott fegyver döntési kompetenciáit egy sajátos spektrumon helyezhetjük el, amelynek egyik végén az úgynevezett élettelen (*inert*) – gondoljunk például egy késre, amely ebből a szempontból pusztán az emberi kar meghosszabbodása, saját akarattal sosem rendelkezik –, a másik végén pedig a teljesen autonóm (*fully autonomous*) fegyverek helyezkednek el. Ebben a felosztásban a két véglet között helyezhetjük el az automata fegyvereket, amelyek kizárólag az őket kezelő személy által, előre meghatározott körülmények között, az ilyen körülményekben jelzett külső behatásra lépnek működésbe. Erre egyszerű példa egy géppuska, amelyet a használója az elsütőbillentyű lenyomásával aktivál, és egészen addig automatikus lövéseket ad le, amíg az elsütőbillentyűt fel nem engedik – vagy amíg a tárban található lőszer el nem fogy –, vagyis az ilyen fegyverek valódi döntési képességgel nem rendelkeznek, pusztán reagálnak.¹²

Az automata fegyverektől egy fokkal a teljesen autonóm fegyverek irányába lépve találhatjuk meg az autonóm fegyvereket, amelyek bár képesek saját döntéseket hozni, mégis megtalálható felettük az emberi tényező, így teljes autonómiáról esetükben nem beszélhetünk. Példaként hozható fel, amikor a fegyver a célpont bemérését önállóan elvégzi, ám a tüzelést csak a kezelőszemélyzet engedélyével kezdi meg.¹³

Amikor azonban teljesen autonóm fegyverrendszerekről beszélünk, akkor olyan fegyverekről van szó, amelyek esetében ez a „felülbírálo-engedélyező” emberi oldal hiányzik, a fegyver teljesen önállóan működik, kezelői beavatkozás nélkül, működési mechanizmusának elejétől annak befejezéséig. Fontos megjegyeznünk, hogy ilyen technológia ma még valószínűsíthetően nem létezik. Természetesen hozzá kell tennünk, hogy amennyiben egy állam rendelkezik ilyen fegyverrel, akkor azt hétpecsétes titokként kezelné. Ettől függetlenül a szakirodalomban a teljesen autonóm fegyverrendszer koncepciója megjelent, bár a téma relatív újdonságát mutatja az a fogalmi hiba, amikor a valójában teljesen autonóm fegyverrendszerekre pusztán autonóm fegyverrendszerként hivatkoznak, összesmosva ezzel két különböző fejlettségi szinten lévő fegyvert.¹⁴

¹¹ Iranian Authorities claim AI machine gun and facial recognition were used to kill nuclear chief. AI Regulation, 10. 12. 2020. <https://ai-regulation.com/iranian-authorities-claim-ai-machine-gun-and-facial-recognition-were-used-to-kill-nuclear-chief/> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 20.)

¹² Erica H. Ma: Autonomous Weapons Systems under International Law. New York University Law Review, 2020/5., 1441. https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID3735464_code3388752.pdf?abstractid=3735464&mirid=1&type=2 (Letöltés időpontja: 2021. 12. 19.)

¹³ Rebecca Crootof: The Killer Robots Are Here: Legal and Policy Implications. Cardozo Law Review, 2015/5., 1846–1849. <https://scholarship.richmond.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2605&context=law-faculty-publications> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 19.)

¹⁴ Ariel Conn: The Problem of Defining Autonomous Weapons. Future of Life Institute, 30. 11. 2016. <https://futureoflife.org/2016/11/30/problem-defining-autonomous-weapons/> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 20.)

Az átláthatóság érdekében a Ma által felvázoltakat alapul véve három kategóriát különböztethetünk meg, ezzel lényegében ismertette az AWS-ek trichotóm rendszerét:

- Teljesen autonóm fegyverrendszer (*human „out-of-the-loop”*): Olyan fegyverrendszer, amely önmagát aktiválva képes a célpontok azonosítására, majd azokkal harcba bocsátkozni, még hozzá emberi kezelő beavatkozása nélkül. Ebben az esetben tehát a fegyver önálló döntéssel bír a célpont kiválasztása és a halálos erő alkalmazása kapcsán, így az emberi tényező ezek során nincsen jelen.¹⁵
- „Felügyelt” autonóm fegyverrendszer (*human „on-the-loop”*): Ebben az esetben az emberi tényező jelen van, mégpedig felügyelői minőségben, így a kezelőnek lehetősége van a fegyver működésébe beavatkozni, leállítani a fegyverrendszert, megakadályozva ezzel egy esetleges hibás célpontbemérést vagy harcba bocsátkozást.¹⁶
- Félautonóm fegyverrendszer (*human „in-the-loop”*): Olyan fegyverrendszer, amely aktiválást követően csak olyan célpontokat mér be és támad meg, amelyeket aktiválása előtt az emberi operátor kijelölt számára. Ebben az esetben az emberi tényező a fegyver aktiválása előtt jelenik meg, lekorlátozva annak aktiválás utáni működését. A bevezetőben részletezett iráni merényletet is ilyen fegyverrel követték el.¹⁷

Az imént bemutatott fogalmi felosztás ellenére számos különböző, egymással több-kevesebb átfedést mutató fogalmi meghatározást találhatunk az AWS-ekkel kapcsolatban. A teljesség igénye nélkül a következő definíciók ismertek:

- Az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériumának 2012-es irányelve az AWS alatt olyan fegyverrendszert ért, amely aktiválását követően emberi kezelő további beavatkozása nélkül képes kiválasztani, majd megsemmisíteni célpontját. Az irányelv szerint idetartoznak az ember által felügyelt autonóm fegyverrendszerek is, amelyeket úgy terveztek, hogy az emberi kezelők felülbírálhassák a fegyverrendszer működését, de aktiválás után további emberi beavatkozás nélkül is kiválaszthatják célpontjaikat, és harcba is bocsátkozhatnak azokkal.¹⁸
- Az Egyesült Nemzetek Szervezetének bíróságon kívüli, jogtalan vagy önkényes kivégzésekkel kapcsolatos különleges előadójának jelentése az AWS fogalma helyett a halálos autonóm robotika (*Lethal Autonomous Robotics – LAR*) fogalmát használja, a definíció azonban lényegében az AWS-eket írja le. Eszerint a LAR-ok olyan robotfegyverrendszerek, amelyek aktiválásuk után emberi beavatkozás nélkül képesek kiválasztani és megsemmisíteni célpontjaikat. A fontos elem, hogy a robotnak autonóm „döntése” legyen a célpont kiválasztását és a halálos erőszak alkalmazását illetően.¹⁹

¹⁵ Michael N. Schmitt – J. S. Thurnher: „Out of the loop”: Autonomous Weapon Systems and the Law of Armed Conflict. Harvard National Security Journal, Vol. 4, 2013, 235. <https://centaur.reading.ac.uk/89863/1/Vol-4-Schmitt-Thurnher%20out%20of%20the%20loop.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

¹⁶ Michael Press: Of Robots and Rules: Autonomous Weapon Systems in the Law of Armed Conflict. Georgetown Journal of International Law, Vol. 48, 2017, 1342. <https://www.law.georgetown.edu/international-law-journal/wp-content/uploads/sites/21/2018/05/48-4-Of-Robots-and-Rules.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 19.)

¹⁷ Ma: i. m. 1442.

¹⁸ Subject: Autonomy in Weapon Systems. United States of America, Department of Defense, Directive Number 3000.09, November 21, 2012. <https://www.esd.whs.mil/portals/54/documents/dd/issuances/dodd/300009p.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

¹⁹ Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions, Christof Heyns. United Nations General Assembly, A/HCR/23/47, 2013, 7–8. <https://digitallibrary.un.org/record/755741#record-files-collapse-header> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

- A *Human Rights Watch* nemzetközi nem kormányzati szervezet meghatározása foglalkozik talán a legérzékenyebben az AWS-ek fogalmával. Ebben ugyanis különbséget tesz a *human „out-of-the-loop”* és a *human „on-the-loop”* fegyverrendszerek között. Előbbi alatt olyan fegyvereket ért, amelyek képesek a célpont kiválasztására és megtámadására bármiféle emberi beavatkozás vagy interakció nélkül, utóbbiak esetében azonban már emberi kezelő általi felülírásról beszélnek.²⁰
- A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága a definíció homogenitását megjegyezve az AWS-eket olyan fegyverekként határozta meg, amelyek önállóan képesek kiválasztani és megtámadni a célpontokat, kiemelve abbéli képességüket, hogy autonómiával rendelkeznek a célpontok nyomon követésében, kiválasztásában és megtámadásában.²¹
- Végül, de nem utolsósorban új fejleményként kell megemlítenünk az AWS-ek definíciójának magyar meghatározását. Az Országgyűlés elé 2021. november 12-én benyújtott *A honvédelemről és a Magyar Honvédségről* elnevezésű törvény a következőképp állapítja meg a fogalmat: „[...] olyan támadó vagy támadás megelőzésére, elhárítására hivatott eszközrendszer, amely részben vagy egészben automatizált működési megoldásokkal, közvetlen emberi beavatkozás nélkül képes meghatározott célok semlegesítésére, illetve meghatározott technikai eszközök, támadó tevékenységek megelőzésére, elhárítására.”²²

A fogalmi homogenitás ellenére maga a fegyverrendszer felépítése viszonylag könnyen felvázolható, még akkor is, ha esetükben nem beszélhetünk egy konkrétan meghatározott fegyverfajtáról, például – ismét visszatérve a bevezetőben említett fegyverrendszerhez – nem mondhatjuk azt, hogy az összes AWS egy gépjármű hátuljában elhelyezett géppuska. Ennek oka az, hogy a rendszerek lényegében két komponensből állnak. Az egyik komponens – amelyet akár az informatikában használatos „szoftver” fogalmával is illelhetünk – lényegében egy mesterséges intelligencia segítségével felruházott célpontbemérő rendszer, míg párja a „hardver”, amely mechanikai úton végzi a támadást.²³ Míg előbbi leírható egy számítógépes kódokból létrehozott algoritmussal, addig utóbbi esetében lényegében egy olyan fegyverről beszélünk, amely a „szokásostól” annyiban tér el, hogy az emberi tényezőt lehetővé tevő mechanizmusok kikerültek belőle, lehetővé téve ezzel, hogy az algoritmus vegye át annak a helyét.²⁴ Leegyszerűsítve tehát egy géppuskából akkor lesz AWS, ha az ember számára a tüzelést lehetővé tevő elsütőbillentyűt eltávolítjuk, ennek a helyére pedig telepítjük a szoftvert tartalmazó komponenst, így – talán kis túlzással – a fegyvert önálló akarattal ruházzuk fel.

A fegyverek fogalmának meghatározása mellett ejtsünk pár szót azok bevetésének előnyeiről és hátrányairól is. Az autonóm fegyverrendszerek a technológia jelenlegi állásának és rohamos fejlődésének köszönhetően képesek lehetnek az embereknel jobb és gyorsabb

²⁰ Loosing Humanity – The Case against Killer Robots. Human Rights Watch, 2012, 2. <https://www.hrw.org/report/2012/11/19/losing-humanity/case-against-killer-robots> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 19.)

²¹ Autonomous Weapons Systems: Technical, Military, Legal and Humanitarian Aspects. Expert meeting report. International Committee of the Red Cross, Geneva, 01. 11. 2014. <https://www.icrc.org/en/document/report-icrc-meeting-autonomous-weapon-systems-26-28-march-2014> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

²² A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvényjavaslat. 2021. 11. 02. <https://www.parlament.hu/irom41/17432/17432.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 20.)

²³ Vincent Boulanin – Maaïke Verbruggen: Mapping the Development of Autonomy in Weapon Systems. Stockholm International Peace Research Institute, Solna, November 2017, 54–60. DOI: 10.13140/RG.2.2.22719.41127

²⁴ Ma: i. m. 1442–1443.

helyzetfelismerést végezni, majd ennek megfelelően eljárni²⁵ anélkül, hogy az emberekre jellemző érzelmi befolyást engednék döntéseiket illetően.²⁶ Emellett az ilyen fegyverek alkalmazása lehetővé tenné emberéletek megóvását, hiszen felválthatják az emberi tényezőt az összecsapásokban, esetleg olyan helyeken is, ahol a körülmények fokozottan veszélyesek lehetnek a katonák számára. Mindezek mellett azonban az AWS-ek alkalmazásával kapcsolatos aggodalmakról is beszélnünk kell. Az említett érzelemmentesség hátrányként is felmerülhet, hiszen az emberi empátia olykor háborús helyzetekben is fontos lehet, ez pedig teljes mértékben hiányzik az autonóm fegyverrendszerekből. Emellett a legfőbb ellenérv az autonóm fegyverrendszerekkel szemben ironikusan éppen a technológiai fejlettségükre vonatkozik, sok szakértő ugyanis kétségbe vonja, hogy egyáltalán elérhető-e a jövőben olyan szintű fejlettség, amivel ezek az eszközök megfelelhettek a humanitárius nemzetközi jognak.²⁷ Joggal merülhet fel a kérdés, hogy melyek azok a követelmények, amelyeknek az AWS-eknek meg kell felelniük. A következő fejezetben erről lesz szó.

AZ AWS-EKRE VONATKOZÓ HUMANITÁRIUS NEMZETKÖZI JOGI SZABÁLYOZÁS

Mielőtt az AWS-ek humanitárius nemzetközi jogi szabályozásának ingoványos talajára tévednénk, először is néhány mondatban ismertetnünk kell, mit is nevezünk humanitárius nemzetközi jognak. Lényegét tekintve a humanitárius nemzetközi jog (*jus in bello*) a háborúban alkalmazandó szabályok összességét jelenti.²⁸ Ezek azok a nemzetközi közösség által elfogadott normák, amelyek arra hivatottak, hogy az emberiség történelmének kezdete óta jelen lévő háború okozta szenvedés csökkenjen. A humanitárius nemzetközi jog alapját a különféle genfi egyezmények jelentik, amelyek a háború jogára vonatkozó számos rendelkezést tartalmaznak.²⁹

Először is le kell szögeznünk, hogy jelenleg semmilyen *jus in bello* szabályozás sem vonatkozik speciálisan az AWS-ek használatára. Ez ugyanakkor közel sem jelenti azt, hogy minden ilyen fegyver szabadon alkalmazható lenne, hiszen az 1949. augusztus 12-én kötött Genfi Egyezmények I. kiegészítő jegyzőkönyvének³⁰ (a továbbiakban: I. kiegészítő Jegyzőkönyv) 36. cikke meghatározott követelményeket támaszt minden új fegyverrel kapcsolatban. A cikk szerint valamilyen új fegyver bevetése, rendszeresítése során a szerződő félnek kötelessége megállapítani, hogy annak alkalmazása nem esik-e a genfi egyezmények vagy más nemzetközi jogi egyezmény szabályainak tilalma alá. Ennek megfelelően tehát

²⁵ Daniel N. Hammond: Autonomous Weapons and the Problem of State Accountability. *Chicago Journal of International Law*, Vol. 15, No. 2, February 2015, 660. <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1085&context=cjil> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

²⁶ Ronald C. Arkin: The Case of Ethical Autonomy in Unmanned Systems. *Journal of Military Ethics*, Vol. 9, 2010, 338. <https://doi.org/10.1080/15027570.2010.536402>

²⁷ Ma: i. m. 1446–1447.

²⁸ What are jus ad bellum and jus in bello? International Committee of the Red Cross, 22. 01. 2015. <https://www.icrc.org/en/document/what-are-jus-ad-bellum-and-jus-bello-0> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

²⁹ Schubert Bálint: Az orvosi személyzet szerepe a humanitárius nemzetközi jogban. In: Kappel Gergely et al. (szerk.): *Az egészségügy és a jog kapcsolata*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Óriás Nándor Szakkollégium, Pécs, 2020, 131.

³⁰ 1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről. *Jogtár*. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98900020.TVR> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 19.)

az AWS-eket nem egy külön rájuk vonatkozó szabályozáson keresztül kell megvizsgálnunk, hanem esetükben a más fegyverekre is vonatkozó követelményeket kell alapul tekintenünk.

Az első követelmény, amit górcső alá kell vennünk, a megkülönböztetés elvével kapcsolatos (*rules of distinction*). Az I. kiegészítő Jegyzőkönyv 48. cikke szerint a konfliktusban részt vevő feleknek különbséget kell tenniük civilek és kombattánsok,³¹ és ugyanígy polgári és katonai objektumok között. A támadások célpontjai ennek megfelelően kizárólag a kombattánsok vagy az ellenségeskedésben éppen közvetlenül részt vevő személyek, illetve a hozzájuk tartozó objektumok lehetnek.³² Fontos, hogy amennyiben kétely áll fenn egy célpont vagy objektum polgári jellegével kapcsolatban, akkor azt civilnek kell tekinteni.³³ Emellett a humanitárius nemzetközi jog tiltja az olyan személyek elleni támadásokat, akik harcképtelen, úgynevezett *hors de combat* állapotban vannak. Ahhoz, hogy valaki ilyen állapotba kerüljön, és így a vele szembeni támadás jogszerűtlen legyen, a következő kritériumoknak kell fennállnia:

- a személy a szemben álló fél hatalmában (fogságában, ellenőrzése alatt) van;
- a személy egyértelműen kifejezésre juttatta megadásra irányuló szándékát;
- a személy a sebesülése, betegsége következtében önvédelemre képtelen, és tartózkodik ellenséges cselekmények elkövetésétől.³⁴

A fentiek alapján megállapítható, hogy ha AWS kerül alkalmazásra, akkor annak rendkívül változatos körülmények között kell megfelelnie a megkülönböztetés elvének. A megfelelő alkalmazást jelentősen befolyásolja az adott AWS szoftvere, illetve a környezet, amelyben alkalmazzák. Ennek megfelelően egy tankokkal teletömött csatatéren a fegyverrendszer viszonylag könnyen azonosítani tudja azokat a célpontokat, amelyeket jogszerűen megtámadhat, ugyanakkor teljesen más helyzetről beszélünk, ha a kombattánsok mellett civilek is a területen tartózkodnak, vagy ha a kombattánsok egyenruha nélkül rendkívül nehezen különböztethetőek meg a civil lakosságtól – elég például a nemrég befejeződött afganisztáni műveletre gondolni.³⁵ Egy ilyen zsúfolt környezetben, ahol polgári és legitim célpontok keverednek és egymással átfedésben vannak, esetleg a katonai célpontok civileket használnak fel álcaként, ott az AWS-nek másodpercek alatt kell megkülönböztetnie a polgári személyeket az ellenséges harcosoktól. Fel kell mérnie, hogy a támadástól várható előnyök arányosak-e az esetlegesen okozott járulékos veszteségekkel,³⁶ és tartózkodnia kell a támadástól, ha képtelen egyértelműen megállapítani, hogy az adott célpont a civil kategóriába tartozik-e, és végül meg kell vizsgálnia, hogy az amúgy legitim célpont nincs-e *hors de combat* állapotban.³⁷

³¹ A kombattánsok fogalmát szintén az I. kiegészítő Jegyzőkönyv határozza meg, mégpedig a 43. cikkének 2. bekezdése. Eszerint valamely összeűtköző fél fegyveres erőinek tagjai (az egészségügyi személyzet kivételével) kombattánsoknak minősülnek.

³² I. kiegészítő Jegyzőkönyv 48. cikk.

³³ I. kiegészítő Jegyzőkönyv 50. cikk.

³⁴ I. kiegészítő Jegyzőkönyv 41. cikk.

³⁵ Press: i. m. 1357.

³⁶ Autonomous Weapon Systems under International Law. Academy Briefing, No. 8, Geneva Academy, November 2014, 14. https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Publications/Academy%20Briefings/Autonomous%20Weapon%20Systems%20under%20International%20Law_Academy%20Briefing%20No%208.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 12. 19.)

³⁷ Marco Sassòli: Autonomous Weapons and International Humanitarian Law: Advantages, Open Technical Questions and Legal Issues to be Clarified. U.S. Naval War College, International Law Studies, Vol. 90, 2014, 327. <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1017&context=ils> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 19.)

A következő vizsgálandó követelmény az arányossággal kapcsolatos (*rule of proportionality*). A fegyveres konfliktusokban sajnálatos módon elkerülhetetlen, hogy a támadó szándékától teljesen függetlenül akár civil célpontok is megsebesüljenek, vagy akár meg is semmisüljenek. A humanitárius nemzetközi jog ennek elkerülhetetlenségét felismerve megalkotta az arányosság követelményét, amely azt jelenti, hogy a polgári személyeknek okozott sérülések, a polgári objektumok károsodása, illetve az esetleges polgári életveszteség nem lehet aránytalanul magas a támadással elérni kívánt közvetlen katonai előnyhöz képest.³⁸ Ez a kritérium önmagában hatalmas nehézséget gördít az AWS-ek elé, hiszen a gyakorlatban még az emberre jellemző döntésképeség birtokában is rendkívül nehéz olyan döntést hozni, amelyben a civil személyeknek vagy objektumoknak okozott veszteség, illetve kár arányos a támadás által esetlegesen nyert előnnyel.³⁹ Véleményem szerint az egyszerűbb, kevés változóval rendelkező esetekben lehetséges a fegyverrendszer olyan szintű beprogramozása, amely alkalmas az arányosság követelményének betartására, ugyanakkor minél több változó áll fenn és minél nehezebb megítélésű környezetben vetik be a rendszert, annál nehezebb lesz a feltétel betartása. Gondolnunk kell olyan szituációkra is, amelyekben a körülmények gyors változása lényegében lehetetlenné teszik az AWS számára azt, hogy az adott helyzetben a jogi szabályozással összhangban döntsön. Így hát amennyiben a fegyverrendszer bevetésre kerül, azt kizárólag egyszerű, viszonylag könnyű megítélésű szituációkban lehetne alkalmazni ahhoz, hogy elkerüljük a humanitárius nemzetközi jog megsértését.

Az óvintézkedések (*rule of precautions in attack*) követelménye egyfajta sarokköve az AWS-ek humanitárius nemzetközi jogbeli megítélésének. A követelmény lényege, hogy a támadás tervezése és annak végrehajtása során is állandóan gondoskodni kell a polgári lakosság, a polgári személyek és a polgári javak kíméletéről. A támadó fél köteles minden lehetséges módon meggyőződni arról, hogy a támadás célpontja nem polgári személy vagy polgári javak körébe tartozik, és hogy az legitim katonai célpont-e. Emellett a támadás eszközeit és módját úgy kell megválasztani, hogy elkerüljék, de legalábbis csökkentsék az esetleges áldozatok és sebesültek számát a polgári személyek körében, hogy minél kisebb szenvedést okozzanak a katonai célpontok körében, továbbá tartózkodniuk kell olyan támadás indításától, amely a polgári lakosság körében az elért előnyhöz képest aránytalanul nagy sérelmeket okozna.⁴⁰ Mivel a támadás tervezése során is szükséges a fenti szempontok betartása, ezért egy AWS alkalmazásával végrehajtott támadás már annak tervezése során is rendkívüli terhet ró azokra az operátorokra (stratégiai tervezőkre, programozókra stb.), akik a fegyvert felkészítik a támadásra.⁴¹ Amennyiben ezek a személyek mindent elkövetnek a tervezés során az óvintézkedések követelményének teljesítése érdekében, akkor is még mindig ott az a feltétel, miszerint a követelménynek a támadás során is eleget kell tenni. Itt megint megemlítendő, hogy az egyszerű, kevés változójú területeken a támadás tervezése és végrehajtása során is könnyebben betartható a követelmény; a változók növekedésével ennek esélye egyre inkább csökken.⁴²

³⁸ I. kiegészítő Jegyzőkönyv 51. cikk 5) b).

³⁹ Autonomous Weapon Systems under International Law. Academy Briefing, No. 8, 15.

⁴⁰ I. kiegészítő Jegyzőkönyv 57. cikk.

⁴¹ William H. Boothby: Conflict Law: The Influence of New Weapons Technology, Human Rights and Emerging Actors. T.M.C. Asser Press, Hága, 2014, 115.

⁴² Schmitt–Thurnher: i. m. 221.

ÖSSZEFOGLALÁS

A fentebb említett követelmények csak a legfontosabbak, amelyek e fegyverekre általánosságban vonatkoznak. Kétségtelen, hogy amennyiben az AWS-ek elterjednek a világ hadseregeinek arsenáljában, akkor szabályozásuk kérdése is egyre nagyobb figyelmet fog kapni, majd végül hosszas és nehézkes folyamatot követően meg is születnek azok a szabályok, amelyeknek az autonóm fegyverrendszereknek meg kell felelniük.⁴³ Addig is az ilyen fegyverekre kizárólag a humanitárius nemzetközi jognak a fegyvereket általánosan korlátozó szabályai vonatkoznak, így megállapíthatjuk, hogy jelenleg a legalitás egy meglehetősen ingoványos zónájában mozognak.⁴⁴

A fegyverek technológiai fejlettsége és a hozzájuk kapcsolódó nagy fokú titoktartás együttes hozadéka, hogy még annak a megállapítása is nehézkes, hogy vajon valóban autonóm fegyverrendszer került-e bevetésre, és addig, amíg az AWS-ek széleskörűen el nem terjednek, ez nem is fog változni. Éppen a rendelkezésre álló információk hiánya miatt rendkívül nehéz megállapítani azt, hogy ezek a fegyverek, illetve egyes prototípusaik a megfelelő fejlettségi szinten állnak-e ahhoz, hogy a rájuk vonatkozó jelenlegi szabályozásnak még megfeleljenek. Ha újra visszatérünk a Farizade elleni, a bevezetőben bemutatott támadásra, és figyelembe vesszük annak sikerességét, mérlegeljük annak precizitását – például azt a tényt, hogy a tudós mellett utazó felesége sértetlenül túlélte a merényletet –, akkor talán nem elrugaszkodott kijelentés az, hogy az AWS-ek bizonyos prototípusai már most képesek megfelelni mind a megkülönböztetés, mind az arányosság, mind pedig az óvintézkedések követelményeinek.⁴⁵

Fontos ugyanakkor megjegyeznünk, hogy egyetlen sikeres bevetés egy viszonylag izolált és kevés változójú környezetben nem adhat releváns alapot általános következtetések levonásához. Az mindenesetre kétségekívül megállapítható, hogy az elkövetkező években egyre többet és többet fogunk hallani ezekről az autonóm fegyverrendszerekről elméleti és gyakorlati megközelítésből egyaránt. Kijelenthetjük azt is, hogy a szabályozásukat, sőt talán a betiltásukat követelő hangok is egyre inkább megsokasodnak és hangosabbak lesznek.⁴⁶

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről. Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98900020.TVR>

⁴³ Az AWS-ek betiltása érdekében jelenleg erőteljes kampány folyik. A mozgalomban a különböző nemzetközi szervezetek – például az Amnesty International és a már említett Human Rights Watch – mellett több mint 25 állam is sürgette az autonóm fegyverrendszerek betiltását. Lásd Stop Killer Robots Campaign. <https://www.stopkillerrobots.org/about-us/> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

⁴⁴ Press: i. m. 1365–1366.

⁴⁵ Neil Davison: A legal perspective: Autonomous weapon systems under international humanitarian law. United Nations Office of Disarmament Affairs (UNODA) Occasional Papers, No. 30, 2017, 17–18. <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789213628942c005/read> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 14.)

⁴⁶ Jarna Petman: Autonomous Weapons Systems and International Humanitarian Law: 'Out of the Loop'? The Eric Castren Institute of International Law and Human Rights, Helsinki, 2017, 73–75. https://um.fi/documents/35732/48132/autonomous_weapon_systems_an_international_humanitarian_law__out_of_the/c0fca818-3141-b690-0337-7cfcbed3013?t=1525645981157 (Letöltés időpontja: 2021. 12. 19.)

- A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvényjavaslat. 2021. 11. 02. <https://www.parlament.hu/irom41/17432/17432.pdf>
- Arkin, Ronald C.: *The Case of Ethical Autonomy in Unmanned Systems*. Journal of Military Ethics, Vol. 9, 2010, 332–341. <https://doi.org/10.1080/15027570.2010.536402>
- Autonomous Weapon Systems under International Law. Academy Briefing, No. 8, Geneva Academy, November 2014. https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Publications/Academy%20Briefings/Autonomous%20Weapon%20Systems%20under%20International%20Law_Academy%20Briefing%20No%208.pdf
- Autonomous Weapons Systems: Technical, Military, Legal and Humanitarian Aspects. Expert meeting report. 01. 11. 2014. International Committee of the Red Cross, Geneva. <https://www.icrc.org/en/document/report-icrc-meeting-autonomous-weapon-systems-26-28-march-2014>
- Binding, Lucia: *Mohsen Fakhrizadeh: Senior Iranian nuclear scientist assassinated*. Sky News, 28. 11. 2020. <https://news.sky.com/story/mohsen-fakhrizadeh-senior-iranian-nuclear-scientist-assassinated-12144120>
- Boothby, William H.: *Conflict Law: The Influence of New Weapons Technology, Human Rights and Emerging Actors*. T.M.C. Asser Press, Hága, 2014.
- Boulanin, Vincent – Verbruggen, Maaïke: *Mapping the Development of Autonomy in Weapon Systems*. Stockholm International Peace Research Institute, Solna, November 2017. DOI: 10.13140/RG.2.2.22719.41127
- Conn, Ariel: *The Problem of Defining Autonomous Weapons*. The Problem of Defining, 30. 11. 2016. <https://futureoflife.org/2016/11/30/problem-defining-autonomous-weapons/>
- Crotoof, Rebecca: *The Killer Robots Are Here: Legal and Policy Implications*. Cardozo Law Review, 2015/5., 1837–1915. <https://scholarship.richmond.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2605&context=law-faculty-publications>
- Davison, Neil: *A legal perspective: Autonomous weapon systems under international humanitarian law*. United Nations Office of Disarmament Affairs (UNODA) Occasional Papers, No. 30, 2017, 17–18. <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789213628942c005/read>
- Doucet, Lyse: *Qasem Soleimani: US kills top Iranian general in Baghdad air strike*. BBC, 03. 01. 2020. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-50979463>
- Hammond, Daniel N.: *Autonomous Weapons and the Problem of State Accountability*. Chicago Journal of International Law, Vol. 15, No. 2, February 2015, 652–687. <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1085&context=cjil>
- Holmes, Oliver: *Iran says nuclear scientist killed by remote-controlled device*. The Guardian, 30. 11. 2020. <https://www.theguardian.com/world/2020/nov/30/iran-says-nuclear-scientist-killed-by-remote-controlled-device>
- Iranian Authorities claim AI machine gun and facial recognition were used to kill nuclear chief. AI Regulation, 10. 12. 2020. <https://ai-regulation.com/iranian-authorities-claim-ai-machine-gun-and-facial-recognition-were-used-to-kill-nuclear-chief/>
- Liebermann, Oren – Robertson, Nic: *Intelligence and security experts skeptical of claims that Iranian nuclear scientist was targeted in 'remote control' assassination*. CNN, 01. 12. 2020. <https://edition.cnn.com/2020/11/30/middleeast/iran-mohsen-fakhrizadeh-remote-control-skepticism-intl/index.html>
- Losing Humanity – The Case against Killer Robots. Human Rights Watch, 2012, 2. <https://www.hrw.org/report/2012/11/19/losing-humanity/case-against-killer-robots>
- Ma, Erica H.: *Autonomous Weapons Systems under International Law*. New York University Law Review, 2020/5., 1435–1474. https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID3735464_code3388752.pdf?abstractid=3735464&mirid=1&type=2

- Melzer, Nils: *Targeted Killing in International Law*. Oxford University Press, Oxford, 2008. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199533169.001.0001
- Mostaghim, Ramin et al.: *Top nuclear scientist was assassinated with help of 'satellite device', Iranian media reports*. CNN, 07. 12. 2020. <https://edition.cnn.com/2020/12/06/middleeast/iran-nuclear-scientist-mohsen-fakhrizadeh-satellite-intl/index.html>
- Petman, Jarna: *Autonomous Weapons Systems and International Humanitarian Law: 'Out of the Loop'?* The Eric Castren Institute of International Law and Human Rights, Helsinki, 2017. https://um.fi/documents/35732/48132/autonomous_weapon_systems_an_international_humanitarian_law_out_of_the/c0fca818-3141-b690-0337-7cfcbed3013?t=1525645981157
- Press, Michael: *Of Robots and Rules: Autonomous Weapon Systems in the Law of Armed Conflict*. Georgetown Journal of International Law, Vol. 48, 2017, 1337–1366. <https://www.law.georgetown.edu/international-law-journal/wp-content/uploads/sites/21/2018/05/48-4-Of-Robots-and-Rules.pdf>
- Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions, Christof Heyns. United Nations General Assembly, A/HCR/23/47, 2013. <https://digitallibrary.un.org/record/755741#record-files-collapse-header>
- Sassòli, Marco: *Autonomous Weapons and International Humanitarian Law: Advantages, Open Technical Questions and Legal Issues to be Clarified*. U.S. Naval War College, International Law Studies, Vol. 90, 2014, 308–340. <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1017&context=ils>
- Schmitt, Michael N. – Thurnher, J. S.: „*Out of the loop*”: *Autonomous Weapon Systems and the Law of Armed Conflict*. Harvard National Security Journal, Vol. 4, 2013, 231–281. <https://centaur.reading.ac.uk/89863/1/Vol-4-Schmitt-Thurnher%20out%20of%20the%20loop.pdf>
- Schubert Bálint: *Az orvosi személyzet szerepe a humanitárius nemzetközi jogban*. In: Kappel Gergely et al. (szerk.): *Az egészségügy és a jog kapcsolata*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Óriás Nándor Szakkollégium, Pécs, 2020.
- Simons, Jake Wallis: *Truth behind killing of Iran nuclear scientist Mohsen Fakhri Zadeh revealed*. The Jewish Chronicle, 13. 02. 2021. <https://www.thejc.com/news/world/world-exclusive-truth-behind-killing-of-iran-nuclear-scientist-mohsen-fakhri-zadeh-revealed-1.511653>
- Stop Killer Robots Campaign. <https://www.stopkillerrobots.org/about-us/>
- Subject: Autonomy in Weapon Systems. United States of America, Department of Defense, Directive Number 3000.09, November 21, 2012. <https://www.esd.whs.mil/portals/54/documents/dd/issuances/dodd/300009p.pdf>
- Velez-Green, Alexander: *The Foreign Policy Essay: The South Korean Sentry – A „Killer Robot” to Prevent War*. Lawfare, 01. 03. 2015. <https://www.lawfareblog.com/foreign-policy-essay-south-korean-sentry%E2%80%94A-killer-robot-prevent-war>
- What are jus ad bellum and jus in bello? International Committee of the Red Cross, 22. 01. 2015. <https://www.icrc.org/en/document/what-are-jus-ad-bellum-and-jus-bello-0>

Hegedüs Zoltán alezredes:

A CSAPATMOZGÁSOK ENGEDÉLYEZÉSÉNEK EGYES SZABÁLYOZÁSI KÉRDÉSEI¹ (1.)

DOI: [10.35926/HSZ.2022.3.3](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.3.3)

ÖSSZEFOGLALÓ: A honvédségi alakulatok külföldre küldése, illetve külföldi haderő magyar területre való belépésének vagy átszállításának engedélyezése fontos részét képezi hazánk függetlenségének. Az alkotmányos szabályozásban pedig tetten érhető a fentiekkel kapcsolatos tapasztalatok hatása. Az elmúlt három évtizedben az Alkotmányban és az Alaptörvényben eszközölt módosításokat a politikai szükségyszerűség, illetve a NATO- és EU-tagsághoz szükséges alkalmazkodás váltotta ki. Bár a gyakorlati végrehajtás oldaláról a jelenlegi szabályok nem okoznak jelentős problémákat, felülvizsgálatuk valamennyire egyértelműsítene a helyzetet.

KULCSSZAVAK: csapatmozgás, alkalmazás, állomásozás, Alkotmány, Alaptörvény

BEVEZETÉS

A Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalása a csapatmozgások szempontjából alapvetően kétirányú. Egyrészt a Honvédség külföldi műveletekben, gyakorlatokon és más katonai tevékenységekben való részvételét jelenti, másrészt fogadó félként is fellép, külföldi fegyveres erők vagy parancsnokságok Magyarországra érkezése, gyakorlatozása, áthaladása, illetve települése esetén.

Ezen tevékenységekkel összefüggésben, a honvédelmi szabályozási kérdések egyik szelete a csapatmozgások engedélyezése, amely a gyakorlatban az egyik leggyakrabban felmerülő olyan alkotmányos funkció a honvédelem terén, amely nemzetközi relevanciával bír, a szabályozását tekintve mégis mennyiségileg egyike a legkevesebb rendelkezéssel bíró tárgyköröknek az Alaptörvényben és a honvédelmi törvényben. Ez elsőre furcsának tűnhet, hiszen a szuverenitásunk egyik alapkérdése húzódik a csapatmozgások engedélyezése mögött. Ugyanakkor a vonatkozó alaptörvényi és törvényi szintű rendelkezések szűkreszabottsága felfogható olyan előnyös adottságként, amely megfelelő rugalmasságot ad az egyes helyzetek kezelésére.

A csapatmozgások engedélyezése mint terminológia majdnem szinonimájának tekinthető a katonai műveletekben való részvételről való döntésnek, a kettő azonban mégsem fedí le

¹ A tanulmány a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara által 2020 novemberében szervezett „Vezetői gondolatok a honvédelmi jog és igazgatás fejlődésének elmúlt évtizedéről” című tudományos konferenciára beküldött előadás kibővített változata. Jelen tanulmány egy része a Zrínyi Kiadó által 2016-ban kiadott, „Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai” című kötetben (szerk. Farkas Ádám – Kádár Pál) található (245–274.), a „Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásának jogi aspektusai és alapkérdései” című, Végh Károllyal közösen írt tanulmány egyik fejezetének újragondolásával, aktualizálásával és kibővítésével készült.

egymást. A katonai műveletekben való részvételről való döntés kifejezetten a jogkörökre utal, azon belül is a jogköröknek az Országgyűlés és a Kormány² közötti megosztását rendezi. Másrészt a katonai műveletekben való részvétel – különösen a modern kori fejlemények tükrében – nem feltétlenül jár határátlépéssel vagy csapatok tényleges mozgásával.³

A honvédelmi tárca ügyintézőinek szóhasználatában a csapatmozgások engedélyezése a megszokott terminológia. Ez egyfelől jóval tágabb spektrumot fed le, hiszen nem csak műveletek érdekében történhetnek csapatmozgások, másfelől pedig lefedi a közjogi engedélyezés szintje alatti, ún. technikai engedélyezés kérdéskörét is.

A két terminológia által lefedett területek közös halmazában találjuk azokat a tevékenységeket, amelyek a fogadó vagy tranzitország szempontjából határátlépéssel járó csapatmozgásként merül fel, a küldő ország szempontjából pedig katonai műveletben való részvételként.

Többek között ezért is fontos a csapatmozgások engedélyezésében tisztán látni, a hazai alkotmányos szabályokat egységesen értelmezni, a vonatkozó nemzetközi dokumentumokat megfelelően kezelni, mivel egy országnak nemcsak a politikai megítélése, de nemzetközi jogi felelőssége is múlhat azon, hogy saját haderejét milyen műveletekbe küldi ki, vagy más országok haderejét milyen műveletek érdekében engedi át a területén.

Előrebocsátandó, hogy jelen tanulmányban nem lehetséges kitérni a csapatmozgások engedélyezésének minden aspektusára, a teljes kérdéskör egy hosszabb írást igényel majd a jövőben. Így nem térünk ki részletesen a csapatmozgások engedélyezésének nemzetközi jogi környezetére, a fegyveres erők jogállásáról szóló egyezményekre, más országokban elfogadott szabályokra és folytatott gyakorlatra, a hatályos NATO-szabványokra, a NATO-menetparancs szerepére, a jelenlegi NATO-követelményekre, valamint az esetenként eltúlzott EU-elvárásokra és -kezdeményezésekre.

Nincs lehetőség az Alaptörvénynek sem a jelenleg hatályos, sem a 2023-tól hatályos különleges jogrendi cikkeinek csapatmozgásokkal összefüggő rendelkezéseinek elemzésére sem.

Nincs itt mód olyan alkotmányjogi és kodifikációs jellegű kérdések elemzésére sem, hogy hogyan kell kezelni a korábban az Országgyűlés jogkörében elindított, majd már a Kormány jogkörébe tartozó missziók megújítását, vagy általában kell-e újra közjogi szintű döntés az engedélyezett misszió visszavonásához. Ugyanígy külön tanulmányt érdemel a csapatmozgások engedélyezése technikai szintjének, határrendészeti és vámellenőrzési összefüggéseinek, az engedélyezési eljárás kormányrendeleti és alacsonyabb szintű szabályainak, a koronavírus miatt elrendelt veszélyhelyzeti szabályoknak a vizsgálata. Ezeken túlmenően a tanulmányban felvetett több kérdés ennél részletesebb elemzésére sincs mód.

TÖRTÉNELMI MEGHATÁROZOTTSÁG

A jelenlegi szabályozás megértéséhez mindenképpen érdemes egy történelmi visszatekintést végezni. Az áttekintés mottója lehetne akár a „Miért is vagyunk mi magyarok annyira érzékenyek a csapatmozgásokra?” kérdés.

² A tanulmány jogi témája miatt egyes kifejezéseket a jogi természetű szövegekben alkalmazott helyesírási gyakorlatnak megfelelően írunk – A szerk.

³ Az Alaptörvény 47. cikke a címe szerint a katonai műveletekben való részvételről szól, ugyanakkor tartalma ennél bővebb, hiszen az (1) bekezdésbe beleértendők a nem katonai műveleteknek minősülő, de határátlépéssel járó csapatmozgások is. Erre vonatkozó felvetést lásd lejjebb.

Kárpát-medencei történelmünk jelentős része telt olyan eseményekkel és ezen események generálta dilemmákkal, amelyekben hazánkat vagy elfoglalták, vagy arról kellett döntenünk, hogy csatlakozunk-e nyilvánvalóan jogellenes, de minimum a politikai erkölcs szintjén is megkérdőjelezhető katonai műveletekhez, vagy éppen idegen hatalom formálisan a beleegyezésünkkel kényszerítette ránk haderejük jelenlétét. Ha csak az újkori történelem egy-egy mozzanatát emeljük ki, az 1848-as híres 12 pontból a magyar történelem egyik legrelevánsabb és egyes mai politikai megnyilvánulásokat is jellemző 10. pontja is így szólt: „A katonaság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk.”⁴

A kiegyezés előtti és utáni európai háborúban való kényszerű részvétel, Tisza István tartózkodása a Szerbia elleni hadüzenettől, aztán Przemysl, Isonzó, Piave olyan emlékként rögzültek a történelmi tudatban, ahol nem feltétlenül közvetlen magyar érdekekért áldozták fel magukat a magyar katonák.

Az 1918–1919-es hazai események egyik fő mozzanata és mondhatni a későbbi események egyik fő oka a magyar haderő és hadfelszerelés politikailag és katonailag elhibázott kezelésében,⁵ illetve a megszálló külföldi erőkbe vetett naiv és megalapozatlan bizalomban keresendő. Említhető még két évtizeddel később a német csapatok átengedése, a Jugoszlávia és a Szovjetunió elleni támadásokban való részvétel, majd az 1944. márciusi német megszállás, és még ugyanabban az évben kezdődő szovjet megszállás, 1956 az ikonikus „Ruszkik haza!” feliratokkal, utána a kényszerű részvétel a csehszlovákiai bevonulásban.

Mindenki előtt ismert, de azért nem árt felidézni, hogy a szocializmusnak nevezett négy évtizedes időszak egyik meghatározó jellemzője, alapvető támasza és feltétele a szovjet csapatok magyarországi állomásozása volt. Így az 1989–1990-es rendszerváltás egyik fő eseménye is a szovjet csapatok kivonulásának elindítása volt, amely 1991-ben ért véget.

Ezután – 30 év távlatából hihetetlenül gyorsnak tűnő pár év leforgása alatt – rövidesen már a „Békepartnerség” programhoz csatlakoztunk, átéltük közletről szemlélve a balkáni háborúkat, és nem sokkal több mint négy évvel a szovjetek kivonulása után, 1995 végétől már az IFOR-csapatok haladtak át Magyarországon és állomásoztak Taszáron, hamarosan pedig magyar kontingens is megkezdte munkáját Bosznia-Hercegovinában.

1999-ben NATO-tagok lettünk, majd pár nap múlva elindult a koszovói bombázás, a 2003-as iraki háborúban, Irak elfoglalása után pedig már magyar kontingens is kitelepült. 2004-ben EU-tagok lettünk, és onnantól részt vettünk az EU által indított missziókban és műveletekben. Kinn voltunk Afganisztánban, az iraki missziókban, továbbá afrikai EU-missziókban, a NATO-tól és az EU-tól függetlenül végzett ENSZ- és EBESZ-küldetésekről nem is beszélve. Közben megtörtént a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás, amely alapvetően megváltoztatta a repülésbiztonságot, és középpontba helyezte a légierők szerepét, illetve a légtér békeidejű védelmére teljesen új szabályozást igényelt, amely együtt járt a légierő határátlépésének szükség szerinti azonnal történő engedélyezésével. Látható tehát, hogy NATO- és EU-tagságunkkal, de ettől függetlenül is, a közelebb és távolabb folyó konfliktusok rendezésében egyre több szerepet vállaltunk.

⁴ Elemzését lásd Farkas Ádám: Magyarország katonai védelmének polgári evolúciója és alkotmányos alapvonalai. In: Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2016, 14–15.

⁵ Például az 1918-as Károlyi-kormány hadügyminiszterének, Linder Bélának elhíresült szavai 1918. november 2-án az Országház előtt összegyűlt tömegnek: „Nem kell hadsereg többé! Soha többé katonát nem akarok látni!”

Ez a jogalkotásban is meglátszott. Ahogyan kitágultak a honvédség lehetőségei és feladatai, úgy lett egyre elfogadóbb a közvélemény, a törvényhozás és maga a Magyar Honvédség állománya is ezen új szerepek irányában, és úgy lett egyre kiterjedtebb, részletesebb és esetenként rugalmasabb is az ezen feladatokra vonatkozó alkotmányos és honvédelmi szabályozás.

A rövid történeti áttekintés végén érdemes felidézni két esetet, amelyek feltehetően mind a politikusok, mind a katonai vezetés számára tanulságul szolgáltak, és ha a szabályozást közvetlenül nem is, de a gondolkodást és az ügyintézést minden bizonnyal befolyásolták.

A híres MiG-botrány 1996 májusában pattant ki magyar MiG vadászpilótáknak a parlament engedélye nélküli, külföldi gyakorlatra történő kirepülése miatt, amely parlamenti vitát, a honvédelmi tárcan belül belső vizsgálatot és parlamenti vizsgálatot generált.⁶

Az Alkotmány akkor hatályos szabálya így szólt:

„40/B. § (1) A fegyveres erők – a hatályos nemzetközi szerződésen alapuló hadgyakorlat, illetőleg az Egyesült Nemzetek Szervezete felkérésére végzett békefenntartó tevékenység kivételével – csak az Országgyűlés előzetes hozzájárulásával léphetik át az államhatárokat.”

Nemzetközi szerződés a lengyelországi gyakorlatról nem létezett, így tehát formálisan nézve valóban alkotmánysértés történt a nyolc magyar MiG–29-es vadászgép lengyelországi éles rakétagyakorlaton történő engedély nélküli részvételével, ugyanakkor a HM politikai vezetése szintjén szinte bizonyosan nem szándékos, hanem inkább alacsonyabb szintű és adminisztratív hibák miatti törvénysértésről lehetett szó. Az eset legfőbb tanulsága azon kívül, hogy a csapatmozgási engedélyek kezdeményezését időben el kell indítani, az volt, hogy a csapatmozgások kezelésében a Magyar Honvédség és a Minisztérium közötti kapcsolattartás esetenként elégtelen, és a honvédség nehezen szokott hozzá, hogy a honvédségi vezetőtől érkezett parancsok és utasítások nem elegendők a határátlépéshez szükséges közjogi engedély kiváltására.

Ebben a légkörben nem sokon múltott, hogy pár hónapon belül ne robbanjon ki egy hasonló politikai botrány, csak jóval nagyobb volumenű áthaladások miatt. 1996 nyarán a Külügyminisztérium jelezte a HM-nek, hogy egyre több diplomáciai engedélykérelmet kapnak nyugati országokból katonai légi járművek Magyarország légtérén történő átrepülésére, és kérték a HM közreműködését a kérelmek elbírálásában.⁷ A két tárca munkatársai együtt nézték át, rendszeresítették és elemezték a tucatjával, később már százával érkező kérelmeket, és kiderült, hogy egy földközi-tengeri NATO-gyakorlatra fognak repülni, illetve már folyamatban is voltak a repülések.

Az akkor hatályos Alkotmány a külföldi erők átvonulásáról így rendelkezett:

„40/C. § (1) Érvényes nemzetközi szerződés eltérő rendelkezése hiányában idegen fegyveres erők az Országgyűlés előzetes hozzájárulása nélkül az ország területén nem vonulhatnak át, nem használhatók fel és nem állomásozhatnak. (2) A honvédelmet érintő nemzetközi szerződéseket törvényben kell megerősíteni és nyilvánosan kihirdetni.”

⁶ Az Országgyűlésnek az 1996. május 21-ei azonnali kérdések és válaszok sorában elhangzott vitát Póda Jenő képviselő és Horn Gyula miniszterelnök között lásd <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/OGYNaplo-orszaggyulesi-naplo-1990-2019-4/19941998-657F7/1996-evi-tavaszi-ulesszak-93A32/1996-majus-21-177-szam-9F749/poda-jeno-mdf-a-miniszterelnokhoz-ki-engedelyezte-a-mig-29-esek-raketaloveszetet-lengyelorszagban-cimmel-9FA8D/#OGYNaplo%5EB177/010> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 29.)

⁷ A jelen tanulmány szerzőjének – a HM Nemzetközi Főosztályára frissen bekerült fiatal tisztként – volt „szerecsnéje” ebben tevékenyen részt venni, akinek feladatul szabták a repülési engedélyek elemzését és a Külügyminisztériummal történő szakértői szintű kapcsolattartást.

Értelemszerűen nemzetközi szerződés a NATO-gyakorlatról nem létezett, így a megoldás egy rekordgyorsasággal benyújtott és elfogadott OGY határozat lett: 78/1996. (IX. 19.) OGY határozat a Magyar Köztársaság légtérének NATO-repülőgépek által történő igénybeviteléről.⁸

Ennek az esetnek máig szóló és a mai napig problémát okozó, valójában a csapatmozgási engedélyezési rendszer egyik alapbetegségét jelentő tanulsága az volt, hogy a gyakorlatokra, műveletekre személyi állományt, felszerelést, járműveket, lőszert, robbanóanyagot stb. küldő országokat finoman szólva a legkevésbé sem érdeklik az ún. tranzitországok alkotmányos szabályai. Nevezetesen, a küldő országok az általuk ismert vagy megszokott módon, szinten, kommunikációs csatornákon és határidőkkel küldik el a felszíni vagy légi áthaladásra vonatkozó kérelmeiket, és természetesen veszik, de legalábbis elvárják az engedélyek megadását. Az a kérdés, hogy a tranzitország ezt hogyan oldja meg, és alkotmányos, illetve egyéb szabályai szerint ez milyen határidővel benyújtott kérelmezést és milyen szintű közjogi döntést igényelne, az a küldő országok közömbösségével találkozunk. A számos kellemetlen és kényelmetlen helyzetnek és a várakozó konvojok belépése megtagadásának elkerülésére a tranzitországok, így konkrétan hazánk egyik és talán egyetlen eszköze a potenciális küldő országok időben és megfelelő szinten történő tájékoztatása. Azonban ez is csak akkor hatékony, ha a tájékoztatás rendszeres, szükség szerint aktualizált, valamint a tranzitországok szabályai és elvárásai a küldő országok megfelelő döntéshozói és tervezői szintjén is tudatosulnak.

Ezzel összefüggésben jól jellemzi az 1996-os helyzetet a fenti országgyűlési határozat általános vitájában a Kormány képviselőjétől elhangzott mondat: „Tájékoztatam a Tisztelet Országgyűlést, hogy a jövőre tekintettel, az előterjesztés benyújtásával egyidejűleg, diplomáciai úton hívtuk fel a NATO központján keresztül a tagországok figyelmét a magyar alkotmány ilyen esetekre vonatkozó előírásaira.”⁹

A szuverenitás ezen szelete tehát nagyon mélyen benne van a politikai köztudatban. Eből is fakad az, hogy a csapatmozgások engedélyezésének jogkörei és szabályai és annak gyakorlati végrehajtása mindig nagyon érzékeny terület volt.

⁸ „78/1996. (IX. 19.) OGY határozat a Magyar Köztársaság légtérének NATO-repülőgépek által történő igénybeviteléről. Az Országgyűlés az Alkotmány 40/C. §-ának (1) bekezdésére tekintettel előzetes hozzájárulását adja ahhoz, hogy a NATO »Dynamic Mix 96« gyakorlatán részt vevő – mintegy 300 NATO alárendeltségbe tartozó – harci és szállítórepülőgép, valamint helikopter a Magyar Köztársaság légtérét igénybe véve az ország területe felett átrepüljön, valamint ezek egy része üzemanyag-feltöltés céljából a kijelölt magyar repülőtereken leszálljon. A gyakorlatra történő ki- és visszarepülések 1996. szeptember 19. és november 15. között részenként, kisebb csoportokban kerülnek végrehajtásra.” A határozat általános vitáját lásd <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/OGYNaplo-orszaggyulesi-naplo-1990-2019-4/19941998-657F7/1996-evi-oszi-ulesszak-A7BBF/1996-szeptember-17-201-szam-A8A01/a-magyar-koztarsasag-legterenek-nato-repulogek-altal-torteno-igenybevetelerol-szolo-orszaggyulesi-hatarozati-javaslat-altalanos-vitaja-A8F42/#OGYNaplo%5EB201/037> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 29.)

⁹ A Magyar Köztársaság légtérének NATO-repülőgépek által történő igénybeviteléről szóló országgyűlési határozati javaslat általános vitája: Dr. Fodor István HM államtitkár felszólalása. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/OGYNaplo-orszaggyulesi-naplo-1990-2019-4/19941998-657F7/1996-evi-oszi-ulesszak-A7BBF/1996-szeptember-17-201-szam-A8A01/a-magyar-koztarsasag-legterenek-nato-repulogek-altal-torteno-igenybevetelerol-szolo-orszaggyulesi-hatarozati-javaslat-altalanos-vitaja-A8F42/dr-fodor-istvan-A8F45/> (Letöltés ideje: 2020. 12. 29.)

A CSAPATMOZGÁSOK ENGEDÉLYEZÉSE AZ ALAPTÖRVÉNYBEN

E tanulmány keretein belül a csapatmozgás szabályait alapvetően a 2011-ben elfogadott Alaptörvényre, az Alaptörvénynek a megelőző Alkotmánnyal összefüggő szövetszerű kapcsolatára és az Alaptörvény kilencedik módosítására korlátozva, valamint röviden a honvédelmi törvényre kitérve vizsgáljuk.¹⁰

Az Országgyűlés által 2011. április 18-án elfogadott Alaptörvény jelentős változásokat hozott a honvédelemre vonatkozó szabályozásban, átfogóan korszerűsítve a Magyar Honvédség országvédelmi és szövetségi feladatainak közjogi szabályozását, ugyanakkor támaszkodva az 1949. évi, többször módosított Alkotmány vonatkozó rendelkezéseire is. Az Alaptörvény tartalmazza azokat az alapvető rendelkezéseket, melyek meghatározzák, hogy mennyire hangsúlyos az Országgyűlés ellenőrző szerepe a Kormány katonai műveletekre vonatkozó döntéseinél.

Az Alaptörvény hatálybalépésének eredményeként a honvédelem jogi rendszerének felülvizsgálata is szükségessé vált. Ennek keretében fogadta el az Országgyűlés a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvényt.

Az Alaptörvény 47. cikke 2020. december 22-ig, azaz az Alaptörvény kilencedik módosításának 2020. december 23-ai részleges hatálybalépéséig¹¹ az alábbiak szerint rendelkezett a Kormány és az Országgyűlés jogköeiről:

„Döntés katonai műveletekben való részvételtől

47. cikk

- (1) A Kormány dönt a Magyar Honvédség és a külföldi fegyveres erők határátlépéssel járó csapatmozgásairól.
- (2) Az Országgyűlés a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával dönt – a (3) bekezdésben meghatározott esetek kivételével – a Magyar Honvédség külföldi vagy magyarországi alkalmazásáról, külföldi állomásozásáról, valamint a külföldi fegyveres erők magyarországi vagy Magyarország területéről kiinduló alkalmazásáról, magyarországi állomásozásáról.

¹⁰ Az Alkotmány és az Alaptörvény rendelkezéseinek részletes, politikai és történeti szempontokkal bíró összefoglaló elemzését lásd Till Szabolcs: A honvédelmi alkotmányosság 30 éve Magyarországon – 1988–2017. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017.; továbbá: Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai című kötet következő tanulmányaiban: Farkas Ádám: Magyarország katonai védelmének polgári evolúciója és alkotmányos alapvonalai, 11–39.; Farkas Ádám – Till Szabolcs Péter: A honvédelmi alkotmány és alkotmányosság alapkérdései Magyarországon, 40–71.; Kádár Pál: A Magyar Honvédség irányításának és felső szintű vezetésének kortárs rendszere és aktuális kihívásai. In: Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, 212–244. A 90-es évek végétől zajlott alkotmánymódosítási tevékenységre és elképzelésekre vonatkozó kortárs elemzésekre lásd Dr. Till Szabolcs – Dr. Kovács István: A honvédelmi alkotmányosság egyes kérdéseiről. Új Honvédségi Szemle, 1999/3., 19–28.; Dr. Kelemen László: Újabb gondolatok a honvédelmi alkotmányosság kérdéseiről. Új Honvédségi Szemle, 1999/5., 102–110.; Dr. Zséli János: A honvédelmi alkotmányosság egyes kérdéseiről. Új Honvédségi Szemle, 1999/7., 107–111.; Dr. Till Szabolcs: Felülvizsgált teóriák. Új Honvédségi Szemle, 1999/8., 97–101.; Dr. Almási Ferenc: A csapatmozgások engedélyezésének jogi problémái. Új Honvédségi Szemle, 1999/10., 115–125.; Almási Ferenc: A csapatmozgások engedélyezésének jogi problémáiról. Új Honvédségi Szemle, 2004/8., 45–54.

¹¹ 2020. december 23-ával a 47. cikk (3) bekezdése módosult, lásd később kifejtve.

- (3) A Kormány dönt a Magyar Honvédség és a külföldi fegyveres erők (2) bekezdés szerinti, az Európai Unió vagy az Észak-atlanti Szerződés Szervezete döntésén alapuló alkalmazásáról, valamint más csapatmozgásáról.
- (4) A Kormány – a köztársasági elnök egyidejű tájékoztatása mellett – haladéktalanul beszámol az Országgyűlésnek a (3) bekezdés alapján, valamint a Magyar Honvédség békefenntartásban való részvételének vagy külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységének engedélyezése tárgyában hozott döntéséről.”

Jóllehet, az (1) bekezdés általános szabálya szerint a Kormány döntött a Magyar Honvédség és a külföldi fegyveres erők határátlépéssel járó csapatmozgásairól, a 47. cikk (2) bekezdése fenntartotta az Országgyűlés döntési jogát

- a) Magyar Honvédség külföldi vagy magyarországi alkalmazása,¹²
- b) Magyar Honvédség külföldi állomásozása,
- c) külföldi fegyveres erők magyarországi vagy Magyarország területéről kiinduló alkalmazása, valamint
- d) külföldi fegyveres erők magyarországi állomásozása tekintetében.

Az Alaptörvény 47. cikkének (1) bekezdése rögzítette tehát a főszabályt a Kormány általános hatáskörét illetően, míg a (2) bekezdés a kivételt határozta meg az Országgyűlésnek fenntartott jogkörök formájában. A (3) bekezdés azonban újabb kivételt alkotott a kivételben, amennyiben a Kormány jogkörébe utalta vissza a (2) bekezdés szerinti, ám „az Európai Unió vagy az Észak-atlanti Szerződés Szervezete döntésén alapuló alkalmazásáról, valamint más csapatmozgásáról” történő döntést.

E néhány bekezdés alaposabb elemzésekor azonban néhány elméleti és logikai kérdés vehető fel.¹³

¹² Az „alkalmazás” meghatározása tekintetében lásd a Hvt. 80. § a) pontját. Részletesebben kifejtve lásd lejjebb.

¹³ Jelen tanulmányban nem térünk ki, csak itt jelezzük a következő potenciálisan felmerülő kérdéseket is: 1. Ha az Alaptörvény 47. cikke a címe szerint a katonai műveletekben való részvételről szól, és a Hvt. nem tartalmaz rendelkezést a nem katonai műveleteknek minősülő, de határátlépéssel járó csapatmozgások engedélyezési jogkörére, akkor tulajdonképpen ki jogosult ezen határátlépések és mozgások engedélyezésére? Itt indokolt annyiban maradni, hogy jóhiszeműen és a jogszabály szellemiségéből, valamint az elmúlt három évtized joggyakorlatából eredően alapos indokkal feltételezhetjük, hogy a 47. cikk címe egyszerűen csak nem fedi le teljesen a tartalmát. Ezen feltételezés nélkül ugyanis a „csapatmozgás” csak műveletekre vonatkozhatna, így például az évi több száz, határátlépéssel járó gyakorlatra történő beutazás, átvonulás és kiutazás engedélyezője meghatározatlan maradna, és így felborulna az eddig alkalmazott teljes rendszer. 2. A 47. cikk (2) bekezdéséből – és így a (3) bekezdésből is – hiányzik a Magyarország területén alkalmazás céljából átvonuló külföldi fegyveres erők átvonulásának engedélyezése. 3. Az (1) és a (2) bekezdésnek – így a (3) bekezdésnek is – logikája alapvetően a területi szempontú megközelítés. A 47. cikk a címe szerint a katonai műveletekben való részvételről szól. Katonai műveletekben azonban az ország területének elhagyása nélkül is részt lehet venni. 4. Az Alaptörvény előtti alkotmányos szabályozás tett utalásokat csapatmozgásnak nemzetközi szerződésben szabályozására mint opcióra. Ezek az Alkotmányba 1989. október 23-tól az 1989. évi XXXI. törvénnyel kerültek be. Később ezek kikerültek, és a jelenlegi Alaptörvény nem tartalmaz ilyen opciót. Csapatmozgással összefüggő nemzetközi szerződéseket mégis kötnek. 5. Összefügg a 47. cikkel az a kérdés is, hogy ha a Kormány dönthet a NATO döntésén alapuló alkalmazásról, azaz egy potenciális NATO 5. cikk szerinti helyzetben a magyar vagy a külföldi fegyveres erők magyarországi „bevetéséről”, akkor ebből következően a Kormányhoz kell hogy tartozzon a NATO-nak ilyen döntésében való egyetértő részvételre vonatkozó mandátum megadása is. Ez azért érdekes, mert egy ilyen döntéssel a NATO útján a döntéshozó államok effektíve hadiállapotba helyezhetik magukat a célzott állammal.

A (3) bekezdést illetően alapvetően két értelmezési mód alakítható ki. Az első szerint a (3) bekezdés – mint a (2) bekezdés kivétele – a (2) bekezdés teljes egészére vonatkozik, tehát a „más csapatmozgások” szövegrészbe beleértendő az állomásozás esete is. A lehetséges másik értelmezés alapján „más csapatmozgások” szövegrészbe nem érhető bele az állomásozás, hanem csupán az alkalmazás mellett minden más, a NATO vagy az EU döntésén alapuló csapatmozgásra utal vissza. Egyik értelmezés sem mentes a szépséghibától.

Ha az első értelmezést alapul véve elfogadjuk, hogy a 47. cikk (1) bekezdése már kimondta általános jelleggel a Kormány jogkörét a „más” csapatmozgások engedélyezésére, függetlenül attól, hogy azok milyen döntésen alapulnak, akkor szabályozási szempontból nehezen érthető, hogy miért kellett ugyanezt még egyszer külön nevesíteni a (2) bekezdés kivételeként is a NATO vagy EU döntésével összefüggésben. Egyértelműbb volna a megfogalmazás, ha a (2) bekezdés nevesítette volna a NATO- és EU-döntésen alapuló alkalmazást és kifejezetten az állomásozást is, mint az Országgyűlés jogköre alóli kivételeket, és nem került volna a szövegbe a „más csapatmozgás”.

A második értelmezés esetében pedig, amennyiben elfogadnánk, hogy a „más csapatmozgás” esetébe nem értendő bele az állomásozás is, akkor ebből egyenesen következne, hogy minden állomásozásról – függetlenül az eredeti döntéshozótól (NATO, EU) csak az Országgyűlés dönthet. Ebben az esetben sem érthető azonban, hogy mire utal pontosan a (3) bekezdésben a „más csapatmozgás”, hiszen azt lefedi az (1) bekezdés. Továbbá a döntéshozók és a döntéshozatal tárgyának szintbeli és politikai felelősségbeli elhatárolása szempontjából nem lenne világos, hogy a Kormány miért dönthetne a legsúlyosabb kérdésben, az alkalmazásban, ha az NATO- vagy EU-döntésen alapul, és miért ne dönthetne egy ennél azért jóval enyhébb katonai tevékenységben, az állomásozásban.

További értelmezési nehézséget ad az, hogy az állomásozás mint tevékenység és mint kifejezés önmagában is nehezen érthető bele a csapatmozgás fogalmába. Bár a statikus tevékenységet jelentő állomásozáshoz is szükség van előzetesen a részt vevő csapatoknak a határokat átlépő mozgására az állomásozás helyének eléréséhez, de maga az állomásozás már nem tekinthető dinamikus tevékenységet jelentő, határok átlépésével járó „mozgásnak”.¹⁴

A szöveg értelmezése után érdemes megnézni, hogy az Alaptörvény benyújtáskori javaslatában¹⁵ ezt a rendelkezést (a benyújtáskor még 46. cikket) az előterjesztő milyen indoklással¹⁶ látta el:

„A Javaslat egységesen, egy szerkezeti egységben szabályozza a katonai műveletekben való részvételhez kapcsolódó döntések meghozatalára vonatkozó rendelkezéseket. [...] Az Országgyűlésnek biztosítja azokban az esetekben a jogköröket, amikor a Magyar Honvédség külföldi vagy magyarországi alkalmazásáról, külföldi állomásozásáról, valamint a külföldi fegyveres erők magyarországi vagy Magyarország területéről kiinduló alkalmazásáról, magyarországi állomásozásáról kell határozni [...] A Kormány hatáskörébe tartozik ezért az olyan határátlépéssel járó csapatmozgások engedélyezése, amely nem jár a Magyar Honvédség vagy a külföldi fegyveres erők alkalmazásával, állomásozásával, vagy ha a csapatmozgás – járjon

¹⁴ Lásd lejjebb a Hvt. szerinti fogalmakat.

¹⁵ Magyarország Alaptörvénye – törvényjavaslat: Országgyűlés Hivatala. Irományszám: T/2627. Érkezett: 2011. 03. 14. <https://www.parlament.hu/irom39/02627/02627.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 12. 29.)

¹⁶ Uo. 61.

az akár a Magyar Honvédség vagy a külföldi fegyveres erők alkalmazásával, állomásozásával is – az Európai Unió vagy az Észak-atlanti Szerződés Szervezete döntésén alapul.”¹⁷

Az indokolás¹⁸ tehát a fenti értelmezések közül az elsőt erősíti, mivel kifejezetten beleérti a (3) bekezdés szerinti kivételbe az állomásozást is.¹⁹

Ha maga az indokolás is beleérti az állomásozást a más csapatmozgásokba, és az (1) bekezdés lefed minden más csapatmozgást, akkor mi lehetett az oka annak, hogy az állomásozás mégsem lett nevesítve, hanem a félreértésekre okot adó „más csapatmozgás” került a szövegbe?

Jelen tanulmány szerzője szerint logikusan csak az képzelhető el, hogy egy egyszerű, de nem aktualizált átvétele történhetett az 1949. évi XX. évi Alkotmány Alaptörvény előtti utolsó változata 40/C. §-ának, amely így hangzott:

„40/C. § (1) A Kormány engedélyezi a Magyar Honvédség, illetve külföldi fegyveres erők 19. § (3) bekezdés j) pontja szerinti, az Európai Unió vagy az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete döntésén alapuló alkalmazását, valamint más csapatmozgásait.”

A 40/C. § (1) bekezdés tehát az Országgyűlés jogköreit soroló szakaszra utalt vissza, amely 2009-től így hangzott:

„19. § (3) E jogkörében az Országgyűlés

j) az Alkotmányban meghatározott esetek kivételével dönt a Magyar Honvédség országon belüli vagy külföldi alkalmazásáról, külföldi fegyveres erők magyarországi, vagy az ország területéről kiinduló alkalmazásáról, valamint a Magyar Honvédség külföldi, illetve a külföldi fegyveres erők magyarországi állomásozásáról.”

¹⁷ Az indokolás olvasásakor nehezen kikerülhető az a gondolat, hogy az Alaptörvénynek a benyújtott és azonos szöveggel (csak az eredeti 46. cikk helyett 47. cikként) elfogadott ezen részével az indokolás mintha nem lenne teljesen összhangban. Az Alaptörvény logikája egyértelmű, az engedélyezés általában a Kormányhoz tartozik, ez alól vannak kivételek, amelyek az Országgyűléshez tartoznak, de a kivételekben megjelölt esetek is a Kormányhoz tartoznak, ha azok az EU vagy a NATO döntésén alapulnak. Ehhez képest az indokolást olvasva úgy tűnik, mintha az Országgyűléshez lenne rendelve az általános engedélyezési jogkör a döntések meghozatalában, és a Kormány engedélyezési jogköre lenne a kivétel az Országgyűléséhez képest.

¹⁸ Jelen tanulmányban az egyes jogszabályok indokolását a kötelező vagy nem kötelező minőségűktől függetlenül idézem és elemzem. Az Alaptörvény és a jogszabályok indokolása tekintetében meg kell jegyezni, hogy azok irányadó mivoltát a 28. cikkének az Alaptörvény a 7. módosítása által 2019. január 1-gyel módosult szövege vezette be: „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”

¹⁹ Az Alaptörvényhez írt Kommentárban ezen rendelkezésnél ezt olvashatjuk: „A Honvédség országon belüli vagy kívüli alkalmazásáról, külföldi állomásozásáról, illetve a külföldi erők állomásozásáról, valamint a magyarországi vagy a Magyarország területéről induló alkalmazásáról – az előző Alkotmány szabályozásához hasonlóan – az Országgyűlés dönt. [...] Kivételt jelentenek azonban az Alaptörvény 47. cikk (3) bekezdésében megnevezett esetkörök, amely olyan műveletekről dönt, amelyet az EU vagy a NATO határoz el. [...] Az Alaptörvény alapján a Kormány dönt olyan csapatmozgásokról, amelyek határátlépéssel járnak, illetve az olyan csapatmozgásokról, amelyek az Európai Unió, illetve a NATO (Észak-atlanti Szerződés Szervezete) döntésén alapulnak, amely lényegében szinte valamennyi csapatmozgást átfog.” Forrás: netjogtar.hu Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez (archív) – Árva Zsuzsanna. A Kommentár ezek után megismétli az Alkotmány 2006-os módosításához fűzött indokolást az Európai Unió döntéseiből potenciálisan származó gyors döntéshozatali kényszerről. Maga a Kommentár tehát érdemben nem ad többletet magából az Alaptörvényből kiolvasható szöveghez.

Azaz a 40/C. § (1) bekezdés a 19. § (3) bekezdés j) pontjával együtt, azzal kombinálva került átvételre az Alaptörvénybe. Azzal a különbséggel, hogy az Alkotmányban nem szerepelt az Alaptörvény 47. cikk (1) bekezdése szerinti, a Kormány általános engedélyezési jogkörét definiáló rendelkezés.

MIT TARTALMAZTAK A MÓDOSÍTÁSOK?

Ahhoz, hogy értsük, hogy a „más csapatmozgások” mit is jelentettek az Alkotmányban, érdemes elemezni az Alkotmány ezen passzusának változásait.

A 19. § (3) bekezdés j) pontja a kezdeti, 1989-ben beiktatott rövid – „dönt a fegyveres erők külföldi vagy országon belüli alkalmazásáról” – kitéltől jutott el 2001-re a mindent felölelő változatig.²⁰

A 2001. július 11-től hatályos alkotmánymódosítással ezen bekezdés szövege, és így az Országgyűlés jogköre látszólag nem változott, de a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény 8. §-ának egyidejűleg, 2001. július 11-vel beiktatott (7) bekezdése bevezette a Kormány általános jogkörét: „A Kormány – az Alkotmányban meghatározott esetek kivételével – dönt a magyar és a külföldi fegyveres erők határátlépéssel járó csapatmozgásainak engedélyezéséről.”²¹

Az Alkotmány szintjén a Kormány jogkörét illetően a 2003. évi CIX. törvény vezette be, és 2003. december 16-tól volt hatályos az a változat, amely nevesítette és az Országgyűlés jogkörei alól kivételként beépítette a NATO döntésén alapuló csapatmozgásokat.

„40/C. § (1) A Kormány engedélyezi a magyar, illetve külföldi fegyveres erők 19. § (3) bekezdés j) pontja szerinti,

- a) az Észak-atlanti Tanács döntésén alapuló alkalmazását, illetőleg
- b) az Észak-atlanti Szerződés Szervezete döntésén alapuló más csapatmozgásait.”

A 2003-as módosításhoz fűzött indokolásból azonban nem derül ki, hogy mit értettek pontosan „más csapatmozgás” alatt.

Ez a módosítás egyébként nemcsak abban volt az első alkalom, hogy a „más csapatmozgás” kitétel ekkor került be az Alkotmányba, de abban is, hogy rutinszerűnek tekinthető csapatmozgások tekintetében az Alkotmány először nevesítette a Kormány jogkörét. Bár az Alkotmány itt csak ezt a kivételt adta az Országgyűlés jogköre alól, de korábban az Észak-atlanti Szerződés Szervezetével aláírt „Békepartnerség” program Keretdokumentumának törvénybe iktatásáról, és annak a Magyar Köztársaság által történő végrehajtásáról szóló

²⁰ „j) az Alkotmányban meghatározott esetek kivételével dönt a fegyveres erők országon belüli vagy külföldi alkalmazásáról, külföldi fegyveres erők magyarországi, vagy az ország területéről kiinduló alkalmazásáról, a fegyveres erők békefenntartásban való részvételéről, külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységéről, valamint a fegyveres erők külföldi, illetve a külföldi fegyveres erők magyarországi állomásozásáról.”

²¹ Beiktatta: 2001. évi XLIII. törvény 3. § (2), hatályos: 2001. 07. 11-től.

1995. évi LXVII. törvény már bevezetett egy csapatmozgási engedélyezési jogkört a Kormány számára, amelyet azonban a 2000. évi CIX. törvény hatályon kívül helyezett.²²

A 2004-ben elfogadott honvédelmi törvény – az 1993-as honvédelmi törvény 8. § (7) bekezdését átvéve – ugyanígy felhatalmazta a Kormányt, hogy az Alkotmányban meghatározott esetek kivételével döntsön a Honvédség és a külföldi fegyveres erők határátlépéssel járó csapatmozgásainak engedélyezéséről. A 40/C. § (1) bekezdés utolsó hatályos változatát a 2006. évi XIII. törvény 1. §-a állapította meg, és 2006. március 1-től volt hatályos. 2006-ban azonban csak az Európai Unió került bele, és a korábbi szöveg a) és b) pontokba szedett felsorolását szerkesztették egybe, a „más csapatmozgások” kitétel nem változott.²³

Kérdésként merülhet fel, hogy az Alkotmány utolsó hatályos változatában a 40/C. § (1) bekezdése csak a NATO és az EU által eldöntött műveletekre vonatkozott-e, vagy a „más csapatmozgások” NATO-tól és EU-tól függetlenül bármilyen csapatmozgásra vonatkozott-e. Ugyanis nyelvtanilag értelmezhető a mondat úgy is, hogy az utolsó tagmondat nem a középső, hanem az első tagmondathoz tartozik, tehát a Magyar Honvédség és a külföldi fegyveres erőknek egyéb, NATO-tól és EU-tól független csapatmozgásai is a Kormány jogkörébe tartoznak.

Erre részben a 2006-os módosítás indokolása²⁴ adhat választ:

„A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 19. § (3) bekezdés j) pontjából és e § (6) bekezdéséből következően jelenleg a Magyar Honvédség, illetve külföldi fegyveres erők alkalmazására és más csapatmozgásaira (a továbbiakban együtt: csapatmozgás) számos esetben csak az Országgyűlésnek a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával adott engedélye alapján kerülhet sor.

²² 1995. évi LXVII. törvény: „6. § (1) A Keretdokumentum 3. d) pontjában meghatározott – és az 5. § (4) bekezdése szerinti kereten belüli költségű – tevékenységek végrehajtására, a magyar fegyveres erökhöz tartozó, esetenként legfeljebb 1200 fő meghatározott időtartamra történő külföldre küldését, illetve külföldi fegyveres erökhöz tartozó, esetenként legfeljebb 1200 fő Magyarország területén tartózkodását a Kormány engedélyezi. Ezen kontingensek küldése, illetve fogadása saját rendszeresített fegyverzetükkel, lőszer és robbanóanyag ellátmányukkal, valamint felszerelésükkel történhet.” Így születtek az 1995. évi LXVII. törvény 6. §-ra hivatkozva a következő határozatok, először egyedi engedélyezésként vagy tervezhető gyakorlatokat összegyűjtő engedélyekként: 1. 1021/1996. (III. 20.) Korm. határozat a „Békepartnerség” program Keretdokumentuma alapján az 1996. évben tervezett hadgyakorlatokon való magyar részvételről és a részvétel ütemezéséről; 2. 1012/1997. (II. 13.) Korm. határozat a „Békepartnerség” program Keretdokumentuma alapján az 1997. évben tervezett hadgyakorlatokon való magyar részvételről és a részvétel ütemezéséről; 3. 2345/1997. (X. 31.) Korm. határozat a NATO Dél-európai Szárazföldi Parancsnokságának állományába tartozó katonák békepartnerségi hadgyakorlaton való részvétel céljából a Magyar Köztársaság területén történő átutazásának engedélyezéséről; 4. 2175/1998. (VI. 24.) Korm. határozat a szlovákiai Cooperative Chance '98 gyakorlaton részt vevő külföldi fegyveres erők Magyarországon történő átvonulásának engedélyezéséről; 5. 2189/1998. (VIII. 25.) Korm. határozat a Peaceful Bridge '98 PFP szellemű békefenntartó gyakorlaton történő magyar részvétel engedélyezéséről; 6. 2190/1998. (VIII. 25.) Korm. határozat a Magyar Honvédség állományába tartozó katonáknak a Békepajzs '98 békepartnerségi szellemű ukrainai hadgyakorlaton való részvételének engedélyezéséről; 7. 2160/1999. (VII. 8.) Korm. határozat a „Békepartnerség” program keretében megvalósuló albániai segítségnyújtási programban történő részvételről; 8. 2059/2000. (III. 24.) Korm. határozat a „Dynamic Response 2000” nevű gyakorlaton részt vevő lengyel katonai kontingens Magyarországon történő átvonulásának engedélyezéséről.

²³ „A Kormány engedélyezi a Magyar Honvédség, illetve külföldi fegyveres erők 19. § (3) bekezdés j) pontja szerinti, az Európai Unió vagy az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete döntésén alapuló alkalmazását, valamint más csapatmozgásait.”

²⁴ Forrás: netjogtar.hu 1949. évi XX. törvény – A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYA. Hatály: 2006. III. 1. – 2006. VI. 2.

Tekintettel arra, hogy az Európai Unió döntésétől számított tíz napon belül a felajánlott harccsoportoknak meg kell kezdeniük tevékenységüket a művelet helyszínén, az Országgyűlés általi engedélyezés sok esetben kivihetetlen lenne. Jelen törvény az Alkotmány 40/C. § (1) bekezdésének módosításával azt célozza, hogy – az Észak-Atlanti Szerződés Szervezetének döntésén alapuló csapatmozgásokkal együtt – az Európai Unió döntésén alapuló csapatmozgások engedélyezése kerüljön a Kormány hatáskörébe.

A törvény a Kormány hatáskörébe utalja a Magyar Honvédségnek, illetve külföldi fegyveres erőknek az Alkotmány 19. § (3) bekezdés j) pontja szerinti alkalmazása és más csapatmozgásai engedélyezését, ha az az Európai Unió döntésén alapul.”

Ez alapján tehát egyrészt láthatjuk a 2003-as módosítás utólagos magyarázatát is – „alkalmazására és más csapatmozgásaira” (a továbbiakban együtt: csapatmozgás) –, másrészt azt is, hogy amikor a 40/C. § (1) bekezdés ezen utolsó változatát fogalmazták, a „más csapatmozgásokat” csak a NATO és az EU döntésén alapuló műveletekre értették. Ezt az értelmezést erősíti a 2006-os módosítás előtti szöveg is, hiszen ott mind az a), mind a b) pont nevesíti a NATO-t, tehát már ott is csak a NATO-ra vonatkoztatva volt a „más csapatmozgás” értelmezhető.

Ezen utolsó módosításkor, 2006-ban a 19. § (3) bekezdés j) pontja még tartalmazta a „Magyar Honvédség békefenntartásban való részvételéről, külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységéről” kitélet is, valamint a 2004-es honvédelmi törvény fent már jelzett 50. § (6) bekezdése is létezett, tehát a lehetséges műveletek és tevékenységek köre így nagyjából lefedettnek volt tekinthető. Mivel a honvédelmi törvény a NATO-n és EU-n kívüli egyéb csapatmozgások tekintetében a jogköröket már megadta a Kormánynak, ezért csak részben érthető, hogy a 2006-os módosításának indoklásába miért az az értelmezés került be, hogy a „más csapatmozgások” csak a NATO és EU vonatkozásában értelmezhetők. Feltehetően az Alkotmány szintjén kompakt csomagként kívánták kezelni, függetlenül a honvédelmi törvény esetleges változásaitól.²⁵

2009-ben a békefenntartásra és humanitárius tevékenységre utaló kitélet kivették a 19. § (3) bekezdés j) pontból. Mivel a 40/C. § (1) bekezdés megmaradt a 2006-os szövegváltozatban, ezért e két tevékenység a 2009-es módosítással kikerült az Országgyűlés jogköréből, és mivel az Alkotmány szintjén továbbra sem lett szabályozva a Kormány jogköre a nem NATO- vagy nem EU-döntésén alapuló olyan tevékenységek tekintetében, amelyek nem minősültek alkalmazásnak vagy állomásozásnak, ezért a fentebb jelzettek alapján ez a két tevékenység beleértendővé vált a Kormánynak az akkor már 2004-es honvédelmi törvény

²⁵ Ez ürügyet adhatna egy nagyon elvont és közvetett – bár meg nem alapozott – értelmezésére is a „valamint más csapatmozgásáról” szövegrésznek, ez a kitétel ugyanis esetleg azt is sugallhatja, hogy az (1) bekezdés alapján a Kormánynak általában joga van – az alkalmazáson és állomásozáson kívül – a csapatmozgásokról dönteni, azonban, ha ugyanezen csapatmozgásokról nemzetközi szervezet döntött, akkor a Kormánynak csak akkor van joga dönteni, ha a (3) bekezdés szerinti kivételbe ez belefér.

50. § (6) bekezdése szerinti általános jogkörébe.²⁶ Erre tekintettel az Alkotmánynak a 2009-ben egyidejűleg módosított 40/C. § (2) bekezdése szerinti beszámolási kötelezettségek közé bekerült a „valamint a Magyar Honvédség békefenntartásban való részvételének vagy a külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységének engedélyezése tárgyában” szövegrész, és a fentiek értelmében az már – a Hvt. rendelkezése miatt – jelenthetett NATO-n és EU-n kívüli műveleteket is.

A 2009-es módosítással a 40/C. § (1) bekezdésének értelmezése tehát nem változott, a „más csapatmozgás” továbbra is csak a NATO és az EU döntéseinek keretein belül volt értelmezhető.

Megállapítható tehát, hogy a „más csapatmozgásai” kitétel – ha az Alkotmánynak és az éppen aktuális honvédelmi törvénynek csak a szövegét nézzük – sem az első megjelenésekor, sem később nem volt indokolt, hiszen a Kormány általános jogkörét az Alkotmányban nem szabályozott esetekre 2001-től a honvédelmi törvény már tartalmazta.

Visszatérve az Alaptörvény és az Alkotmány lehetséges kapcsolódására, az Alaptörvény 47. cikke tehát tartalmilag hasonlóra törekedett, mint amit az Alkotmánynak ezen két hivatkozott bekezdése az Alkotmány 2009-től hatályos változatában lefedett. Ugyanakkor az Alkotmány szabályozási logikája szerint a 19. § (3) bekezdés j) pontban tartalmazta az Országgyűlés engedélyezési jogkörét, ez alól jelentett kivételt a 40/C. § (1) bekezdés, és minden más csapatmozgásra felhatalmazást adott a Kormánynak a 2004-es Hvt. 50 § (6) bekezdése. Maga az Alkotmány 2006-os és 2009-es módosítása is – figyelemmel a 2004-es Hvt. 50. § (6) bekezdésére – arra utal, hogy a „más csapatmozgásait” kitétel csak a NATO- és EU-döntéseken alapuló körön belüli tevékenységekre vonatkozott.

Az Alaptörvény ugyanakkor a korábbi Alkotmány logikáját a 47. cikk (1) bekezdésével részben megfordította azzal, hogy az (1) bekezdéssel a Kormány általános jogkörébe mindaz beleértendő, amely nem jelenik meg kivételként a (2) bekezdésben. Ezért a (3) bekezdésben a „más csapatmozgásait” kitétel feleslegesnek, az Alkotmány 40/C. § (1) bekezdés következtlen másolásának tűnik, hiszen az alkalmazáson és állomásozáson kívül minden más csapatmozgást lefed az (1) bekezdés.

²⁶ Lásd a 2009. évi XXX. törvény indokolását: „[...] a Kormány döntési jogkörét a hatékonyabb nemzetközi együttműködés elősegítése érdekében a meglévőhöz képest tovább szükséges bővíteni, mivel az Alkotmány korábbi módosításai e témakörben – több lépcsőben, igazodva a külpolitikai elvárásokhoz és lehetőségekhez – csak az Európai Unió vagy az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete keretében megvalósuló szövetséges együttműködésre terjedtek ki. Az aktív külpolitikai szerepvállalás ugyanakkor szükségessé teszi az Egyesült Nemzetek Szervezete és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet mint nemzetközi jogi mandátum kiadására feljogosított nemzetközi szervezet döntésén alapuló egyes békeműveletek engedélyezésének egyszerűsítését is. [...] A módosítással az Országgyűlés jogköréből kikerül a Magyar Honvédség békefenntartásban való részvételére, a külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységére vonatkozó döntési lehetőség. [...] a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény (a továbbiakban: Hvt.) 50. § (6) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a Kormány – az Alkotmányban meghatározott esetek kivételével – dönt a Magyar Honvédség és a külföldi fegyveres erők határátlépéssel járó csapatmozgásainak engedélyezéséről. Az Alkotmány 19. § (3) bekezdés j) pontjában nem szereplő csapatmozgások esetében a Kormány engedélyezési jogköre az Alkotmány 35. § (1) bekezdés h) pontján, illetve a Hvt. 50. § (6) bekezdésén alapul. [...] A módosítás következtében a hatályon kívül helyezett kategóriákba tartozó katonai tevékenységekkel kapcsolatos közjogi engedélyezés jogosultja és kötelezettje a jövőben a Kormány lesz.” Forrás: netjogtar.hu 2009. évi XXX. törvény indokolása – a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény módosításáról.

Összegezve tehát: a „más csapatmozgásait” kitétel fenti két értelmezése közül a közjogi jogbiztonság érdekében is erősebb érvek hozhatók fel az első – az állomásozást is magában foglaló – értelmezés mellett. Ugyanakkor mind a 2003-as és későbbi alkotmánymódosítások, mind a 2011-es Alaptörvény esetében szerencsésebb lett volna, ha a „más csapatmozgásai” kitétel egyáltalán nem szerepel a szövegben, és helyette inkább nevesítésre kerül az állomásozás.

(A tanulmány 2., befejező részét folyóiratunk 2022/4. számában adjuk közre.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1949. évi XX. törvény. A Magyar Köztársaság Alkotmánya.
- 1995. évi LXXVII. törvény az Észak-atlanti Szerződés Szervezetével aláírt „Békepartnerség” program Keretdokumentumának törvénybe iktatásáról, és annak a Magyar Köztársaság által történő végrehajtásáról.
- 2009. évi XXX. törvény indokolása – a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény módosításáról. Forrás: netjogtar.hu
- Almási Ferenc: *A csapatmozgások engedélyezésének jogi problémái*. Új Honvédségi Szemle, 1999/10., 115–125.
- Almási Ferenc: *A csapatmozgások engedélyezésének jogi problémáiról*. Új Honvédségi Szemle, 2004/8., 45–54.
- Farkas Ádám – Till Szabolcs Péter: *A honvédelmi alkotmány és alkotmányosság alapkérdései Magyarországon*. In: Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): *Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, 40–71.
- Farkas Ádám: *Magyarország katonai védelmének polgári evolúciója és alkotmányos alapvonalai*. In: Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): *Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, 11–39.
- Hegedüs Zoltán – Végh Károly: *A Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásának jogi aspektusai és alapkérdései*. In: Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): *Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, 245–274.
- Kelemen László: *Újabb gondolatok a honvédelmi alkotmányosság kérdéseiről*. Új Honvédségi Szemle, 1999/5., 102–110.
- Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez (archív). Árva Zsuzsanna. Forrás: netjogtar.hu
- Magyarország Alaptörvénye – törvényjavaslat: Országgyűlés Hivatala. Irományszám: T/2627. Érkezett: 2011. március 14. <https://www.parlament.hu/irom39/02627/02627.pdf>
- Till Szabolcs: *A honvédelmi alkotmányosság 30 éve Magyarországon – 1988–2017*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017.
- Till Szabolcs: *Felülvizsgált teóriák*. Új Honvédségi Szemle, 1999/8., 97–101.
- Till Szabolcs – Dr. Kovács István: *A honvédelmi alkotmányosság egyes kérdéseiről*. Új Honvédségi Szemle, 1999/3., 19–28.
- Zséli János: *A honvédelmi alkotmányosság egyes kérdéseiről*. Új Honvédségi Szemle, 1999/7., 107–111.

A TÉMAKÖRHÖZ KAPCSOLÓDÓ SZAKIRODALOM

- 1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról.
- 1982. évi 27. törvényerejű rendelet a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról.
- 1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről.
- 1993. évi CX. törvény a honvédelemről.
- 1999. évi I. törvény az Észak-atlanti Szerződést a Magyar Köztársaságnak az Észak-atlanti Szerződéshez történő csatlakozásáról és a Szerződés szövegének kihirdetéséről.
- 2001. évi XLIII. törvény a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar integrációjával érintett törvények módosításáról.
- 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről.
- 2005. évi L. törvény a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról.
- 2016. évi CXXXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény módosításáról.
- A Magyar Köztársaság légterének NATO-repülőgépek által történő igénybeviteléről szóló országgyűlési határozati javaslat általános vitája. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/OGYNaplo-orszaggyulesi-naplo-1990-2019-4/19941998-657F7/1996-evi-oszi-ulesszak-A7BBF/1996-szeptember-17-201-szam-A8A01/a-magyar-koztarsasag-legterenek-nato-repulogepek-altal-torteno-igenybevitelerol-szolo-orszaggyulesi-hatarozati-javaslat-altalanos-vitaja-A8F42/#OGYNaplo%5EB201/037>
- A Magyar Köztársaság légterének NATO-repülőgépek által történő igénybeviteléről szóló országgyűlési határozati javaslat általános vitája: Dr. Fodor István. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/OGYNaplo-orszaggyulesi-naplo-1990-2019-4/19941998-657F7/1996-evi-oszi-ulesszak-A7BBF/1996-szeptember-17-201-szam-A8A01/a-magyar-koztarsasag-legterenek-nato-repulogepek-altal-torteno-igenybevitelerol-szolo-orszaggyulesi-hatarozati-javaslat-altalanos-vitaja-A8F42/dr-fodor-istvan-A8F45/>
- Alaptörvény kilencedik módosítása. Magyar Közlöny, 285. szám, 2020. december 22.
- Almási Ferenc: *A csapatmozgások engedélyezésének jogi problémái*. Új Honvédségi Szemle, 2001/3., 45–53.
- CSCE becomes OSCE. <https://www.osce.org/secretariat/52527>
- Póda Jenő (MDF) – a miniszterelnökhöz – „*Ki engedélyezte a MiG–29-esek rakétalövését Lengyelországban?*” címmel. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/OGYNaplo-orszaggyulesi-naplo-1990-2019-4/19941998-657F7/1996-evi-tavaszi-ulesszak-93A32/1996-majus-21-177-szam-9F749/poda-jeno-mdf-a-miniszterelnokhoz-ki-engedelyezte-a-mig-29-esek-raketaloveszetet-lengyelorszagban-cimmet-9FA8D/#OGYNaplo%5EB177/010>
- Kádár Pál: *A Magyar Honvédség irányításának és felső szintű vezetésének kortárs rendszere és aktuális kihívásai*. In: Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): *Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, 212–244.
- Magyarország Alaptörvénye. Egységes szerkezetben: Magyar Közlöny, 291. szám, 2020. december 28.
- Report to the ministerial council on strengthening the legal framework of the OSCE in 2017. <https://www.osce.org/files/f/documents/0/3/361771.pdf>

Kajuha Petra:

A KÖZÖSSÉGI MÉDIA HATÁSA A DÖNTÉSHOZATALI RENDSZER ÉS AZ ÁLLAMSZERVEZÉS TÜKRÉBEN

DOI: [10.35926/HSZ.2022.3.4](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.3.4)

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerző a modern kor egyik vívmánya, a közösségi média hatalmát szemlélteti. A Cambridge Analytica tevékenységének rövid bemutatásával igyekszik az olvasó fókuszát ráhangolni az ezen felületekben rejlő lehetőségekre és az alulszabályozottság miatt megjelenő veszélyekre, majd az Amerikai Egyesült Államokban nemrégiben végbement vezetői változások és a Twitter közösségi oldal ambivalens kapcsolatát vizsgálja. Az írás célja, hogy a Magyar Honvédség számára is releváns afganisztáni kivonulás után az online felületeken újonnan megjelenő tálib tevékenységet bemutassa.

KULCSSZAVAK: közösségi média, Donald Trump, Cambridge Analytica, Twitter, befolyásolás, propaganda, Afganisztán, tálib hatalomátvétel

BEVEZETŐ

Napjainkban az internet és a közösségi média világában információt gyűjteni sokkalta könnyebb mindenről és mindenkiről, mint az ezt megelőző időszakokban volt, hiszen az új kommunikációs technológiák megjelenésének köszönhetően számtalan új módszer áll ehhez rendelkezésre. Az adatok nagy hatalmat jelentenek, nyílt forrásból pedig különösen könnyű azokat megszerezni, bárki különösebb hozzáértés nélkül kigyűjtheti azokat az általa kívánt célszemélyről vagy célcsoportól. Nemhiába szerepel számos tanulmányban, hogy az internet és a nélküle nem létező közösségi média, illetve az onnan szerezhető információ lett a 21. században az új olaj.¹

CAMBRIDGE ANALYTICA

A digitális tér megfelelő szabályozásának hiánya problémákat eredményezhet, hiszen hiába szabályozzák jogszabályok az ezzel kapcsolatos folyamatokat, a mai, mindent átszövő technológiák a szabályozásokhoz képest túl nagymértékű adatgyűjtésre képesek.² A Cambridge Analytica-botrány kirobbanása után még a hétköznapi emberek számára is nyilvánvalóvá vált, hogy az adatokat rosszindulatú módon akár fégyverként is tudják hasznosítani. A 2016-os

¹ Sántha György: Közigazgatási adatmenedzsment – A megvalósítás lehetséges lépései. Új Magyar Közigazgatás, 2019/4., 58–68. http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2019/4/05_Ekozig_Kozig_adatmenedzsment.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 23.)

² Bányász Péter: A közösségi média lehetőségei és kihívásai a védelmi szférában. Doktori (PhD-) értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola, Budapest, 2018, 77–78. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12483/banyasz_peter_doktori_ertekezes_2018.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 13.)

amerikai elnökválasztás kampánya során került hírbe az említett big data³ elemzőcég, amely mellesleg összefüggésbe hozható az Európai Unióból való kilépésről szóló brexit népszavazások végeredményével kapcsolatban is.⁴ A Cambridge Analytica „viselkedésalapú kommunikációs” kampánytanácsadóként hirdette önmagát.⁵ Azonban digitális modellje azt vázolta fel, hogyan lehet a személyes adatokat a digitális tudással összekapcsolva politikai célokra használni. A meglévő információk birtokában meg lehet határozni a politikai profilt ahhoz, hogy személyes hirdetésekkel célzassák meg az embereket. A Cambridge Analytica esetében a Facebookból kinyert adatoknál elmondható, hogy a legfejlettebb felmérési és pszichometriai technikákat alkalmazták arra, hogy hatalmas mennyiségben gyűjtsenek információkat, amelyek segítettek számukra felmérni – a különböző gazdasági, demográfiai, társadalmi és viselkedési adatokon keresztül –, hogy melyik ember mit gondol.⁶ A Cambridge Analytica példája megmutatja, hogyan lehet morálisan megkérdőjelezhető célokra nem éppen legális módon használni az emberek azon adatait, amelyeket nem akarnak feltárni mások előtt.

Ezt a fajta módszert egyébként Ted Cruz esete is igazolta, aki szintén 2016-ban az amerikai elnökválasztás első komolyabb fordulóján hozott meglepő eredményeket: az esélytelenek közül emelkedett ki, és sikerének titka a pszichológiai adatoknak, illetve elemzéseknek volt betudható.⁷ Mindezek mellett meg kell említeni Barack Obama kampányát is, amelynek esetében a kampányfolyamatok során sikeresen használták legális módon a közösségi média csatornáit, terjesztve politikai információikat és nézeteiket, valamint céljaiknak megfelelő mozgósításra használták a social media platformjait.⁸

Mindemellett azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a Cambridge Analytica és számos hozzá hasonló „kémvállalként” is emlegetett cég azért képesek sikeresen működni, mert a közösségi platformok – Facebook, Twitter, YouTube stb. – szabályozásait kihasználják, és megtalálják a kiskapukat. Az ilyen jellegű adatokkal foglalkozó technológiai óriáscégek gyakorlatilag önálló világhatalmi entitássá váltak. Jól mutatja ezt Donald Trump leköszönt amerikai elnök esete is, akit még hivatala során tiltottak le oldalairól a közösségi platformok,⁹ egy ilyen cselekedet pedig megfelelő bizonyítékkal szolgál arra, hogy a social media befolyása és mozgásteret óriási.

A közösségi média használata és népszerűsége azon országok politikusi köreiből is kézzelfogható, ahol a döntéshozatal átláthatósága is megkérdőjelezhető.¹⁰ Manapság már egyértelmű, hogy a politikai szereplők számára a közösségi média használata egyfajta lehetőség, hogy könnyebben kapcsolatba kerüljenek olyan személyekkel, akiket korábban nem sikerült elérniük, megszólítaniuk. Ezek a platformok legitim és igen gyakran

³ Big data: nagy mennyiségű adat.

⁴ Mark Scott: Cambridge Analytica did work for Brexit groups, says ex-staffer. Politico, 30. 06. 2019. <https://www.politico.eu/article/cambridge-analytica-leave-eu-ukip-brexit-facebook/> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 13.)

⁵ Bányász (2018): i. m.

⁶ François du Cluzel: Cognitive Warfare. Innovation Hub, 2020, 9–12. https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/2021-01/20210122_CW%20Final.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 07. 25.)

⁷ A Cambridge Analytica sztori (Eredeti cím: The Great Hack) Netflix film, 2019. <https://www.imdb.com/title/tt4736550/> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 23.)

⁸ Ruslan Seitkazin: Political Communication and Influence Through Twitter. Magyar Közigazgatás, 2020/4., 96–97. <https://doi.org/10.32575/ppb.2020.4.7> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 10.)

⁹ Sarah Lyall: 100 Days Without Trump on Twitter: A Nation Scrolls More Calmly. The New York Times, 20. 05. 2021. <https://www.nytimes.com/2021/04/17/us/politics/trump-twitter.html> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 23.)

¹⁰ Seitkazin: i. m.

használt kommunikációs eszközzé váltak. Ugyanakkor számtalan információ van, amelyet nem feltétlenül szeretne senki sem nyilvánosságra hozni, azonban a digitális gazdaságban a nagyvállalatok adatrögzítési módszereivel lehetővé vált a személyes információk levonása. A demokratikus társadalmakban a reklám szerepe megnövekedett, ez pedig egyre inkább az online megfigyelési módszereken alapszik. A célpont egyértelműen az ember és a tőle származó adatok, és mint ahogyan a Cambridge Analytica esete is bizonyítja, a kereskedelmi célra szánt adatok is könnyen elérhetőek voltak számukra.¹¹ A viselkedési közgazdaságtan olyan gazdasági elemzési módszer, ami az emberi viselkedés pszichológiai meglátásait alkalmazza gazdasági döntéshozatal magyarázatára, ezáltal a viselkedésünk „letérképezése” egyre inkább számításalapúvá válik.¹² A viselkedés feletti tudás stratégiai eszközzé vált, ami valós kockázatokat foglalhat magában.

A közösségi média korszakát éljük, amelyben nem meglepő, hogy az ebbe tartozó felületek részesei az ember életének és interakcióinak. Mindezen technológiai és ebből kifolyólag a kulturális, életviteli változások soha nem látott mértékben és óriási gyorsasággal zajlanak. Mint már említettem, a fókuszban maga az ember áll, hiszen életüket áthelyezik a közösségi médiaplatformokra, ami által jelentős nyilvános térré válnak önmaguk is. Az internetet használók száma folyamatosan növekszik. Emellett létrejött a „túl sok információ” jelensége is, ami miatt kialakulhat egyfajta kognitív elfogultság, a megerősítési ítélet, amely arra készíti az embereket, hogy azt az információt fogadják el, amit már eleve is gondoltak, és azt támasszák alá bizonyítékokkal.¹³ Nem segít ezen az sem, hogy az emberek a közösségi terekben többnyire egyfajta buborékban vannak jelen, amely során olyan felhasználókkal, ismerősökkel veszik körbe önmagukat, akik hasonlóan vagy ugyanúgy gondolkoznak, mint ők. Veszélyforrást jelenthet még számos olyan információ is, amelyeknek nincs valóságalapja, és amelyeket direkt dezinformációs célok mentén hoznak létre.¹⁴

A TWITTER MINT POLITIKAI ESZKÖZ

Fontos tényezőként szerepelnek a digitális létezésben az érzelmek is, ami lehetővé teszi a digitális iparágak számára, hogy viselkedésmintázat alapján csoportokba sorolhassanak bennünket. Megalkotóik minden médiaplatformot úgy próbáltak létrehozni, hogy az egyfajta függőséget okozzon, és a posztok körül forogjanak az emberek gondolatai. Politikai stratégiai szinten nem szabad alábecsülni az érzelmek hatását. A Twitter esetében számtalanszor alkalmazták az érzelmek elemzését például politikai pártokkal kapcsolatos attitűdök mérésére.¹⁵ Bizonyos gazdasági, politikai és egyéb területeken megtörtént események nagymértékben tudnak hatást gyakorolni a „tweetek” által a közhangulatra is. Az egyes politikusokhoz vagy politikával kapcsolatos témákhoz kötődő érzelmek befolyásoló tényezővel bírhatnak, különösképpen a választások idején.

¹¹ Cluzel: i. m.

¹² Cluzel: i. m. 9–12.

¹³ Cluzel: i. m. 10–12.

¹⁴ Bányász Péter: A közösségi média szerepe a lélektani műveletekben az elmúlt időszak válságainak tükrében, Szakmai Szemle, KNBSZ, 2016/1., 61–81. http://real.mtak.hu/47801/1/A_kozossegi_media_szerepe_a_lelektani_mu.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 23.)

¹⁵ David Omand et al.: Introducing social media intelligence (SOCMINT). Intelligence and National Security, 2012/6., 801–823. <https://doi.org/10.1080/02684527.2012.716965> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 27.)

A nyugati országokban a Twitter különösen nagy népszerűségnek örvend. Donald Trumpnak – az Amerikai Egyesült Államok korábbi elnökének – köszönhetően ezen felület kiemelkedő jelentőséggel bír más platformokhoz képest. Napjainkban már az is egyre többször előfordul, hogy egy adott hír vagy akár egy fontosabb bejelentés elsőként a közösségi oldalakon jelenik meg, és a hagyományos médiafelületek csak ezután tudósítanak róla.¹⁶ Vannak olyan esetek is, amikor a híroldalak egy egyszerű kommentből szűrnék le híreket, vagy egy Reddit-beszélgetésből közölnék le cikket. Manapság a politikusoknak már evidencia, hogy a hagyományos média mellett egyszerűen nélkülözhetetlen, hogy online térbe fektessenek bele, hiszen – a demokratikus berendezkedésű társadalmakban – a választók figyelmét meg kell nyerniük. A Twitter a politikai gondolatok, nézetek és vélemények terjesztésében igen elterjedt eszköz, ezáltal a politikusok kiemelt érdeklődéssel fordulnak felé a közösségi médiákon belül is, mint egy új politikai kommunikációs formához. Az internetet használók száma folyamatos növekedésben van. Ezeket a felületeket – a Twitter esetében is – jellemzően fiatalabbak használják, iskolázottabbak és inkább városiak.¹⁷ Így a politikai szereplőknek magától értetődően érdemes megtanulniuk megfelelően megjelenni a közösségi médiában annak érdekében, hogy a fiatal szavazó réteget el tudják érni, és támogatásukat megszerezhessék.

Ebből a szempontból érdemes megemlíteni az Egyesült Királyságban lezajló 2017-es parlamenti választásokat, ahol a Munkáspárt a digitális felületeken folytatott kampányokat, amelyek megfelelő időben történő megfelelő üzenetek terjesztéséről szóltak. Ennek eredményeképpen számos mandátumot tudtak megszerezni konzervatív riválisuktól. A választások bejelentését követő hat hétben ugyanis a Munkáspárt 61%-kal tudta növelni követőinek számát, például a Facebookon vagy Twitteren.¹⁸ Ezzel ellentétben a konzervatívok követőinek száma csupán 6%-kal növekedett; ők azzal érveltek, hogy a Munkáspárt hírességek támogatásával, pozitív üzenetekkel és hirdetésekkel próbálta a fiatalabb generációt rávenni arra, hogy elmenjenek szavazni, amiben tulajdonképpen nincs semmi törvénytelen, legfeljebb nem mindenki számára etikus. Itt elmondható, hogy rekordszámú ember regisztrált a szavazásra, tehát a médiaközeg használata elérte végső célját.¹⁹

A hírességek általi támogatás egyébként nem számít egyedinek. Az amerikai Twitter felületén viszonylag hétköznapiak mondható, hogy az óriási követőtáborral rendelkező hírességek politikai témákban, választások során pedig konkrét politikai állásfoglalásban vállalnak szerepet. Az ilyen jellegű tevékenységek a közösségimédia-platformok legitim és gyakori használatú kommunikáció eszközévé válnak, figyelem elérésére, addig el nem ért emberek megszólítására és mozgósításra, valamint mindezek mellett az információk terjesztésére is ideális helynek tartják.

2011-ben, az arab tavasz során a Twitter már tüntetések szervezésének is hatékony eszköze volt, majd szintén ezen felület által vezették félre a hatóságokat, illetve dokumentálták a történéseket. Bizonyos események tekintetében előre jelző hatást biztosíthat – például társadalmi vagy politikai változások tekintetében –, ami akár választások idején is felhasználható jelentőséggel bírhat. A Twitter felülete alkalmas arra, hogy a politikusok kampányoljanak, a nyilvánosság pedig terjeszthesse saját nézeteit és véleményét az eseményekről. Kifinomult online módszerek által a különböző kormányok akár egymás választásait is próbálhatják

¹⁶ Sepsey Barna: *Így nyerte meg Trump a választásokat az online marketing eszközeivel – esettanulmány*. The Pitch, 2017. 08. 21. <https://thepitch.hu/trump-valasztasi-gyozelem-esettanulmany/> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 09.)

¹⁷ Omand et al.: i. m. 801–823.

¹⁸ Seitzkazin: i. m. 96–97.

¹⁹ Seitzkazin: i. m. 96–97.

befolyásolni, amely hosszabb távon a politikai erőviszonyokon túl a politika intézménye felé irányuló bizalmat csonkíthatja.²⁰ A politikai vezetők marketingcélokra is hasznosítják a platformot, politikai beszédeket tartanak online, kampánytevékenységüket osztják meg, vagy éppen üzeneteket terjesztenek, aminek elsődleges célja az önreklámozás.

Donald Trump, a leköszönt republikánus elnök hivatali ideje alatt széleskörűen használta a Twittert. Elnöktől szokatlan politikai üzeneteket osztott meg, amit olykor a követői, máskor pedig a kritikusai számára címzett. Profilja gyakorlatilag a Fehér Ház közdiplomáciai csatornája lett. Számtalanszor szerepelt a média címlapjain az egész világon, és teljesen átformálta a politikai kommunikációt, s ennek során személyes módon kommunikált a nyilvánossággal. Pont ebből az okból figyelemre méltóak a Capitolium ostroma utáni történések, hiszen a volt elnök által leginkább használt platform függesztette fel a közösségi profilját, mivel a közösségi felület szerint Twitter-üzeneteken keresztül is hergelte híveit. Először korlátozott időre, majd pedig véglegesen, miután úgy gondolták, hogy megvan a veszélye annak, hogy Donald Trump további erőszakot szít. A Twitter mellett a Facebook, az Instagram és a YouTube is letiltotta két hétre. A Google is fellépett ezzel kapcsolatosan, és a Google Play a letölthető alkalmazásokból kivette a Parler közösségi portált, amely nem lépett fel megfelelően az erőszakos bejegyzések ellen, mivel ez volt az a platform, ahol a Capitolium elleni szervezkedés részint zajlott.²¹ A social media felületeket azokban a napokban ellepték a Trump ellen szóló megnyilvánulások, a Twitter és az egyéb közösségi oldalak pedig már másnap léptek a szerintük uszító célatokkal szemben. A felelősségre vonás kezdeményezése a szenátus oldaláról egy héttel később történt meg, amikor már minden hagyományos és social médiában mindennapos volt a hír, hogy Donald Trumpot lázadás szításával vádolják.

Ebben az esetben az az igazán ironikus, hogy az az elnök, akinek megválasztásához az illegális módon adatokat felhasználó Cambridge Analytica nevéhez fűződő választási győzelem kötődik, valamint az, aki a Twitter közösségimédia-profilját egy teljesen sajátos módon használta fel céljai elérése érdekében, éppen a közösségi média általi letiltásába futott bele. Azzal kapcsolatosan természetesen vannak vélemények, hogy egy közösségi platform megethet-e ilyen lépéseket. Donald Trumpot teljesen kizárták a közösségi felületekről, ez pedig nyilvánvalóan felveti azt a kérdést, hogy ezt bármikor és bárkivel megethetik-e. A technológiai cégek ezen lépésével kapcsolatban számos európai politikus is nyilatkozott, többségük pedig problematikusnak találta a Twitter általi végleges tiltást, hiszen a vélemény szabadsága alapvető jelentőséggel bír.²²

A közösségimédia-platformoknak túl sok idejük volt arra, hogy korlátlan és megfelelő ellenőrzés nélkül növekedjenek, amit számos, előbbiekből felhozott példa is bizonyít. Donald Trump esete arra is rámutatott, hogy nincs teljes átláthatóság a közösségi médiavállalatok döntéshozatalainak szabályozása tekintetében, hiszen még az Egyesült Államok hivatalban lévő elnökét is hatalmukban állt „eltüntetni”, legalábbis a közösségi felületeiken. Ezen történések következtében bizonyos országok már tervezeteket indítottak a közösségimédia-platformok

²⁰ Seitkazin: i. m. 100–101.

²¹ Shawna Che – Ashley Gold: Google suspends Parler from app store after deadly Capitol violence, AXIOS, 09. 01. 2021. https://www.axios.com/capitol-mob-parler-google-ban-826d808d-3e06-4468-a7c6-6157557818b3.html?utm_source=facebook&utm_medium=social&utm_campaign=organic&utm_content=1100 (Letöltés időpontja: 2021. 08. 14.)

²² Dobozi Gergely: Hetvennégy milliárd véleményt moderált a Twitter Mandiner, 2021. 01. 13. https://precedens.mandiner.hu/cikk/20210113_twitter_trump_velemenyszabadsag (Letöltés időpontja: 2021. 08. 14.)

szigorúbb szabályozásaival kapcsolatban.²³ A tudás és az információ talán még soha nem volt ennyire könnyen megszerezhető, a harc a figyelemért és az információért folyamatos, és egyre csak növekszik, pont úgy, mint ahogyan az internethasználók száma is.

AFGANISZTÁN

A közelmúlt eseményeit, vagyis a NATO-erők 2021. évi kivonását figyelembe véve nem mehetünk el szó nélkül az Afganisztánban nemrég történtek mellett, hiszen a közösségi média létezése ebben a komoly politikai helyzetben is jelentős befolyással bír. Az Amerikai Egyesült Államok és a szövetségesek kivonulásával párhuzamosan egyre több városban vetették át a hatalmat a tálibok, és részükről egyre jobban fokozódott a propagandatevékenység mind kifelé, mind belsőleg, az afgán nép felé. Fontos jelentőséggel bírhatnak azon híradások, amelyek saját győzelmeikről szólnak, ezzel helyzetüket erősítették, és így azt az álláspontot próbálták kommunikálni, hogy elkerülhetetlen a hatalomba való visszatérésük. Mindemellett azon kommunikációs anyagok sem elhanyagolhatók, amelyekkel arra törekcszenek, hogy az emberek szemében pozitív megítélést nyerjenek el.

A tálibok, akik első afganisztáni uralmuk idején betiltották az internetet, mostanában már a különböző pszichológiai hadműveleteknek a médiában és az online térben történő használatát is elsajátították. Konkrétan a közösségi médiát az irányítás eszközévé tették. Azonban azt hozzá kell tenni, hogy a mai Afganisztán már nem ugyanaz, mint amilyen akkor volt, amikor a tálibok az internetet elfojtották. Azóta országszerte épültek ki mobiltornyok, és fejlesztések mentek végbe, így külső segítség nélkül az üzenetek blokkolása számukra már nem volna olyan egyszerűen kivitelezhető, mint a múltban volt.²⁴ A 2021 márciusában publikált felmérések is arról árulkodnak, hogy a mobil-előfizetések száma radikálisan megemelkedett az országban. Ez a szám (2002 és 2019 közötti adatok alapján) 2002-ben még 0,03 millió volt, addig 2019-ben 22,58 millióról beszélhetünk, valamint becslések alapján 70%-ra becsülik a mobiltelefonhoz való hozzáférést a lakosság körében.²⁵ Ebben az esetben hiába beszélünk arról a nyilvánvaló tényről, hogy világviszonylatban az ország internetkapcsolat terén is még mindig elmaradott, az előző tálib uralom idejével összehasonlítva a nemzetközi befektetések hatására mégis rengeteget fejlődött ezen a területen. Valószínűsíthetően ezt a tálibok is felismerték, és – megnyilvánulásaik alapján – az internetre most mint a propaganda új eszközére tekintenek. A Nyugat fejlett kommunikációs technológiáit kezdték el alkalmazni, a közösségimédia-felületeken jelenlétük komolyan érződik, sőt meglepő szakértelemmel használják ezeket a platformokat sajátos célokra. Esetükben olyan hozzáértés mutatkozik, hogy elemzők egy része úgy véli, szakavatott cégek adhatnak tanácsokat a táliboknak például abban, hogyan lehet fontos témákat erőltetni, üzeneteket felerősíteni különböző platformokon vagy olyan képeket és videókat készíteni, amelyeknek a víruszerű terjedése borítékolható.²⁶

²³ Chris Fox: Social media: How might it be regulated? BBC News, 12. 11. 2020. <https://www.bbc.com/news/technology-54901083> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 07.)

²⁴ Paul Mozour – Zia Ur-Rehman: How the Taliban Turned Social Media Into a Tool for Control. The New York Times, 20. 08. 2021. <https://www.nytimes.com/2021/08/20/technology/afghanistan-taliban-social-media.html> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 25.)

²⁵ S. O’Dea: Number of cellular subscriptions Afghanistan, 2002–2019. Statista, 03. 03. 2021. <https://www.statista.com/statistics/497074/number-of-mobile-cellular-subscriptions-in-afghanistan/> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 25.)

²⁶ Craig Timberg – Cristiano Lima: Today’s Taliban uses sophisticated social media practices that rarely violate the rules, The Washington Post, 18. 08. 2021. <https://www.washingtonpost.com/technology/2021/08/18/taliban-social-media-success/> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 25.)

A tálibok közösségimédia-használatára a felületek különbözőképpen reagáltak, példának okáért a Facebook már évekkel ezelőtt korlátozta jelenlétüket oldalainkon. Arra hivatkoztak, hogy az Amerikai Egyesült Államok törvényei terrorista szervezetként szankcionálják a tálibokat, ennek értelmében ki vannak tiltva a szolgáltatásokból. Döntésük természetesen a Facebook tulajdonába tartozó Instagram és WhatsApp felületekre is vonatkozik, azonban utóbbi esetében a blokkolás bonyolultabb a csevegőportál mivoltának köszönhetően. Hasonlóan cselekedett a legfőképpen fiatalok környezetében nagy népszerűségnek örvendő TikTok is, így a tálibokat terrorszervezetnek minősítették, minden őket dicsőítő vagy támogató tartalmat eltávolítanak felületeikről.²⁷ Ezen cselekedetek ellen maguk a tálibok is szót emeltek, és a szóvivőjük által Kabulban nyilvános sajtótájékoztatón bírálóan szólaltak fel a Facebook ellen, amiért az amerikai cég korlátozza a szólásszabadságukat.²⁸ Ezekkel összehasonlításképpen megemlítenéd, hogy a Twitter viszonylag nagy mozgásteret enged az afgán táliboknak: az előzőekben említett platformokkal ellentétben nem távolítanak el fiókokat, melyek állítólag a tálibok nevében szólnak fel. Különösképpen azért tekinthető ez érdekesnek, hiszen pont a Twitter szankcionált az amerikai elnök esetében végleges tiltással, míg a tálibok megjelenésekor nem alkalmaz akadályozó eljárást. Azt azonban hozzá kell tenni, hogy hozzáértői vélemények alapján ennek az az oka, hogy a tálibok kifinomult közösségi médiakampányt képesek folytatni. Ez ugyan nem azt jelenti, hogy propagandájuk nem rejthet veszélyeket, és nem táplálhat iszlamista mozgalmakat, ennek ellenére a meghatározott social media-irányelveket betartották, vagyis a Twitternek konkrét oka még nem volt a tálibok bannolására (letiltására), bármilyen veszéllyel is járjon jelenlétük.²⁹

A tálibok a médiaóriások fellépései ellenére is tudtak közzétenni információkat az interneten, a blokkolások mellett rengeteg új fiókot hoztak létre, és így próbáltak kapcsolatot teremteni. Ezen erőfeszítéseik nagy része azonban nem meglepően a Twitter platformjára koncentrálódott. Ennek egyik oka nyilvánvalóan az, hogy – amint már fentebb szerepel – a felületről nem tiltották ki közvetlenül őket. Másik magyarázatként nem elhanyagolható a nyugati világ Twitter-használata, ugyanis a Nyugat politikai szereplői is sajátos hálózatot alakítottak ki. Az oldalon meghatározó szerepet tölt be a közélet, így használatával könnyedén el tudják érni posztjaikkal az angolul beszélő nyugati célpontokat. Mindemellett a tálibok létrehozták a hivatalos honlapjukat, ami angol, pastu, dari, urdu és arab nyelven publikál, ezzel is kihasználva egy propagandacélokra megfelelő terjesztési eszközt.³⁰ Az angol nyelv használata és annak fontossága azért is számottevő, mert a világnyelvet kihasználva olyan muszlimok is elérhetőek lehetnek számukra, akik angolul beszélnek, így propagandaszempontból a nyugati muszlimok potenciális célpontot jelenthetnek számukra.³¹ Ennek szemléltetésére tökéletes példa az, hogy az angol nyelvű oldalon a tálibok bírálóan léptek fel a feminizmussal szemben, amely álláspontjuk szerint egy családközpontú társadalomban – amilyen a muszlim világ is – magát a család intézményét támadja.³² Minden

²⁷ Sam Sheard: Facebook, TikTok won't lift ban on posts that promote Taliban after the fall of Afghanistan, CNBC, 17. 08. 2021. <https://www.cnbc.com/2021/08/17/taliban-content-banned-on-facebook-instagram-whatsapp.html> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 25.)

²⁸ Facebook moves to block Taliban's WhatsApp accounts, France24, 18. 08. 2021. <https://www.france24.com/en/live-news/20210818-facebook-moves-to-block-taliban-s-whatsapp-accounts> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 26.)

²⁹ Timberg–Lima: i. m.

³⁰ Mozour–Ur-Rehman: i. m.

³¹ Tactical Psychological Operations Tactics, Techniques, and Procedures. FM 3-05.302 MCRP 3-40.6B. Washington, DC., 18. 10. 2005. <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-05-302.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 24.)

³² Timberg–Lima: i. m.

bizonynal ez a fajta üzenet a nyugati világban élő angol nyelvet beszélő muszlimokat vette fő célcsoportnak. Ezt követően szintén ugyanezen felületükön egy másik, táliboktól származó üzenet jelent meg, amelynek tartalma a sajtószabadság fontosságát propagálta minden társadalomban, és ez már nem feltétlenül a muszlimok megszólítására törekedett. Szélesebb körhöz szolt, saját magukat próbálták elkülöníteni a régi tálib korszaktól, és új köntösben, magukat modernebbnek mutatva próbálhatják megalapozni az esetleges nemzetközi elismertség lehetőségét.³³ Ez a kétféle propagandaüzenet egyértelműen rámutat arra, hogy a tálibok nyilvánvalóan tisztában vannak azzal a tényezővel, hogy más képet kell mutatniuk magukról a toborzáshoz is, amikor külföldön élő muszlimokat akarnak megszólítani, és akkor is, amikor meg kívánnak jelenni a nemzetközi politikában. A social media által terjesztett információk jó része egyértelműen a nemzetközi közönségnek szól, állami létük elfogadásában bizakodva pozitívabb arculat láttatására törekednek. Elképzelhető, hogy ténylegesen történtek változások, azonban a fundamentalista vonalat képviselő tálibok modernizációjával kapcsolatban az elemzők is óvatosságra intenek, és a toleránsabb, illetve felvilágosultabb tálibokról szóló állításokat nem feltétlenül lehet magától értetődőnek venni. A pozitív arculat vagy *emberarcú emirátus*³⁴ kiépítése a nemzetközi elismertség érdekében amiatt is fontos szempont, mert a nemzetközi forrásokat befagyasztották. Ez különösen problematikus számukra, hiszen két fő bevételi forrásuk a mák és az abból előállított ópium, valamint a külföldi segélyek, amelyekre az előző kormányzat is nagyban támaszkodott.³⁵

A tálibok szóvivője nevével fémjelzett Suhail Shaheen Twitter-oldala pillanatnyilag 528 497 követővel rendelkezik,³⁶ ami főképpen azért érdekes, mert egy hét leforgása alatt több mint százezer új követőre tett szert. Egyebek mellett a Twitter ezen felületén is az szerepel, hogy a megnevezése hivatalosan is „angol nyelvű szóvivő”. Ezen a platformon található egy augusztus 23-án feltöltött propagandavideó, amely egyértelmű mondanivalót tartalmazott. A videó a „Back to School in a New Afghanistan” elnevezést kapta, a tartalma pedig tulajdonképpen arról szolt, hogy fiatal lányok lépik át újra az iskola kapuit.³⁷ Ezzel a videóval vagy az ehhez hasonló tartalmakkal nyilvánvalóan az volt a céljuk, hogy a nyugati világ felé azt mutassák, hogy egy haladóbb szellemű politikát kívánnak folytatni (bár valószínűsíthetően a nők jogait újra radikálisan korlátozni fogják).

Az imént említett meggyőző felvételek nem egyediek, önmagukról is gyakorta töltenek fel képeket vagy videókat. Elég szürreális látványt nyújtottak azok a nemrégiben híradásokban is látható videófelvevételek, amelyekeken fegyveres tálibok mosolyogva dodzsemeznek és körhintáznak. Mindezek mellett megtalálható volt olyan videó is, melyen női egészségügyi dolgozókat nyugtatott egy tálib tisztviselő munkájuk megtartásával kapcsolatban. Természetesen nem csak a nők jogaival kapcsolatos kérdések keltenek aggodalmat az emberekben, és a tálibok sem csak ezekkel kapcsolatban tesznek propagáló lépéseket.

³³ Timberg–Lima: i. m.

³⁴ Csiki Varga Tamás: Afganisztán – régi vagy új talibán? Ludovika TV, 2021. 08. 18. <https://www.uni-nke.hu/hirek/2021/08/18/afganisztan-regi-vagy-uj-taliban> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 27.)

³⁵ Nógrádi György: Afganisztán válsága, a tálibok tervei, Bin Laden jóslata Bidenről, az USA hibái, Ultrahang, 2021. 08. 26. https://www.youtube.com/watch?v=n1rf8iqDmH8&ab_channel=Ultrahang (Letöltés időpontja: 2021. 08. 28.)

³⁶ <https://twitter.com/suhailshaheen1> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 10.)

³⁷ Suhail Shaheen: Back to School in a New Afghanistan. Twitter Web App, 23. 08. 2021. <https://twitter.com/suhailshaheen1/status/1429895516050104334> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 27.)

Az imént említett esetek csupán kiragadott példák, hasonló mondanivalóval rendelkező üzenetek jelentek már meg más szereplőkkel is. Egy kisebbségi vallási csoportnak, nevezetesen a szikheknek a tálib harcosok megígérték, hogy szabadok és védettek lesznek, illetve Herát városának elfoglalását követően szintén képeket és videókat terjesztettek a vezetők, amelyeken a helyi – egyebek mellett tálibellenes – parancsnokkal közös fotókat készítettek. Vagyis egyértelmű üzenetet címeztek a Nyugatnak azzal, hogy még az ellenséggel is tiszteletteljesen bánnak, és megkegyelmeznek nekik az egyébként brutalitásukról is elhíresült tálibok.³⁸ A tartományok elfoglalását követően videókat osztottak meg arról is, hogy a tömeg üdvözölve fogadta őket, azonban több nézőpont szerint a lakosság csak a megtorlástól való félelem miatt tett így. Ugyanakkor ezen számukra pozitív megjelenések mellett a közösségi médiában az ellenállás jelei is mutatkoznak. Két példát említve felvétel került fel arról, hogy Kabulban nők tüntettek ellenük a fegyveresek jelenlétében, valamint egy másik incidens során fiatalok távolították el a tálibok zászlóját, hogy azt a megbukott afgán kormányéval helyettesítsék, tehát messze nem minden olyan pozitív, mint ahogyan azt a milícia igyekszik közvetíteni.³⁹

Ha a tálibok propagandakampányairól beszélünk semmiképpen nem lehet szó nélkül elmenni a Badri 313 zászlóalj mellett. Ezt a tálibok elitkommandós egységeként tartják számon, melynek állítólag kulcsfontosságú szerepe volt az afgán területek gyors meghódításában.⁴⁰ Kabul elfoglalása óta hatalmuk demonstrálása érdekében az interneten mutatták be jól felszerelt katonáikat. Annyit biztosan tudni lehet már róluk, hogy elnevezésüket a badri csatáról kapták, amelyet Mohamed próféta vívott Mekka ellen. Azonban az alakulatról kevés az információ, augusztus előtt jóformán nem lehetett róluk hallani, és pontosan az sem meghatározható, kik alkotják.⁴¹ A közösségi médiában közzétett fényképek alapján fegyverek és felszerelések valószínűleg az amerikaiak által az afgán haderő számára szállított hadianyagból kerültek ki. Ez abban is megmutatkozik, hogy a tálibok területfoglalásának előrehaladásával egyszerre minőségi javulás volt megfigyelhető eszközeikben.⁴² A Badri 313 tagjainak fejlettségi szintjéről sincsenek konkrét információk. Egyes jelentések szerint a csoport jobban képzett, mint az átlag tálib harcosok – a beszámolók alapján a Hakkáni-hálózaton keresztül kaptak kiképzést⁴³ –, más források szerint viszont, például az internetre róluk feltöltött videók alapján fizikai képességeik is megkérdőjelezhetőek. Bármilyen is legyen az egység valódi harcértéke, az nyilvánvaló, hogy a meglévő információk alapján a tálibok katonai képességeik növelését szeretnék elérni, vagy legalábbis ezt kommunikálni kifelé. A social media felületeire feltöltött anyagok egyértelműen propagandacélokat szolgálnak. Elsősorban az ellenfelek megfélemlítésére törekednek. Az afgán főváros elfoglalása óta a közösségi platformokon érzékeltetik, hogy korszerű fegyverekkel vannak felszerelve, emellett képekkel és videófelvételekkel próbálják szemléltetni katonai képességeiket. A nem-

³⁸ Mozour–Ur-Rehman: i. m.

³⁹ Mozour–Ur-Rehman: i. m.

⁴⁰ Alba Sanz: Badri 313: The Taliban's elite unit in Kabul. Atalayar, 26. 08. 2021. <https://atalayar.com/en/content/badri-313-talibans-elite-unit-kabul> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 29.)

⁴¹ Huszák Dániel: Felfedte magát a rejtélyes tálib elitkommandó – Mit tud az iszlamisták különleges alakulata? Portfolio, 2021. 08. 25. <https://www.portfolio.hu/global/20210825/felfedte-magat-a-rejtelyes-talib-elitkommandomit-tud-az-izlamistak-kulonleges-alakulata-497604> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 25.)

⁴² Huszák: i. m.

⁴³ Badri 313: The elite commando unit the Taliban is relying on to maintain grip on Afghanistan, Times Now News, 29. 08. 2021. <https://www.timesnownews.com/international/article/badri-313-the-elite-commando-unit-the-taliban-is-relying-on-to-maintain-grip-on-afghanistan/805099> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 29.)

zetközi sajtóban felkaptak egy fotót, amelyet gúnyolódásként lehet értelmezni. A képen a különleges tálib egység katonái állítják fel zászlójukat, pont úgy, mint ahogyan azt az amerikai tengerészgyalogosok tették 1945-ben, az Ivo Dzsima-i csatában, az ikonikus felvételen.⁴⁴ Másodsorban az afgán nép körében is az alakulat népszerűsítésére törekedhetnek, ami által növelhetik hajlandóságukat a csatlakozásra.

Egészen biztosan állítható, hogy az elmúlt húsz esztendő után a tálibok már annyiban változtak, hogy nem az internet betiltásával, hanem annak széles körű kihasználásával igyekeznek teret és befolyásolást nyerni maguknak. A közösségi média világa ténylegesen mindent behálóz, és a tálibok mostanra nagyon jól kitanulták használatát, a fentebb említett példák ezt kiválóan érzékeltetik. Korábbi uralmuk alatt brutalitásukról voltak hírhedtek, ám most egy sokkal szelídebb arculatot igyekeznek mutatni, miközben olyan legitim politikai szereplőként próbálnak fellépni, amely a nemzetközi közösséggel együttműködésre hajlandó. Jó eséllyel céljaik között szerepel a nemzetközi elismertség megnyerése, így nem is meglepő a pozitív kép mutatása magukról. A közösségi média világában minden bizonnyal erre törekszenek, és profi módon árasztják el propagandájukkal az összes általuk elérhető és őket kevésbé cenzúrázó felületet.

ÖSSZEZÉS

Elmondható, hogy az online térben létező közösségi felületek napjainkban mindenre kiható hatásait már nem lehet figyelmen kívül hagyni. Olyan időszakot élünk, amelyben ezek a platformok jelentőséggel és egyúttal még annál is nagyobb felelősséggel, illetve hatalommal bírnak. Az online hálózat és a különböző felületek létezése sokkalta többet jelentenek a pusztá szórakozás, a kikapcsolódás vagy az emberi kapcsolattartás lehetőségénél.

Az események tükrében be kell látni, hogy a közösségi média világában a magunkról kiadott információk sokasága az azt felhasználók számára valódi értéket jelent, viszont az adatot önmagáról szolgáltató személy ellen is hathatnak annak tudta nélkül. Az emberek saját maguk által megosztott adataik csapdájába kerülhetnek, így akár komoly politikai ügyek tekintetében is öntudatukon kívül a befolyásolás áldozataivá válhatnak. A Cambridge Analytica kapcsán ez tökéletesen megmutatkozott.

Ezen korszakban az online közeg fókuszja az ember, a tőle származó és felé közvetítendő információk. A hétköznapi felhasználóktól eredő adatokon túl az online platformok felületein bolyongó adatok sokasága – mely számtalan esetben valótlan – ugyanúgy veszélyt jelenthet, sőt a legtöbb esetben valamilyen irányadó befolyásolás mentén történik. Ennek okán használják ki az ezen felületekben rejlő lehetőségeket a politikai szereplők is, akik számára a social media platformjai tökéletes lehetőséget kínálnak saját maguk és nézeteik népszerűsítésére, olyan módon, ami számottevő befolyással bírhat. A tálibok által bizonyosságot nyert, hogy napjainkban már szélsőséges csoportok is propagálhatnak a maguk javára, és használhatják a közösségi médiát mint politikai eszközt. A közösségi felületek alulszabályozásából adódóan következik, hogy saját szabályaiknak megfelelően járhattak el akár úgy, hogy még egy hivatalban lévő elnököt is kitilthattak felületeikről, mindemellett pedig radikális csoportok könnyűszerrel népszerűsíthetik magukat platformjaikon. Történik ez minden fennakadás nélkül az online tér lehetőségeit kihasználva, a világ bármely pontjára hatva, ez pedig hatalmas veszélyeket rejthet magában.

⁴⁴ Uo.

Célszerű a modern technológiák uralta világban ezeknek a közösségi felületeknek mindenre kiterjedő hatásaira és hatalmára figyelmet fordítani, a jogi téren történő szabályozására koncentrálni, hiszen a folyamatos technológiai fejlődéssel együttesen az ezen platformok által birtokolt hatalom is arányosan növekedik. Ezáltal pedig az adatok befelé és kifelé irányuló szolgáltatása sajátos hatalmi célszolgálatokkal, valamint a különböző befolyásolásra történő propagálások szolgáltatása komoly fegyverré válhat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Cambridge Analytica sztori (Eredeti cím: The Great Hack) Netflix film, 2019. <https://www.imdb.com/title/tt4736550/>
- Badri 313: The elite commando unit the Taliban is relying on to maintain grip on Afghanistan. Times Now News, 29. 08. 2021. <https://www.timesnownews.com/international/article/badri-313-the-elite-commando-unit-the-taliban-is-relying-on-to-maintain-grip-on-afghanistan/805099>
- Bartlett, Jamie – Miller, Carl – Omand, David: *Introducing social media intelligence (SOCMINT)*. Intelligence and National Security, Vol. 27, No. 6, 2012, 801–823. DOI: 10.1080/02684527.2012.716965
- Bányász Péter: *A közösségi média lehetőségei és kihívásai a védelmi szférában*. Doktori (PhD-) értekezés, Nemzeti Közszerződési Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola, Budapest, 2018, 77–86. https://nkerepo.uninke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12483/banyasz_peter_doktori_ertekezes_2018.pdf
- Bányász Péter: *A közösségi média szerepe a lélektani műveletekben az elmúlt időszak válságainak tükrében*. Szakmai Szemle, KNBSZ, 2016/1., 61–81. http://real.mtak.hu/47801/1/A_kozossegi_media_szerepe_a_lelektani_mu.pdf
- Che, Shawna – Gold, Ashley: *Google suspends Parler from app store after deadly Capitol violence*. AXIOS, 09. 01. 2021. https://www.axios.com/capitol-mob-parler-google-ban-826d808d-3e06-4468-a7c6-6157557818b3.html?utm_source=facebook&utm_medium=social&utm_campaign=organic&utm_content=1100
- Csiki Varga Tamás: *Afganisztán – régi vagy új taliban?* Ludovika TV, 2021. 08. 18. <https://www.uni-nke.hu/hirek/2021/08/18/afganisztan-regi-vagy-uj-taliban>
- Dobozi Gergely: *Hetvennégy millió véleményt moderált a Twitter*. Mandiner, 2021. 01. 13. https://precedens.mandiner.hu/cikk/20210113_twitter_trump_velemenyszabadsag
- Du Cluzel, François: *Cognitive Warfare*. Innovation Hub, 2020, 9–12. https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/2021-01/20210122_CW%20Final.pdf
- Facebook moves to block Taliban's WhatsApp accounts. France 24, 18. 08. 2021. <https://www.france24.com/en/live-news/20210818-facebook-moves-to-block-taliban-s-whatsapp-accounts>
- Fox, Chris: *Social media: How might it be regulated?* BBC News, 12. 11. 2020. <https://www.bbc.com/news/technology-54901083>
- Huszák Dániel: *Felfedte magát a rejtélyes tálib elitkommandó – Mit tud az iszlamisták különleges alakulata?* Portfolio, 2021. 08. 25. <https://www.portfolio.hu/global/20210825/felfedte-magat-a-rejtelyes-talib-elitkommando-mit-tud-az-islamistak-kulonleges-alakulata-497604>
- Lyall, Sarah: *100 Days Without Trump on Twitter: A Nation Scrolls More Calmly*. The New York Times, 20. 05. 2021. <https://www.nytimes.com/2021/04/17/us/politics/trump-twitter.html>
- Mozour, Paul – Ur-Rehman, Zia: *How the Taliban Turned Social Media Into a Tool for Control*. The New York Times, 20. 08. 2021. <https://www.nytimes.com/2021/08/20/technology/afghanistan-taliban-social-media.html>
- Nógrádi György: *Afganisztán válsága, a tálibok tervei, Bin Laden jóslata Bidenről, az USA hibái*. Ultrahang, 2021. 08. 26. https://www.youtube.com/watch?v=n1rf8iqDmH8&ab_channel=Ultrahang

- O’Dea, S.: *Number of cellular subscriptions Afghanistan, 2002–2019*. Statista, 03. 03. 2021. <https://www.statista.com/statistics/497074/number-of-mobile-cellular-subscriptions-in-afghanistan/>
- Omand, David et al.: *Introducing social media intelligence (SOCMINT)*. *Intelligence and National Security*, 2012/6., 801–823. <https://doi.org/10.1080/02684527.2012.716965> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 27.)
- Sanz, Alba: *Badri 313: The Taliban’s elite unit in Kabul*. *Atalayar*, 26. 08. 2021. <https://atalayar.com/en/content/badri-313-talibans-elite-unit-kabul>
- Sántha György: *Közigazgatási adatmenedzsment – A megvalósítás lehetséges lépései*. Új Magyar Közigazgatás, 2019/4., 58–68. http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2019/4/05_Ekozig_Kozig_adatmenedzsment.pdf
- Scott, Mark: *Cambridge Analytica did work for Brexit groups, says ex-staffer*. *Politico*, 30. 06. 2019. <https://www.politico.eu/article/cambridge-analytica-leave-eu-ukip-brexit-facebook/>
- Seitkazin, Ruslan: *Political Communication and Influence Through Twitter*. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2020/4., 94–105. DOI: 10.32575/ppb.2020.4.7
- Sepsey Barna: *Így nyerte meg Trump a választásokat az online marketing eszközeivel – esettanulmány*. *The Pitch*, 2017. 08. 21. <https://thepitch.hu/trump-valasztasi-gyozelem-esettanulmany/>
- Shaheen, Suhail: *Back to School in a New Afghanistan*. *Twitter Web App*, 23. 08. 2021. <https://twitter.com/suhailshaheen1/status/1429895516050104334>; <https://twitter.com/suhailshaheen1>
- Shead, Sam: *Facebook, TikTok won’t lift ban on posts that promote Taliban after the fall of Afghanistan*. *CNBC*, 17. 08. 2021. <https://www.cnb.com/2021/08/17/taliban-content-banned-on-facebook-instagram-whatsapp.html>
- *Tactical Psychological Operations Tactics, Techniques, and Procedures*. FM 3-05.302 MCRP 3-40.6B. Washington, DC., 18. 10. 2005. <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-05-302.pdf>
- Timberg, Craig – Lima, Cristiano: *Today’s Taliban uses sophisticated social media practices that rarely violate the rules*. *The Washington Post*, 18. 08. 2021. <https://www.washingtonpost.com/technology/2021/08/18/taliban-social-media-success/>

Horváth Tibor ezredes – Tábi Levente alezredes:

A RÖGTÖNZÖTT ROBBANÓESZKÖZÖK ELLENI TEVÉKENYSÉG KIEGÉSZÍTŐ- ÉS TÁMOGATÓKÉPESSÉGEI

DOI: [10.35926/HSZ.2022.3.5](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.3.5)

ÖSSZEFOGLALÓ: A rögtönzött robbanóeszközök (IED¹) elleni tevékenység komplex feladat. A kezdeti időszakban még mindenki konkrétan az IED hatástalanítására, megsemmisítésére fókuszált. Az évek múlásával azonban sorra jelentek meg a rögtönzött robbanóeszközök (robbanótettek) elleni tevékenységek (C-IED²) során olyan, már korábban meglévő képességek, melyek hatékonyan tudtak hozzájárulni az ilyen eszközökkel végrehajtott támadások hatásfokának csökkentéséhez. Mivel az IED elleni feladatok korábban kifejezetten műszaki, és azon belül is tűzszerési feladatok voltak, így törvényszerűen a műszaki erők felelősségi körébe integrálták a C-IED feladatrendszerét. Ma már viszont olyan képességek és feladatok is vannak a C-IED feladatai között, melyek túlmutatnak a műszaki erők és parancsnokok kompetenciáján. Az IED elleni tevékenység átfogó megközelítést igényel. Egy törzsben, parancsnokságban számos olyan képességet és kapacitást kell tudni bevonnani a rögtönzött robbanótettek elleni feladatokba, melyek műveleti koordinációt és együttműködést igényelnek. A bevezethető képességek a műveletek jellegétől, fázisaitól, illetve az IED-veszély jellegétől függően vonhatók be. Így a műveleti parancsnoknak azt kell megértenie, hogy melyik képesség mikor és hogyan tud hozzájárulni az ilyen eszközök által keltett veszély csökkentéséhez, esetleg megszüntetéséhez.

KULCSSZAVAK: C-IED, katonai műszaki, C-IED kiegészítőképeségei

BEVEZETÉS

A rögtönzött robbanóeszközökről az elmúlt időszakban a magyar szakirodalomban egyre több cikk, tanulmány, szakdolgozat és tudományos értekezés is megjelent. Ezek mind jól reprezentálják, hogy a különböző műveletektől és a társadalmi elfogadottságtól függően az IED keltette veszély problémáját miként értelmezik a magyar szakmai körökben. Ezekben a tudományos munkákban a felvázolt IED-helyzettel nehéz lenne vitatkozni, éppen ezért ebben a tanulmányban ezzel nem is próbálkozunk. Viszont kijelentjük, hogy látva a múltbeli IED-eseményeket és megismerve azok fejlődési irányát, az IED-ek által keltett veszély elemzése és kutatása további éveket vesz még igénybe, mivel a veszély a jelenben továbbra is fennáll, sőt fejlődik és átalakul. Egyértelműen látható, hogy a rögtönzött robbanótettek kutatásában elért eredmények még nemzetközi szinten sem zárultak le, sőt ennek a veszélynek a kutatása a jövőben is szükséges és nélkülözhetetlen.

¹ Improvised Explosive Device.

² Countering-IED.

Ebben a tanulmányunkban – a téma fontossága alapján – a rögtönzött robbanótestek által okozott veszély hatásainak egy másik aspektusát, kifejezetten az ellenük folytatott tevékenységek jellemzőit kívánjuk vizsgálni. Fontosnak érezzük viszont már az elején leszögezni, hogy nem az IED mint robbanótest elleni védekezésről szeretnénk a gondolatainkat, érvelésinket megfogalmazni. Véleményünk szerint az IED elleni tevékenység már nemcsak kizárólagosan a robbanótest hatástalanításáról, megsemmisítéséről szól, hanem inkább mindazon összehangolt tevékenységekről, melyekkel meg lehet akadályozni magának az eszköznek a telepítését, vagy befolyásolni lehet az IED-eseményeket megelőző történéseket.

Aktív műszaki tisztökként pontosan tudjuk, hogy az IED-veszély kezelésekor nagyon sok esetben sokan magára az IED-re mint problémára összpontosítanak. Ezért is van az, hogy az IED mint robbanótest és annak problémája vagy a megfelelő megoldás prezentálása – katonai berkeken belül – a múltban a katonai műszakiak hatáskörébe került. Be kell vallanunk – missziós és műveleti tapasztalatink alapján –, hogy addig, míg magáról a robbanótestről beszéltünk, ezzel a megközelítéssel a szakmának eredendően nem is volt ellenvetése. Amióta viszont az IED elleni tevékenység (C-IED)³ jelentősen kibővült és a NATO-értelmezés szerint is átalakult, úgy véljük, hogy a hatás- és jogköröket, valamint a felelősségi területeket át kell értelmezni és újra kell gondolni.

Egyszer egy felelős beosztású katonai vezető úgy nyilatkozott, hogy „ki más is tudná nálad [műszaki tisztnél – a szerzők forrásából] jobban átfogni ezt a feladatot...”. Ez egy igen hízeglő megközelítés a műszaki állomány számára, de számos szakmai kérdést is felvett. Éppen ennek okán mi úgy látjuk, pontosítani kell, hogy meddig tudja a műszaki szakállomány lefedni az IED elleni tevékenységet, és mikortól kell a szakmai feladatokat más irányba, felelősségi körbe áthelyezni.

A fent felvázoltak annyira komplexek, hogy arra nem is vállalkozunk ebben a tanulmányban, hogy külön-külön szituációkra lebontva elemezzük, meddig a műszaki és mikortól nem a műszaki a felelős a rögtönzött robbanótestek elleni műveletek vezetésében. Viszont már az elején le kívánjuk szögezni, hogy az ilyen eszközök által okozott veszély minden környezetben másként jelenik meg. Más a veszély értelmezése, ha a rögtönzött robbanótestek elleni feladatokat missziós művelet során, egy kulturálisan, történelmileg stb. idegen társadalmi környezetben (KFOR – Koszovó, ISAF – Afganisztán stb.), vagy a saját nemzeti területünkön, esetleg a NATO 5. cikkelye szerint egy NATO-tagállam területén kell végrehajtani.

A fenitiek alapján tehát ezzel a tanulmánnyal azt a célt tűztük ki, hogy egy átfogó képet adunk azokról a képességekről, melyek összességében hozzá tudnak járulni a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység végrehajtásához, rendelkeznek azokkal a képességekkel és kapacitásokkal, melyek hatással tudnak lenni az egyes IED-veszélyhelyzetek kezelésére. Tanulmányunkban kifejezetten a NATO megközelítését vettük alapul, és nem kívánjuk vizsgálni, hogy a Magyar Honvédség milyen mértékben képes az egyes képességeknek megfelelni, vagy milyen lépéseket kellene tennie a képességek kialakítása érdekében.

³ A szerzők értelmezése szerint ez az improvizált módon és jelleggel előállított robbanótestek által keltett veszélyhelyzet elleni védekezésre irányuló összehangolt tevékenységek összességét jelenti.

A C-IED-FELADATOK ISMERTETÉSE

A C-IED bemutatásakor mindig ott szoktuk kezdeni, hogy mi is az IED, milyen robbanótesttel találkozhatunk, és ezek miért is veszélyesek. Nem vitatva, hogy ez a megközelítés is helyes, most a probléma másik oldaláról szeretnénk bemutatni az IED elleni tevékenység feladatait. A jelenlegi C-IED-értelmezés szerint a rögtönzött robbanótest mint eszköz – annak ellenére is, hogy ez okozza a legnagyobb veszélyt és követeli az áldozatok jelentős számát – nem kiemeltebb prioritás a NATO megközelítésében. Ma már a NATO sokkal inkább az IED mögött húzódo rendszert, hálózatot, szervezetet tartja a legveszélyesebbnek. Ennek a szervezetnek a hatástalanítása, korlátozása, illetve a működéséhez, működtetéséhez szükséges feltételek megváltoztatása az igazán fontos feladat és egyben a legnagyobb kihívás.

A C-IED-feladatok alappillérei nem változtak, ugyanazzal a három meghatározó tartóelemmel (AtN, DtD, PtF)⁴ számolunk, melyeknek alapja az „Understanding and Intelligence”.⁵ Ezeknek a feladatoknak a hadműveleti szintű értelmezése pontosan meghatározott a NATO AJP-3.15 (C) Allied Joint Doctrine for Countering Improvised Explosive Devices doktrínában.⁶ A fent megnevezett három pillérnek az egymáshoz viszonyított kapcsolata és prioritása nagymértékben függ a különböző műveletektől és azok egyes fázisaitól is. Nyilvánvaló, hogy egy béketámogató misszió műveleténél más a feladatok prioritása, mint egy NATO 5. cikkely szerinti művelet során. Más akkor is a prioritás, ha az IED-veszélyhelyzet nem jelentős, és megint más, ha szignifikánsan befolyásolja, illetve hatással van a művelet sikerére. Éppen ezért a parancsnoknak mindig tisztában kell lennie azzal, hogy az IED-veszély milyen jellegű, és pontosan meg kell tudnia határozni, hogy milyen mértékben, eszközökkel és módon kívánja az adott veszélyhelyzetet kezelni, illetve a végállapotot elérni az adott művelet sikere érdekében.⁷

A C-IED KIEGÉSZÍTŐKÉPESSÉGEINEK HELYE ÉS SZEREPE

A C-IED átfogó megközelítésében a feladatok sikeres végrehajtásához nélkülözhetetlen, hogy legyenek olyan képességeink, melyek együttes és összehangolt alkalmazásával képesek vagyunk a kitűzött célok elérésére. Ezek a képességek nem mások, mint azok az erőforrások, amelyek szükségesek a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység végrehajtásához, a parancsnok által meghatározott végállapot eléréséhez. Fontos ugyancsak az elején tisztázni, hogy a NATO értelmezésében csak két, kifejezetten C-IED-nek mondható kötelék van. Az egyik a harcászati szintű helyszínelő csoport (*Weapon Intelligence Team* – WIT), amelynek hivatalos megnevezése a NATO-ban Level 1 Exploitation.⁸ A másik ilyen kötelék,

⁴ AtN: Attacking the Network – a hálózat támadása; DtD: Defeating the Device – az eszköz semlegesítése; PtF: Preparing the Forces – az erők felkészítése.

⁵ Tábi Levente: A Magyar Honvédség és a NATO Rögtönzött Robbanóeszközök Elleni Kiválósági Központ (C-IED COE) kapcsolata. Honvédségi Szemle, 2019/5., 88–101. http://real.mtak.hu/125501/1/HSZ_2019_147_5_Tabi_Levente.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 10. 09.)

⁶ AJP-3.15 Allied Joint Doctrine for Countering Improvised Explosive Devices, Edition (C). NSO, Feb 2018. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/686715/doctrine_nato_countering_ied_ajp_3_15.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 10. 10.)

⁷ Horváth Tibor: Az IED hálózat, mint korunk egyik aszimmetrikus kihívása. In: Csengeri János – Krajnc Zoltán (szerk.): Humánvédelem – békeműveleti és veszélyhelyzet-kezelési eljárások fejlesztése. Tanulmánygyűjtemény I., e-book. NKE, Budapest, 2016, 301–331. http://real.mtak.hu/33554/1/tanulmánygyujtemeny%20_ujratervezes_CsJ_KZ_1.5.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 10. 10.)

⁸ AJP-3.15 (C): i. m. 2–10.

a Level 2 Exploitation,⁹ nem más, mint egy olyan műveleti területre telepíthető bűnügyi labor, mely képes – bizonyos korlátok között – tudományos módszerekkel a műveleti területen begyűjtött bizonyítékok elemzésére, értékelésére. Itt rögtön meg kell jegyezni azt is, hogy ezeknek a képességeknek a kialakítását a valós IED-veszély alapozta meg. Mindazonáltal ezek a követelmények olyan más fegyvernemek és szakcsapatok képességeit olvasztják össze, melyek más műveleti környezetben, teljesen önállóan is képesek működni. Így például egy koncepcionális WIT-kiskötél egy olyan négy főből álló csoport (összetétele nemzetitől, a műveleti helyzettől stb. is függ), melynek tagjai a felderítő-, a hadműveleti, a katonairendésztes és a tűzszerészképességeket fogják össze.

A fentiekből is látható, hogy a műszaki erőkön kívül az IED elleni tevékenységhez szükségesek más haderőnemek, fegyvernemek és szakcsapatok is, mivel ők képesek olyan információkat, adatokat biztosítani, melyeket a feladat-végrehajtásban hatékonyan fel lehet használni. Ha definiálni szeretnénk a C-IED-feladatokhoz hozzájáruló kiegészítőképeségeket (C-IED Enablers),¹⁰ akkor ezt úgy célszerű megfogalmazni, hogy: „azok az erőforrások, képességek, melyek direkt vagy indirekt módon képesek a kitűzött C-IED-célok eléréséhez szükséges feladatokat befolyásolni, a C-IED érdekében meghatározott feladatok végrehajtásához hozzájárulni vagy épp azokat végrehajtani”. Ezek a kiegészítő elemek bármilyen műveletben, azok egyes fázisaiban, illetve minden katonai vezetési szinten (harcászati, hadműveleti, hadászati, sőt még a stratégiai és politikai szinteken is) megtalálhatóak.

Tehát ha csak a fentieket nézzük, jól nyomon követhető az a kijelentésünk, hogy a rögtönzött robbanótestek elleni feladatok már régóta nem csak és kizárólagosan a műszaki törzsek, követelmények feladatai. Sőt a későbbi elemzésünkben azt is megfigyelhetjük majd, hogy az IED elleni tevékenység átfogó megközelítésében inkább nem a műszaki szakalegységek, szakfeladatok dominálnak, hanem sokkal inkább a felderítési és a hadműveleti együttműködés fogja meghozni az elvárt és meghatározott sikert.¹¹ Ennek alátámasztása érdekében most azt vizsgáljuk meg, hogy egyes C-IED-kiegészítőképeségek hogyan tudnak hozzájárulni a parancsnok által meghatározott végállapothoz.

KIEGÉSZÍTŐKÉPESÉGEK ÉS AZOKKAL ELÉRHETŐ CÉLOK

Az IED elleni tevékenység átfogó megközelítése azt is megkívánja, hogy a rendelkezésre álló erők képesek legyenek ezt a feladatot támogatni, valamint alaprendeltetésükből kiindulva képesek legyenek hozzájárulni az elvárt sikerhez. A NATO mind az öt haderőnemében (szárazföldi, légi, haditengerészeti, különleges műveleti és kiber) található olyan erők, képességeket és részképességeket, melyek hatással lehetnek az ilyen feladatok végrehajtására.

Definíciója szerint a rögtönzött robbanótest alapvetően egy harcászati fegyver, amely képes stratégiai hatásokat is elérni,¹² vagyis normál körülmények között az egyes harcászati szintű képességek a C-IED-környezetben jelentős hatással tudnak lenni a magasabb

⁹ Uo.

¹⁰ Uo. 1–17.

¹¹ Tibor Horváth: Emergency cases at countering improvised explosive devices, and their potential management. Land Forces Academy Review, Vol. XXIV, No. 2 (94), 2019, 95–106. <https://sciendo.com/article/10.2478/raft-2019-0011> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 10.)

¹² Ilyen volt például a 2004-es madridi vasútrobbanás, melyet követően Spanyolország visszavonta erőit Irakból; az Afganisztánban 2008-ban IED-robbanásokban elesett magyar tűzszerészek esetei pedig inspirálták az MH tűzszerészképességeinek 2008–2009-ben megvalósult jelentős fejlesztését.

vezetési szintek által meghatározott célokra is. Ezért mi nem a telepített képességek megjelenési szintje alapján, hanem a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység céljai elérése érdekében az általuk adott hozadék alapján értelmezzük az egyes képességet. Prioritásnak itt nincs jelentősége, mint ahogy azt már korábban értelmeztük, mivel a műveletek fázisai szerint a prioritások változnak, változhatnak, illetve maguk a műveletek is más és más igényt indukálnak különböző IED-veszélyhelyzetekben.

Járőrözés

Elsőként vizsgáljunk meg egy alapharcászati köteléket, a járőröket. Ugyan ez nem egy konkrét képesség, de meghatározó szerepe lehet az egyes műveletek során.

Az erre az alpműveleti feladatra kirendelt kötelék a rögtönzött robbanótestek elleni feladatokat koordináló törzsek nagyon fontos szenzora lehet. A járőröket a parancsnok különböző célból, feladattal (például erők jelenlétének demonstrálása, konvojok kísérése, védett személyek mozgásának biztosítása stb.) rendeli ki. Alapvetően nem az a feladata, hogy az IED-rendszer¹³ ellen fellépjen, intézkedjen, viszont az esetek nagy százalékában ezek a kötelékek szenvedik el a legtöbb olyan támadást, amelyet rögtönzött robbanótesttel követtek el. Éppen ezért a mindenkori járőröket, amennyiben IED-veszélyes műveleti környezetben mozognak, nemcsak arra kell felkészíteni, hogy hogyan és miként reagáljanak egy rögtönzött robbanótesttel végrehajtott támadásra, hanem arra is, hogy milyen jeleket, jelzéseket, reakciókat vegyenek észre, még mielőtt az ilyen támadás bekövetkezne. Más-ként fogalmazva: egy jól felkészített járőr alapinformációkkal képes szolgálni a törzseknek és parancsnokságoknak azzal kapcsolatban, hogy mi is történik a műveleti területen, anélkül hogy konkrét IED-támadások bekövetkeznének.

Katonai keresés és kutatás

A katonai keresés és kutatás (*Military Search – MilSearch*)¹⁴ valójában a C-IED-feladatok kapcsán jött létre. Semmiképpen sem összetévesztendő a nemzetközi előírások szerint működtetett légi kutató-mentő csoporttal, mely például az MH kötelékében a légierő által fenntartott készenléti erő. A katonai keresés és kutatás egy kifejezetten szárazföldi művelet – bár a mélységbe történő feladatokhoz a kirendelt erők légi úton kerülnek kiszállításra. A MilSearch vonatkozásában az adott célobjektum, célterület speciálisan felkészített állománnyal kerül megfigyelésre, felderítésre vagy épp átkutatásra azzal a céllal, hogy a feladatot elrendelő parancsnok bizonyosságot, megerősítést kapjon arról, hogy a megjelölt helyen a keresett vagy vélt személyek, anyagok, tárgyak és felszerelések megtalálhatóak-e, vagy sem, illetve milyen események zajlanak a megfigyelt helyen.

Attól függően, hogy a célterület, célobjektum hol helyezkedik el – például mennyire veszélyes a mozgás az adott területen, illetve a keresett tárgyak előtalálásához milyen mértékben szükséges szakmailag specializált szakállomány bevonása –, a kutatócsoport összetétele is jelentősen változhat. Mivel a MilSearch kialakulása a rögtönzött robbanótestekkel köthető

¹³ A rögtönzött robbanótestek alkalmazásával összefüggésbe hozható események, személyek és folyamatok összessége.

¹⁴ Kifejezetten a szárazföldi erők által azzal a céllal végrehajtott szisztematikus művelet, hogy a kötelék parancsnoka bizonyosságot szerezzen arról, hogy az adott helyen és időben a keresett tárgy, személy, információ stb. megtalálható-e, vagy sem.

össze, azért ennek a műveletfajtának a létrehozását, felépítését a műszaki erők (ezen belül is a tűzszerészek) kezdték meg. A képesség fejlesztésével azonban most már nemcsak műszaki erők vannak ezekben a csoportokban, hanem a különböző biztosítási feladatokhoz összefegyvernemi kötelékeket vagy különleges műveleti erőket is bevonnak. Amennyiben a befogadó nemzet (*Host Nation*) rendelkezik megfelelő képességekkel, akkor azok bevonása nemcsak célszerű, de ajánlott is. Hogyha a műveletet viszont saját nemzeti területen, vagy egy NATO-tagállam területén zajlanak, akkor már kifejezetten számolni kell a helyi, nemzeti rendvédelmi és biztonsági szervek bevonásával is. Ebből következik, hogy a konkrét keresési műveleteket a műszaki csapatok tudják tervezni és szervezni, de a teljes művelet tervezéséhez a felderítési információk előzetes begyűjtése és feldolgozása, illetve a hadművelet tervező, szervező és irányító funkciói is szükségesek. Attól függően, hogy milyen fokú az adott területen a veszélyhelyzet – nemcsak a rögtönzött robbanótestek, hanem az ellenséges erők által generáltak is –, illetve mennyire szakmaspecifikus kutatócsoportot kell az adott területre küldeni, a NATO három szintben különbözteti meg a katonai kutatócsoportokat. Az alap-kutatócsoport kis veszélyhelyzetben nagy létszámmal képes feladatot végrehajtani, a közepes szintnél a veszély növekedésével a csoport létszáma csökken, míg a magas veszélyhelyzeti környezetben a legmagasabb szinten lévő kötelék dolgozik, amely kis létszámú és speciálisan felkészített személyekből áll.

Út-aknamentesítés

Az út-aknamentesítés (*Route Clearance*) egy másik kifejezetten műszaki képességként számoltartott erő képessége IED-veszélyes környezetben. Ebben az esetben alapvetően egy adott útvonalon végzett műszaki felderítési feladatot kell érteni, amely feladat kiegészül az esetlegesen talált robbanószerkezettől történő mentesítéssel is. Ezért egy ilyen feladat során nagyon sok tényezővel kell számolni. A feladatra kikülönített kötelék összetétele és képességei meghatároznak számos tervezési kritériumot. A NATO út-aknamentesítési koncepciója szerint négy szintet kell megkülönböztetni a képességek és a kapacitások vonatkozásában. Ezek a szintek alapvetően felszereltségükben és mobilitásukban térnek el egymástól. Az első szint a teljesen gyalogos, kézi erővel végrehajtott út-aknamentesítő kötelék, míg a negyedik szint egy teljesen gépiesített, a legmodernebb technológiát felhasználó és komplex konvojt jelent. A negyedik szintű kötelékeknek már a szakfeladatokat végrehajtó páncélozott gépek, az azokat biztosító összefegyvernemi kötelékek, valamint a kiszolgáló logisztikai lépcső is megtalálható.

Az időtényező kiemelten fontos ebben a feladatban, mert a végrehajtó szintektől függetlenül ez a feladat nagyon időigényes! A telepített robbanószerkezet megtalálása és helyzetének megjelölése még gépiesített, fejlett digitális eszközökkel is jelentős időt igényel, nem is beszélve a talált robbanószerkezetek hatástalanításáról és az adott útvonalszakasz megtisztításáról. Azt is látni kell azonban, hogy a megtisztított útvonal az út-aknamentesítő kötelék feladat-végrehajtását követően csak egy bizonyos ideig tekinthető biztonságosnak. Azt már az út-aknamentesítő művelet tervezésekor meg kell határozni, hogy mi az az időablak, amíg az útszakasz a mozgásszabadság szempontjából biztonságos, szabadon használható. illetve mikortól kell ismét számolni azzal, hogy arra az útszakaszra már ismét telepíthettek rögtönzött robbanótestet, így a saját manővereink szempontjából veszélyes vagy egyáltalán nem használható.

A NATO az ISAF műveletei során a légierőt is bevette úgynevezett *Route-Burning* műveletekre. Ez azt jelentette, hogy egy repülőgép egy speciális felszereléssel végigrepült egy

adott nyomvonalon, és így az útvonalán telepített rádió-távírányítású robbanószerkezetek működőképességét blokkolta, korlátozta. Ez a megoldás abban az esetben hatékony, ha az adott műveleti területen jellemzően rádió-távírányítású robbanószerkezet általi támadások vannak. Itt is érzékelnünk kell azonban, hogy a fent említett időablak korlátozza a mozgásszabadságot. Ennek a mentesítési módszernek az alkalmazásához tudni kell azt is, hogy milyen frekvencián kell jeleket kibocsátani, hogy az adott robbanószerkezetek elműködjenek és az adott útvonal tisztított legyen nyilvánítható.

Az út-aknamentesítési képességet a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység sikeressége alapján kell értékelni. Egyes nem hivatalos források szerint az ISAF rögtönzött robbanótestek elleni műveleteiben a nagyon modernizált és gépesített út-aknamentesítési csomag képessége alig 20%-ban tudott hozzájárulni a rögtönzött robbanótestek elleni harc sikeréhez. Látni kell tehát, hogy csak ezzel a képességgel a rögtönzött robbanótestek okozta probléma nem megoldható. Ez a képesség továbbra is csak egy válaszlépés az általuk jelentett veszélyre, nem pedig egy proaktív fellépés.

Tűzszerész-szakfeladatok

A rögtönzött robbanótestek elleni fellépés során a tűzszerészek egy nagyon speciális képességet biztosítanak. A tűzszerészek alapvetően a harcokból visszamaradt, fel nem robbant bombák, rakéták, lőszer stb. felkutatását és hatástalanítását (EOD/IEDD¹⁵), ezáltal az adott terület mentesítését végzik el. Ebből az alapelvből fejlődött ki, hogy a tűzszerész az a felkészített katona, aki képes az improvizált módon előállított és telepített robbanószerkezeteket is hatástalanítani. Így alakult ki, hogy ma már a tűzszerész nemcsak a fegyveres küzdelemből visszamaradt veszélyes szerkezeteket, hanem tulajdonképpen bármilyen jellegű rögtönzött robbanótestet is képes hatástalanítani. De mit is jelent ez valójában?

Először is nem mindegyik tűzszerész képzett és felkészített, vagyis képes rögtönzött robbanótest hatástalanítására, manipulálására. Egyes NATO-tagállamokban – mint például hazánkban is – a klasszikus tűzszerészfeladat és a rögtönzött robbanótestek hatástalanításának feladata egyértelműen elkülönül, míg más nemzeteknél ezek az organikusán különböző szakfeladatok szinte határok nélkül összemosódnak. Tehát attól függően, hogy melyik nemzettel működünk együtt, pontosan tisztázni kell, hogy az egyes nemzeti képességeknek hol vannak a határai, korlátai, hisz ez fogja meghatározni, hogy kit milyen feladatra lehet kirendelni, bevonni.

A tűzszerésztől elvárt új képesség a WIT-ben vagy esetleg a MILSearch-kötelékben történő aktív feladat-végrehajtás. A WIT-feladatok során a tűzszerésztől nemcsak azt várják el, hogy hatástalanítsa a megtalált rögtönzött robbanótestet, hanem azt is, hogy a bekövetkezett robbantás után a helyszínen a robbanószerkezetre utaló bizonyítékokat begyűjtse, illetve tűzszerészszakmai szempontból elemezze a rögtönzött robbanótesttel kapcsolatos eseményt, valamint az elsődleges bizonyítékok, illetve harcászati és technikai szempontok alapján értékelje az eseményt és magát a robbanótestet.

Ha a tűzszerész képes a helyszínről megfelelő bizonyítékokat begyűjteni és azokból megfelelő szakmai következtetéseket levonni, azzal nagyban hozzájárulhat egyrészt a további

¹⁵ EOD: Explosive Ordnance Disposal – lőszer és robbanóeszköz hatástalanítása, hagyományos tűzszerész-tevékenység; IEDD: Improvised Explosive Device Disposal – IED hatástalanítása, speciális tűzszerész-tevékenység (a szerzők értelmezése alapján).

bizonyítékelemzéshez, valamint fel tudja hívni a figyelmet a rögtönzött robbanótesteket használók támadási mintájára és egy újonnan bevetett ilyen eszköz veszélyére. Ezért is nagyon fontos, hogy a tűzserész ne csak a rögtönzött robbanótestet mint eszközt ismerje fel, hanem legyen képes annak elemzésére mind a saját erők megóvása, mind pedig az ilyen eszközök elleni tevékenységek elősegítése érdekében.

Katonai munkakutyák

Katonai munkakutyák (*Military Working Dogs*) alkalmazásával megsokszorozódott az IED elleni műveletek képessége és hatékonysága. A rögtönzött robbanótestek felkutatására jól felkészített munkakutya a kiképzőjével együtt kiemelkedően eredményes munkát végez, és biztonságot tud adni a műveleti feladatokat végrehajtó kötelékeknek. Egy munkakutya léte azonban még nem jelenti azt, hogy 100%-osan képesek vagyunk a rögtönzött robbanótestek elleni feladatok végrehajtására.

A munkakutyák csak egy bizonyos feladatra vannak kiképezve. Tehát az a kutya, amely például kábítószer felkutatására lett felkészítve, nem lesz képes a robbanóanyagokat beazonosítani, ahogy a gyalogsági aknamezők felismerésére kiképzett kutya sem fogja felismerni a letelepített rögtönzött robbanótestet. Ezért nagyon fontos, hogy a munkakutyák műveletre történő vezénylését megelőzően a műveleti parancsnok, törzs pontosan tisztában legyen az adott kutya műveleti képességeivel és korlátaival. Ezért is elvárt és meghatározott, hogy a munkakutyákat is vizsgáztatni és minősíteni kell, mielőtt valós feladatra vezényelhetőkké válnak.

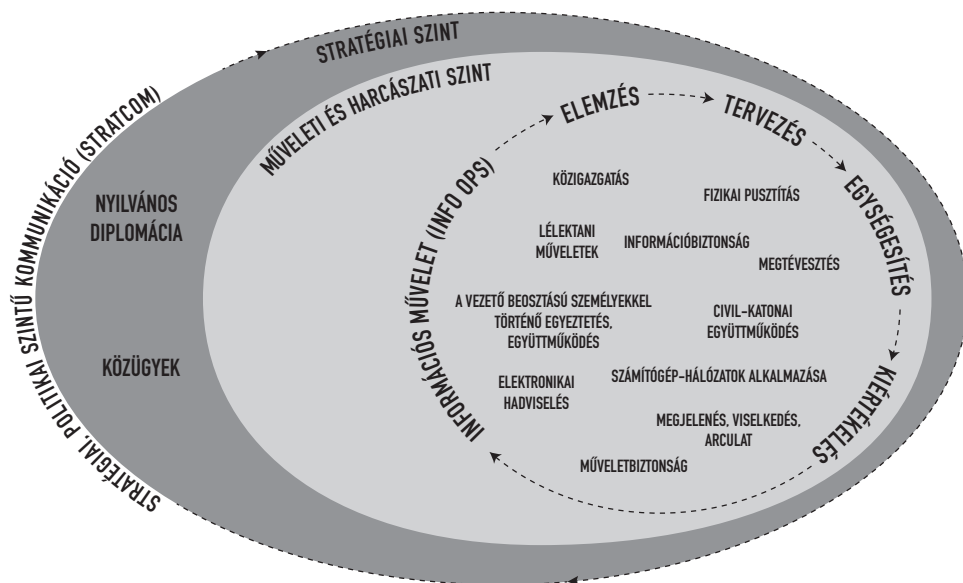
Másik fontos szempont a munkakutyák alkalmazásakor, hogy magának a kutyának is vannak korlátai. A kutya neme, életkora, típusa már behatárol bizonyos képességeket. A műveleti feladatoknál a munkakutyát és a kiképzőjét, „gazdáját” mint párt kell kezelni, egyik a másik nélkül nem lesz hatékony.

Információs műveletek

Az információs művelet (*Information Operations – Info Ops*) a rögtönzött robbanótestek elleni műveletekhez hasonlóan egy nagyon komplex, többszereplős feladatrendszer. Egy összetett törzsfunkció, mely a beszerzett adatok és információk elemzését, tervezését, értékelését, valamint a szükséges tevékenységek integrálását, összehangolását jelenti. Tartalma alapján az információs művelet nem más, mint az előljáró szándéka szerint meghatározni azokat a hatásokat, melyeket a kijelölt célközönségen el kívánunk érni.

A NATO szempontjából az információs műveleteket két alapvető szintre lehet osztani. A egyik a stratégiai, politikai szintű kommunikáció (*Strategic Communication – StratCom*). Ez alapvetően a diplomáciai (politikai) kommunikációt, valamint a közvélemény tájékoztatását jelenti. A másik szint, amely egyértelműen alárendeltje a StratComnak, maga az információs művelet (Info Ops), mely sokkal inkább a katonai műveleteket alátámasztó tevékenység.

Az Info Ops nem kizárólagosan kommunikációs tevékenység (lásd 1. ábra a következő oldalon). Számos eleme van, melyet a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység talán nem, vagy csak indirekt módon vesz igénybe. Viszont vannak olyan elemei, melyek e tevékenység céljainak eléréséhez kifejezetten hozzá tudnak járulni. A C-IED szempontjából az információs műveleteknek csak néhány olyan résztevékenysége van, melyek konkrét kihatással lehetnek a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység sikerére.

1. ábra A StratCom és az Info Ops rendszere¹⁶

A vezető beosztású személyekkel történő egyeztetés, együttműködés (*Key Leader Engagement* – KLE) egy nagyon fontos eleme a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység átfogó megközelítésének. Ez nem jelent mást, mint felelős politikai és katonai vezetők részére és részvételével olyan fórumok (konferenciák, szemináriumok, munkaértekezletek stb.) levezetése, ahol a rögtönzött robbanótest mint alapprobléma, illetve a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység mint megoldási lehetőség megvitatásra kerülhet. Az ilyen fórumok lehetőséget adnak – főleg nemzeti kereteken belül – arra is, hogy a különböző fegyveres és rendvédelmi szervezetek képviselői egyeztessenek a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenységgel összefüggő nemzeti képességekről, feladatokról.

Az információs művelet nagyon fontos feladata a lakosság megfelelő tájékoztatása. Persze azt is tudni kell, hogy ez nemcsak tájékoztatást – kifejezetten nem egy ellenséges műveleti területen –, hanem megfelelő kommunikációval, lélektani hadviseléssel (*Psychological Operations* – PsyOps) a helyi lakosság befolyásolását is jelenti. Doktrinális alapon katonai és műveleti szempontból tisztázni szükséges, hogy a művelet parancsnokának szándéka és döntése értelmében PsyOps alkalmazásával a civil lakosságot olyan mértékben kell tájékoztatni, hogy a művelet sikerét a lakosság ellenállása ne befolyásolja. A rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység szempontjából talán még fontosabb, hogy a megfelelő kommunikációval a lakosság ne is támogassa azokat az erőket és csoportokat, melyek az ilyen robbanótesteket alkalmazni akarják. Tehát a pozitív tájékoztatás és befolyásolás, valamint megfelelő kommunikációval a lakoságnak az ellenséges csoportok elleni hangolása hasznos eszközei lehetnek a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység céljai elérésének.

¹⁶ Az ábra eredetije a neten nem elérhető AJP-3.10 Allied Joint Doctrine for Information Operations (2015) NATO-dokumentumban található. https://www.researchgate.net/figure/Figura-2-Integracion-de-las-actividades-de-Informacion-en-el-marco-STRATCOM-segun-la_fig2_342437382 (Letöltés időpontja: 2021. 10. 11.)

Az elektronikai hadviselés (*Electronic Warfare – EW*) a NATO megközelítésében az információs műveletek része. Pár évvel ezelőtt még az elektronikai harc kifejezetten katonai műveletnek, tevékenységnek számított, a kibetér előretörésével és a digitális világ erősödésével azonban az elektronikai harc is egyre jobban nyitott a civil szektor irányába. Az EW a mai értelemben a teljes elektromágneses térben folyó tevékenységet figyeli és kezeli. Mindezeket a feladatokat katonai értelemben a harcászattól a stratégiai szintig végzi.

A rögtönzött robbanótest elleni tevékenység vonatkozásában az EW-feladatokat lényegében azzal a céllal kell végrehajtani, hogy az elektromágneses térben meghatározzák, felderítsék, csökkentsék, illetve megakadályozzák az IED-hálózatot¹⁷ abban, hogy az elektromágneses spektrumot eredményesen tudja használni. A rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység kialakulása kezdetén azokon a műveleti területeken, ahol jellemzően rádió-távírányítással működtették el a robbanószerkezeteket, nagyon fontos volt, hogy a műveleti területen feladatokat végrehajtó saját kötelékek megfelelő elektronikai védelemmel rendelkezzenek. Ezért legelőször védekező jelleggel, a rádiófrekvenciás védelem kialakítása érdekében fejlesztették ki és vezették be a rádiófrekvenciás zavaróberendezéseket. Ezeknek az eszközöknek az elsődleges feladatuk az volt, hogy egy előre beállított frekvenciatartományban minden elektromágneses jelet elnyomjanak, ezzel megakadályozva, hogy a rádió-távírányítás robbanószerkezetet működésbe lehessen hozni. Viszont ezzel párhuzamosan az is fontos volt, hogy mindezen idő alatt a műveleti kommunikációt is fenn lehessen tartani. Ezért is kellett az EW-szakállomány, hogy meghatározza, mely frekvenciákat kell a kommunikációra megtartani, és melyeket kell zavarni. Itt szükséges megjegyezni, hogy ilyen elektromos zavarásnál sem lehetett a teljes elektromágneses teret lefogni. Ezért nagy szerepe volt azoknak a felderítési és tudományos elemzéseknek, melyekkel meg lehetett határozni, hogy a szemben álló felek milyen frekvenciatartományban kívánják működtetni a rádió-távvezérlésű szerkezeteiket.

Később, főleg az ellenséges eszközök szofisztikáltabb megjelenései okán, már nem volt elég csak a védekező pozíciót fenntartani az EW-feladatokban. Tovább kellett lépni, és egy proaktív fellépést kellett létrehozni a feladat-végrehajtásban annak érdekében, hogy a NATO és szövetségesei az IED-hálózat, az IED-rendszer ellen hatékonyabban tudjanak fellépni.

Ennek érdekében az EW részéről viszonylag jól be lehet határolni, hogy a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység melyik pillérét milyen módon tudja támogatni. Az AtN-t az EW például felderítéssel, digitális információk gyűjtésével és adatbázisok biztosításával, illetve direkt módon a célszemélyek lehallgatásával. A DtD esetében például az elektronikai zavarással kapcsolatos szakfeladatok végrehajtásával, míg a PtF területén a szakberendezések kezelésével kapcsolatos képzetek megszerzésével, valamint a rádiófrekvenciás robbanószerkezetekre való figyelemfelkeltést célzó projektek kivitelezésével.

A rögtönzött robbanótestek elleni tevékenységgel kapcsolatos helyszínelés és bizonyítékelemzés

A helyszínelés és a helyszínen begyűjtött bizonyítékok megfelelő, a tudomány és a technológia fejlett eszközeivel történő elemzése (C-IED Exploitation) kritikus képesség a rögtönzött robbanótestek elleni műveletekben, azon belül is az IED-hálózat elleni tevékenységekben. A NATO legalább három szintet különböztet meg ebben a képességben.

¹⁷ A rögtönzött robbanótestek előállításával (például alkotóelemek beszerzése, szállítása, összeállítása, telepítése stb.) foglalkozó személyek rendszere.

Az első szint egy harcászati szintű helyszínelő csoport – ennek megfelelője a rendőrség büntügyi helyszínelő csoportja. A NATO-ban ez a már említett WIT. A csoport konkrét összetétele és létszáma az adott művelettől, az IED általi fenyegetettségtől és a rendelkezésre álló képességektől is függ.

A WIT vonatkozásában – koncepcionálisan – egy négyfős csoportot veszünk kiindulási alapnak, amelyben van egy tűzszerész, aki az adott robbanótestet vagy maradványait tudja szakmailag elemezni, egy hadművelleti szakember, aki a saját kötelék feladat-végrehajtását elemzi és értékeli. Emellett van még egy felderítő, aki az ellenség/ellenálló harcéljárását elemzi-értékeli, és végül célszerű, hogy legyen a csoportban katonai rendész (*Provost Marshal/Military Police*), aki a törvényességet képviseli a csoportban azzal a céllal, hogy a későbbi nyomozásokhoz vagy bírósági eljárásokban a WIT által végzett bizonyítékbe gyűjtés, illetve azok elemzése jogi szempontból is elfogadható legyen. Tehát ennek a csoportnak a legfontosabb feladata, hogy a helyszínről bizonyítékokat, információkat (a rögtönzött robbanótetről, a végrehajtás módjairól, a lehetséges elkövetőkről, valamint a saját csapataink által tett intézkedésekről) gyűjtsön, majd ezeket egy szakmai elemzéssel kiegészítve továbbítsa a megfelelő illetékesek irányába.

A WIT által gyűjtött bizonyítékok a következő szintre kerülnek, amely a Level 2 Exploitation, azaz a hadszínterre telepíthető laboratórium. Ezt a típusú laboratóriumot a művelési területre lehet telepíteni, illetve a felszereltségétől függően további elemzéseket képes végezni a helyszínről begyűjtött bizonyítékokon. Itt már olyan szakemberek dolgoznak, akik speciális műszerek és eljárások segítségével képesek tudományos alapokon a bizonyítékokról konkrét megállapításokat tenni. Ezek lehetnek ujjlenyomat- vagy DNS-elemzések, telefonokról forgalmi vagy médiaadatok kinyerése, esetlegesen például a robbanóanyag összetevőinek beazonosítása. Ezek az információk mind fontosak annak érdekében, hogy egy esetleges nyomozati tevékenységet szűkíteni lehessen az egyes elkövetőkre, valamint felhasználhatóak legyenek az egyes bűnvádi eljárások során is. Ezek a laboratóriumok azonban nem minden esetben és minden művelési területen rendelkeznek a teljes elemzésekhez szükséges vizsgálati képességekkel, ezért a NATO meghatározott egy harmadik bizonyítékelemző szintet, ami a művelési területtől távol, esetlegesen az anyaországban létrehozott és működtetett nemzeti büntügyi labor is lehet.

Ebben a büntügyi laborban – természetesen az adott ország által létrehozott laboratórium képességeitől függően – a begyűjtött és megküldött bizonyítékokról alapvetően teljes spektrumban lehetséges a különböző elemzések elvégzése. Ezen a szinten már arra is van lehetőség, hogy a bizonyítékok és a meglévő adatbázisok alapján a konkrét elkövetőt is be lehet azonosítani, illetve a megállapításokra hivatkozva javaslatokat lehet tenni az egyes harcéljárások felülvizsgálatára, új beszerzések megfontolására stb., illetve a bűnvádi eljárásokhoz szakszerű elemzések is biztosíthatók.

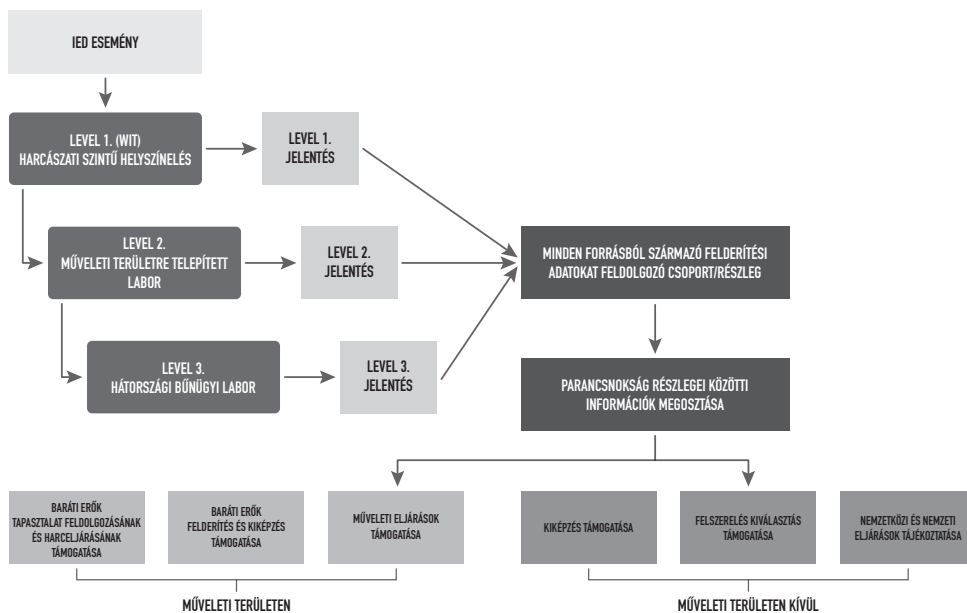
A három szint egymásra épül és egymást kiegészíti. Minden egyes szint az elvégzett elemzései alapján jelentéseket készít, melyeket mindig megküld az arra illetékeseknek.

A helyszínelő és bizonyítékelemző képesség valós hozadéka az, hogy a művelési területről begyűjtött bizonyítékok és információk megfelelő szakmaisággal kerülnek kielemzésre, és ha a folyamat egyes lépéseit szabályosan hajtották végre, akkor egy bűnvádi eljárásban is minden bizonyíték felhasználható lesz. Tehát nemcsak arra lehet a kinyert információkat majd felhasználni, hogy az elkövetőt beazonosítsuk, hanem még arra is, hogy jogi úton megfelelő szankciókkal korlátozzuk az elkövetésben érintetteket.

Itt viszont fontos kiemelni, hogy ez a rögtönzött robbanótetek elleni tevékenységet kiegészítő háromszintű képesség már nem csupán katonai alapokon nyugvó képesség. Nemzetektől

függően más és más képességekkel, kapacitásokkal rendelkeznek az egyes tagállamok. Sőt jellemző, hogy a harmadik szintű nemzeti laboratórium nem is a hadsereg felügyelete alatt működik, így már a műveleti feladatok megkezdése előtt – vagy ha úgy alakul, annak folyamatában – együttműködést kell kialakítani az érintett feleknek, amely együttműködés akár még nemzetközi szintű is lehet.

A begyűjtött bizonyítékok és információk egy másik aspektus alapján is elemezhetők. Egyes fejlett országok olyan kutatóintézeteket hoztak létre és működtetnek, ahol a különböző IED-eseményeket és azok részleteit tudományos (matematikai) elemzések útján elemzik és modellezik. Ennek eredménye, hogy a műveleti területre vonatkoztatva meg lehet határozni a *hot-spot*okat,¹⁸ illetve viszonylagos pontossággal prognosztizálni lehet a rögtönzött robbanótestekkel végrehajtható következő támadások helyét, esetleg idejét és/vagy a támadás jellegét is.

2. ábra A bizonyítékelemzés jelentési rendszerének struktúrája (Szerkesztette Tábi Levente)

Biometrikus vizsgálat

A biometrikus adatok (*Biometrics*) elemzése új lehetőséget adott a műveleti területen élő populáció beazonosításához. Ismert tény, hogy egy adott személyt három módszerrel egyértelműen be lehet azonosítani, mivel vannak olyan egyedi azonosítók, amelyek csak és kizárólag egy személyhez köthetők.

Az ujjlenyomatról és a DNS-ről már régóta tudjuk, hogy egy adott személyt egyértelműen be lehet vele azonosítani. Ehhez viszont laboratóriumi körülmények között kell a begyűjtött mintákat vizsgálni. A laboros vizsgálatokkal elsősorban csak azt állapítják meg, hogy mik a minták egyedi azonosítói. Amennyiben az adott személy mintája nem szerepel a központi

¹⁸ Hot-spot: azok a területek, földrajzi körzetek, ahol a legtöbb IED-esemény bekövetkezik.

adatbázisban, vagy nincs egy konkrét személyhez köthető kontrollminta, akkor a laborvizsgálat még nem lesz elégséges egy büntetőeljárás támogatásához.

Ehhez tud segítséget nyújtani a biometrikus adatok gyűjtése és elemzése. Ma már tudjuk, hogy a DNS és az ujjlenyomat mellett a szem írisze is ugyanolyan egyedi, mint az előző kettő. Az íriszvizsgálatnak az egyik előnye viszont az, hogy az egyén beazonosításához nem kell laboratóriumi vizsgálat, így jelentős idő és anyagi ráfordítás sem. A megfelelő adatbázis létrehozásával az egyén biometrikus adatainak ellenőrzésekor már az adott műveleti területen, szinte azonnal meg lehet állapítani, hogy ki is valójában a vizsgált egyén.

Viszont figyelembe kell venni azt is, hogy csupán a biometrikus adatok nem elégségesek egy esetleges későbbi bírósági eljáráshoz. Ehhez a bizonyítékokat az adott személyhez kell kötni, amit a DNS- és ujjlenyomat-vizsgálatok pozitív eredményével lehet elérni. A két elemző-rendszer így egymást képes kiegészíteni, ha a megfelelő adatok egy központi adatbázisban összegyűjtésre és tárolásra, illetve folyamatosan frissítésre kerülnek.

Légi és űrhadviselés

Először talán a NATO afganisztáni műveletei során volt érzékelhető, hogy a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység érdekében a légierő milyen hatékony szerepet tud ellátni. A technológia fejlesztésével, a feladatok specializálódásával, illetve a szemben álló erők képességeinek, harceljárásainak átalakulásával az ilyen tevékenységet illetően a légierő is jelentős átalakuláson ment át.

Míg a műveletek elején a légierő a gyorsaságát, jelentősebb korlátok nélküli mobilitását, a precíziós támadási képességét tudta feljárnani a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység céljai elérésének támogatásához, addig ma már a pilóta nélküli repülőrendszerek, valamint az űrhadviselés adta potenciál igénybevételéig szerteágazó módon tudja támogatni ezt a tevékenységet. A széles skálán rendelkezésre álló légi felderítő-, illetve csapásmérő képességek jelentős mértékben hozzájárulnak a rögtönzött robbanótestek elleni műveletek és feladatok hatékony és eredményes végrehajtásához.

Természetesen a drónok által nyújtott lehetőségeket a szemben állók is kihasználják, így ez a veszély ma már a légierő számára is új kihívást jelent, hisz míg a légierő sokáig csak offenzív jellegű műveletekben volt érintett, addig ma már jelentős defenzív rendszabályokat is kell foganatosítania, hogy továbbra is fenn tudja tartani a műveleti légtér feletti uralmat.

Haditengerészeti műveletek

Normál körülmények között azt gondolnánk, hogy a haditengerészet a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenységben csak abban az esetben vesz részt, ha a műveleti területen van hadikikötő, amelyet védeni kell, vagy ha a szövetségesek hadihajóit fenyegeti ilyen eszközökkel végrehajtható támadás. Ez alapján véve így is van, viszont mint minden más a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység fejlődésében, a haditengerészet is továbblépett, fejlődött, és a közös siker érdekében integrálódott az egységes rögtönzött robbanótestek elleni feladatokhoz.

Ma már a haditengerészet szinte teljes arsenáljával képes részt venni a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenységben. Így a hadikötőket már nemcsak az ilyen robbanóeszközökkel végrehajtott támadás elleni védelemmel látja el, hanem helyet is tud biztosítani például a Level 2 laboratóriumoknak. A hajók védelmén túl ma már a haditengerészet elektronikai képessége ugyanúgy figyel, lehallgat, értékkel és adatot szolgáltat nemcsak a vízen mozgó

célokról, hanem akár a szárazföldről is. A haditengerészet a vízen nagyon fontos feladatot lát el az IED-hálózat elleni feladatokban. Nemcsak az embargó alatt lévő hajókat tartóztatja fel, hanem hírszerzési információk alapján a nemzetközi vizeken a hajókat átvizsgáló kötelékek (*Boarding Team*) alkalmazásával tulajdonképpen a szárazföldi közepes szintű kutatási (*Intermediate Search*) feladatokat is képes végrehajtani hajókon, vízi járműveken, illetve platformokon.

Ezek fényében viszont már látni kell, hogy az IED-rendszerhez hasonlóan a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység feladatrendszere is képes a feladatait a konkrét műveleti területtől távol végrehajtani. Vagyis a haditengerészeti képességeknek a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység érdekében történő beintegrálásával az IED-rendszerek eddig jól koordinált nemzetközi kereskedelmét eredményesen lehet befolyásolni, korlátozni.

Titkosszolgálatok

Nyílt titok, hogy a titkosszolgálatok általában szerteágazó információkkal rendelkeznek. Ezeket az információkat – képességeiktől és az adott biztonsági helyzet bonyolultságától függően – nyílt forrásokból és minősített adatszerzéssel gyűjtik be. Tehát felhasználói szempontból IED-veszélyhelyzet esetén tudni kell lehívni ezeket az információkat, vagy képesnek kell lenni a biztonsági szervekkel történő együttműködésben az információkat megosztani és feldolgozni.

Ez egy kétirányú utca. Minden érintettnek tudnia kell, hogy milyen lépéseket kell tenni egymás irányába, hogy a közös célt – a rögtönzött robbanótestek okozta veszély csökkentését, megszüntetését – eredményesen el lehessen érni.

Befogadó nemzeti támogatás és a helyi lakosság

Jól ismert, hogy a saját kis mikrokörnyezetében zajló eseményekről az ott élő közösség tud a legtöbbet. Legalábbis ők azok, akik a leghitelesebben tudnak nyilatkozni a történésekről, és ők pontosan tudják, hogy kik, mikor és merre mentek-jöttek az adott környezetben, közösségben. Ezért is fontos egy ország, nemzet biztonsági szervei részére, hogy a lakossággal folyamatosan jó legyen a kapcsolat.

Ismert tény az is, hogy a balkáni hadszíntéren a helyi lakosság segítségével sikerült feltérképezni, hogy a harcok során hová telepítették a különböző aknamezőket, robbanóakadályokat. De ugyanezt a tényt erősítik meg az afganisztáni és az iraki műveletek során tapasztaltak is, amikor a helyi lakossággal és a biztonsági szervekkel kiépített jó kapcsolatok révén a szövetséges csapatok veszteségei jelentősen csökkentek.

Azt mindig is pontosan kell tudni, hogy milyen támogatást lehet kérni és kapni a befogadó országtól. Mint ahogy azt is tudni kell, hogy milyen együttműködési szabályzók vannak a szövetséges erők és a helyi biztonsági szervek között, hogy kinek milyen feladata és mozgásteret van egy esetleges IED-hálózat/rendszer elleni tevékenységben.

A fentieket megfigyelve látható, hogy nagyon fontos szerepe van a helyi közösségeknek az IED-veszély, fenyegetettség elleni küzdelemben. Ha a lakosok „nyitott szemmel” járnak a környezetükben, illetve kellő figyelmet fordítanak a közösségükben zajló eseményekre, akkor megfelelő kapcsolatrendszer esetén nagyon fontos és pontos információkat tudnak adni a biztonsági erők részére. Ezért is fontos, hogy a lakosság bizalmat érezzen a biztonsági erők irányába, és folyamatosan adatokat szolgáltasson a helyi rendellenességekről.

De ez igaz a helyi, a befogadó nemzeti támogatás nyújtó biztonsági szervek, erők és a műveleteit végrehajtó szövetséges erők közötti kapcsolatra is. Az információk időben történő megosztása ugyanolyan fontos minden érintett számára, mint a közös műveletek végrehajtása, egymás feladatainak támogatása és kiegészítése.

A C-IED-TÖRZS FELADATAI A KIEGÉSZÍTŐKÉPESSÉGEK LEHÍVÁSÁHOZ

Mint korábban már megemlítettük, minden szakfeladat képes a maga módján támogatni a rögtönzött robbanótestek elleni feladatok végrehajtását, segíteni a parancsnok szándékát és a kívánt végállapot elérését. De azt is látni kell, hogy ezek a feladatok önállóan nem elégségesek a kitűzött vég- vagy részállapot eléréséhez. Maguk ezek a kiegészítőképessegek a saját műveleti környezetükben hatékonyan tudnak működni, de egy C-IED-környezetben már lehetséges, hogy annál a szaktevékenységnél több kell. Jó példa lehet az út-aknamentesítési képesség, aminek határfoka jóval kevesebb volt, mint a befektetett dollármilliók. Vagy mit ér a különleges műveleti erők szempontjából egy sikeresen végrehajtott rajtaütés, ha nem tudják az elvárt bizonyítékokat begyűjteni, illetve nincs, aki megfelelő módszerekkel kielemezze azokat. Lehetne még sorolni ezeket a példákat, de a lényeg, hogy a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység szempontjából mindezeket a képességeket és feladatokat össze kell hangolni.¹⁹

Erre az átfogó feladatra szerintünk csak egy felkészített törzsszállomány képes. A felderítési adatokat a felderítők kielemezik, de csak a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenységre felkészített szakállomány képes a számos terepen lévő hálózatok közül az IED-hálózatot behatárolni. Az EW-állomány minden frekvenciát be tud hangolni, de csak a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenységgel foglalkozó törzselem tudja megadni azokat az információkat, hogy milyen frekvenciát kell az adott műveletben figyelni, zavarni stb.

Théhat az IED-hálózat, az IED-rendszer és maga a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység során a koordináció, információk megfelelő megosztása, illetve azok célzott szempontú feldolgozása nélkülözhetetlen. A C-IED-törzsnek, szakállománynak pontosan látnia kell, hogy milyen képességek elérhetőek vagy lehívhatók, és azoknak esetlegesen milyen műveleti korlátjai vannak, lehetnek. Ezek figyelembevételével kell a műveleteket megtervezni, szervezni és vezetni. Természetesen a műveletek teljes tervezését ez a törzs nem fogja tudni átvenni, viszont olyan hatással tud lenni a feladatok tervezése során, mely pozitívan képes befolyásolni a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység sikerét.

ÖSSZEGZÉS

A rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység komplexitását nem az adja, hogy bonyolult számításokat, komplex terveket kell elkészíteni, hanem attól lehet bonyolult, hogy széles körű, folyamatos és többirányú koordinációt, kommunikációt igényel minden résztvevőtől. Mindezeket túl megfelelő felkészültséget is igényel, mivel maga az IED-veszély, az IED-rendszer is folyamatosan változik, átalakul. A technológia fejlődésével maguk az IED-ek készítői is egyre modernebb és hatékonyabb robbanószerkezeteket képesek előállítani, valamint az IED-hálózat is felhasználja a modern hálózatépítési metodikákat.

¹⁹ Horváth Tibor: Az ISAF Északi Regionális Parancsnokság felépítése, törzse és működése. In: Boldizsár Gábor – Wagner Péter (szerk.): A Magyar Honvédség befejezett szárazföldi műveletei Afganisztánban – Tapasztalgógyűjtemény. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Budapest, 2014, 67–72.

Ezért is van szüksége arra, hogy a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység területén folyamatos legyen a fejlődés, és ne ragadjunk le csak az IED mint eszköz mentesítésénél. A rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység elé kitűzött végcél eléréséhez számos út vezet. Ehhez különböző szakmai területekről lehet képességeket bevonni és alkalmazni. De ezek a képességek – még ha a maguk területén sikeresen hajtják is végre feladataikat – csak akkor tudják a C-IED-végállapotot hatékonyan támogatni, elősegíteni, ha megfelelő a koordináció és a kommunikáció az adott törzson belül.

Azt is érteni kell, hogy a lehívandó képességek közül nem kell mindig mindent egyszerre megjeleníteni csak azért, mert IED-veszélyes környezetben kell feladatot végrehajtani. A C-IED-törzselemnek – legyen az csak egy fő, kis csoport vagy egy komplex törzstagozat – folyamatosan értékelni kell az adott IED-veszélyt, és csak azokat a képességeket kell bevonni a feladatok tervezésébe, végrehajtásába, melyek valós hozzáadékkal tudnak hozzájárulni a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység eredményességéhez.

Ezzel a tanulmánnyal azt a célt tűztük ki, hogy csoportba foglalva bemutassuk, hogy a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység viszonyrendszerében hogyan jelennek meg olyan szakképességek, melyek amúgy a maguk szakmai megközelítésükben eredményesen működnek. Igyekeztünk mindazokat a kiegészítőképeket összegyűjteni, amelyek a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenység feladataihoz köthetőek, és amelyek a mai tudásunk szerint hozzájárulhatnak a tevékenység sikeréhez. A tanulmányban az egyes képességek megjelenése nem jelent prioritási szempontot. Sőt már az elején kiemeltük, hogy a feladatok, képességek alkalmazásának prioritását számos tényező befolyásolja, és ezeket a tényezőket pontosan fel kell térképezni, meg kell ismerni, ki kell értékelni. Ennek eredményeként lehet csak majd meghatározni, hogy melyik kiegészítőképeség milyen mértékben tudja az adott helyzetben a rögtönzött robbanótestek elleni tevékenységet eredményesen támogatni. Ebben a rendszerben nincs 100%-os aranyszabály, hacsak nem a józan ész, a logikus gondolkodás és a nyílt kommunikáció elve.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AJP-3.15 Allied Joint Doctrine for Countering Improvised Explosive Devices, Edition (C). NSO, Feb. 2018. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/686715/doctrine_nato_countering_ied_ajp_3_15.pdf
- Horváth Tibor: *Az IED hálózat, mint korunk egyik aszimmetrikus kihívása*. In: Csengeri János – Krajnc Zoltán (szerk.): *Humánvédelem – békeműveleti és veszélyhelyzet-kezelési eljárások fejlesztése*. Tanulmánygyűjtemény I., e-book. NKE, Budapest, 2016, 301–331. http://real.mtak.hu/33554/1/tanulmanygyujtemeny%20ujratervezes-CsJ_KZ_1.5.pdf
- Horváth Tibor: *Az ISAF Északi Regionális Parancsnokság felépítése, törzse és működése*. In: Boldizsár Gábor – Wagner Péter (szerk.): *A Magyar Honvédség befejezett szárazföldi műveletei Afganisztánban – Tapasztalatgyűjtemény*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2014, 67–72.
- Horváth Tibor: *Emergency cases at countering improvised explosive devices, and their potential management*. Land Forces Academy Review, Vol. XXIV, No. 2 (94), 2019, 95–106. <https://sciendo.com/article/10.2478/raft-2019-0011>
- Tábi Levente: *A Magyar Honvédség és a NATO Rögtönzött Robbanóeszközök Elleni Kiválósági Központ (C-IED COE) kapcsolata*. Honvédségi Szemle, 2019/5., 88–101. http://real.mtak.hu/125501/1/HSZ_2019_147_5_Tabi_Levente.pdf
- https://www.researchgate.net/figure/Figura-2-Integracion-de-las-actividades-de-Informacion-en-el-marco-STRATCOM-segun-la_fig2_342437382

Juhász Tamás százados – Harangi-Tóth Zoltán őrnagy:

A HADIJÁTÉKOK ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEI DÖNTÉSHOZATALI KÉPESSÉGET FEJLESZTŐ ESZKÖZKÉNT¹

DOI: [10.35926/HSZ.2022.3.6](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.3.6)

ÖSSZEFOGLALÓ: A publikáció hadijátékok (wargame-ek) formális oktatási, képzési és célfelkészítési eszközként történő alkalmazási lehetőségeit vizsgálja. A kutatás alapját elsősorban a nemzetközi katonai vezetői felkészítések elemzése adja, amelyet a hazai tapasztalatokkal kiegészítve, azokkal összevetésben elemeznek a szerzők. A tanulmány célja annak bemutatása, hogy más haderők milyen módon közelítik meg a döntéshozatalra való felkészítést, és hogyan integrálják a hadijátékokat ebbe a folyamatba, kiemelve azokat az univerzális szempontokat, amelyek bármely hadsereg (így a Magyar Honvédség) számára érvényesek lehetnek, függetlenül annak méretétől és feladatrendszerétől. Ezt egészíti ki a hadijátékok hazai alkalmazási tapasztalatainak összefoglalása és a különböző képzésekbe történő integrálhatóságának vizsgálata, amely különösen aktuális napjainkban, amikor a tisztképzés új rendszerének kialakítása zajlik.

KULCSSZAVAK: oktatás, képzés, hadijáték, nemzetközi tapasztalatok, tisztképzés

BEVEZETÉS

A modern hadijátékok a 19. századtól fogva valamilyen formában jelen vannak a katonai (felső)oktatásban, néhány nemzet azonban napjainkban is különös gondot fordít alkalmazásukra a tisztképzésében. A magyar példával történő összevethetőség kedvéért érdemes áttekinteni néhány ország hadijáték-alkalmazási gyakorlatát, szokásait a tisztképzésük kezdeti szakaszában, kiemelve módszertanuk – melynek súlyponti eleme a döntéshozatali gyakorlása és a harcászati elvek tanulása – egy-egy markánsabb elemét. Természetesen szinte a világ összes tisztképző intézményében vannak hasonló módszerek, itt azonban igyekeztünk a hazai haderőfejlesztés és haditechnikai beszerzések szempontjából relevánst (Németország) kiválasztani, illetve a NATO szövetségi (Amerikai Egyesült Államok és Egyesült Királyság), vagy éppen ellenkezőleg, egy semleges ország (Svédország) jó gyakorlatait bemutatni. A szelekció szempontja a diverzitás volt, azaz a kérdés lehető legszélesebb körű vizsgálata, elkerülve az azonos körből történő példaválasztást – egyedüli kritériumként a nyugati típusú wargame-ek alkalmazását mint kritériumot tartottuk szem előtt.

A formai követelmények miatt a kiválasztott országok képzési rendszerének és minden oktatási szintjének teljes körű ismertetésére nincs lehetőség, ezért célirányosan a tiszt

¹ A mű TKP2020-NKA-09. számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

(kadét) képzésben történő hadijátéktípusok alkalmazására és alkalmazási tapasztalataira koncentrálnunk, egy-egy specifikációt példaként bemutatva – főleg a szárazföld vonatkozásában. Bemutatásra kerül Svédország, amely már 1830-ban átvette és lefordította a porosz *Kriegsspiel* szabályait, illetve az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok, mint két élvonalbeli hadijátékos ország, valamint Németország, a módszer őshazája.

HADIJÁTSZÁS AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

Az Amerikai Egyesült Államok Katonai Akadémiája (*United States Military Academy* – USMA), vagyis a West Point 1802-ben alakult.² Az akadémiára felvételt nyert tisztjelöltek egy négyéves egyetemi jellegű képzésen vesznek részt, melynek elsődleges célja a vezetőképzés, a fegyvernemi képzésre a szakmai tanfolyamokon kerül sor. A West Pointon ennek megfelelően a hadtudományi program³ három tanfolyamra épül: MS100 Bevezetés a háborús küzdelembe, MS200 Harcászati döntéshozatal és MS300 Szakasszintű eljárások.⁴ Tanítási módszerként rendszeresen alkalmaznak harcászati döntéshozatali játékokat (*Tactical Decision Game* – TDG) és szimulációs gyakorlatokat. A szimuláció használatát integrálják az oktatásba a „harcászati példa” (*Tactical Example* – TE) használatával, amely három nap alatt négy tevékenységre terjed ki:

- előadások – videókkal és erős vizualizációval kiegészítve;
- harcászati döntéshozatali gyakorlat (*Tactical Decision Exercise* – TDE), előkészítése nagyjából hasonló egy térképi gyakorlathoz, végére egy tervet kell készíteni;
- egy egynapos szabadtéri terepbejárás;
- „szimulációs nap”, amikor egy osztályteremben a kidolgozott tervet szimuláción keresztül végrehajtják, ilyenkor általában a virtuális harcteret (*Virtual Battlespace* – VBS)⁵ használják, egy tanteremben egyszerre 14–18 tisztjelölt tud gyakorolni szakasszintű beosztásokban.⁶

A formális képzésen kívül további hadijátékkal történő tanulási lehetőséget a Hadijáték-bizottság (*Wargames Committee*) biztosít a West Pointon. Ez a hadijátékklub elkötelezett abban, hogy segítse a tisztjelölteket a hadsereg sikeres tisztjeivé válásában azáltal, hogy gyakorlati tapasztalatokat ad a kadétoknak a hadijátékok segítségével kialakítható stratégiai gondolkodásban. A tisztjelöltek különféle hadijátékokat használnak a hadtörténet tanulmányozására – például a kereskedelmi forgalomban kapható történelmi hobbi hadijátékokon keresztül – a nemzetek és a hadseregek történelme során tapasztalt hadászati, hadműveleti és harcászati problémák kivizsgálására, valamint a bajtársiasság kialakítására és a játékok

² The U.S. Military Academy at West Point. <https://www.westpoint.edu/> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 30.)

³ Military Program – Academic Year 2021. United States Military Academy, West Point, 10. <https://s3.amazonaws.com/usma-media/inline-images/academics/dean/PDFs/Approved%20AY21%20Greenbook.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 04. 14.)

⁴ Course Catalog. United States Military Academy, West Point: MS100, MS200, MS300 courses. https://courses.westpoint.edu/crse_dept_catalog.cfm?str_sub_div_ofc_sym_cd=MACC-Q (Letöltés időpontja: 2021. 04. 14.)

⁵ A VBS egy számítógépes platform, alkalmazásához a hallgatónak egyéni képzés szükséges. A VBS egy külső cég fejlesztése, melyet a svéd haderő preferenciái szerint módosított. Több generációja létezik, a hazai, térképalapú MARS szimulációs rendszerhez csak kismértékben hasonlít.

⁶ Johan Erik Elg: Wargaming in Military Education for Army Officers and Officer Cadets. King's College London, London, September 2017, 188–189. https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/files/86127641/2018_Elg_Johan_1275392_ethesis.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 09. 29.)

népszerűsítésére. A kadétek történelmi miniatúrákat és terepasztalokat, valamint társasjátékokat használnak a háború összetettségének tanulmányozására. A csatlakozáshoz nem szükséges előzetes játéktapasztalat.⁷

Az Amerikai Egyesült Államok pályakezdő tisztjeinek szakmai felkészítése néhány hónapos szaktanfolyamokon történik, és azért a kiválósági központok (*Center of Excellence – CoE*) rendszere felel. A tisztek előmenetelük függvényében további tanfolyamokra és képzésekre kerülnek beiskolázásra, ahol szintén találkozhatnak a hadijátékokkal. Ilyen például a Manőver Kiválósági Központ (*Maneuver Center of Excellence*) a georgiai Fort Benningben, amelyet a gyalogos- és a harcokcsizó tisztek alapképzésére és haladó szintű szakmai továbbképzésére hoztak létre 2010-ben. Az első számú vezetőtovábbképző-tanfolyamuk a századosi – századparancsnoki, zászlóalj-részlegvezetői és kismértékben dandártörzstiszti szintű – tanfolyam (*Maneuver Captain's Career Course – MCCC*), ahol a kritikai és a kreatív gondolkodás fejlesztése is cél, és a fő tantárgya a harcászat.⁸ Oktatási filozófiájuk a kiscsoportos képzésre épül, ahol egy osztály maximum 15 fő. Az oktatás súlypontja az ellenséges és a saját manőveralegységek harcára, azok feladatainak tervezésére és vezetésére irányul, és a középpontjában álló katonai döntéshozatali folyamatot (*Military Decision Making Process – MDMP*) nyolc hét időtartamban tanulják.

A képzésükben sok szimulációt használnak, aminek két fő fókuszpontja van: az egyik taktikai problémák megoldása, a másik a környezet és a különböző szereplők (például a civilek) megjelenítése. A feladatot egy nyolcórás tervezési feladaton belül az MDMP alapján kell végrehajtani, és ennek részeként hajtják végre a legjobb cselekvési vázlat (*Course of Action – COA*) kiválasztására szolgáló hadijátékot, melyet „hivatalos hadijátéknak” neveznek.⁹ Egy kezdeti súlypontelemzés és egy COA-analízis a feladat, amit a tanfolyam utolsó szakaszában. a zászlóaljfázisban (*Battalion Phase*) többször végrehajtanak. A tanfolyam során egykori zászlóaljparancsnokokat is bevonnak, sőt cserélik az oktatókat is a tanfolyami csoportok között, hogy azok tagjai minél több nézőpontot megismerjenek.¹⁰

A fenti példából látható, hogy a leendő tisztek elsősorban a komplex problémák megértésére, a szemléletformálásra és a vezetői döntéshozatal begyakorlására, esetleg rekreációs és hadtörténelmi ismeretbővítés céljából találkozhatnak a hadijátékokkal, míg a századosi rendfokozatba lépéskor az MDMP-tervezéshez szükséges módszereket ismerik meg.

EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

A Sandhursti Királyi Katonai Akadémia (*Royal Military Academy Sandhurst – RMA*)¹¹ a világ egyik legismertebb alapfokú tisztképző intézménye. A közel egyéves képzés három modulból áll: alap (*junior*), középhaladó (*intermediate*) és haladó (*senior*). A döntéshozatallal és a tervezéssel a leendő tisztek a középhaladó ciklusban ismerkednek meg.

⁷ Wargames Committee. United States Military Academy, West Point. <https://www.westpoint.edu/military/directorate-of-cadet-activities/academic-clubs/wargames-committee> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 20.)

⁸ Maneuver Captain's Career Course. US Army Fort Benning and the Maneuver Center of Excellence. <https://www.benning.army.mil/Infantry/199th/CATD/MCCC/Student-Information.html> (Letöltés időpontja: 2021. 04. 14.)

⁹ Elg: i. m. 199.

¹⁰ Uo. 200.

¹¹ Royal Military Academy Sandhurst. <https://www.army.mod.uk/who-we-are/our-schools-and-colleges/rma-sandhurst/> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 30.)

Az akadémia oktatói 2015-ben az *Aldershot Skirmish RMAS* nevű hadijátékot kezdték tesztelni, amely hasonlított egy manuális történelmi hobbihadijátékhoz, hexagonális ráccsal fedett térképes és papírjelölős megjelenítéssel. Legfőbb hibája a sematikus terepábrázolás volt (a térképet preferálták), valamint az oktatók konzervatív gondolkodásuk mellett nem tudták a dobókockát és a jelölőket elfogadni, így kudarcát¹² követően egy új hadijátékot próbáltak ki, amelyet az Egyesült Királyság Védelmi Akadémiája (*Defence Academy of the UK*) állományából érkezett Tom Mouat őrnagy vezetett be.

A *Sandhurst Free Kriegsspiel* nevű hadijáték 2016 óta fut az akadémián.¹³ Először Mouat az oktatókat képezte ki, hogy mint játékvezetők/döntőbírók megfelelően vezethessék le a gyakorlatot. Az eredeti német *Kriegsspiel* e modern verziójában kulcsszerepe van a játékot vezető személynek. A játékot két felnagyított térképen játsszák, ahol a piros és a kék fél egymástól elkülönítve, lehetőleg külön teremben dolgozik, és az ellenfél erőiből csak a felderítetteket ismerik meg, azaz rejtett (*closed* vagy *double blind*) formájú játékról van szó. A tisztjelöltek egy csoportként tevékenykednek hierarchia és parancsnok nélkül a kék és a piros fél esetében is. Az egységeket, eszközöket, fegyvereket jelölőkkel (*counter*) ábrázolják. A kadétek döntéseiket csoportosan, kreatív módon hozhatják meg, mely tevékenységnek tudatosan elvárt része a vita végi konszenzus kialakítása.

A folyamat egy alaphelyzetből induló akció–reakció–ellenreakció. A piros fél kezd, egységeit pozícióba helyezi, majd a kék eldönti, hogy milyen irányból lép be a „térképre”. A meghozott döntést közli a játékvezetővel, aki elbírálja, hogy kivitelezhető-e az akció, és ha igen, akkor átmegy a másik asztalhoz, és az eredményt megjeleníti a szemben álló fél térképén. A szemben álló válaszreakciója ugyanígy történik. A háborúban gyakran fellépő információhiányt (azaz a clausewitz „háború ködét” – angolul *fog of war*) a játék úgy szimulálja, hogy az ellenségből mindkét fél számára csak annyi látszik, amennyit felderítettek. Természetesen a felderítésre a csapatoknak külön döntést kell hozniuk. E körülményeket a játékot vezető oktató szabályozza.

Fesztes szabályrendszer nincs, csak a „józan ész szabályai” és a fizikai törvényszerűségek képezik a keretet, kiegészítve néhány irányelvvel (például egységidő alatt megtett út), ezért kiemelt fontosságú a foglalkozásvezető/döntőbíró felkészültsége és tapasztalata. A hadijáték térképe valós terepet jelenít meg, amelyet a gyakorlat lefolytatása előtt szemrevételezéssel tanulmányozhatnak. A *Sandhurst Free Kriegsspiel* komoly munkát, hozzáértést és egyedi oktatói attitűdöt követel a játékot vezető személytől. A gyakorlat során a hallgatók kérdezhetnek is, illetve az oktató rávezető kérdésekkel vagy válaszokkal segítheti a tanulási folyamatot.¹⁴ Ezt a hadijátékot nemcsak önmagában játsszák, hanem egy összetettebb gyakorlat része a következők szerint:

- harcászati gyakorlat csapatok nélkül terepen (*Tactical Exercise Without Troops* – TEWT);
- valós terep szemrevételezése;
- feladat vétele, parancs tanulmányozása;
- terep értékelése;
- elgondolás, COA kidolgozása;
- megbeszélés;

¹² Elg: i. m. 149.

¹³ Uo. 150.

¹⁴ Uo. 145–152.

- hadijáték lejátszása;
- kiértékelés – a brit oktatók egyértelmű célja, hogy a gyakorlat közben megvitassanak kérdéseket a terepről, a lehetőségekről, a kockázatról és a kiszámíthatatlanságról.¹⁵

A felsorolt példák közül ez áll legközelebb az eredeti, 19. századi hadijátékhoz, hagyományörzési szempontból azonban koránt sincs szó. A *Kriegsspiel* típusú játékokra a kötetlen, csoportos döntéshozatali jellegük miatt esett a választás, és direktben, analóg módon vezetik le őket. Ez utóbbi hozzájárul ahhoz, hogy a leendő vezetők számára elsődlegesen az átfogó, „nagy kép” kialakítása lesz a cél, azaz bármilyen helyzetben igyekeznek majd ösztönösen képbe helyezni magukat és gyorsan felmérni a lehetőségeiket, valamint a kihívások teljes spektrumát. További előnye a hadijátéknak, hogy olcsó, hisz a komponensek többször felhasználhatók, digitális infrastruktúrát és nagy kiszolgálóállományt nem igényelnek – ugyanakkor ez az olcsóság adja a hátrányukat is, hisz a leendő fiatal tisztek elsősorban nem térképen, hanem a terepen találkoznak majd a kihívásokkal. Ennek áthidalására szolgál a fent ismertetett rendszer, amely során a művelési területet ténylegesen be is járják a résztvevők. Érdemes megemlíteni, hogy század-, de inkább az a fölötti szinten ez már nem jelent problémát, hisz a tervezés jellemzően a kezdetektől már térképalapú.

NÉMETORSZÁG, A KRIEGSSPIEL SZÜLŐHAZÁJA

A német hadsereg tiszti iskolája, a *Die Offiziersschule des Heeres*¹⁶ Drezdában található, ez az első lépés a tisztképzési rendszerben. A felvételt nyert kadétek hat hónapos előképzést kapnak, majd belépnek az első tiszti tanfolyamra, az OF1-re, amely egy évig tart. A tiszjelöltek ezután csatlakoznak a Bundeswehr két egyetemének egyikéhez – Hamburgban vagy Münchenben – körülbelül négyéves tanulmányokra, hogy polgári diplomát szerezzenek. Ezt követően visszatérnek Drezdába a második tiszti tanfolyamra, az OF2-re, amely három hónapig tart. A tiszti kinevezés után áthelyezik őket az egyik fegyvernemi iskolába, ahol megkapják utolsó képzésüket, hogy szakaszparancsnokok lehessenek.¹⁷

Az OF1 tanfolyamon nincs szimuláció vagy hadijáték, az OF2 tanfolyamon viszont a német tisztképzés alapmódszertana szerint igen. Itt tanterem, terepasztal, szimuláció, terep sorrendben halad a kiképzés gyakorlati része. A haditechnikai eszközök magas üzemeltetési költségei miatt a számítógépes szimuláció került előtérbe, továbbá a szimulátorokon a különböző harcászati helyzeteket könnyebben meg lehet ismételni, illetve sokkal kevesebb időbe kerül egy ilyen foglalkozást megszervezni és levezetni.

A német felfogás szerint a zászlóalj szint a legalacsonyabb harcászati szint, ahol a kinetikus hadviselés taktikai elemeit érdemben lehet gyakorolni.¹⁸ A SIRA és a SiTA szimulációs rendszereket alkalmazzák. A Gyakorlatok Támogatására Szolgáló Szimulációs Rendszert (*Simulationssystem zur Unterstützung von Rahmenübungen* – SIRA) a CAE Elektronik GmbH német vállalat 1995-ben fejlesztette ki katonai oktatásra. A német hadsereg fő SIRA-létesítménye a drezdai tiszti iskolában található. A Katonai Akadémiák

¹⁵ Rex Brynen: Sandhurst Kriegsspiel. PAXsims, 03. 01. 2016. <https://paxsims.wordpress.com/2016/01/03/sandhurst-kriegsspiel/> (Letöltés időpontja: 2021.01.10.)

¹⁶ Offiziersschule des Heeres. <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/heer/organisation/ausbildungskommando/offiziersschule-des-heeres> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 30.)

¹⁷ Elg: i. m. 113.

¹⁸ Uo.

Harcászati Szimulációalapú Képzése (*Simulation-based Tactical Training for Military Academies – SiTA*)¹⁹ egy újabb rendszer, amelyet kifejezetten a katonai tantermi oktatásra fejlesztettek ki. Mindkét szimulációt zászlóaljszinten alkalmazzák, és valós időben futtatják – ez utóbbi tulajdonság alapvető fontosságú a döntéshozatalra történő nevelési hangsúly miatt. Egy zászlóaljszintű gyakorlathoz a SIRA esetében 30, a SiTA esetében 6-8 operátorra van szükség.²⁰

A SIRA-létesítmény fő feladata a tanfolyamok támogatása és a katonák számára a katonai döntéshozatali folyamat gyakorlásának lehetősége. Ezért a SIRA alkalmazásához rendelt tanulási célok harcászati gyakorlatot és döntéshozatalt érintenek. A döntéshozatali folyamat a zászlóalj parancsnokságára koncentrál, amelyet a század harcászati szintje mint alacsonyabb parancsnoki szint támogat. A zászlóalj-parancsnokságon gyakorlók nincsenek kapcsolatban a szimulációs rendszerrel,²¹ ők térképen terveznek, döntést hoznak és kiadják a parancsot a századparancsnokoknak, akik külön helyiségben vannak, szintén a térképen terveznek, döntenek, majd kiadják a parancsot a szakaszparancsnokoknak, akik viszont már kapcsolatban vannak a szimulációs rendszerrel. A zászlóalj-parancsnokság és a századparancsnokok rádióan kommunikálnak. A játékigazgató és az ellenerő (*Red Cell*) külön helyiségben vannak, és reagálnak a szakaszok tevékenységére (interakció), amit a rendszer megjelenít, ezáltal formálódik a narratíva. A gyakorló osztály adja a parancsnokokat a gyakorlatba, egy másik osztály pedig az operátorok szerepében van, így a gyakorló parancsnokok a feladatra tudnak koncentrálni, nem kell a szimulációs rendszert kezelniük. A szimulált zászlóalj általában öt századból áll, ami azt jelenti, hogy elegendő pozíció van egy gyakorló kadétosztály számára, amikor a vezetői pozíciókat váltják. A gyakorló osztály parancsnoka játékigazgatóként ellenőrzi és irányítja a SIRA-gyakorlatot.²² A rendszer nagyban hasonlít ahhoz, ahogyan a számítógéppel támogatott törzsvezetési gyakorlatok és gyakorlások rendszere hazánkban is felépül.

A SiTA-rendszer kifejezetten tantermi oktatásra készült, és a cselekvési vázlatok kidolgozásáról szól. A szimuláció segítségével a tisztjelöltek megtapasztalhatják a hibák következményeit és természetesen a sikereket is. A SiTA oktatási módszertanához hozzátartozik az oktatói kritika és a visszacsatolás, továbbá a szimulált interakciók során a harcászati alapelvek megvitatására is sor kerül a feladat utáni kiértékeléskor. A szimuláció kétoldalú és kompetitív, mivel a kék fél szerepeiben a gyakorló tisztjelöltek vannak, a piros felet pedig operátorok irányítják az osztályfőnök parancsai (szabványos elvek) alapján. A piros felet irányító személy elsősorban oktató, nem pedig a piros fél parancsnoka. A gyakorlat itt is két szinten történik, a zászlóalj-parancsnokság és századparancsnokok szintjén. Tisztjelölteknek a gyakorlat előtti napon harcparancsot kell készíteniük a kidolgozott cselekvési változat alapján. A gyakorlat első órájában a zászlóaljparancsnok kiadja a parancsát, majd négy csoportban végrehajtják a háromórás szimulációt egy-egy COA alapján.²³

¹⁹ Szintén a CAE vállalat gyártja, de itt az angol rövidítést használják. CAE GESI-SiTA Classroom Trainer. <https://www.cae.com/defence-security/what-we-do/training-systems/cae-gesi-sita-classroom-trainer/> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 29.)

²⁰ Elg: i. m. 113–114.

²¹ Nem a teljes törzs, mert nem a törzs gyakorol, hanem a parancsnok.

²² Elg: i. m. 116.

²³ Elg: i. m. 116–117.

A fenti példából is látható, hogy a német hadijátzás erősen technikai és hierarchia-központú, valamint a szimulációk használata jellemzi, sokkal kevésbé az angolszász eljárások módszertana. Georg von Reisswitz találmánya tehát minden sikeressége ellenére már a két háború között is átalakult (a versailles-i béke jelentette korlátozások miatt eleve *Planspiel* néven alkalmazták), de igazán nagy változást a második világháború vége hozott. Az újjászerveződő német haderő szakított a korábbi hagyományokkal, és mind a kifejezés, mind a módszertan is mellőzött lett a Bundeswehrben – sőt a *Kriegsspiel* még napjainkban is a militarizmusra utaló kifejezésnek számít, így nem is használják. Ez az oka, hogy a SIRA- és a SiTA-rendszereket „szimulációalapú gyakorlatnak” nevezik, nem pedig hadijátéknak.²⁴

Németországban az angol *wargaming* kifejezést doktrinális szempontból egyenértékűnek tekintik a COA elemzőmódszerrel, és a német döntéshozatali folyamatnak sem része a hadijáték. NATO-szövetségesként jártasnak kell lenniük a tervezési folyamat részeként megjelenő elemzőmódszerben, de azt csak magasabb szinten, a Bundeswehr Vezetési Akadémia (*Die Führungsakademie der Bundeswehr*) tanfolyamain alkalmazzák.²⁵

Az elmúlt évek amerikai és brit újításai a hadijátzás területén azonban lassan a német haderőbe is beszivárognak, ami többek között az Akadémia Politikatudományi, Stratégiai és Társadalomtudományi Tanszékének docense, Thorsten Kodalle alezredes úttörő munkásságának köszönhető,²⁶ akinek a segítségével a mátrix hadijátzás is megjelent Németországban. Elmondható tehát, hogy az évszázados tradíciói ellenére jelenleg a német hadijátzás nem lényeges tényező sem a haderőben, sem nemzetközi szinten, és ez a módszertan csak brit és amerikai hatásra kezd újra gyökeret verni az országban.

A SVÉD PÉLDA

A semleges svéd haderő tisztképzését a Svéd Védelmi Egyetem²⁷ (*Försvarshögskolan* – FHS)²⁸ végzi, de biztosítja a főiskolai szintű (BA) tisztképzést és az egyetemi szintű (MA) képzést is. A tisztjelölteket négy profil szerint képzik: szárazföldi, haditengerészeti, haditechnikai és légierő profil. A legnagyobb hangsúlyt a szárazföldi képzés kapja, itt alkalmazzák leginkább a hadijátékokat, ezért mi is ezzel fogunk foglalkozni. A tisztképzést az FHS és a hadsereg Szárazföldi Hadviselési Központja²⁹ (*Land Warfare Centre* – LWC) együtt hajtja végre, hároméves időtartamban.³⁰

A tisztjelöltek a második szemesztertől kezdődően találkoznak a hadijátékokkal, és összesen három szemeszterben használják őket. Négyféle hadijátékot alkalmaznak, kezdetben egy egyszerű térképes verziót (*Map & Counter*), melynek keretében lejátsszák az általuk korábban tervezett feladatot (*Game the Plan*). A következő szint az FHS saját tervezésű hibrid térkép/tábla hadijátéka, a *Gépesített Zászlóalj* (*Board Game Mechanized Battalion* – BMBat), amely

²⁴ Uo. 138.

²⁵ Uo. 137–143.

²⁶ Fakultät Politik, Strategie und Gesellschaftswissenschaften. <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/weitere-bmvg-dienststellen/fuehrungsakademie-der-bundeswehr/fakultaeten/fakultaet-politik-strategie-und-gesellschaftswissenschaften> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 19.)

²⁷ A Nemzeti Közszerződés Egyetemhez hasonlóan (fél) civil egyetem, mely vállalta a tisztképzést is.

²⁸ Swedish Defence University. <https://www.fhs.se/en/swedish-defence-university.html> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 30.)

²⁹ A századosi és a századparancsnoki tanfolyamokat, valamint a tisztképzés 4. és 5. szemeszterét ebben az intézményben hajtják végre.

³⁰ Elg: i. m. 57.

két parancsnoki szintet is megjelenít oldalanként (piros és kék): a tisztjelöltek zászlóalj- és századszinten is tudnak gyakorolni egy időben egy játékon belül. A gyakorlat levezetéséhez öt térkép szükséges, az ötödik a *master map*. A játék zárt formában történik – a *Kriegsspiel*hez hasonlóan –, a játékigazgató vezeti, őt támogatja két megfigyelőtiszt, akik további feladata a zászlóaljszinten gyakorló tisztjelölt segítése. A foglalkozást hadijátékhét keretei között szervezik meg, és minden tisztjelölt legalább két pozícióban tud gyakorolni egy átlagosan 60 fős évfolyamból. Egy hadijáték időtartama mintegy három és fél óra,³¹ tehát naponta egy délelőtti és egy délutáni alkalomra van idő.

A negyedik és az ötödik szemesztert az LWC-ben töltik, ahol két hadijátékot alkalmaznak. Az egyik egy virtuális harctér (VBS) számítógépes szimulációja, ahol raj- és szakaszparancsnoki szinten gyakorolnak a virtuális térben, a másik az LWC egy saját fejlesztésű hibrid hadijátéka. Ez utóbbi egy szeminárium/térképi verzió, amelynek segítségével néhány alkalommal speciális problémákat dolgoznak fel. Ötvözi a megbeszélésekre koncentráló szemináriumi játékokat a hagyományosabb térképes hadijátékkal. A játékokat azért fejlesztették ki, hogy valós afganisztáni harci adatokra alapozva elemezzék a svéd erők helyzetét. Ez mára oktatási eszközzé fejlődött, ahol a játékot vezető oktató kritikus kérdéseire adott válaszokat elemzik, és a narratíva az elfogadott érvek alapján alakul, amit egy földre terített nagyított térképen vezetnek. A hallgatók a térkép körül szerveződve követik az eseményeket, a hátsó sorokban pedig szakértők segítik az oktatási kérdés feldolgozását. Az LWC elnevezésében a neve *Reasoning Wargame*, azaz érvelő hadijáték.³²

Az oktató tisztek a kereskedelemben kapható több hadijátékot is megvizsgáltak alkalmazhatóságuk szempontjából, néhányukból hiányolták a realizmust. Bizonyos játékokban a véletlenszerűséget szimuláló mechanizmusok természetellenes csapatmozgásokat jelenítettek meg, megítélésük szerint ezek a játékok zászlóaljszint fölött alkalmazhatók inkább. A svéd oktatók kifogásai között volt a svéd felszerelések és egységek megjelenítésének hiánya, ezért az amúgy megfelelő játékok preferenciáiknak módosításával létrehozták saját hibrid térkép/tábla hadijátékukat, amire jó példa a már említett BMBat. Ugyanígy egy eredetileg külföldi kereskedelmi forgalomban kapható hadijátékot saját igényükre szabtak a virtuális harctér átalakításával, valamint ellátták svéd egységekkel és eszközökkel.³³

A tisztjelöltek a visszajelzéseikben a manuális hadijátékot megjelenítés és interakciók szempontjából előnyben részesítették a számítógépes alkalmazásokkal szemben, ellenben megjegyezték, hogy a merev elbírálás, azaz a szigorú szabályok és az azokra való koncentrálás gátolja a szabad gondolkodást és a harcászati elvek tanulását a hadijáték során, egyébként jó lehetőség a döntéshozatal és a parancsok kiadásának gyakorlására. A kereskedelmi forgalomban kapható hadijátékok bonyolult szabályrendszerének megtanulása többletmunkát követel a hallgatóktól, viszont elengedhetetlen, mert a játékok csak a szabályok értelmezésével együttesen biztosítják az élményt és a szimuláció megfelelő minőségét. Amennyiben

³¹ Elg: i. m. 59.

³² Nagyban hasonlít a magyar gyakorlatban a két világháború közötti időszakban is használt „alkalmazó megbeszélés” elnevezésű módszertanhoz. Lásd Intézkedés a kiképzés végrehajtására. 2. füzet. A vezetők kiképzése. M. Kir. Honvédség Főparancsnoka 38.050/el. HfP. kik. Budapest, 1938, 27–30. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14903/muz472_2.pdf;jsessionid=E28F5B278CD5B12D07A4D21CD5D1A753?sequence=1 (Letöltés időpontja: 2021. 07. 19.)

³³ Elg: i. m. 64.

nincs idő a szabályok megtanulására, akkor szükség van egy játékot vezető személyre, akivel kiváltható a szabálytanulás kognitív terhe.³⁴

A svéd haderőben a hadijáték alkalmazásának célja egyértelműen a döntéshozatal gyakorlása, és a hangsúly is ezen van, emellett a saját hadijáték-verziójuk alapján kiválóan tartják a harcászati elvek oktatására is. Az alkalmazott módszereknek itt is része a valós helyszínek felderítése, majd műveleti tervek készítése, amelyeket a hadijáték során tesztelnek is.³⁵

A svéd képzés meglehetősen sok hadijátékot tartalmaz, amelyek között kiemelt helyen szerepel a *Kriegsspiel*-típusú rejtett játékok alkalmazása, illetve a szigorú szabályok szerinti, a kereskedelmi forgalomban kapható játékokhoz hasonló táblás *wargame*-ek alkalmazása. A svéd tisztképzés példája azért is érdekes, mert a hazaihoz hasonlóan egy hibrid, civil és katonai (védelmi) egyetemi modellben történik, ahol a vezetési és az általános elméleti képzések az intézmény bázisán történnek, míg a haderőnemenként differenciált szakmai anyag egy része a haderő által működtetett LWC-vel együttműködésben valósul meg.

Ahogy a fentiekből is látszik, ahány ország, annyiféle jó gyakorlatot alkalmaznak, mégis van köztük átfedés. Ez egyfelől a közös célrendszerből adódik, másfelől a vezetési és a döntési kérdések megközelítésében keresendő. Érdekes párhuzam, hogy több ország tisztképzése nyúl vissza a gyökereket jelentő *Kriegsspiel*-hez, függetlenül attól, hogy egyetemi jellegű (svéd) vagy szakmaitanfolyam-szerű (brit) rendszerről beszélünk. Ezenfelül meg kell említeni, hogy a West Pointon dedikáltan hobbi és rekreációs hadijátékosklub is működik, amely főleg hadtörténelmi példák és események feldolgozásával segíti elő a hallgatók szervezeti kötődésének megszilárdítását és biztosít közösségi élményt számukra.

A MAGYAR HADIJÁTSZÁS ÉS A TISZTKÉPZÉS KAPCSOLATA

A fenti példákkal összevetésben kijelenthető, hogy Magyarország és a Magyar Honvédség az elmúlt években elkezdett felzárkózni a nemzetközi trendekhez, amelyektől kezdetben lényeges elmaradás mutatkozott.³⁶ A hazai tisztképzés alapvetően a Nemzeti Közszolgálati Egyetem bázisán zajlik, amely az alapképzéstől a stratégiai szintig bezárólag több oktatási és képzési opciót biztosít a pályájuk különböző szintjein lévő tisztek számára.

Az alapképzésben jelenleg a katonai vezetői és a civil (Nemzetközi biztonság- és védelempolitika) képzéseken egyaránt találkozhatnak a hallgatók hadijátékkal – jelenleg még csak szabadon választható kurzusok formájában,³⁷ amelyeket az elmúlt években jelenléti és digitális oktatási formában is sikeresen megtartottunk. A szabadon választható formátum biztosítja azt, hogy csak a leginkább érdeklődő hallgatók vegyenek azon részt. Ez egyben jó módszer annak felmérésére, hogy milyen tényleges érdeklődés mutatkozik a téma iránt, ugyanakkor azt is jelenti, hogy a módszertan még nem tart ott, hogy mindenki számára kötelezővé minősítsék, ezért előfordulhat, hogy egy alapszakos hallgató nem ismeri meg a hadijátékokat a tanulmányai során.

³⁴ Uo. 65.

³⁵ Uo. 67.

³⁶ Harangi-Tóth Zoltán: Nemzetközi hadijátéktrendek. Honvédségi Szemle, 2020/2., 113–121. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/issue/view/5/6> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 05.)

³⁷ NKE HHK Hadtörténelmi, Filozófiai és Kultúrtörténelmi Tanszék, tematikák. <https://hkh.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek/hadtortenelmi-filozofiai-es-kulturortenet-tanszek/oktatas-kutatas/tematikak> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 01.)

A katonai vezető alapszakon a szabadon választható *Hadijáték és harcászati szintű döntéshozatal* elnevezésű tantárgy használja a vezetéstudomány, a hadtudomány és részben a katonai pszichológia ismeretanyagát is. Alapvetően a képzésben meglévő hiányosságok (elmélet és gyakorlat közötti túl gyors átmenet) pótlására került létrehozásra német minta alapján: a célja az elméleti harcászati anyag elmélyítése, begyakoroltatása volt játékos környezetben.³⁸ A kurzus tematikája úgy épül fel, hogy a honvéd tisztjelöltek a tanteremben tanult elmélet alapján oktató vezetése mellett egy biztonságos (*safe to fail*) környezetben saját, egyetemi kidolgozású vagy kereskedelemben beszerezhető *wargame*-ek segítségével több csoportban, kompetitív módon gyakorolhatják a különböző harcászati helyzetek feldolgozását és a kihívásokra adott reakciókat, hozhatnak döntést, amelynek következményeiről szinte azonnal visszajelzést kapnak – mindezt kifejezetten olcsón megvalósítva.

A következő lépés, hogy az érvényben lévő szabályzók szerint kidolgozzanak egy parancsot, amelyet a hazai MARS vagy más szimulációs környezetben végrehajtanak, és csak ennek a tapasztalatainak a levonása után kerülnének ki a gyakorlótérre. Ezzel tehát már az alapszakon kialakulhatna a négylépcsős képzési modell (elmélet – hadijáték/terepasztal – szimulátor – gyakorlat), amelyet több országban alkalmaznak nagy sikerrel. Hazánkban ez még nem valósult meg, mert sem egyetemi jegyzet, sem szabályzat formájában nem készült (még) el az ehhez szükséges útmutatás, sem az infrastrukturális (tanterem, tárolók, terepasztalok stb.) és humán (oktatói) feltételek nem adottak még hozzá, de az elmúlt években így is komoly előrelépések történtek – és várhatók a jövőben is.

Pozitív fejlemény, hogy van lehetőség fakultációk létrehozására is, ezért az érdeklődők elmélyíthetik ismereteiket az egyes témákban, így például egy a West Pointon működőhöz hasonlóan önszerveződő, oktató által irányított rekreációs, hadtörténelmi-hadijátékos fakultáció is megvalósulhatott. Ennek egyértelmű célja, hogy a tisztjelölteket bevonja egy közösségi élménybe, segítse katonai szocializációjukat és szervezeti kötődésüket, elmélyítse azokat a gyakorlati hadtörténelmi foglalkozásokon keresztül. A jelenléti oktatás felfüggesztése sajnos ezt érintette a leginkább, de újraindítására minden esély megvan a következő tanévekben is, hiszen a kevés megtartott foglalkozás egyöntetűen pozitív fogadatra talált.

A HADIJÁTSZÁS JELENE ÉS JÖVŐJE A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

A hazai hadijátszás alapját jelenleg a katonai felhasználású COA-*wargaming* jelenti, amely a tervezési eljárások (például az MDMP és a hadműveleti szintű COPD³⁹) szerves részét képezi. Ezen a téren a Magyar Honvédség jól áll, de még mérhető módszertani hiányosságok vannak. Ennek oka a szabályzók nem egységes voltában és a formális képzés (tanfolyamok) hiányában keresendő. Jellemző, hogy a külföldi gyakorlatokon és tanfolyamokon szerzett személyes tapasztalatok jellege határozza meg, hogy egyes szervezeti elemek hogyan hajtják végre a hadijátékaikat, illetve azoknak mekkora jelentőséget tulajdonítanak. Ez utóbbi az, amiben komoly előrelépés történt az elmúlt években, míg a módszertan oktatása (*MDMP/COPD Wargaming* tanfolyam) az NKE profiljába illeszkedik, ezért kézenfekvő lenne annak bázisán végrehajtani.

³⁸ Harangi-Tóth Zoltán – Nálhi Zsolt: Fallujah ostroma – hadijáték a Hadtörténelem Tanszéken. 2019. <https://hhk.uni-nke.hu/hirek/2019/11/19/fallujah-ostroma-hadijatek-a-hadtortenelem-tanszeken> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 18.)

³⁹ Comprehensive Operational Planning Directive – művelettervezési direktíva.

A Magyar Honvédség és a Honvédelmi Minisztérium a hadijátékok egyéb típusainak alkalmazásában marad el a fentebb ismertetett nemzetközi példától. Ez alapvetően a nem COA-*wargaming* típusú hadijátszást jelenti (*Seminar Wargaming, Matrix Wargaming* stb.),⁴⁰ ami főleg a képesség- és koncepciófejlesztések, egyéni vagy törzsfelkészítések, civil-katonai, illetve stratégiai szintű szektorok közötti együttműködések, valamint a stratégiai tervezés során lenne jól felhasználható. Az akadályt főleg a módszerek ismeretlensége jelenti, de itt szintén történt előrelépés az elmúlt években – például a katonai vezető mesterképzésben megjelent a *Hadijáték-tervezés* kurzus, illetve a Felsőfokú Vezetőképző Intézet is aktívan részt vesz a hadijátszás stratégiai vonatkozásainak megismertetésében. A megoldást itt is a néhány napos célzott tanfolyamok bevezetése (képesség- és koncepciófejlesztő, stratégiai tervező stb.) jelenthetné.

ÖSSZEGZÉS

A fenti példákból látható, hogy számos nemzet igyekszik az alapképzéstől kezdve megismertetni leendő tisztjeit a hadijátszás előnyeivel, formálva és képezve őket a kreativitás és a döntési magabiztosság terén. Minden országnak megvan a maga receptje arra, hogy miként lehet a lehető legjobb vezetőket felnevelni, és abban szinte mindenhol előkelő helyen szerepel a *wargaming* valamely formája, legyen az terepasztalos döntéshozatali játék vagy térképes *Kriegsspiel*. Magyarországon több mint 150 éves hagyománya van a hadijátszásnak, és ez alatt többször újra kellett tanulni a módszertanokat, de sosem volt olyan időszak, amikor ne lett volna jelen nálunk is ez az eljárás. Napjainkban zajlik a tisztképzés újragondolása, amely kiváló apropót szolgáltat arra, hogy megvizsgáljuk, mit nyerhetünk a négylépcsős elméleti-gyakorlati oktatási modell bevezetésével. A kérdés eldöntésében a nemzetközi példák és eredmények vizsgálata nyújthat segítséget.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Brynen, Rex: *Sandhurst Kriegsspiel*. PAXsims, 03. 01. 2016. <https://paxsims.wordpress.com/2016/01/03/sandhurst-kriegsspiel/>
- CAE GESI-SiTA Classroom Trainer. <https://www.cae.com/defence-security/what-we-do/training-systems/cae-gesi-sita-classroom-trainer/>
- Course Catalog. United States Military Academy, West Point: MS100, MS200, MS300 courses. https://courses.westpoint.edu/crse_dept_catalog.cfm?str_sub_div_ofc_sym_cd=MACC-Q
- Elg, Johan Erik: *Wargaming in Military Education for Army Officers and Officer Cadets*. King's College London, London, September 2017. https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/files/86127641/2018_Elg_Johan_1275392_thesis.pdf
- Fakultät Politik, Strategie und Gesellschaftswissenschaften. <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/weitere-bmvg-dienststellen/fuehrungsakademie-der-bundeswehr/fakultaeten/fakultaet-politik-strategie-und-gesellschaftswissenschaften>
- Harangi-Tóth Zoltán: *Nemzetközi hadijátékrendek*. Honvédségi Szemle, 2020/2., 113–124. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/issue/view/5/6>; DOI: 10.35926/HSZ.2020.2.11

⁴⁰ Harangi-Tóth: i. m. 121.

- Harangi-Tóth Zoltán – Nálhi Zsolt: *Fallujah ostroma – hadijáték a Hadtörténelem Tanszéken*. 2019. <https://hkk.uni-nke.hu/hirek/2019/11/19/fallujah-ostroma-hadijatek-a-hadtortenelem-tanszeken>
- Intézkedés a kiképzés végrehajtására. 2. füzet. A vezetők kiképzése. M. Kir. Honvédség Főparancsnoka 38.050/el. HfP. kik. Budapest, 1938. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14903/muz472_2.pdf;jsessionid=E28F5B278CD5B12D07A4D21CD5D1A753?sequence=1
- Maneuver Captain's Career Course. US Army Fort Benning and the Maneuver Center of Excellence. <https://www.benning.army.mil/Infantry/199th/CATD/MCCC/Student-Information.html>
- Military Program – Academic Year 2021. United States Military Academy, West Point. <https://s3.amazonaws.com/usma-media/inline-images/academics/dean/PDFs/Approved%20AY21%20Greenbook.pdf>
- NKE HHK Hadtörténelmi, Filozófiai és Kultúrtörténelmi Tanszék, tematikák. <https://hkk.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek/hadtortenelmi-filozofiai-es-kulturortenet-tanszek/oktatas-kutatas/tematikak>
- Offiziersschule des Heeres. <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/heer/organisation/ausbildungskommando/offizierschule-des-heeres>
- Royal Military Academy Sandhurst. <https://www.army.mod.uk/who-we-are/our-schools-and-colleges/rma-sandhurst/>
- Swedish Defence University. <https://www.fhs.se/en/swedish-defence-university.html>
- The U.S. Military Academy at West Point. <https://www.westpoint.edu/>
- Wargames Committee. United States Military Academy, West Point. <https://www.westpoint.edu/military/directorate-of-cadet-activities/academic-clubs/wargames-committee>

Sásik Csaba alezredes:

KATONAI SZOCIÁLIS MUNKA HARCI KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT – A HARCOLÓ KATONA KOMPLEX HUMÁN TÁMOGATÁSA

DOI: [10.35926/HSZ.2022.3.7](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.3.7)

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerző írásában a katonai szociális munka speciális területével, a harctéri körülmények között végzett katonai szociális munkával foglalkozik. Ismerteti ennek szerepét az egyéni harcképesség biztosítása, illetve fenntartása terén, céljait, eszköz- és együttműködési rendszerét, valamint lehetőségeit és korlátait. Gyakorlati példák bemutatásán keresztül segít megérteni e speciális tevékenység szakmai orientációját, továbbá főbb beavatkozási irányait.

KULCSSZAVAK: katonai szociális munka, harctéri szociális munka, harckészültség, harcképesség, harctéri stressz, interdiszciplináris csoportmunka

BEVEZETÉS

A katonai szociális munka¹ témakörében ez idáig megjelent magyar nyelvű szakirodalomban kevés szó esett a katonai egységekbe „ágyazottan” tevékenykedő katonai szociális munkások („*embedded*” *military social worker*) harci körülmények között betöltött szerepéről, feladatairól. Míg a „hátszágban” folyó katonai szociális munka tevékenységének jellege, céljai, metodikája és eszközrendszere világosan és pontosan körülírható, addig a tűzvonalban, a harctéren végzett katonai szociális munka szerepe – legalábbis első megközelítésre – nehezen meghatározhatónak tűnik. Van-e egyáltalán helye ennek a tevékenységnek a műveleti területen? Kell-e ilyen jellegű képességet kiépíteni, illetve fenntartani egy harctevékenységet folytató katonai alakulatnál? Mennyiben tudja a harctevékenység eredményességét, illetve az adott egység/alegység működési hatékonyságát befolyásolni egy ilyen jellegű speciális segítő, támogató funkció? Miben tér el a katonai szociális munkás, a katonapszichológus, valamint a táborigyelő szakmai kompetenciája, illetve a harctéren végzett tevékenységének jellege? Hogyan tudnak ezek a segítő szakmák a közös cél elérése érdekében egymás munkáját támogatva, speciális, gyakran szélsőséges helyzetekben hatékonyan együttműködni? Írásom a katonai szociális munka egyik izgalmas területével, a harci körülmények között folytatott, ún. „harctéri” katonai szociális munkával (*Combat Social Work* – CSW²), illetve a harcoló katona komplex humán támogatásának lehetőségeivel foglalkozik, és a fenti kérdésekre keresi a választ.

¹ A katonai környezetben alkalmazott professzionális szociális munkát (összhangban az amerikai haderőben használatos „*military social work*” megnevezéssel) katonai szociális munkának nevezem.

² Az angol nyelvű szakirodalom a harci körülmények között végzett szociális munkát „*combat social work*” elnevezéssel illeti.

A téma kutatása során – hasonlóan a katonai szociális munka területén végzett tágabb kutatási tevékenységem tapasztalataihoz – most is elsősorban amerikai szakirodalmi forrásokat találtam, ami nem meglepő az amerikai katonai szociális munka (*Military Social Work* – MSW) fejlettségét, illetve az amerikai haderő művelési alkalmazásának kiterjedtségét figyelembe véve.³ A hosszú évtizedek alatt e téren felgyülemlett tapasztalataik, illetve az ezeket tükröző gazdag szakirodalmi háttér egyaránt hozzájárulnak ahhoz, hogy világosan láthatóvá váljon a harctéri szociális munka tevékenységének – egyéni és közösségi szinten megjelenő – kiemelt jelentősége.

A KÜLÖNBÖZŐ SEGÍTŐ SZAKMÁK HELYE, SZEREPE A KATONÁK EGYÉNI HARCKÉPESSÉGÉNEK FENNTARTÁSÁBAN

A személyi állomány és a hátszágban maradó családtagok tágabb értelemben vett (biopszicho-szociális-spirituális) jólétének biztosításán keresztül a művelési területen, harci körülmények között folyó komplex humán gondoskodás elsődleges és legfontosabb célja a katonák egyéni harcképességének, harckészültségének (*combat readiness*) folyamatos fenntartása és teljesítményük optimalizálása. Tekintettel a humán jellegű problémák összetettségére, multikauzalitására, a humán gondoskodás rendszerének megfelelő színvonalú működése csak a különböző katonai segítő szakmák (alapvetően: katonai szociális munka, katonapszichológia, illetve tábori lelkészi tevékenység) hatékony együttműködésével képzelhető el.⁴ Konkrét témám tárgyalásának megkezdése előtt fontosnak tartom e humán segítő szakmák irányultságának rövid, vázlatos bemutatását, melynek nyomán láthatóvá válnak az egyes szakterületek közötti orientációs különbségek, kompetenciahatárok, valamint egyértelművé válik a közöttük lévő komplementer jellegű együttműködés szükségessége, meghatározó jellege.

Szociális támogatás – katonai szociális munka

Gordon és Schutz szerint a szociális munkának tevékenysége során mindenekelőtt az egyén és környezete közötti interakciókra, illetve azok természetére, minőségére kell fókuszálnia. Érdeklődését, tevékenységének fókuszát minél inkább az interakció egyik szereplőjére (kliensre vagy annak szociális környezetére) irányítja, annál inkább közelít szakmai kompetenciahatáraihoz. Ha az intraperszonális történésekre fókuszál, akkor az orvostudomány, a pszichológia vagy a pszichiátria határmezsgyéjéhez érkezik; ha a kliens környezetére, illetve az abban fellelhető mesterséges erőforrásokra (pl. a szociális ellátórendszer működésére) koncentrálna, akkor pedig a szociálpolitika (vagy azon túlmenően az osztálytársadalmi folyamatokat befolyásolni hivatott társadalompolitika) határait éri el. A szociális munka mint professzionális segítő tevékenység a problémával küzdő egyén, család, közösség és a szűkebb

³ A katonai szociális munka az Amerikai Egyesült Államok haderejében hivatalosan először 1945. július 1-jén (a U.S. Army szervezetében) került alkalmazásra. Ezt követően a katonai szociális munka expanziója az amerikai haderő többi haderőnemének keretében is lezajlott. A. Rubin – E. L. Weiss – J. E. Coll: *Handbook of Military Social Work*. John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2013.

⁴ Bár tágabb értelemben a személyes szolgáltatásokat nyújtó segítő tevékenységek közé sorolhatjuk a szomatikus orvoslás területét is, annak élesen elhatárolt szakmai-módszertani specifikumaira, illetve általános szervezeti elkülönültségére való tekintettel a humán segítő tevékenységnek ezen speciális formáját a humán gondoskodás fogalomkörébe jelen tanulmányban nem emelem be.

vagy tágabb szociális környezetükben fellelhető természetes vagy mesterséges erőforrások közötti kapcsolatot helyezi cselekvése fókuszába. Tevékenysége során a diszfunkcionálisan működő kapcsolatok működését próbálja helyreállítani, ahol hiányoznak ezek a kapcsolatok, ott pedig ezek megteremtésére, vagyis a „felhasználó” és a „szolgáltató” közötti összeköttetés létrehozására és megfelelő szintű biztosítására törekszik, kvázi „menedzseri”, „facilitátori” szerepkörbe helyezkedve. A szociális munkás tevékenységének másik kiemelt beavatkozási iránya a kliens szociális problémamegoldó képességének fejlesztése. A segítő szakember végső célja paradox módon az, hogy az adott kliens relációjában a jövőre nézve „feleslegessé” tegye magát, vagyis a segítő kapcsolat lezárultát követően, az egyén saját erejéből, a rendelkezésre álló problémamegoldási repertoárja, eszköztárára segítségével – a szociális munka mint mesterséges szakmai támasz igénybevétele nélkül – legyen képes megoldani jövőbeli problémáit.⁵

Az Amerikai Egyesült Államok szociális munkás szakmai képzést felügyelő nemzeti szövetségének (*Council on Social Work Education* – CSWE) definíciója szerint a katonai szociális munka komplex szakmai tevékenysége magában foglalja a közvetlen személyes szociális szolgáltatások nyújtását; az erre irányuló szakmai irányelvek, eljárásrendek kidolgozását; a tevékenységgel kapcsolatos adminisztráció végzését, valamint a rászorulókat támogatását, érdekképviseletét. A katonai szociális munka mindezeket megelőző tevékenységen, kezelésen és rehabilitáción keresztül nyújtja az aktív állomány, a veteránok, valamint családtagjaik és közösségeik részére. A katonai szociális munkások olyan programokat, szakpolitikai irányelveket és eljárásrendeket dolgoznak ki, illetve fejlesztenek, melyeknek célja a kliensek és családtagjaik, valamint ezek közösségei életminőségének javítása. A katonai szociális munkások támogatást, szakmai segítséget nyújtanak az aktív állományból veterán státuszba történő átkerülés időszakában, ami magában foglalja a katona és családtagjai által folyamatosan igénybe vehető gondoskodási és szolgáltatási tevékenységek biztosítását. A katonai szolgálattal, illetve harctéri eseményekkel összefüggő speciális sérülések, diagnózisok (pl. traumás agyi sérülés, poszttraumás stressz zavar, depresszió, kémiaiszter-függőség, viselkedési addikció, harctéri stressz, visszailleszkedési zavarok, családon belüli erőszak és párkapcsolati zavarok stb.) esetén a katonai szociális munka intervenciók stratégiák, szakmai programok kidolgozásával és végrehajtásával igyekszik segítséget nyújtani az aktív és nyugállományú katonáknak, a veteránoknak, valamint ezen célcsoportok családtagjainak és közösségeinek. A célcsoportok tagjai egészségének, testi-lelki jólétének és rezilienciájának fejlesztése érdekében folytatott klinikai szociális munkás tevékenység magában foglalja a dinamikus, interaktív és kölcsönösségen alapuló segítő folyamatot, az erre épülő segítői attitűdöt, a bio-pszicho-szociális megközelítést, valamint a tudományos kutatások eredményein alapuló klinikai intervenciók módszereket és szakmai programokat. A katonai szociális munkások szakmai tevékenységüket multidiszciplináris megközelítés alapján, a kulturális tényezőkre érzékenyen reagálva, szilárd elméleti ismeretanyag birtokában végzik. Munkájuk során bevetésre vagy alkalmazásra kerülhetnek ellenséges vagy természeti katasztrófa által sújtott környezetben, műveleti területen (*combat social work*) annak érdekében, hogy professzionális (egyéni, családi vagy

⁵ W. E. Gordon – M. Schutz: The Roles of Frames of Reference in Field Instruction. In: B. W. Sheafor – L. E. Jenkins (eds.): *Quality Field Instruction in Social Work*. Longman, New York, 1982, 21–36.

közösségi szintű) segítséget nyújthassanak a katonai állománynak, valamint az érintett terület vagy ország állampolgárainak.⁶

A fenti – véleményem szerint jól körülírt, lényegi elemeit tekintve a magyar viszonyok és sajátosságok között is adaptálható – meghatározás alapján látható tehát, hogy a katonai szociális munka célja, célcsoportjai, eszköz- és feladatrendszere rendkívül komplex és szerteágazó. A diplomás szociális munkások által, meghatározott szakmai kritériumrendszer és etikai kódex⁷ alapján végezhető professzionális segítő tevékenység fókuszában elsősorban a katona, a katonacsalád, a katonai közösség, valamint a szociális környezetben fellelhető erőforrások közötti kapcsolat, az ott tapasztalható hiátusok kiküszöbölése, valamint az egyén, csoport vagy közösség problémamegoldó képességének fejlesztése áll. Fontos megjegyezni, hogy a koreai, illetve a vietnámi háború óta,⁸ a harctéri szociális munka (*combat social work*) megjelenésével, illetve alkalmazásával a katonai szociális munka már nemcsak a „hátszágban” folyó professzionális segítő, támogató tevékenységet jelenti, hanem a műveleti területen folyó harctevékenység komplex humán támogatásába is szervesen beépült.

Pszichológiai támogatás – katonapszichológia

Nyilvánvaló tény, hogy az aktuális pszichés állapot közvetlenül befolyásolja az egyén viselkedését, és az is köztudott, hogy a haderő egy olyan „veszélyes üzemenként” funkcionáló szervezet, ahol a feladatok végrehajtása gyakran fegyveres környezetben (pl. lőtér, gyakorlóterén, műveleti területen) történik. Ebben a speciális feltételrendszerben a „normálistól” eltérő pszichés állapotok (pl. patológiás szorongás, depresszív vagy mániás állapot, esetleg preszuicid szindróma), valamint az ezek talaján esetlegesen kialakuló deviáns viselkedésformák (pl. szuicidum, autoagresszió; heteroagresszió, bajtársak bántalmazása; kémiaiszerfüggőség, viselkedési addikciók stb.) nemcsak az egyén és társai életét, hanem a katonai művelet egészének sikerességét is közvetlenül veszélyeztethetik.

A katonapszichológia elsődleges feladata annak biztosítása, hogy a személyi állomány mindenkor a szolgálatteljesítés szempontjából megfelelően meghatározott pszichés állapotban legyen. Ennek elérése érdekében a szakterület fő tevékenységi körei: a pszichológiai alkalmasság vizsgálata (pl. szervezetbe való bekerülésnél, előmenetelnél, missziós szolgálat esetén), a személyi állomány mentálhigiénés állapotának folyamatos monitorozása, problémahelyzet esetén egyéni vagy csoportszintű folyamatokra fókuszáló intervenció végrehajtása. A tevékenység – hasonlóan a katonai szociális munkához – alapvetően preventív irányultságú, és az egyéni, valamint a szervezeti érdekek összhangjára épít.

⁶ Advanced Social Work Practice in Military Social Work. Council on Social Work Education (CSWE), 2010. https://cswe.org/getattachment/Accreditation/Other/EPAS-Implementation/Advanced_Social_Work_Practice_in_Military_Social_Work_2010.pdf.aspx (Letöltés ideje: 2021. 02. 24.)

⁷ A katonai szociális munkások tevékenysége során a szociális munka szakmai etikai kódexében, valamint a katonai etikai kódexben és katonai szabályzatokban foglalt irányelveknek, előírásoknak egyaránt meg kell felelnie (ez a katonai szociális munkás „kettős identitása”).

⁸ E két háború alatt a szociális munkások mentálhigiénés egységekkel (Mental Hygiene Units) együtt kerültek bevetésre a harctereken, emellett munkájukat folytatták a katonai egészségügy ellátórendszerében is. J. Daley: Military social work practice in mental health programs. In: J. Daley (ed.): Social work in the military. Haworth Press., Binghamton, NY., 2000, 123–136.

A haderőben folyó pszichológiai irányultságú segítő, támogató tevékenység tehát elsősorban az egyéni és csoportszintű lelki folyamatok, interakciók vizsgálatára, a mentális problémák megelőzésére (primer prevenció), illetve szükség esetén gyors és hatékony kezelésére (szekunder prevenció) koncentrál. Természetesen e folyamatok értelmezése nem lehetséges a szűkebb-tágabb környezeti tényezők figyelembevétel nélkül, azonban a tevékenység fő iránya egyértelműen az egyéni belüli pszichés folyamatokba vagy a csoporton, közösségen belül zajló csoportdinamikai történésekbe való beavatkozás. A szakmai feladatokat pszichológusi (optimális esetben klinikai szakpszichológusi) képesítéssel rendelkező szakemberek látják el, a pszichológiai tevékenység módszerei és eszközrendszere segítségével (pl. egyéni vagy csoportos pszichoterápiás módszerekkel).

Világnézeti alapú lelki támogatás – tábori lelkészi tevékenység

Mivel a fegyveres harc és a háború filozófiai, pszichológiai, illetve kulturális antropológiai szempontból egyaránt az emberi lét alapvető kérdéseinek (élet, halál, szenvedés, önfeláldozás, más ember életének kioltása stb.) érzelmi, erkölcsi, etikai dimenzióiban értelmezhető, ezért nem meglepő, hogy a katonák világnézeti (vallási) alapú lelkigondozása a hadviseléssel egyidős tevékenység, amely a hadseregek működésének mindig is szerves részét képezte. A modern kori hadviselést megelőzően a harcba indulók mentális felkészítése, a harc közben nyújtott lelki támogatás, az elesett bajtársak részére a végtisztesség megadása mind olyan feladatok voltak, amelyeket gyakorlatilag teljes egészében vallási alapon, az erre kijelölt egyházi tisztséget (is) viselő személyek (papok, lelkipásztorok, lelkészek) végeztek. A szekularizációval, illetve a nyugati társadalmak és ezek haderői demokratizálódásával, valamint – nem kis mértékben – a pszichológia mint önálló tudományág megjelenésével és rohamos fejlődésével, a világnézetileg semleges, tudományos alapokon nyugvó, professzionális pszichológiai, mentálhigiénés gondozás (katonapszichológia) az egyházak mentálhigiénés, lelkigondozásban betöltött addigi meghatározó, domináns szerepét jelentősen háttérbe szorította, illetve tevékenységük jellegét, feladatrendszerét megváltoztatta.

A nyugati típusú modern haderőkben a tábori lelkészi szolgálatok fő feladatai a következők: hozzájárulás a személyi állomány spirituális és erkölcsi állapotának fejlesztéséhez, egyéni és közösségi szintű mentálhigiénés gondozásához; a szabad vallásgyakorlás alapján (amely jog a NATO-tagállamok haderőiben a katonák alapvető jogát képezi) istentiszteletek tartása, egyházi temetések celebrálása, keresztelés, esketés vagy katonai rendezvényeken való egyházi közreműködés. A feladatok jellegéből adódóan a tábori lelkészek tevékenysége nemcsak a személyi állomány tagjára, hanem annak hozzátartozóira is kiterjedhet.

Vaughn A. DeCoster, aki 2006–2007 között Irakban az Egyesült Államok fegyveres erői állományában katonai szociális munkásként teljesített szolgálatot, a tábori lelkészekkel való szakmai együttműködésről a következőket írja: a harctéri segítő, támogató tevékenység terén a tábori lelkészek és a szociális munkások küldetése nagyrészt megegyezik. Közös céljuk a harcoló személyi állomány lehető legmagasabb szintű pszichológiai jólétének elérése és fenntartása, illetve a hátszágban felmerülő családi és szociális problémák megoldására irányuló segítségnyújtás. Míg mentálhigiénés szakember többnyire csak dandárszintű katonai szervezetnél található, addig tábori lelkész vagy segédlelkész alegységszinten is mindenhol rendelkezésre áll. Ők nagyon fontos erőforrást és segítséget jelentenek egy háborús zónában a fenti cél elérése terén. Például professzionális mentálhigiénés szakember átmeneti vagy tartós jellegű hiányában, komoly pszichés probléma vagy krízishelyzet esetén a tábori lelkész betöltheti az azonnali reagáló (*first responder*) szerepkörét, illetve jelentős pszichés

megterheléssel járó küldetések, események után esetfeldolgozó megbeszéléseket (*debriefing*) tarthat, amely adott esetben kiváló eszköze az érzelmi ventilációnak és a gyakran extrém mértékű, traumatizáló pszichés hatások feldolgozásának.⁹

A tábori lelkészi tevékenység esetében fontos hangsúlyozni, hogy a felkínált szolgáltatások igénybevétele az adott személy világnézeti beállítódása által vezérelve, kizárólag önkéntes alapon, szubjektív igény és elhatározás alapján valósulhat meg. Amennyiben az önkéntesség alapelve sérül, úgy a lelkészi tevékenység a más világnézetű emberek (pl. az adott vallástól, felekezettől eltérő vallást gyakorlók vagy ateisták) lelkiismereti szabadságát (alapvető emberi jogát) sérti.

A humán támogatórendszer szakterületei közötti különbségek és a multidiszciplináris alapú együttműködés fontossága

Míg a katonai szociális munka elsősorban a problémával küzdő katona, katonacsalád, katonai közösség és a szűkebb-tágabb társadalmi környezetében található erőforrások közötti diszfunkcionálisan működő kapcsolatok helyreállítására, valamint az egyén szociális problémamegoldó képességének fejlesztésére fókuszál, addig a katonapszichológia, illetve a tábori lelkészi tevékenység az egyénen belüli (intrapszichés), illetve a csoportok, közösségek szintjén jelentkező (interperszonális) lelki, mentálhigiénés, spirituális történésekre koncentrálnak. Mivel a humán jellegű problémák gyakran egyszerre mindhárom (vagy még több) szakterület illetékességét felvethetik, ezért a támogatórendszer segítő szakmái (adott esetben még további szakterületek) részéről az összehangolt, egymás munkáját támogató intervenciók tevékenység kidolgozása és végrehajtása rendkívül fontos.¹⁰

Az összehangolt szakmai tevékenység egyik alapfeltétele az adott eset kapcsán érintett segítő szakmák együttműködése, egyeztetése, kommunikációja, mely leghatékonyabban egy széles szakmai spektrummal működő, integrált szervezeti struktúrában képzelhető el. Egy ilyen felépítésű és szakmai profilú szervezetben a különböző segítő társszakmák mellérendelt helyzetben, egymással folyamatos szakmai kommunikációt folytatva, operatívan és dinamikusan képesek tevékenykedni (pl. adott helyzet, eset függvényében rövid idő alatt képesek egy interdiszciplináris szakmai csapat létrehozni és munkába állítani).

A KATONAI SZOCIÁLIS MUNKÁS SZEREPE HARCÍ KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT – HARCTÉRI SZOCIÁLIS MUNKA

A harctéren a humán segítő társszakmák tevékenységének elsődleges és legfontosabb közös célja a harcoló állomány harcászultságának, testi-lelki egyensúlyának fenntartása, illetve az ezt veszélyeztető tényezők megelőzése vagy megszüntetése. Az erre irányuló erőfeszítésekben minden szakmának megvan a maga szakmai kompetenciája, illetve mozgástere (amelyek között gyakran jelentős átfedések figyelhetők meg).

⁹ V. A. DeCoster: The Journey of Serving as an Army Reserve Social Worker. In: C. R. Figley – J. S. Yarvis – B. A. Thyer (eds.): *Combat Social Work – Applying the Lessons of War to the Realities*. Human Services. Oxford University Press, 2020.

¹⁰ Sásik Csaba: *Humán gondoskodás a haderőben*. In: *Fegyver nélküli műveletek és háttértényezők – tanulmánykötet*. Honvéd Tudományos Kutatóhely, Budapest, 2019.

Egy adott harchelyzetben megjelenő (egyéni vagy csoportszinten jelentkező) humán probléma hatékony kezelése szempontjából döntő jelentőségűek a következő tényezők: gyors reagálás, a probléma jellegének, súlyosságának és kiváltó okának lehető legpontosabb beazonosítása, valamint a probléma lehetőség szerinti gyors megszüntetése. Ha ez utóbbira az adott szituációban nincs lehetőség, akkor az érintett személy harchelyzetből, frontvonalból történő kiemelése és kompetens szakemberhez (pszichológushoz, pszichiáterhez, lelkészhez, szociális munkáshoz stb.) történő irányítása válhat szükségessé. Ezt az „azonnali reagáló” (*first responder*) funkciót szakmailag adekvát módon, leghatékonyabban egy olyan szakember tudja ellátni, aki komplex, megfelelő mélységű, multidiszciplináris ismeretekkel rendelkezik a rendkívül széles spektrumon mozgó humán problémákkal¹¹ kapcsolatosan. Ennek a szakembernek e szerepkörben megfelelő szintű rálátással, illetve tudásanyaggal kell rendelkeznie, különösen a pszichológia, a szociálpszichológia, a pszichiátria, az addiktológia, a pedagógia, a szociálpedagógia, a népegészségtan, valamint – nem utolsósorban – a szociális munka szakterületeiről. Tisztában kell lennie az adott eset kapcsán bevonásra kerülő segítő szakmák kompetenciahatáraival, képesnek kell lennie egy ilyen esetet egy multidiszciplináris alapon összeálló szakmai team keretében tovább menedzselni, illetve ezzel párhuzamosan a teamen belül a saját szakmai intervenciós tevékenységét is végezni.

Álláspontom szerint a fenti „azonnali reagáló” funkciót legeredményesebben egy felsőfokú szakmai képesítéssel¹² rendelkező szociális munkás szakember tudja ellátni, a következő okok miatt: a felsőfokú szociálismunkás-képzések – a szakma természetéből, orientációjából adódóan – multidiszciplináris alapon, a humán problémákat szinte teljes egészében lefedő komplex, integrált ismeretanyag alapján, az elméleti és a gyakorlati tudásanyag egységére, illetve egyensúlyára kiemelt figyelmet fordítva kerülnek végrehajtásra (felsőfokú általános szociálismunkás-képzések). Tekintettel arra, hogy a szociális munka a különböző segítő szakmák határterületén mozgó, interdiszciplináris jellegű segítő tevékenység (emellett alkalmazott társadalomtudomány is), ezért az azt gyakorló szakemberek bizonyos mélységű tudásanyaggal, rálátással szinte minden segítő szakma, illetve diszciplína vonatkozásában rendelkeznek. A fentiekre való tekintettel úgy gondolom, hogy egy megfelelően képzett (optimális esetben mentálhigiénés előszakosodással és természetesen katonai kiképzéssel rendelkező) diplomás szociális munkás képes arra, hogy harci körülmények között egy katonai egységénél vagy alegységénél az elsődleges reagáló (*first responder*) szerepét adekvát módon betöltse, a felmerülő – harcképességet veszélyeztető – humán problémákat észlelje, beazonosítsa, súlyossági fokát megbecsülje, illetve ezeknek megfelelően az adott helyzetben a legjobb döntést hozza a probléma megoldása érdekében. Ez a döntés lehet azonnali beavatkozás a helyszínen a probléma megszüntetése, mérséklése érdekében vagy az érintett személy adott helyzetből történő kiemelése és a probléma jellegének megfelelő, kompetens szakemberhez irányítása. E beavatkozási módozatok mindegyike klasszikus szociális munkás tevékenységként értelmezhető: az első a klinikai szociális munka egyéni esetkezelésének azon gyakorlatába tartozik, amelyben a szociális munkás, mint gyakorló klinikai szakember direkt módon próbál meg hatást elérni a kliens vonatkozásában (érzelmi ventilációval, stresszredukcióval stb.), a másik pedig a szociális munkás kvázi „menedzser”

¹¹ Jelen esetben a humán problémák körébe nem sorolom be a szűkebb értelemben vett orvosi, szomatikus jellegű problémákat (pl. traumás sérülések). Ezeknek a kezelése az egészségügyi szolgálat (katonaorvosok, felcserek feladata), azonban a velük való együttműködés a komplex humán problémák kezelése során is rendkívül fontos jelentőségű lehet!

¹² Legalább BSc, optimális esetben MSc szintű diplomával.

vagy „facilitátor” szerepét fedi le, melynek során a kliens és valamilyen mesterséges támasz (pszichiáter, pszichológus, tábori lelkész stb.) között interakciót (segítő kapcsolatot) hoz létre. Ezt a gondolatmenetet elfogadva, illetve ezen a gondolati szálon továbbhaladva kijelenthető, hogy a szociális munkán kívül nincs más olyan segítő szakma, amely irányultsága, ismeretanyaga alapján jobban megfelelne a harctéri körülmények között felmerülő humán problémák¹³ elsődleges észlelésének, prompt kezelésének.¹⁴

Jeffrey S. Yarvis, az Egyesült Államok szárazföldi haderejének (U.S. Army) ezredese a katonai szociális munkások harctéren betöltött szerepét a következők szerint írja le: harci helyzetben a katonai szociális munkás szerepe a küldetés sikeressége szempontjából döntő jelentőségű. A szociális munkás feladatai közé tartozik ekkor a harctevékenységre alkalmatlanná váló katonák esetében fennálló mögöttes problémák beazonosítása, ezek lehetőség szerinti azonnali elhárítása, szükség esetén a katona harctevékenységből történő kiemelésének kezdeményezése. További fontos feladata lehet a közösségen belül marginalizálódott helyzetbe került (pl. negatív irányú csoportdinamikai folyamatok miatt kiközösítetté, bűnbakká vagy áldozattá váló) személyek megfelelő szintű funkcionálásának visszaállítására; a harci, illetve műveleti stressz (*combat and operational stress*)¹⁵ megelőzése, valamint a primer prevenciók tevékenység ellenére is sérülő személyek gyors és hatékony kezelése vagy kezelésbe vételének kezdeményezése (szekunder prevenció). Ezeknek az erőfeszítéseknek a már meglévő gyakorlati tapasztalatok kreatív módon történő felhasználásával, illetve a szociális munka szakmai és etikai alapelveinek maradéktalan betartásával kell történniük.¹⁶

A csoportkohézió és a közösség támogatóereje mint kiemelt protektív faktor

A második világháborúban regisztrált esetek utólagos elemzése során világossá vált, hogy az akut harci stresszreakciók kialakulásának okai nagyrészt csoportkohéziós jellegű, közösségi szinten jelentkező problémákra, valamint a harci körülményekre vezethetők vissza, nem pedig egyéni predispozíciókra.¹⁷

Bár a harci stressz megelőzésére irányuló prevenciók, illetve kezelésére vonatkozó intervenciók tevékenységet napjainkban már komplex (bio-pszicho-szociális) megközelítés alapján, az intra- és interperszonális tényezőket egyaránt szem előtt tartva végzik, a mai napig szakmai egyetértés mutatkozik abban, hogy a probléma kialakulásának legfőbb okai elsősorban interperszonális síkon (a mikrokörnyezet társas kapcsolati rendszerében)

¹³ Visszaulva a 11. lányszabályzatban foglaltakra, az orvosi jellegű szomatikus problémákat (pl. traumás sérülések) jelen esetben nem sorolom a humán problémák közé.

¹⁴ Kezelés alatt a harci helyzetben megtehető intervenciók lépéseit azonnali fogantatását értem, semmiképpen sem mélyebb pszichológiai beavatkozást (pl. pszichoterápiát), amelyre az adott helyzet egyrészt semmilyen szempontból nem alkalmas, másrészt egy ilyen jellegű beavatkozás a szociális munkás szakmai kompetenciahatárait is meghaladná.

¹⁵ „A harci, harctéri stressz által okozott viselkedésekre az amerikai irodalomban a Combat and operational stress reaction (harci és műveleti stresszreakció) elnevezést használják. Ebben a kategóriába belevesszük a közvetlen harcrintkezés során tapasztalható, valamint a műveleti területen általánosságban megjelenő stresszorokat egyaránt.” Völgyi Zoltán: A harctevékenységekhez kapcsolódó stressz pszichológiai aspektusai. Hadtudományi Szemle, 2018/1., 279.

¹⁶ J. S. Yarvis: The Life of a Combat Social Worker. In: C. R. Figley – J. S. Yarvis – B. A. Thyer (eds.): Combat Social Work – Applying the Lessons of War to the Realities Human Services. Oxford University Press, 2020.

¹⁷ Yarvis: i. m.

keresendők. Azok a katonák, akik hosszabb-rövidebb ideig veszélyes környezetben (gyakran közvetlen és állandó életveszélyben) látják el feladataikat, illetve élnek mindennapjaikat, fontosnak ítélik, és feltétlen támogatják a katonai egység tagjai között kialakuló összetartó erő (csoporthézió) fenntartását, erősítését. Ez az összetartó erő az egyik legfőbb protektív faktor az ilyen helyzetekben jellemzően kialakuló, egyéni szinten jelentkező mentális zavarokkal, pszichés betegségekkel, valamint az ezek talaján jelentkező – gyakran az egyén vagy a katonatársak életét, esetleg a katonai művelet sikerességét közvetlenül is veszélyeztető – deviáns viselkedésformákkal¹⁸ szemben. Ebből adódóan a csoportkohézió megteremtése, fenntartása és fejlesztése a harctéri stresszreakciók megelőzésének központi kérdésévé vált.

Ennek megfelelően a harctéri szociális munkás tevékenységének kiemelt területe a katona és társas környezete (katonai egysége vagy alegysége, illetve azok tagjai) közötti kapcsolat monitorozása,¹⁹ illetve – ezzel párhuzamosan – a katonai közösség egésze csoportdinamikájának, hangulatának, morális helyzetének figyelemmel kísérése. Ha ezeken a területeken probléma jelentkezik, úgy beavatkozás válhat szükségessé. Az intervenció az adott helyzet objektív körülményeinek (hely, idő, szituáció stb.), a probléma jellegének, valamint súlyosságának megfelelően, vagy a szociális munkás saját szakmai kompetenciái és önálló cselekvése alapján vagy – szükség esetén, illetve, ha ez az adott körülmények között kivitelezhető – más segítő szakmák, szakemberek bevonásával, interdiszciplináris teammunka keretében hajtják végre. Nyilvánvalóan ez utóbbi megoldási módozat harcérintkezés során vagy csak rendkívül nehezen, esetleg – és ez a jellemzőbb – egyáltalán nem kivitelezhető. Ott, abban a helyzetben csak az adott katonai egységgel vagy alegységgel együtt mozgó harctéri szociális munkás prompt beavatkozása jelenthet végleges vagy átmeneti megoldást. A katonai egység bázisán azonban, az egészségügyi, mentálhigiénés vagy szociális támogató szolgálatnál minden bizonnyal az interdiszciplináris alapon szerveződő komplex humán segítő-támogató képesség is rendelkezésre áll, mely szükség esetén, az adott eset jellegének megfelelő összetétellel, a katonai szociális munkás kezdeményezése alapján aktivizálható.

A „hátszágban” maradó család bio-pszicho-szociális helyzetének hatása a katona harckészültségére

A harctéren szolgálatot teljesítő katona teljesítménye, pszichés, illetve szomatikus állapota szempontjából rendkívül fontos tényezőként kell tekintenünk a „hátszágban” maradó család és szociális háttér helyzetére, illetve a katona és családja közötti kapcsolat jellegére, minőségére is.²⁰

A műveleti területen, gyakran extrém mértékű stresszhatásoknak kitéve a katona nem tud az adott feladat végrehajtására a szükséges mértékben koncentrálni, ha az otthon maradó családja körében komolyabb probléma, esetleg krízishelyzet áll elő. A helyzet tovább súlyosbodik, ha a felmerülő családi probléma megnyugtató rendezésére a „hátszágban” (az anyaalakulat szociális támogatórendszerénél, családsegítő szolgálatánál) megfelelő szakmai segítség nem aktivizálódik (vagy az erre vonatkozó információk az érintett katonához

¹⁸ Pl. kémiai szerek abuzív jellegű használata, viselkedési addikciók, autoagresszió vagy öngyilkosság, heteroagresszió vagy erőszakos cselekmények, nemi erőszak, gyilkosság stb.

¹⁹ Emlékezzünk a szociális munka fókuszának korábban (Szociális támogatás – katonai szociális munka alfejezet-nél) leírt meghatározására: „Gordon és Schutz szerint a szociális munkának tevékenysége során mindenekelőtt az egyén és környezete közötti interakciókra, annak természetére, minőségére kell fókuszálni.”

²⁰ A 16. sz. lábjegyzetben foglaltak itt is ugyanúgy igazak.

nem érkeznek meg), továbbá abban az esetben, ha a katonai egység helyszínen lévő pszichológusától vagy szociális munkásától a katona nem kap a lehető leggyorsabban szakszerű mentálhigiénés támogatást (szükség esetén azonnali krízisintervenciós beavatkozást). Az ilyen esetekben a katona – aktuális lelki és fiziológiai állapotánál fogva – nemcsak az egész művelet sikerességét, hanem a saját, illetve társai életét is közvetlenül veszélyeztetheti. A súlyos magánéletbeli problémákból adódó fokozott szorongás, tudatszűkülés, illetve az ezek talaján esetlegesen kialakuló pszicho-szociális krízisállapot – negatív irányba befolyásolva az egyén viselkedését, illetve jelentősen rontva a teljesítőképeségét – akár képtelenné is teheti a katonát az egyébként is fokozott stresszhatásokkal, valamint extrém mértékű pszichológiai terheléssel járó fegyveres akcióban történő adekvát részvételre.

Harctéri körülmények között ezért a katonai szociális munkás további kiemelt feladata a katona és az otthon maradó család közötti kapcsolat monitorozása, probléma esetén a háországban működő humán támogatórendszer szociális munkásaival szorosan együttműködve a probléma megoldása vagy megoldásának elősegítése. A harctéri szociális munkás további fontos feladata, hogy a katonai egységbe vagy alegységbe szervesen beépülve, hivatásos állományú katonaként („*embedded*” *military social worker*) a bajtársak közötti (vagyis az egyén szociális mikrokozmoszában zajló) csoportfolyamatokat figyelemmel kísérje, a csoportkohéziót erősítse, a közösségi támaszok (mint a harctéren fellelhető rendkívül fontos erőforrások) és a problémával küzdő egyén közötti kapcsolatokat erősítse, fejlessze. Szakmai kompetenciáit túllépő probléma (pl. kifejezetten a pszichológia vagy pszichiátria szakmai illetékességébe tartozó állapotok, betegségek) esetén a szociális munkásnak be kell vonnia a segítő folyamatba a helyszínen vagy az adott katonai egység bázisán rendelkezésre álló, szakmai illetékességgel és kompetenciával rendelkező szakember(ek)e)t.

HARCTÉRI KATONAI SZOCIÁLIS MUNKA A GYAKORLATBAN

Harctéri katonai szociális munka a vietnámi háborúban²¹

Az 1968–1969-ben katonai szociális munkás beosztást (*Military Social Worker* – MSW) betöltő Raymond Mansour Scurfield az amerikai haderő szárazföldi haderőneve (Army) által Vietnámban működtetett két pszichiátriai egység egyikénél teljesített szolgálatot. A Nha Trangba települt, teljes körű egészségügyi ellátás biztosítására képes 8. tábori kórházhoz csatolt pszichiátriai egysége (98th Medical Attachment) két részből állt: egy 12 ágyas bent fekvő pszichiátriai osztályból, illetve egy ettől elkülönülten működő ambuláns mentálhigiénés klinikából (*mental health outpatient clinic*). Az egységükönél két pszichiáter, egy katonai szociális munkás, egy klinikai szakpszichológus, egy altiszt, valamint sorozott állományú szociális gondozók teljesítettek szolgálatot.

Elsődleges szakmai feladata szerint klinikai szociális munkásként dolgozott a mentálhigiénés ambuláns klinikán, ahol a közelben állomásozó katonai egységek személyi állománya részére biztosított konzultációs lehetőséget. Hetente egyszer helikopterrel elrepült a Nha Trangtól délre fekvő nagy katonai kikötő komplexumba, Cam Ranh Baybe, hogy ott – előre történő bejelentkezés, illetve beosztás alapján – meghallgassa a pszichiátriai vagy mentálhigiénés jellegű problémával küzdő katonák panaszait. További feladata keretében a környező

²¹ R. M. Scurfield: *Combat Social Work in Vietnam, 1968–1969*. In: C. R. Figley – J. S. Yarvis – B. A. Thyer (eds.): *Combat Social Work – Applying the Lessons of War to the Realities Human Services*. Oxford University Press, 2020.

területeken állomásozó azon katonai egységek parancsnokságait kereste fel, amelyeknek a személyi állománya körében a pszichiátriai, mentálhigiénés vagy viselkedési problémák markánsan tapasztalhatók voltak. Itt helyzetértékelést adott és szakmai ajánlásokat fogalmazott meg a vezetés számára a felmerülő problémák, illetve azok kezelési lehetőségei vonatkozásában.

Némileg meglepő módon, a mentálhigiénés klinikán kezelt ambuláns betegek legnagyobb részének problémái a „hátszágban”, vagyis az otthon maradó családi kapcsolatrendszerben bekövetkezett történésekre voltak visszavezethetők (pl. házastárs vagy partner hűtlensége; a feleség nem tudott egyedül megbirkózni a rá háruló terhekkel; családtag súlyos betegsége vagy halála; egzisztenciális vagy szociális problémák a családban, gyermeknevelési vagy életvezetési problémák). A katonák ezek hatására – a felmerülő problémákba családtagként természetesen bevonódva – bármennyire is akarták, már nem tudták teljes figyelmüket az adott harci feladatra összpontosítani. A probléma folyamatosan ott munkált a fejükben, aggodalmat, szorongást és félelmet generálva, azonban több ezer kilométerre az otthonuktól, egy háborús övezetben, ahol a halál folyamatosan kézzelfogható közelségben volt, nem tudtak megoldást találni ezekre a gondokra. Emiatt tehetetlenek, elveszettek, „szétszakítottnak” érezték magukat.

A problémával küzdő katonák másik csoportja a harctevékenység során átélt borzalmak (darabokra szakadó emberi testek látványa, bajtársak halála stb.) által traumatizálva, a kimerültségtől, kialvatlanságtól vagy visszatérő rémálmoktól szenvedve; az erős szorongástól „lebénulva”; olyan mély depresszív állapotba süllyedve, amelyben már az alkohol vagy a drog sem nyújt látszólagos segítséget vagy enyhülést; egy közeli bajtárs elvesztése miatt bekövetkező érzelmi sokk hatására „gyilkoló örültté” válva; paranoiásan, minden árnyban az ellenség fenyegetését látva; heroint „lőve” (mert csak a szer okozta kábulat segít egy újabb halálos küldetésre elindulni) fordult a katonai szociális munkához segítségért.²²

A katonai állomány körében legmarkánsabban jelentkező problémacsoport (vagyis a hátszágban megjelenő családi szociális problémák negatív hatásai) tekintetében az elsődleges és talán legfontosabb intervenció irány a kiváltó ok minél hamarabb történő megszüntetése. Ez kifejezetten a katonai szociális munka szakmai kompetenciájába tartozó feladat, hiszen itt a szociális munkás tevékenységének fókusza – a haderő hátszágban működő szociális vagy családtámogató rendszerével, illetve a hátszág civil szociális szolgálataival, intézményeivel együttműködve – az adott szociális probléma kezelésére, megszüntetésére, valamint a katona és családja közötti kapcsolat normalizálására és további zavartalan működésének biztosítására irányul. A hátszágbeli családi szociális problémák által a katonában generált mentálhigiénés vagy pszichiátriai jellegű zavarok és kórképek (pl. depresszió, erős szorongás,

²² Az a pszichiátriai team, amelynek szociális munkásként Raymond Mansour Scurfield is tagja volt, az akkor uralkodó azon szakmai előfeltevés szerint működött, mely szerint a pszichiátriai betegséggel küzdő katona idő előtti evakuálása és visszazállítása az Egyesült Államokba a legrosszabb dolog, amit tehetnek. A pszichoanalitikus orientációjú szakmai megközelítés ezt azzal indokolta, hogy az idő előtti evakuálás a pszichésen sérült katonáknál fixációkat okoz, és felerősíti a Vietnámban megjelenő pszichiátriai betegség tüneteit, továbbá nagyon nagy a kockázata annak is, hogy az adott személy a későbbiekben krónikus pszichiátriai beteggé váljon. A katonai pszichiátria akkori felfogása szerint – amely lényegében megegyezik a mai gyakorlattal is – a legjobb megoldás az volt, ha rövid időn belül (maximum 30 nap alatt) stabilizálják a pszichésen sérült katonák állapotát, majd ezt követően a lehető leghamarabb visszaküldik őket a szolgálatba. Úgy vélték, hogy e terápiás megközelítés, illetve az ezen alapuló szakmai protokoll a pszichiátriai betegeket arra ösztönözi, hogy minél hamarabb visszaálljanak egy „normális” állapothoz közeli működéshez, amelynek alapján képesek lesznek legyőzni az átmeneti jellegű pszichiátriai betegségeket azáltal, hogy visszakerülve a harcmezőre sikeresen újra felveszik a katonai szolgálatot.

kémiaiszter-függőségek, preszuicid szindróma) adekvát kezelése viszont már a műveleti területen jelen lévő klinikai szakpszichológus vagy pszichiáter szakmai kompetenciáját éri el, így a segítő folyamatba történő bevonását, illetve bevonásukat teszi szükségessé (interdiszciplináris teammunka).

Katonai szociális munka a terrorizmus elleni globális háborúban (Irak, 2004–2005)²³

Cathleen A. Lewandowski, az amerikai George Mason Egyetem Szociális Munka Tan-zsékének professzora az Egyesült Államok szárazföldi hadereje tartalékos állományának (U.S. Army Reserve) tisztjeként, alezredesi rendfokozatban töltött be klinikai szociális munkás beosztást 2004–2005-ben Irakban.²⁴ A haderő egészségügyi szolgálata keretében működő, harci stressz kezelésére létrehozott katonai egységhez (*combat stress unit*) került beosztásra, amely 2-4 alegységre (*combat teams*) oszlott. Ezek az alegységek legalább egy tisztből (aki szakirányú diplomával rendelkező szociális munkás vagy pszichológus szakember volt), valamint egy-két altiszti beosztású (*Noncommissioned Officer* – NCO) mentálhigiénés specialistából (*mental health specialist*) álltak, és egymástól elkülönülve, a műveleti területen létrehozott katonai táborokba települtek. A szociális munkások és pszichológusok klinikai munkát végeztek, a mentálhigiénés specialista altisztek pedig a logisztikai jellegű feladatokat, valamint a mentálhigiénés szakállomány kiképzésére vonatkozó ügyeket intézték. Minden „combat stress unit” rendelkezett egy pszichiáterrel is. Az így összeálló szakmai team keretében a különböző diszciplínák képviselői folyamatos szakmai egyeztetést, eszmecserét folytattak az aktuálisan jelentkező problémák, kihívások megoldása érdekében.

E speciális katonai egységek elsődleges feladata – a katonai állomány harc-készültségének, harcképességének fenntartása, megőrzése érdekében – a harci stressz kialakulásának megelőzése, illetve a kialakuló problémák kezelése volt. Ennek keretében segítséget nyújtottak a katonáknak abban, hogy meg tudjanak birkózni az őket érő stresszhatásokkal, illetve alkalmazkodni tudjanak a háborús övezetben gyakran előforduló szélsőséges helyzetekkel. A harci stressz megelőzése, illetve kezelése céljából létrehozott speciális egységek másik fontos feladata volt, hogy szakmai támogatást nyújtsanak az adott katonai egység állomány-illetékes parancsnoka részére az alárendeltségébe tartozó személyi állomány pszichológiai és mentálhigiénés állapotával kapcsolatos döntései előkészítésében.

A kontrollált harci stressz a katonák részére készületi állapotot, erőt és kitartást képes biztosítani az adott küldetés teljesítése során, ezenfelül segíthet elmélyíteni a lojalitást, az önzetlenséget és akár az önfeláldozásra való hajlandóság érzését is. A kontrollálatlan harci stressz viszont egyértelműen destruktív következményekkel jár, káros viselkedésformák megjelenéséhez vezet, ezáltal akadályozza a katonai egységet a részére meghatározott feladatok végrehajtásában.²⁵

A vonatkozó szabályzat (Field Manual 22-51) alapján a harci stressz kezelésére létrehozott katonai egység fő feladatai a következők: segítse elő a harci stresszel összefüggő problémák

²³ C. A. Lewandowski: The Professor Goes to War. In: C. R. Figley – J. S. Yarrow – B. A. Thyer (eds.): *Combat Social Work – Applying the Lessons of War to the Realities. Human Services*. Oxford University Press, 2020.

²⁴ Beosztásának pontos megnevezése: 1908th Medical Detachment, Operation Iraqi Freedom, Combat Stress Team Prevention Leader (clinical social worker), April 2004 to July 2005.

²⁵ Leader's manual for combat stress control (FM 22-51). U.S. Army, September 29, 1994. https://patriotoutreach.org/docs/FM_22-2.pdf (Letöltés ideje: 2012. 06. 18.)

megelőzését, kezelését; proaktív és mobilis módon legyen jelen a katonák között; legyen ismert és könnyen elérhető a támogatott alakulat állománya körében; élvezze az alakulat parancsnokának bizalmát; biztosítson konzultációs lehetőséget a vezetői állomány, a tábori lelkeszkek, az egészségügyi állomány részére; a hangsúlyt helyezze a harci stressz megelőzésére, a kezelés történjen az alakulatnál vagy ahhoz közeli helyen; támogassa a szolgálathoz (korábbi vagy új alakulathoz) történő visszatérést, reintegrációt; katasztrófhelyzeteket, baleseteket, traumatikus eseményeket követően biztosítson esetfeldolgozó, érzelmi ventilációs célzatú csoportos vagy egyéni foglalkozásokat (*debriefing*); biztosítson közvetlen neuropszichiátriai kategorizálást (*triage sorting*) annak alapján, hogy a harci stresszel küzdő katona kezelése várhatóan milyen időtartamú lesz; biztosítsa, illetve szakmailag felügyelje a harctéri sokk állapotába került katonák 1-3 napos pihentetését (*restoration treatment*) a katona egysége közelében található egészségügyi létesítményben; biztosítsa, illetve szakmailag felügyelje a lassabban javuló, hosszabb (4-14 napos) kezelést igénylő esetek nyugodt környezetben (jellemzően hadtestszintű szervezetnél) történő gyógyítását, rehabilitációját.

ÖSSZEGZÉS

A tágabb értelemben vett katonai szociális munka speciális szakterületként a harctéri szociális munka a katonák egyéni harcképességének fenntartását (kiemelten a harctéri stressz megelőzését, gyors felismerését és hatékony kezelését, illetve a hátszországban kialakuló szociális jellegű családi problémák megoldásának elősegítését), továbbá a katonák mikroközösségeiben kialakuló csoportkohéziójának (mint az egyén mentális egyensúlya szempontjából kiemelt fontosságú protektív faktornak) erősítését helyezi tevékenysége fókuszába. A harctéri szociális munkás egyének, csoportok részére, személyes gondoskodás formájában nyújtott professzionális segítségnyújtása tevékenységének klinikai jellegét testesíti meg.

A harctéri szociális munkás másik fontos feladata a személyi állomány bio-pszichoszociális-morális helyzetének folyamatos monitorozása, a parancsnoki állomány rendszeres tájékoztatása az aktuális helyzetről, probléma esetén pedig javaslattevő a megoldás irányába mutató intervenciós lépés(ek)re. Ezen tevékenységi körében a harctéri szociális munkás döntés-előkészítő, döntéstámogató, illetve tanácsadói funkciójáról beszélünk.

Jól látható tehát, hogy a szociális munkás mind a beosztott állomány tagjaival, mind pedig a parancsnoki állománnyal folyamatos (vagy legalábbis gyakori, rendszeres) interakcióban áll. Tevékenységének két fő iránya azonban végső soron ugyanazt a célt szolgálja: az adott katonai egység vagy alegység harcképességének, harckészültségének lehető legmagasabb szinten tartását, ami a humán erőforrás adott körülmények között elérhető legmagasabb szintű jólétének biztosításán, illetve a hátszorból jövő esetleges zavaró tényezők (pl. családi problémák) megelőzésén vagy megoldásán, megszüntetésén alapul.

A harctéri szociális munkás tehát egy olyan professzionális segítő szakember (egyben katona), aki műveleti területen, a katonai alakulat szerves és formalizált részeként – az egyéni, illetve a csoportdinamikai folyamatokat egyaránt figyelemmel kísérve, ha kell, a megoldás érdekében beavatkozva – azon munkálkodik, hogy a harcoló egység vagy alegység legfontosabb erőforrása, azaz a katona harckészültsége, harcképessége, valamint az aktuális (gyakran több szempontból is extrémnek számító) körülmények között elérhető legmagasabb szintű jóléte biztosított legyen. Ez az egyénnek, a katonai mikroközösségnek, a katonai szociális munkásnak és a tágabb értelemben vett haderőnek egyaránt alapvető érdeke, tehát a harctéri

szociális munka tevékenysége mögött a harctéri folyamatok alakulását befolyásoló komplex erőter e négy szereplőjének érdekharmóniája tapasztalható.²⁶

A harcoló katonák komplex értelemben vett (bio-pszicho-szociális-spirituális) jóléte, illetve az ezen alapuló megfelelő szintű harcászultság és harcképesség biztosítása az adott műveleti területen jelen lévő segítő szakmák (a katonai szociális munkán kívül: szomatikus orvoslás, pszichiátria, katonapszichológia, tábori lelkesítő tevékenység) konstruktív, partneri együttműködése nélkül nem képzelhető el. A humán problémákat érintő széles spektrumú elméleti tudása, rendszerszemléletű megközelítése, gyakorlati ismeretei és készségei alkalmassá teszik a harctéri szociális munkást arra, hogy az interdiszciplináris alapon együttműködő segítő szakmák, szakterületek kooperációjának, közös erőfeszítéseinek összehangolását, menedzselését, illetve az „azonnali reagáló” funkció (*first responder*)²⁷ ellátását sikerrel végezze.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Advanced Social Work Practice in Military Social Work. Council on Social Work Education (CSWE), 2010. Forrás: https://cswe.org/getattachment/Accreditation/Other/EPAS-Implementation/Advanced_Social_Work_Practice_in_Military_Social_Work_2010.pdf.aspx
- Daley, James: *Military social work practice in mental health programs*. In: James Daley (ed.): *Social work in the military*. Haworth Press., Binghamton, NY., 2000, 123–136.
- DeCoster, Vaughn A.: *The Journey of Serving as an Army Reserve Social Worker*. In: Charles R. Figley – Jeffrey S. Yarvis – Bruce A. Thyer (eds.): *Combat Social Work – Applying the Lessons of War to the Realities*. Human Services. Oxford University Press, 2020.
- Gordon, William E. – Schutz, Margaret: *The Roles of Frames of Reference in Field Instruction*. In: Bradford W. Sheafor – Lowell E. Jenkins (eds.): *Quality Field Instruction in Social Work*. Longman, New York, 1982, 21–36.
- Leader’s manual for combat stress control (FM 22-51). U.S. Army, September 29, 1994. Forrás: https://patriotoutreach.org/docs/FM_22-2.pdf
- Lewandowski, Cathleen A.: *The Professor Goes to War*. In: Charles R. Figley – Jeffrey S. Yarvis – Bruce A. Thyer (eds.): *Combat Social Work – Applying the Lessons of War to the Realities*. Human Services, Oxford University Press, 2020.
- Rubin, Allen – Weiss, Eugenia L. – Coll, Jose E.: *Handbook of Military Social Work*. John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2013.
- Sásik Csaba: *Humán gondoskodás a haderőben*. In: *Fegyver nélküli műveletek és háttértényezőik – tanulmánykötet*. Honvéd Tudományos Kutatóhely, Budapest, 2019.

²⁶ Az ellenpólust természetesen az az ellenséges erő (agresszor) képviseli, akinek alapvető érdeke nemcsak katonáink harckészultságének, moráljának gyengítése, rombolása, hanem végső soron – a háború természetéből adódóan – a teljes fizikai megsemmisítésük is.

²⁷ Természetesen a szomatikus orvoslás szakmai kompetenciájába tartozó sérülések, betegségek, állapotok (pl. traumás sérülések, fertőzések stb.) esetén az „azonnali reagáló” funkció betöltésére egyedül a katona-egészségügyi szolgálat rendelkezik szakmai illetékességgel (már amennyiben az adott helyszínen a szolgálat képviselői, vagyis a katonáorvosok, felcserek aktuálisan jelen vannak).

- Scurfield, Raymond M.: *Combat Social Work in Vietnam, 1968–1969*. In: Charles R. Figley – Jeffrey S. Yarvis – Bruce A. Thyer (eds.): *Combat Social Work – Applying the Lessons of War to the Realities Human Services*. Oxford University Press, 2020.
- Völgyi Zoltán: *A harctevékenységekhez kapcsolódó stressz pszichológiai aspektusai*. Hadtudományi Szemle, 2018/1.
- Yarvis, Jeffrey S.: *The Life of a Combat Social Worker*. In: Charles R. Figley – Jeffrey S. Yarvis – Bruce A. Thyer (eds.): *Combat Social Work – Applying the Lessons of War to the Realities Human Services*. Oxford University Press, 2020.

VÁSÁROLJON
KÖNYVESBOLTUNKBAN

Könyv- és térképbolt
Nyitva munkanapokon 9.00 és 16.30 között
Cím: 1024 Budapest, Filler utca 14.

shop.hmzrinyi.hu

Kis-Bús Károly alezredes:¹

A 48. NAGY SÁNDOR TERÜLETVÉDELMI ZÁSZLÓALJ (ZALA MEGYE) KÉPESSÉGEINEK FEJLŐDÉSÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK ÁTTEKINTÉSE

DOI: [10.35926/HSZ.2022.3.8](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.3.8)

ÖSSZEFOGLALÓ: 2018. október 1-jén megalakult az MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred alárendeltségében a 48. Nagy Sándor Területvédelmi Zászlóalj (Zala megye) Zalaegerszeg helyőrségben. Jelen írás célja, hogy bemutassa a zászlóalj képességeinek fejlődését annak megalakulásától napjainkig, kiemelt figyelemmel a speciális önkéntes tartalékos katonai szolgálat bevezetésének a zászlóalj fejlődésére gyakorolt hatásaira. A bemutatást a szerző a doktrinális, szervezeti, kiképzési, anyagi, vezetési, személyügyi, elhelyezési és interoperabilitási (DOTMLFP-²) képességfejlesztési megközelítés egyes összetevőinek részletes elemzésével végzi.

KULCSSZAVAK: területvédelmi zászlóalj, speciális önkéntes tartalékos katonai szolgálat, speciális önkéntes területvédelmi tartalékos

BEVEZETÉS

Zala megye a rendszerváltást megelőzően kiemelt katonai jelentőséggel bírt, ami az ott állomásozott alakulatok jelentős számában is visszatükröződött. A legjelentősebb alakulatok Zalaegerszegen, Nagykanizsán, Lentiben és Keszthelyen diszlokáltak. A megyében a rendszerváltást követően, 1994-ig az összes alakulatot felszámolták, vagy másik megyébe költöztették. Ez a folyamat hátrányosan érintette a Magyar Honvédség társadalmi kapcsolatait, de negatív hatással volt a társadalmi beágyazottságra a sorkatonai szolgálat 2004. évi felfüggesztése is.

Az önkéntes tartalékos rendszer (ÖTR) fejlesztésének köszönhetően 2016-ban létrejött a területi elven szerveződő szolgálati forma, az önkéntes területvédelmi tartalékos (ÖTT) szolgálati viszony. Az új szolgálati forma létrehozásának egyik alapvető célja volt a honvédség társadalmi elfogadottságának növelése, elsősorban az ÖTT-katonák által, akik egyfajta kapocsként szolgálnak lakóhelyük közelében a civil társadalom és a professzionális katonák között. Az ÖTT-katonák szervezetileg a járási századok állományában teljesítenek szolgálatot, melyek a területvédelmi zászlóaljok megalakításáig az előkészítő részlegek szolgálati alárendeltségében voltak.

¹ A szerző a Magyar Honvédség 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred, 48. Területvédelmi Zászlóalj (Zala megye) zászlóaljparancsnoka. A zászlóaljra vonatkozó számadatok a zászlóalj elektronikus nyilvántartásaiból származnak.

² Doctrine, organisation, training, materiel, leadership, personnel, facilities and interoperability.

2018. október 1-jén megalakult az MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred (MH 6. TVE)³ alárendeltségében a 48. Nagy Sándor Területvédelmi Zászlóalj (Zala megye) (48. TVZ) Zalaegerszeg helyőrségben. Célom, hogy bemutassam a 48. TVZ képességeinek fejlődését annak megalakulásától napjainkig, kiemelt figyelemmel a speciális önkéntes tartalékos katonai szolgálat 2020. július 1-jei bevezetésének⁴ a zászlóalj fejlődésére gyakorolt hatásaira. A bemutatást a doktrinális, szervezeti, kiképzési, anyagi, vezetési, személyügyi, elhelyezési és interoperabilitási (DOTMLFP-I) képességfejlesztési megközelítés egyes összetevőinek részletes elemzésével végzem.

DOKTRINÁLIS MEGKÖZELÍTÉS (ALKALMAZÁS)

A területvédelmi zászlóalj (TVZ) az MH 6. TVE zászlóaljszintű szervezeti eleme. Feladatait az ezredparancsnok közvetlen szolgálati alárendeltségében hajtja végre.⁵ A TVZ-k létrehozásának egyik fontos célja a Magyar Honvédség társadalmi beágyazottságának fejlesztése volt az ÖTR működtetése által. E cél elérése elsősorban az alábbi feladatok⁶ végrehajtása által valósulhat meg:

- *Önkéntes tartalékos⁷ (ÖT) katonák kiképzése.* A 48. TVZ-nél az önkéntes területvédelmi tartalékos (ÖTT), a speciális önkéntes területvédelmi tartalékos (SÖTT), valamint az önkéntes katonai szolgálatot (ÖKSZ) vállaló katonák kiképzése folyik. Az MH pozitív társadalmi megítélésének fejlesztése érdekében a zászlóalj kiemelt figyelmet fordít az ÖT-katonák színvonalas, élményközpontú kiképzésére. Az ÖT-katona a pozitív élményeit megosztja környezetével (családjával, barátaival, munkatársaival, ismerőseivel), ami elősegíti a honvédség helyi (megyei) társadalmi ismertségét és elismertségét, ezáltal jelentős toborzóhatást fejthet ki.
- *Kapcsolattartás a katonai igazgatás területi és helyi szerveivel.* A szoros együttműködés és kapcsolattartás létfontosságú jelentőségű mindkét szervezet sikeres működése szempontjából. Az együttműködés legfontosabb területei: az MH Katonai Igazgatási és Központi Nyilvántartó Parancsnokság (MH KIKNYP) toborzótevékenységének támogatása (csoportos tájékoztatók, falunapok), közös megjelenés önkormányzati megemlékezéseken, valamint a honvédelmi neveléssel kapcsolatos feladatok koordinált végrehajtása (Honvéd Kadét Program, honvédelmi táborok, pályaaorientációs napok, Országos Haditorna Verseny stb.).
- *Kapcsolattartás a területileg illetékes önkormányzatokkal és társadalmi szervezetekkel.* Az önkormányzatokkal való kapcsolattartás jelentős mértékben befolyásolja az MH területi, illetve helyi elfogadottságát. Zala megyében a járási székhelyek önkormányzatai a legaktívabbak, általános igényük a katonai jelenlét biztosítása önkormányzati rendezvényeken és megemlékezéseken. A társadalmi szervezetek közül elsősorban

³ MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred (MH 6. TVE) Alapító Okirata, Nyt. szám: 11014-42/2018.

⁴ MH PK 329/2020. parancsa a kormány gazdaságvédelmi akciótervével összhangban a tömeges megbetegedéssel járó járványügyi veszélyhelyzet következtében az állásukat elvesztettek számára ideiglenes jelleggel szervezett Speciális Önkéntes Tartalékos Katonai Szolgálat toborzási és kiképzési feladatainak megtervezésére, megszervezésére és végrehajtására.

⁵ MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred (MH 6. TVE) Szervezeti és Működési Szabályzata. 2020, 7.

⁶ MH 6. TVE SZMSZ: i. m. 7.2.

⁷ Az önkéntes tartalékos (ÖT) szolgálati formák típusait a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 9/2013. (VIII. 12.) HM rendelet 237. § (4), (4a) bekezdése határozza meg. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300009.hm> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 13.)

a helyi hagyományörző egyesületekkel szoros a zászlóalj kapcsolata, ami megnyilvánul a rendezvényeken való közös megjelenésben, valamint a szervezetek bevonásában a honvédelmi táborok végrehajtásába. Az együttműködés sikerességét mutatja az is, hogy a társadalmi szervezetek több tagja is vállalta az ÖTT-szolgálatot.

A 48. TVZ megalakításától kezdve kiemelten kezelte a társadalmi rendezvényeken történő megjelenést, 2019-ben a zászlóalj 30 rendezvényen vett részt, de 2020-ban a koronavírus okozta világjárvány miatti szigorító intézkedések hatására a megjelenés lehetőségei behatárolódtak, a legtöbb rendezvényt törölték, ezért 2020-ban a zászlóalj csak öt rendezvényen tudta képviselni az MH-t. A 2021. évi enyhítő intézkedéseknek köszönhetően a zászlóalj már 10 rendezvényen vehetett részt, ez a szám azonban még mindig elmarad a 2019-es adatoktól.

A zászlóalj képességfejlődése szempontjából jelentős változást hozott az MH bevonása a világjárvány elleni védekezési feladatokba, ami új, a civil társadalom által is közvetlenül érzékelhető megjelenési lehetőségeket biztosított a 48. TVZ számára a különböző feladatokban történő alkalmazás által:

- *Idősothonok fertőtlenítése.* A zászlóalj 2020. április 9. és május 20. között 8 fővel vett részt az idősothonok mentésében.
- *Részvétel a kormány munkahelyteremtő programjában.* 2020. július 1-jétől kezdődően öt ütemben összesen 187 fő munkahelyét elvesztett állampolgár vonult be kiképzésre SÖTT-ként.
- *COVID-POLICE közterületi járőr feladat.* A zászlóalj 2020. november 17. és 2021. október 4. között a rendőrséggel közösen közterületi járőrszolgálatot látott el Zalaegerszegen és Nagykanizsán 12 fővel (2-2 fő, három váltásban).
- *Kórháztámogatási feladat.* A zászlóalj 2021. február 15. és június 30. között a megye legnagyobb városaiban látott el kórháztámogatási feladatokat 31 fővel (Zalaegerszeg: 6 fő; Nagykanizsa: 19 fő; Keszthely: 6 fő). A feladatba a kiképzett SÖTT-állomány került bevonásra. Ennek jelentősége, hogy a SÖTT-állomány nélkül a zászlóalj – egyéb feladatai ellátása mellett – nem lett volna képes a kórházak által igényelt létszámot biztosítani, vagyis a SÖTT-állomány aktívan hozzájárult a 48. TVZ alkalmazási képességéhez.

SZERVEZETI MEGKÖZELÍTÉS

A TVZ-k szervezeti felépítésüket tekintve egységesen kerültek megalakításra: zászlóalj-parancsnokság és törzs, alárendeltségében a kiképzőszázad, valamint a járási századok. A zászlóalj-parancsnokság és törzs, valamint a kiképzőszázad beosztásai hivatásos és szerződéses állománnyal, a járási századok beosztásainak egyik része ÖT-állománnyal, másik része különleges jogrend idején hadköteles állománnyal tölthető fel.

A 48. TVZ-re a szervezeti fejlődés szempontjából is pozitív hatást gyakorolt a SÖTT-program, ami a feltölthető beosztások számának növekedésében mutatkozik meg. A hivatásos és szerződéses állománnyal feltölthető beosztások száma 16-ról 31-re emelkedett, míg a járási századok ÖT-állománnyal feltölthető beosztásainak száma 234-ről 303-ra nőtt. Előbbit a kiképzés személyi feltételeinek biztosítása indokolta, míg utóbbit az ÖTT-állomány létszámának jelentős emelkedése. Mindkét esetben a SÖTT-program pozitív hatásai érezhetők, egyrészt folyamatos kiképzésük jelentős számú kiképző- és kiképzést támogató állományt igényel, másrészt a SÖTT-állomány 36%-a leszerelését követően vállalta az ÖTT-szolgálatot, amivel jelentősen hozzájárult az ÖTT-állomány létszámának növekedéséhez.

KIKÉPZÉSI MEGKÖZELÍTÉS

A zászlóalj 2019. februárban kezdte meg az ÖTT-katonák modulrendszerű kiképzését⁸ Zalaegerszezen és Nagykanizsán, majd 2019 novemberétől Keszthelyen. A kiképzési helyszínek kiválasztása során az adott járási századok feltöltöttsége volt meghatározó. Az elméleti kiképzések feltételeit mindhárom helyszín biztosítja, a gyakorlati kiképzések azonban csak Nagykanizsán megvalósíthatók, ahol rendelkezésre áll a volt határőrleltánya és a volt helyőrségi lő- és gyakorlótér. A megyében nincs alkalmas lőtér, ezért a zászlóalj a lövészeteket a Somogy megyei Sántos fegyvernemi lőtéren hajtja végre.

Az ÖTT-kiképzések tervezése, szervezése nagy fokú rugalmasságot igényel, mivel a kiképzendő állomány a meglévő munkája mellett, szabadideje terhére vesz részt a kiképzéseken. Ebből következően ugyanazokat a modulokat több alkalommal is be kellett tervezni, valamint az elmaradt modulokat is pótolni kellett. Az ÖTT-kiképzések a zászlóalj kiképzőállománya számára átlagosan havi 8-10 kiképzési nap elfoglaltságot jelentettek 2019-ben. A koronavírus okozta világjárvány elleni szigorító intézkedések miatt az ÖTT-kiképzés 2020 márciusában felfüggesztésre került, majd 2021 nyarán a SÖTT-kiképzéssel szinkronizálva indult újra.

A SÖTT-program a kiképzés terén is alapvető változásokat hozott a zászlóalj működésében. A legjelentősebb különbség az ÖTT modulrendszerű kiképzésével szemben a folyamatosság, a kiképzendő állomány folyamatosan rendelkezésre áll, ezért részükre minden munkanapon kiképzést kell tartani. A zászlóalj leterheltségét fokozta a SÖTT-program további ütemeinek indulása 2020-ban (SÖTT II. 2020. szeptember 1-jén, SÖTT III. 2020. október 1-jén), mivel a folyamatos kiképzést párhuzamosan kellett biztosítani. A zászlóalj aktív állományában nem állt rendelkezésre a szükséges kiképzőlétszám (ütemenként 1 fő szakaszparancsnok, 3-4 fő rajparancsnok), ezért döntően az ÖMT- és az ÖTT-állomány látta el a kiképzői feladatokat. A SÖTT III. ütemétől kezdődően a rajparancsnokok a korábbi SÖTT-ütemek kiképzését végrehajtók közül kerültek kiválasztásra.

A SÖTT kiképzési program⁹ a 140 órás (5 hét) alapfelkészítésből, a 168 órás (6 hét) általános lövészkiképzésből és a 378 órás (3 hónap) egyéni szakkiképzésből áll. Amennyiben a SÖTT-katona szerződést hosszabbít, akkor a következő 6 hónapban kötelékkiképzésen vesz részt. A kiképzéseket heti 28 órában kell tervezni úgy, hogy naponta a kiképzés megkezdése előtt egy órában fizikai képességfejlesztés kerül végrehajtásra a katonai testnevelés előírt órászámán felül. A jelentkezők eltérő életkora és fizikai állapota indokolja a napi rendszerességű fizikai képességfejlesztést. Megítélésem szerint a megfelelő fizikai állapot elérése mellett prioritást élvez a megbízható fegyverismeret és lőkészség elsajátítása. Ezt a kiképzési program biztosítja, mert az első 6 hónapos kiképzés alatt 11 lögyakorlatot ír elő, ebből öt gépkarabéllyal, hat pedig pisztollyal kerül végrehajtásra.

A SÖTT-kiképzések eredményes végrehajtása megteremtette az ÖKSZ¹⁰ bevezetésének feltételeit, melynek 1. üteme 2021. szeptember 15-én Zala megyében is elindulhatott. Az ÖKSZ kiképzése¹¹ három ciklusban történik (2+4+6 hónap). Az 1. ciklus tartalmazza

⁸ Kiképzési Program a Magyar Honvédség Önkéntes Területvédelmi Tartalék (ÖTT) állomány alapfelkészítése és az Önkéntes Honvédelmi Előkészítés (ÖHE) végrehajtásához. MH Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság, Budapest, 2017. Nyt. szám: 224/172.

⁹ MH PK 329/2020. parancs 1. sz. melléklet: A speciális önkéntes tartalékosok kiképzési programja.

¹⁰ MH TTP PK 279/2021. parancsa az Önkéntes Katonai Szolgálat Program bevezetése előkészítésének és végrehajtásának a Magyar Honvédség Tartalékképző és Támogató Parancsnokság hatáskörében végrehajtandó feladataira.

¹¹ MH TTP PK 279/2021. parancs 1. sz. melléklet: Az ÖKSZ Program kiképzési rendszere.

az MH Egységes Alapkiképzés Programja szerinti alapkiképzést (5 hét), lövész szakalap kiképzést – géppuska, pisztoly – (2 hét), valamint az adminisztrációs hetet (1 hét). Az 1. ciklus eredményes végrehajtását követően az ÖKSZ-katona dönthet úgy, hogy a 2. és a 3. ciklus szakkiképzéseit nem a TVZ-nél, hanem egy „műveleti” besorolású katonai szervezetnél hajtja végre. Amennyiben az ÖKSZ-katona a TVZ-nél marad, akkor szakkiképzése – a géppuskával kapcsolatos kiképzéseken kívül – megegyezik a SÖTT kiképzési programban előírtakkal.

ANYAGI (ELLÁTÁSI) MEGKÖZELÍTÉS

A TVZ-k önálló ellátási képességgel nem rendelkeznek, ezért a logisztikai utaltsági rend (LUR) szerinti ellátóalakulat ellátási körébe tartoznak. A 48. TVZ az MH 64. Boconádi Szabó József Logisztikai Ezred logisztikai utaltságába tartozik. A zászlóalj a logisztika minden területén szorosan együttműködik az ellátóalakulattal.

A 48. TVZ Zalaegerszeg helyőrségben, az MH KIKNYP objektumában került megalkotásra. Az elhelyezési körülmények a zászlóalj növekvő létszáma mellett egyre kevésbé biztosították a szükséges élet- és munkakörülményeket, beleértve az anyagok tárolásához minimálisan szükséges kapacitást. A tárolási kapacitás hiánya abban is megmutatkozott, hogy a zászlóalj nem tudta átvenni anyagainak egy részét (pl. bútorzat), valamint tárolóhelyiség sem állt rendelkezésre.

Az ellátás területén is a SÖTT-program indulása hozta el a változást, miután a nagykanizsai volt határőrlektanya került kijelölésre a SÖTT-kiképzések helyszínévé. Az üres laktanyában egy jó állapotú önálló raktárépület található, melynek használatbavételét a zászlóalj azonnal kezdeményezte. A zászlóalj az anyagai készleteit – a fegyverzeti anyagok kivételével – a megfelelő tárolókapacitást biztosító raktárépületben tárolja. A fegyverzeti anyagok tárolása – együttműködési megállapodás alapján¹² – a Nagykanizsai Rendőrkapitányság épületében a szabad tárolókapacitás erejéig biztosított. E szempontból kihívást jelentett a SÖTT IV. 2021. február 1-jei indulása, mivel a teljes SÖTT-létszám kissé meghaladta a rendőrségnél tárolható fegyverek számát. A helyzet ideiglenes megoldását az jelentette, hogy 2021. február 15-től a SÖTT-állományt is lehetett alkalmazni kórháztámogatási feladatokban, így a kiképzendő állomány létszáma jelentősen, 31 fővel csökkent. A honvédségi objektumon belüli fegyverzeti anyag tárolási feltételeinek megteremtését követően, 2021. november 2-től a zászlóalj már képes a mindenkori igényeknek megfelelő mennyiségű fegyverzeti anyag tárolására a nagykanizsai objektumban.

VEZETÉSI MEGKÖZELÍTÉS

A zászlóalj vezetése szempontjából jelentős változást hozott a SÖTT-program indulása. Korábban a 48. TVZ aktív állománya egy helyőrségben és objektumban diszlokált Zalaegerszegen, ami a zászlóalj vezetése szempontjából nem okozott kihívást.

A SÖTT-program indulásával azonban szükségszerűvé vált a 48. TVZ állományának vezénylése – a személyügyi szakállomány kivételével – Nagykanizsára, a kiképzés helyszínére. Az objektum megfelelő szinten biztosítja a vezényelt állomány élet- és munkakörülményeit, az informatikai hálózat kiépítetlensége azonban nem biztosítja a hozzáférést a korszerű

¹² Együttműködési megállapodás a Magyar Honvédség Parancsnoksága és az Országos Rendőr-főkapitányság között. Budapest, 2019. 17. Nyf. szám: 1118-1/2020.

vezetéstámogató és nyilvántartó rendszerekhez (IMR-Tasker¹³ felület, HM KGIR¹⁴). Mivel a személyügyi szakállomány alapvető munkafeltételei nem biztosítottak Nagykanizsán, ezért ők nem kerültek vezénylésre. Emiatt azonban a zászlóalj jelenleg két helyőrségben települ, ami a vezetés szempontjából nem ideális, működőképességét azonban az elmúlt másfél év bebizonyította.

Az informatikai hálózat tervezetten 2022-ben kiépítésre kerül Nagykanizsán, ami biztosítja a hozzáférést a korszerű vezetéstámogató és nyilvántartó rendszerekhez, ezáltal megteremti a személyügyi szakállomány átköltözésének feltételét. Ezt követően a zászlóalj újra egy helyőrségben települ majd, lehetővé téve a vezetés színvonalának emelését.

SZEMÉLYÜGYI MEGKÖZELÍTÉS

A személyügyi szakterület megfelelő működtetése kiemelt jelentőségű minden katonai szervezet életében. Emiatt a 48. TVZ-nél is prioritást élvezett a személyügyi szakbeosztások feltöltése, ezt követően pedig az állomány felkészítése szakfeladatainak ellátására. A zászlóalj 2019 júniusára érte el a személyügyi szakterület önálló működtetésének kezdeti feltételeit.

A SÖTT-program indulása a személyügyi szakterület vonatkozásában is jelentős változással járt. A zászlóalj szinte teljes állománya vezénylésre került Nagykanizsára, valamint a korábbi időszakos ÖTT-behívások helyett a folyamatos behívású SÖTT-állománnyal kapcsolatos személyügyi feladatokat kellett ellátni egy másik helyőrségből, Zalaegerszegről. A Nagykanizsán szolgálatot teljesítő állománnyal kapcsolatos adminisztrációs feladatokat azonban helyben kell végezni, ezért ezekre a feladatokra SÖTT-ütemenként (szakaszonként) 1-1 fő tartós behívású ÖTT-katona került kijelölésre 1 fő szerződéses legénységi állományú katona alárendeltségében. A két helyőrségben települt személyügyi munkát végző állomány együttműködése a kezdeti kihívások után rövid idő alatt stabilizálódott, majd jelentős mértékben fejlődött, elérve a szakterület működésének elvárt színvonalát.

A zászlóalj alkalmazási képességét jelentősen befolyásolja a rendelkezésre álló (meglévő) személyi állomány létszáma, kiképzettsége, életkora és nem utolsósorban személyes motivációja. Mivel a zászlóalj a feladatait zömében SÖTT-állománnyal, illetve SÖTT-ből átszerződött ÖTT-állománnyal hajtotta végre, ezért a továbbiakban a SÖTT-állománnyal kapcsolatos adatokat vizsgálom.

A bevonuló SÖTT-létszám tekintetében Zala megye felülreprezentált, az MH 6. TVE (Budapest, Pest megye és kilenc dunántúli megye) teljes SÖTT-létszámának 27%-a (187 fő) Nagykanizsára vonult be. Mivel a SÖTT egy munkahelyteremtő program, kézenfekvő magyarázat lenne a magas munkanélküliségi ráta. Ezt azonban a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai¹⁵ nem erősítik meg, ugyanis a vizsgált időszakban – 2020. II. negyedév és 2021. II. negyedév között – a megyei munkanélküliségi ráta az országos átlag közelében mozgott, +0,2%-os és -1,6%-os maximális eltérésekkel. A kiemelkedően magas létszám elérésében meghatározó szerepet játszott a nagykanizsai katonai toborzópont 2020. június 10-i ünnepélyes megnyitása, aminek köszönhetően a honvédség iránt érdeklődők helyben, a megyeszékhelyre történő utazás mellőzésével kaphattak tájékoztatást és intézhették a szolgálati viszony létesítésével kapcsolatos ügyeiket. A megfelelő létszám elérése érdekében az MH

¹³ IMR: Információmenedzsment-rendszer.

¹⁴ HM KGIR: HM Költségvetés Gazdálkodási Információs Rendszer.

¹⁵ Munkanélküliségi ráta, megye és régió szerint, negyedévente [%]. Központi Statisztikai Hivatal. https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0171.html (Letöltés időpontja: 2021. 12. 13.)

KIKNYP megyei állománya aktív, hatékony és az eredményt tekintve sikeres toborzótevékenységet folytatott – szorosan együttműködve a járási kormányhivatalok foglalkoztatási osztályaival és a zászlóaljjal. A SÖTT II. ütemétől kezdődően a zászlóalj 1 fő kiképzővel és 1 fő SÖTT-katonával vett részt az MH KIKNYP jelentősebb csoportos tájékoztatóin, hogy az érdeklődők a szerződés kötés utáni időszakról is hiteles tájékoztatásban részesüljenek.

A fentiek mellett említést érdemel a zászlóalj állománymegtartó képessége, ami a bevonult és kiképzett állomány tartós alkalmazhatóságában nyilvánul meg, emellett másodlagos toborzóhatással is bír, amit a kiképzések gyakorlatias, élményszerű és emberséges végrehajtásával sikerült elérni. Az állomány megtartásának képességét egyrészt az jellemzi, hogy hat hónap után a SÖTT-állomány 44%-a hosszabbította meg szerződését újabb hat hónappal, másrészt 34%-a szerződött át ÖTT szolgálati viszonyba. Az átszerződés egyik oka, hogy a SÖTT-katona visszatér a civil munkaerőpiacra, de munkája mellett továbbra is a honvédség állományában szeretne maradni. Az átszerződés másik oka, hogy bizonyos feladatok végrehajtásába – például Közös Akarat, COVID-POLICE közterületi járőr feladat, missziós szerepvállalás (KFOR), SÖTT-kiképzés támogatása – a SÖTT-állomány nem vonható be, ezért akik ezekben a feladatokban szerettek volna részt venni, átszerződtek az ÖTT-állományba. A SÖTT-szerződések meghosszabbítása, valamint az ÖTT szolgálati viszonyba történő átszerződések is az állomány személyes motivációjára engednek következtetni.

A zászlóalj létszámának növekedését vizsgálva meghatározó jelentőségű az ÖTT-állomány létszámának növekedése. 2020. III. negyedévtől kezdődően a zászlóalj ÖTT-létszáma 108 fővel emelkedett, ennek 62%-át a SÖTT-ből átszerződött kiképzett állomány adta.

A SÖTT-állomány kiképzését, így kiképzettségét jelentős mértékben befolyásolja az állomány kiképezhetősége. Erre közvetve utalhat az iskolai végzettség szerinti megoszlás, mivel a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező egyének hosszabb időt töltenek el iskolarendszerű képzésben, így valószínűleg könnyebben tanulnak. Zala megyében a SÖTT-állomány 22%-a alapfokú, 74%-a középfokú, 4%-a felsőfokú végzettségű, ami jó feltételeket biztosít a színvonalas, hatékony kiképzések végrehajtásához, ezáltal hozzájárul az állomány kiképzettségéhez, ami lehetővé teszi annak különböző feladatokban történő megbízható alkalmazását.

A SÖTT-állomány életkori megoszlása is befolyásolja a zászlóalj alkalmazhatóságát a különböző feladatok végrehajtása során. Egyrészt a fiatalok mobilitása magasabb, mint az idősebbeké – például a családi kötelezettségek miatt –, másrészt hosszabb ideig maradhatnak állományban, tehát hosszabb ideig járulnak hozzá a zászlóalj alkalmazhatóságához, mivel később érik el a szolgálat végét jelentő öregségi nyugdíjkorhatárt. A SÖTT-állomány életkori megoszlása igen kedvező a megyében: 59% 35 év alatti, 35% 35–49 év közötti és mindössze 6% az 50 év feletti, vagyis a teljes állomány 94%-a 50 év alatti. Külön figyelmet érdemel, hogy az állomány többsége a 35 év alatti korosztályt képviseli, ami lehetővé teszi annak hosszú távú alkalmazását.

A SÖTT-program legjelentősebben a személyügyi megközelítés terén hatott a zászlóalj képességfejlődésére, mivel az állomány létszáma és összetétele lehetővé tette a zászlóalj alkalmazhatóságát a különböző kiemelt feladatokban, melyek végrehajtására korábban – a végrehajtó állomány hiányában – nem lett volna képes.

ELHELYEZÉSI MEGKÖZELÍTÉS

A zászlóalj elhelyezése terén is a SÖTT-program indulása hozta el a változást. Közel két év várakozást követően előljárói döntés született a zászlóalj végleges elhelyezéséről, amikor részére a nagykanizsai volt határőr lakotanya került kijelölésre.

A HM Vagyonfelügyeleti Főosztály – a SÖTT-program indulása miatt – 2020. július 1-jétől kezdődően hozzájárult az ingatlan katonai célú hasznosításához, majd 2020. július 14-én a zászlóalj végleges elhelyezése érdekében az állami tulajdonú objektum a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. vagyonkezeléséből a HM vagyonkezelésébe került. A zászlóalj által használt épületek 2020. október 1-jétől szolgáltatási szerződés hatálya alá kerültek. 2020 decemberében előjárói feladatszabás érkezett a zászlóalj átköltöztetésére Zalaegerszegről, majd 2021. július 1-jétől – az őrség átalárendelését követően – a zászlóalj parancsnoka lett az objektum parancsnoka. A zászlóalj teljes állományának átköltözése a híradó-informatikai hálózat kiépítését követően, várhatóan 2022 második felében valósul meg.

Az 5,3 ha területen fekvő ingatlan ideális elhelyezési feltételeket biztosít, ezáltal az alábbi új képességeket biztosítja a zászlóalj számára:

- *Élet- és munkakörülmények.* Az ingatlan megfelelő körülményeket biztosít mind a zászlóalj állandó állománya, mind a tartalékos (kiképzendő) állomány számára. A munkavégzéshez megfelelő számú irodahelyiség áll rendelkezésre, a tartalékos, illetve a kiképzendő állomány részére pedig körletek kerültek kialakításra, berendezésre. Ez utóbbi által a zászlóalj képessé vált szállás (laktanyai elhelyezés) biztosítására, melynek kapacitása 100 fő, azaz egy járasi század teljes állománya.
- *Tárolási kapacitás.* A zászlóalj teljes anyagi készlete megfelelően, anyagnemenként elkülönítve, szabályosan tárolható az objektumban. A gépjárművek tárolására zárt és fedett beállóhelyek állnak rendelkezésre.
- *Saját kiképzési objektum.* Az elméleti foglalkozásokhoz tantermek, a katonai közelharc és a Honvéd Judo Program oktatásához pedig külön terem került kialakításra. A gyakorlati foglalkozások végrehajtása 3-4 szakasz részére a laktanya területén biztosított. A zászlóalj önálló elhelyezése korlátlan hozzáférést biztosít az objektum igénybevételeire. A laktanyától mintegy 6 km távolságra található a HM vagyonkezelésében lévő, 440 ha területen fekvő „volt helyőrségi lő- és gyakorlótér”, amely ideális feltételeket biztosít a gyakorlati foglalkozások végrehajtására. A terület gyakorlótérként kiválóan használható, azonban éleslövészet végrehajtására jelenleg nem alkalmas.

INTEROPERABILITÁSI MEGKÖZELÍTÉS

A zászlóalj a SÖTT-program következtében rendelkezik megfelelő számú kiképzett ÖT-állománnyal, így képessé vált más katonai szervezetekkel, más nemzetek fegyveres erőivel, más fegyveres szervvel, valamint civil szervezettel (pl. egészségügy) közösen, velük együttműködve részt venni különböző feladatok végrehajtásában.

Az MH katonai szervezeteivel közös alkalmazás volt például az idősotthonok 2020. évi fertőtlenítése, a jelenleg is aktuális Közös Akarat feladat, a 2021. évi Nemzetközi Repülőnap és Haditechnikai Bemutató biztosítása (beléptetési és parkoltatási feladatok), valamint a tartalékos erők *Moon Star 2021* gyakorlata.

A más nemzetek katonáival közös alkalmazás magában foglalja az MH katonai szervezeteivel történő közös felkészülést is. Nemzetközi alkalmazásban vett részt a zászlóalj ÖT-állománya az Ohioi Nemzeti Gárdával közösen végrehajtott validációs gyakorlaton (*EX OHNG 21*), a *Defender Europe 2021* gyakorlat támogatásában (konvojkísérési feladatok), valamint az MH missziós szerepvállalásában (KFOR-25, jelenleg felkészülés a KFOR-26 váltásra).

A más fegyveres szervvel történő közös alkalmazásra kiváló példa a rendőrséggel közösen végrehajtott (COVID-POLICE) közterületi járőr feladat. A zászlóalj ÖT-állománya közel egy

éven keresztül – 2020. november 17. és 2021. október 4. között – járult hozzá a rendőrségi állomány részleges tehermentesítéséhez. A feladatban való részvételnek kettős pozitív hatása volt: egyrészt a katonák „láthatóvá váltak” a megyei civil lakosság körében, másrészt elmélyült a fegyverbarátság a társ fegyveres szervvel, ami hozzájárul a további együttműködés hatékonyságához és eredményességéhez.

Civil szervezettel történő közös alkalmazásban vett részt a zászlóalj SÖTT-állománya a megyei kórháztámogatási feladat végrehajtása során. Interoperabilitás szempontjából az állomálynak együtt kellett dolgoznia a katonai rangidőssel (más katonai szervezettel történő együttműködés), a kórházparancsnokkal (a megyében háromból két kórházban a rendőrség biztosította a kórházparancsnokot, tehát többnyire megvalósult a más fegyveres szerv képviselőjével történő együttműködés is), az egészségügyi dolgozókkal (civilekkel), valamint közvetlen kapcsolatba kerültek a betegekkel és azok hozzátartozóival. Megítélesem szerint ez volt a zászlóalj legkomplexebb és az MH megyei társadalmi megítélése szempontjából legkiemelkedőbb feladata.

ÖSSZEFOGLALÁS

A doktrinális, szervezeti, kiképzési, anyagi, vezetési, személyügyi, elhelyezési és interoperabilitási (DOTMLFP-I) képességfejlesztési megközelítés összetevőinek elemzése alapján megállapítható, hogy a SÖTT-program jelentős hatással volt a 48. TVZ képességeinek fejlődésére minden vizsgált terület vonatkozásában.

Habár a zászlóalj vezetésének helyzete az állomány két helyőrségben történő települése miatt nem ideális, a kialakult helyzet mégis képességfejlődést eredményezett, mivel az idő bebizonyította, hogy a zászlóalj képes a működőképessége fenntartására. A teljes állomány átköltözését követően a zászlóalj újra egy helyőrségben és egy objektumban települ majd, ami lehetővé teszi egyrészt a vezetéshez kapcsolódó kihívások csökkenését, másrészt a 2022-ben kiépítésre kerülő híradó-informatikai végpontok megfelelő mennyisége biztosítani fogja az érintett állomány hozzáférést a korszerű vezetéstámogató és nyilvántartó rendszerekhez. A fentiek alapján a zászlóalj a vezetés terén további, jelentős fejlődés előtt áll.

Az ideiglenes jelleggel létrehozott SÖTT-program sikeres végrehajtásának eredményeként 2021. szeptember 15-én elindulhatott az állandó jellegű ÖKSZ-program 1. üteme. A zászlóalj célja, hogy az ÖKSZ-program minden üteme megfelelő létszámmal indulhasson Zala megyében, ami hozzájárul a képességek további fejlődéséhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 9/2013. (VIII. 12.) HM rendelet a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról. Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300009.hm>
- Együttműködési megállapodás a Magyar Honvédség Parancsnoksága és az Országos Rendőr-főkapitányság között. Budapest, 2019. Nyt. szám: 1118-1/2020.
- Kiképzési Program a Magyar Honvédség Önkéntes Területvédelmi Tartalék (ÖTT) állomány alapfelkészítése és az Önkéntes Honvédelmi Előképzés (ÖHE) végrehajtásához. MH Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság, Budapest, 2017. Nyt. szám: 224/172.
- MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred, 48. Nagy Sándor Területvédelmi Zászlóalj (Zala megye) elektronikus nyilvántartásai.
- MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred Alapító Okirata. Nyt. szám: 11014-42/2018.

- MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred Szervezeti és Működési Szabályzata. 2020.
- MH PK 329/2020. parancsa a kormány gazdaságvédelmi akciótervével összhangban a tömeges megbetegedéssel járó járványügyi veszélyhelyzet következtében az állásukat elvesztettek számára ideiglenes jelleggel szervezett Speciális Önkéntes Tartalékos Katonai Szolgálat toborzási és kiképzési feladatainak megtervezésére, megszervezésére és végrehajtására.
- MH TTP PK 279/2021. parancsa az Önkéntes Katonai Szolgálat Program bevezetése előkészítésének és végrehajtásának a Magyar Honvédség Tartalékképző és Támogató Parancsnokság hatáskörében végrehajtandó feladataira.
- Munkanélküliségi ráta, megye és régió szerint, negyedévente [%]. Központi Statisztikai Hivatal. https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0171.html

Balla Tibor alezredes:

A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉD LUDOVIKA AKADÉMIA VEZETŐI, 1872–1918 (2.)

DOI: [10.35926/HSZ.2022.3.9](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.3.9)

ÖSSZEFOGLALÓ: Az önálló honvédtisztképzés 1872-ben indult meg a magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémián, amely közel fél évszázados fennállása folyamán, 1918-ig több ezer honvédtisztet képzett a Magyar Királyságnak. Az itt folyó oktató- és nevelői munka minősége jelentős mértékben függött az intézmény mindenkori vezetőjének személyétől. A felállítástól az első világhétség végéig tartó időszakban a Ludovika Akadémiának 14 vezetője (kezdetben igazgatója, majd 1890-től parancsnoka) volt, akiknek katonai pályafutása kevésbé ismert. A tanulmányból kiderül, hogy kik is voltak, s milyen tiszti pályát futottak be. Az első részben a szerző történelmi-statisztikai és szociológiai módszerek segítségével mutatta be és elemezte személyes adataikat, a második, befejező részben pedig a magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia igazgatói, illetőleg parancsnoki beosztását 1872–1918 között betöltött 14 vezető katonai pályafutásának adatait foglalja össze.¹

KULCSSZAVAK: honvédtisztképzés, Ludovika Akadémia, katonai pályafutás

MÓRICZ SÁNDOR, SEPSISZENTGYÖRGYI ÉS NAGYVÁRADI, MAGYAR KIRÁLYI HONVÉD EZREDES

* Köpec (Háromszék), 1820. 01. 08. – † Nagyszeben (Szeben vármegye), 1882. 08. 20.

Apja: Móricz József határőr őrnagy

Anyja: Boda Teréz

Családi állapot: nő (Dobay Leontina † 1862, házasságkötés: 1859-ben; Marine Karolina házasságkötés: 1862-ben)

Gyermekei: Ilona, Károly (1864)

Vallása: református

Iskolái, végzettsége: 1836–39 cs.-kir. utásztestületi iskola, Tulln; 1846–47 fegyvertiszti tanfolyam, Bécs; 1856–58 műszaki főiskola, Bécs

Nyelvismerete: magyar és német (igen jó), román és francia (meglehetősen jó)

Rendfokozatai: 1839. 08. 01. hadapród, 1842. 10. 15. II. osztályú hadnagy, 1845. 12. 01. I. osztályú hadnagy, 1848. 08. 01. főhadnagy, 1848. 10. nemzetőr őrnagy, 1849. 04. 19. honvéd százados, 1849. 08. 24. honvéd őrnagy, 1869. 10. 24. m. kir. honvéd alezredes, 1872. 04. 29. m. kir. honvéd ezredes

¹ A szövegben alkalmazott rövidítések az alábbiak: cs.-kir.=császári-királyi, cs. és kir.=császári és királyi, m. kir.=magyar királyi, é. n.=évszám nélkül.

Beosztásai: 1835. 08. 18. a cs.-kir. 15. határőrezredben; 1840. 11. a cs.-kir. katonai nevelőintézet matematika, építészet, utásztan, katonai rajz, földmérés, fegyvertan tanára, Kézdivásárhely; 1846. 08. – 1846. 10. katonai mérnök új utak kijelölésénél; 1846. 12-től fegyvertiszt tanfolyamon, Bécs; 1847. a cs.-kir. 15. határőrezred fegyverraktárát felügyelő tiszt, Kézdivásárhely; 1848. 11. 28. Dobay Károly ezredes, Háromszék katonai parancsnokának segédtszjtje; 1849. 04. 19. a székely utászosztály parancsnoka; 1849. 06. 08. – 1849. 08. 24. a székelyföldi hadosztály táborkari (vezérkari) tisztje; 1869. 10. 24. a m. kir. 43. honvéd zászlóalj parancsnoka, Szatmárnémeti; 1871. 05. 23. a m. kir. 8. honvéd gyalogdandár ideiglenes parancsnoka, Brassó; 1872. 07. 18. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia igazgatója, Budapest; 1873. 11. 05. a m. kir. 8. honvéd gyalogdandár ideiglenes parancsnoka, Brassó; 1874. 08. 30. a m. kir. VII. honvédkerület 1. dandárjának parancsnoka, Zágráb; 1874. 09. 12. a m. kir. VI. honvédkerület 2. dandárjának ideiglenes parancsnoka, Nagyszeben; 1875. 03. 01. nyugállomány, Nagyszeben

Hadjáratai: 1848. 10. – 1849. 08. 24–25. között a magyar szabadságharcban, a honvédség kötelékében

Kitüntetései: –

Címek és rangok: örökölt nemesi cím és előnév

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: 1882. 08. 22., nagyszebeni katonai temető

Megjegyzés: –

EDÉNYI (1848. 11-IG REINDL) LIPÓT, MAGYAR KIRÁLYI HONVÉD EZREDES

* Kudzsir (Szászváros szék), 1826. 10. 23. – † Hidegvíz (Nagy-Küküllő vármegye), 1897. 06. 22.

Apja: Franz Reindl cs.-kir. ezredes

Anyja: –

Családi állapota: nős (Dobay Klára)

Gyermekei: Rezső, Károly, Mária

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: 1838–1845 cs.-kir. katonai akadémia, Bécsújhely

Nyelvismerete: német (tökéletes), magyar és román (a szolgálat igényeinek megfelelően), olasz és francia (kevés)

Rendfokozatai: 1845. 09. 22. alhadnagy, 1848. 10. 15. főhadnagy, 1848. 11. 01. honvéd főhadnagy, 1849. 01. 26. honvéd százados, 1849. 07. 16. honvéd őrnagy, 1869. 04. 18. m. kir. honvéd őrnagy, 1870. 11. 01. m. kir. honvéd alezredes, 1873. 05. 01. m. kir. honvéd ezredes

Beosztásai: 1845. 09. 22. az erdélyi cs.-kir. 16. határőr gyalogezredben; 1847. 03. 16. a cs.-kir. 31. sorgyalogezredben, Balthasar Simunich altábornagy, hadosztályparancsnok hadsegédje, Tarnów; 1848. 11. 01. a magyar hadügyminisztérium táborkari osztályán; 1848. 12. 15. a felső-tiszai honvéd hadtest Dessewffy Arisztid alezredes vezette dandárjának táborkari tisztje; 1849. 01. 26. a Dessewffy-hadosztály vezérkari főnöke; 1849. 05. 25. – 1849. 08. 19. a IX. honvéd hadtest segédtszjtje; 1869. 04. 18. a m. kir. 21. honvéd zászlóalj parancsnoka, Nagyszeben; 1869–70

a honvéd tiszti- és a tisztképző iskola, 1870–71-ben a honvéd tisztképző iskola parancsnoka és tanára, Nagyszeben; 1871. 05. 01. a m. kir. 7. honvéd gyalogdandár ideiglenes parancsnoka, Nagyszeben; 1873. 12. 01. – 1876. 07. 15. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia igazgatója, Budapest; 1876. 07. 16. betegszabadságon, Budapest; 1876. 12. 23. felmentve a Ludovika Akadémia parancsnoksága alól; 1877. 04. 01. nyugállomány, Mihályfalva

Hadjáratai: 1848. 10. 22. és 1849. 08. 19. között a magyar szabadságharcban, a honvédség kötelékében

Kitüntetései: –

Címek és rangok: –

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: –

Megjegyzés: 1867-től a Nagyszeben városi Honvédegylet tagja volt.

PÉCHY EDE, PÉCHUJFALUSI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI VEZÉRŐRNAGY

* Péchujfalu (Sáros vármegye), 1817. 04. 06. – † Péchujfalu (Sáros vármegye), 1896. 09. 04.

Apja: Péchy Imre Sáros vármegyei alispán, majd Zágráb vármegyei főispán, magyar királyi udvari tanácsos

Anyja: Péchy Ágnes

Családi állapot: nő (jamniki Jóny Hermina, házasságkötés: 1849. 12. 26., Lőcse)

Gyermekei: egy fiú (Albert, 1851. 02. 23.), egy lány (Natalia, 1852. 06. 28.)

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: nyolc gimnáziumi osztály; 1834–37 a cs.-kir. 60. gyalogezred hadapród-iskolája, Krens

Nyelvismerete: magyar, német és szlovák (jó), francia, lengyel és cseh (kevés)

Rendfokozatai: 1834. 08. 29. önkéntes hadapród, 1837. 07. 01. hadnagy, 1843. 07. 01. főhadnagy, 1848. 04. 01. százados, 1853. 10. 19. őrnagy, 1869. 12. 23. m. kir. honvéd őrnagy, 1870. 11. 01. m. kir. honvéd alezredes, 1872. 04. 28. m. kir. honvéd ezredes, 1878. 05. 01. cs. és kir. vezérőrnagy

Beosztásai: 1834. 08. 29. a cs.-kir. 60. gyalogezredben, Krens; 1837. 07. 01. testőr a Magyar Nemesi Testőrségnél, Bécs; 1842. 05. 01. századparancsnok a cs.-kir. 2. vértesezredben, Łańcut; 1853. 10. 19. századtiszt a cs.-kir. 5. huszárezredben, Körmend; 1857. 07. 01. nyugállomány; 1869. 12. 23. a m. kir. 37. honvéd zászlóalj parancsnoka, Eperjes; 1871. 05. 07. a m. kir. 16. honvéd gyalogdandár parancsnoka, Buda; 1873. 06. 14. – 07. 18. a m. kir. V. honvédkerület megbízott parancsnoka, Buda; 1873. 07. 19. a m. kir. 16. honvéd gyalogdandár parancsnoka, Buda; 1873 – 1877. 10. 12. a m. kir. Honvéd Főtörvényszék ideiglenes elnöke, Budapest; 1874. 08. 30. a m. kir. V. honvédkerület 1. dandárjának parancsnoka, Buda; 1875. 12. 30. a m. kir. V. honvédkerület ideiglenes parancsnoka, Buda; 1876. 02. 11. a m. kir. I. honvédkerület 1. dandárjának ideiglenes parancsnoka, Pest; 1876. 03. 24. a m. kir. 79. honvéd gyalogdandár ideiglenes parancsnoka, Pest; 1877. 01. 23. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia ideiglenes igazgatója; 1877. 09. 12. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia tényleges igazgatója, Budapest;

1880. 08. 26. felmentve a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia igazgatói beosztásából és áttéve létszám feletti állományba; 1881. 03. 11. nyugállomány, Eperjes
Hadjáratai: 1848–49-ben a cs.-kir. hadsereg kötelékében vett részt a magyar szabadságharc ellen indított hadjáratokban

Kitüntetései: 1880: Legfelsőbb Dicsérő Elismerés; 1881: Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; é. n.: Katonai Tiszti Szolgálati Jel I. osztálya, Hadiérem

Címek és rangok: családja eredetileg Erdélyből származott, ősei 1555-ben kaptak nemesi címet I. Ferdinánd császártól

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: 1896. 09. 06. Péchujfalu, a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra

Megjegyzés: –

BASSARABITS SÁNDOR, JASSENOVAI, MAGYAR KIRÁLYI HONVÉD EZREDES

* Jaszenova (Temes vármegye), 1839. 04. 28. – † Grác (Ausztria, Stájerország), 1909. 01. 27.

Apja: államhivatalnok

Anyja: –

Családi állapota: nős (Förster Irma, házasságkötés: 1879)

Gyermekei: egy fiú (Sándor Illés Achilles), egy lány (Lujza Regina Janka)

Vallása: görögkeleti

Iskolái, végzettsége: ? – 1858 cs.-kir. katonai akadémia Bécsújhely; 1861–63 cs.-kir. Hadiiskola, Bécs (jó eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar és horvát (folyékony), német, szerb, román, olasz, francia és angol (jó), orosz és török (valami)

Rendfokozatai: 1858. 09. 01. II. osztályú hadnagy, 1859. 04. 24. I. osztályú hadnagy, 1859. 06. 15. főhadnagy, 1866. 05. 01. II. osztályú százados, 1871. 05. 01. m. kir. I. osztályú honvéd százados, 1872. 11. 01. m. kir. őrnagy, 1876. 05. 01. m. kir. alezredes, 1878. 05. 01. m. kir. ezredes

Beosztásai: 1858. 09. 01. a cs.-kir. 2. gyalogezredben, Fogaras; 1859. 04. 24. tanár a cs.-kir. 2. gyalogezred hadapródiskolájában; 1859. 06. 15. a cs.-kir. temesvári önkéntes zászlóaljban; 1859. 10. 01-én a cs.-kir. 6. sorogyalogezredben, Újvidék; 1863–1866 a cs.-kir. Főhadparancsnokság I. osztályán, Bécs, majd a cs.-kir. II. hadtest báró Josef Rezníček vezérőrnagy vezette dandárjánál, Bécs, végül báró Emanuel Saffran vezérőrnagy dandárjánál, Bécs; 1866. 12. 01. a cs.-kir. 32. sorogyalogezredben, Buda; 1867 századparancsnok a cs.-kir. 32. sorogyalogezredben, s a dandárhadapródiskola megbízott vezetője, Buda; 1868. 02. 01. a cs.-kir. 21. határőrvidéki hadosztály parancsnokságán, Zágráb; 1868 a Temesvári Főhadparancsnokságon, majd a cs.-kir. 17. hadosztály- és katonai parancsnokságon, Temesvár; 1869 a cs. és kir. Hadügyminisztérium Országleíró Irodájának külföldi osztályán, Bécs; 1870. 10. 15. a cs. és kir. 16. hadosztály- és katonai parancsnokság vezérkari tisztje, Nagyszében; 1871. 05. 01. a m. kir. II. honvédkerületi parancsnokság segéd tisztje, Szeged; 1872. 03. 14. a m. kir. VI. honvédkerületi parancsnokság segéd tisztje, Kolozsvár; 1872. 09. 09. a m. kir. I. honvédkerületi parancsnokság segéd tisztje és a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia vezérkari szolgálat és a

harcászat tanára, Pest; 1873. 05. 27. a m. kir. Honvéd Főparancsnokság második segédtsztje, Budapest; 1873. 11. 01. katonai előadó a m. kir. Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályán, Budapest; 1874. 09. 03. a m. kir. VII. honvédkerületi parancsnokság segédtsztje, Zágráb; 1875. 12. 17. a m. kir. 9. honvédzászlóalj parancsnoka, Nagyszalonta; 1876. 09. 03. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. ügyosztályának vezetője, Budapest; 1880. 08. 26. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia igazgatója, Budapest; 1881. 06. 27. felmentve a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia igazgatói tisztségéből, egyúttal egészségügyi okokból várakozási illetékekkel szabadságot; 1882. 08. 01. nyugállomány, Grác

Hadjáratái: 1866-ban Michael Ritter von Thom vezérőrnagy dandárjának vezérkari tisztjeként harcolva vett részt a Poroszország elleni háborúban, a július 3-i königgrätzi, továbbá a július 22-i blumenau-i csatában.

Kitüntetései: 1866: Legfelsőbb Dicséző Elismerés; 1874: Hadiérem; 1880: Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; külföldi: é. n.: Török Medzsidiye Rend IV. osztálya

Címek és rangok: 1889. 09. 10. magyar nemesi cím és a jassenovai nemesi előnév

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: –

Megjegyzés: Bassarabits 29 éven át gyűjtött régiségeket. Felesége halála után kollekcijából számos kötet, kép, dokumentum a Ludovika és a Magyar Tudományos Akadémia különböző gyűjteményeit, az 1457 darabból álló éremgyűjteménye pedig a Magyar Numizmatikai Társulat kollekciját gazdagította.

SZABÓ JÓZSEF, BOCZONÁDI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI ALTÁBORNAGY

* Kiskunfélegyháza (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye), 1824. 12. 01. – † Kiskunfélegyháza (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye), 1893. 06. 26.

Apja: Szabó József gárdista, Kiskun kerületi főkapitány, majd földbirtokos

Anyja: Ferenczy Lucia

Családi állapot: nő (homoródszentpáli Szentpály Janka írónő, házasságkötés: 1856. 08. 03.), 1877-ben elvált feleségétől

Gyermekei: két lány (Ilona, 1858. 06. 15., Aranka, 1860. 02. 12.) és egy fiú (Sándor, 1865. 02. 15.)

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: hat gimnáziumi osztály; 1840–41 cs.-kir. tüzértanfolyam az 5. tábori tüzérezredben, Pest; 1841–49 a cs.-kir. 19. gyalogezred hadapródiskolája, Bécs

Nyelvismerete: magyar és német (jó), francia és latin (kevés)

Rendfokozatai: 1841. 09. 28. hadapród, 1844. 05. 01. hadnagy, 1848. 09. 23. honvéd főhadnagy, 1848. 10. 12. honvéd százados, 1849. 05. 14. honvéd őrnagy, 1869. 04. 18. m. kir. honvéd őrnagy, 1870. 11. 14. m. kir. honvéd alezredes, 1873. 05. 01. m. kir. honvéd ezredes, 1878. 10. 29. cs. és kir. vezérőrnagy, 1883. 05. 01. cs. és kir. altábornagy

Beosztásai: 1841. 09. 28. a cs.-kir. 19. sorgeyalogezredben, Bécs; 1844. 05. 01. – 1848. 09. 20. testőr a Magyar Nemesi Testőrségnél, Bécs; 1848. 09. 23. az ideiglenes honvéd főparancsnok, nádosi Nádossy Sándor alezredes segédtsztje; 1848. 10. 01. a 34. honvéd

zászlóalj segédtisztje; 1848. 10. 19. – 1849. 08. 13. századparancsnok a Zemplén megyei 42. honvéd zászlóaljban; 1869. 04. 18. a m. kir. 2. honvéd zászlóalj parancsnoka, Pest; 1871. 12. 16. a m. kir. 4. honvéd gyalogdandár ideiglenes parancsnoka, Zombolya; 1874. 08. 30. a m. kir. I. honvédkerület 1. dandárjának megbízott parancsnoka, Pest; 1876. 02. 11. a m. kir. VI. honvédkerület 2. dandárjának ideiglenes parancsnoka, Nagyszeben; 1877. 01. 23. a m. kir. 79. honvéd gyalogdandár ideiglenes parancsnoka, Pest; 1877. 10. 12. a m. kir. 79. honvéd gyalogdandár ideiglenes parancsnoka és a m. kir. Honvéd Főtörvényszék ideiglenes elnöke, Budapest; 1878. 10. 19. a m. kir. 79. honvéd gyalogdandár tényleges parancsnoka, Pest; 1879. 10. 20. a m. kir. I. honvédkerület ideiglenes parancsnoka, Budapest; 1882. 02. 09. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia igazgatója, Budapest; 1883. 09. 25. szembaja miatt szabadságolás; 1884. 05. 01. nyugállomány, Kiskunfélegyháza

Hadjáratai: 1848. 09. 23. és 1849. 08. 13. között a magyar szabadságharcban, a honvédség kötelékében

Kitüntetései: 1880: Legfelsőbb Dicsérő Elismerés, 1898: (posztumusz) Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára

Címek és rangok: 1843. 01. 12. magyar nemesi cím és előnév (apja révén), 1867-től a Kiskun Kerületi Honvédegylet tagja, majd 1890-től annak elnöke

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: ?, Kiskunfélegyházi Felső Temető

Megjegyzés: 1861-től Kiskunfélegyháza országgyűlési képviselője, síremlékét 2018-ban felújították.

SZVETICS JÓZSEF, NEMESSÁGODI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI ALTÁBORNAGY

*Újhegy (Vas vármegye), 1828. 05. 29. – † Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye), 1912. 04. 06.

Apja: kisbirtokos nemes

Anyja: –

Családi állapota: nős (Wokaun Mária Anna, házasságkötés: 1863)

Gyermekei: egy fiú (Emil József Károly, 1863)

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: főgimnázium, Szombathely (jeles eredménnyel); 1855–56 a cs.-kir. 47. sorsyalegred hadapródiskolája, Bologna

Nyelvismerete: magyar és német (tökéletes), szlovén, horvát, olasz (szükségképpen), francia (kevés)

Rendfokozatai: 1848. 11. 11. honvéd hadnagy, 1849. 04. 24. honvéd főhadnagy, 1849. ? honvéd százados, 1849. 08. 27. cs.-kir. gyalogos, 1852. 05. 13. cs.-kir. tizedes, 1854. 06. 20. cs.-kir. őrmester, 1855. 05. 16. cs.-kir. hadapród, 1856. 11. 16. cs.-kir. II. osztályú hadnagy, 1859. 04. 01. cs.-kir. I. osztályú hadnagy, 1859. 06. 24. cs.-kir. főhadnagy, 1866. 07. 03. cs.-kir. II. osztályú százados, 1869. 11. 01. I. osztályú m. kir. honvéd százados, 1874. 05. 01. m. kir. honvéd őrnagy, 1879. 05. 01. m. kir. honvéd alezredes, 1883. 05. 01. m. kir. honvéd ezredes, 1889. 05. 01. cs. és kir. vezérőrnagy, 1894. 05. 01. cs. és kir. altábornagy

- Beosztásai:* 1848. 11. 11. – 1849. 08. 13. a Vas vármegyében alakult 44. honvédszászlóaljban; 1849. 08. 27. a cs.-kir. 47. sorgyalogezredben, Marburg; 1856. 11. 16. századtitisz a cs.-kir. 47. sorgyalogezredben; 1857. 10. 01. zászlóaljsegédtisz a cs.-kir. 47. sorgyalogezredben és tanár az ezred hadapródiskolában, Bologna; 1859. 05. 15. ezredsegédtisz a cs.-kir. 47. sorgyalogezredben; 1866. 07. 03. századparancsnok a cs.-kir. 47. sorgyalogezredben; 1867. 03. 01. századparancsnok a cs.-kir. 51. gyalogezredben, Olmütz; 1867. 09. 01. századparancsnok a cs.-kir. 16. gyalogezredben, Budweis; 1869. 11. 01. századparancsnok a m. kir. 76. honvéd zászlóaljban, Körmend; 1870 előbbi beosztása mellett még a m. kir. V. honvédkerületi tiszt- és tisztképzőiskola parancsnoka és tanára, Buda; 1871. 11. 01. a m. kir. 76. honvéd zászlóalj ideiglenes parancsnoka, Körmend; 1874. 05. 01. a m. kir. 76. honvéd zászlóalj parancsnoka, Körmend; 1876 az illetékszabályzat szerkesztésére felállított bizottság tagja a m. kir. Honvédelmi Minisztériumban, Budapest; 1878. 10. 01. második törzstisz a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. ügyosztályán, Budapest, 1880. 08. 26. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia aligazgatója, Budapest; 1881. 02. 11. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia ideiglenes igazgatója, Budapest; 1881. 11. 01. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia helyettes igazgatója, Budapest; 1882. 03. 01. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia aligazgatója, Budapest; 1883. 09. 25. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia ideiglenes igazgatója, Budapest; 1885. 01. 19. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia tényleges igazgatója, Budapest; 1890. 03. 17. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia első parancsnoka, Budapest; 1893. 05. 24. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka és a Honvéd Főtörvényszék elnöke, Budapest; 1895. 10. 01. saját kérelmére nyugállomány, de 1907. 12. 23-ig a Honvéd Főtörvényszék elnöke, Budapest
- Hadjáratái:* 1848. 09. és 1849. 08. 13. között részt vett a magyar szabadságharcban, a honvédség kötelékében. Az 1859-es piemonti–francia–osztrák háborúban ezredsegédtisztként vett részt május 20-án a montebellói, majd június 24-én a solferinói csatában. Az 1866-os porosz–osztrák háborúban részese volt a július 3-án lezajlott königräzti, majd a július 22-én vívott blumenauai csatának.
- Kitüntetései:* 1859: Katonai Érdemkereszt hadidíszítménnyel; 1866: Legfelsőbb Dicsérő Elismerés; 1880: Legfelsőbb Megelégedés; 1882: Uralkodói Dicsérő Megelégedés kinyilvánítása; 1884: Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1895: Osztrák Császári Vaskorona Rend II. osztálya; 1907: Bronz Katonai Érdemérem piros szalagon; é. n.: Hadiérem, Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. és I. osztálya
- Címek és rangok:* 1867-től a Vas Megyei Honvédegylet tagja; 1879. 12. 07. magyar nemesi cím és a nemességodi nemesi előnév; 1888. 03. 26. az MTA Hadtudományi Bizottságának külső tagja; 1889. 06. 24. és 1898 között az MTA Hadtudományi Bizottságának segédtagja
- Fontosabb írásai:* –
- Lakás:* –
- Temetése, sírja:* 1912. 04. 09. Farkasréti temető, 58. (VK8.) parcella, 1. sor, 33. sír
- Megjegyzés:* fia gépészmérnökként a Telefon-Hírmondó Rt. műszaki igazgatója lett. Nyughelyét a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság 2012-ben a Nemzeti Sírkert részévé nyilvánította.

CSESZNÁK BENŐ, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI ALTÁBORNAGY

*Pusztamagyaród (Zala vármegye), 1845. 08. 05. – †Balatonföldvár (Somogy vármegye), 1909. 09. 27.

Apja: alispán és földbirtokos

Anyja: –

Családi állapota: nős (házasságkötés: 1874-ben)

Gyermekei: egy fiú és négy lány (Irma, Ilona, Teréz, Margit)

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: 1860–62 cs.-kir. tüzérségi iskolaszázad, Olmütz; 1862–70 a szombathelyi főgimnázium (1870-ben érettségi vizsgát tett); 1872. 01. 01. – 08. 15. a pesti központi tiszti iskola, kitűnő eredménnyel; 1876–77 a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama, jeles eredménnyel; 1877–1879 cs. és kir. Hadiiskola, Bécs

Nyelvismerete: magyar és német (tökéletes), francia (meglehetősen jó), horvát (a szolgálat igényeinek megfelelően)

Rendfokozatai: 1863. 01. 11. hadapród, 1866. 02. 01. II. osztályú hadnagy, 1866. 05. 01. I. osztályú hadnagy, 1871. 05. 01. m. kir. honvéd főhadnagy, 1875. 05. 01. m. kir. II. osztályú honvéd százados, 1877. 11. 01. m. kir. I. osztályú honvéd százados, 1883. 11. 01. m. kir. honvéd őrnagy, 1888. 05. 01. m. kir. honvéd alezredes, 1890. 11. 01. m. kir. honvéd ezredes, 1896. 05. 01. cs. és kir. vezérőrnagy, 1900. 11. 01. cs. és kir. altábornagy

Beosztásai: 1863. 01. 11. a cs.-kir. 14. huszárezredben, Lańcut; 1865. 07. 16. a cs.-kir. 1. huszárezredben, Radkersburg; 1867. 09. 09. tiszti rendfokozatának megtartásával a cs.-kir. 1. huszárezred szabadságolt (tartalék) állományában; 1870. 06. 26. a m. kir. honvéd lovasság szabadságolt állományában; 1870. 11. 20. a m. kir. V. honvédkerületi tiszti iskolában, Buda; 1871. 06. 01. századparancsnok a m. kir. 65. honvéd zászlóaljban, Székesfehérvár; 1871. 11. 14. századparancsnok a m. kir. 63. honvéd zászlóaljban, Buda; 1872. 03. 27. századparancsnok a m. kir. 64. honvéd zászlóaljban, Tata; 1872. 09. 20. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia ideiglenes, majd 1873. 10. 16-tól tényleges fegyvertan, szolgálati szabályzat és tereptan tanára, Budapest; 1876. 01. 01. tanári beosztása mellett még a Ludovika fegyvertisztje, Budapest; 1879. 11. 15. a m. kir. IV. honvédkerületi parancsnokságra beosztva, Pozsony; 1880. 02. 11. a m. kir. IV. honvédkerületi parancsnokság megbízott segéd tisztje, Pozsony, 1881. 11. 01. a m. kir. VI. honvédkerületi parancsnokság ideiglenes segéd tisztje, Kolozsvár; 1882. 11. 01. a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyamának harcászati, a Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyamának harctéri szolgálat tanára, egyúttal az utóbbi tanfolyam századparancsnoka, Budapest; 1883. 10. a Ludovika Akadémia törzstiszti tanfolyam tereptan és fegyvertan, illetve a felsőbb tiszti és a régi tisztképző tanfolyam fegyvertan tanára, Budapest; 1884 a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti, az egyéves önkéntesi és szabadságolt állományú tisztképző tanfolyam fegyvertan tanára, Budapest; 1885. 08. 29. a m. kir. 78. honvéd zászlóalj parancsnoka, Nagykanizsa; 1886. 06. 30. a m. kir. 20. honvéd gyalog feldandár 2. zászlóaljának parancsnoka, Nagykanizsa; 1886. 08. 01. – 10. 31. a m. kir. V. honvédkerületi parancsnokság segéd tisztje, Buda; 1886. 11. 01. a m. kir. 20. honvéd gyalog feldandár 2. zászlóaljának parancsnoka, Nagykanizsa;

1887. 02. 27. a m. kir. III. honvédkerületi parancsnokság segédtszjtje, Kassa; 1887. 07. 15. tartósan vezényelve a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. ügyosztályára, Budapest; 1887. 12. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium IV. ügyosztályának megbízott vezetője, Budapest; 1892. 02. 06. a m. kir. 23. honvéd gyalogezred parancsnoka, Nagyszeben; 1894. 10. 26. a m. kir. 73. honvéd gyalogdandár megbízott parancsnoka, Pozsony; 1895. 05. 01. a m. kir. 73. honvéd gyalogdandár parancsnoka, Pozsony; 1895. 09. 06. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka, Budapest; 1899. 06. 21. a m. kir. I. honvédkerület parancsnoka, Pest; 1902. 07. 11. egészségügyi okokból felmentve a m. kir. I. honvédkerület parancsnoksága alól; 1902. 12. 01. nyugállomány, Budapest

Hadjáratái: 1866-ban részt vett a porosz–osztrák–olasz háború itáliai hadszínterén, a június 24-én lezajlott custozzai csatában, ahol a császári-királyi hadsereg győzelmet aratott az olaszok felett.

Kitüntetései: é. n.: Hadiérem; 1888: Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1892: Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1898: Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1899: Katonai Érdemkereszt; 1902: Bronz Katonai Érdemérem piros szalagon; külföldi: 1901: Perzsa Nap és Oroszlán Rend I. osztálya

Címek és rangok: –

Fontosabb írásai: A *Ludovika Akadémia Közlönye* című folyóiratban több tanulmánya is megjelent, amelyek az alábbiak: *Észleletek a tábori tüzéség leendő harcászataról és a tábori lövegeknek legújabbkori fejlődéséről* (1875. évi IX–XII. és az 1876. évi I–II. szám); *A m. kir. honvédségi Ludovika Akademia tiszti tanfolyam hallgatóinak 1883. július havában tartott gyakorlati utazása* (1884. évi I. szám); *Az Uchatius-féle hátultöltő aczélbronz tábori lövegrendszer* (1876. évi IV. szám); *Az Uchatius-ágyúk leírása és hatása a külföldi ágyúkkal összehasonlítva* (1877. évi IV. szám).

Lakás: –

Temetése, sírja: 1909. 09. 30. budapesti Farkasréti temető, 39/1. parcella 1. sor, 43/44. sír

Megjegyzés: –

NYÍRI SÁNDOR, SZÉKELYI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI ALTÁBORNAGY

* Székely (Szabolcs vármegye) 1854. 11. 07. – † Bécs (Alsó-Ausztria) 1911. 05. 05.

Apja: Nyíri (Kandel) János földbirtokos, a Szabolcsvármegyei Gazdasági Egyesület elnöke
Anyja: Korányi Amália

Családi állapot: nős (Sladecék Mária Johanna Anasztázia, házasságkötés: 1887. 11. 26., Pilsen)

Gyermekei: három fiú (Sándor, 1888. 10. 16., Vilmos Sándor, 1893. 05. 03., Jenő Antal, 1898)

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: 1870–74 cs. és kir. katonai akadémia a gróf Buttler-féle alapítványi helyen, Bécsújhely (igen jó eredménnyel); 1879–81 cs. és kir. Hadiiskola, Bécs (igen jó eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar, német és horvát (tökéletes), francia (kevés)

Rendfokozatai: 1874. 08. 30. hadnagy, 1879. 05. 01. főhadnagy, 1884. 11. 01. I. osztályú százados, 1891. 11. 01. őrnagy, 1894. 05. 01. alezredes, 1896. 11. 01. ezredes, 1903. 05. 01. cs. és kir. vezérőrnagy, 1907. 05. 01. cs. és kir. altábornagy

Beosztásai: 1874. 08. 30. a cs. és kir. 68. gyalogezredben, századszolgálat, Szolnok; 1875. 01. 01. az egyéves önkéntesi és az altisztképző iskola tanára a cs. és kir. 68. gyalogezredben, Budapest; 1876. 10. 01. zászlóaljsegédtiszt a cs. és kir. 68. gyalogezred 4., majd 1. zászlóaljában, Budapest, illetve Zimony; 1877–78 beosztása mellett a cs. és kir. 68. gyalogezred egyéves önkénteseinek tanára, Podhajec; 1879. 01. 01. a cs. és kir. 68. gyalogezred segédtiszt hivatálában, Dolnja Tuzla; 1881. 11. 01. a cs. és kir. 31. gyalogdandár vezérkari tisztje, Nagyszében; 1884. 02. 23. a cs. és kir. 40. gyalogdandár vezérkari tisztje, Bécs; 1884. 11. 01. a cs. és kir. 13. gyaloghadosztály vezérkari osztályán, Banjaluka; 1887. 04. 27. a cs. és kir. IV. térképész osztag vezérkari tisztje Lienz, Klagenfurt; 1888. 05. 01. a 8. század parancsnoka a cs. és kir. 68. gyalogezredben, Budapest; 1889. 01. 01. különleges alkalmazású százados a cs. és kir. 68. gyalogezredben, Budapest; 1891. 05. 01. a cs. és kir. 24. gyaloghadosztály vezérkari főnöke, Przemysl; 1891. 09. 07. a cs. és kir. Hadügyminisztérium elnöki osztályán, Bécs; 1892. 10. 18. a cs. és kir. hadügyminiszter szárnysegédje, Bécs; 1895. 10. 15. a 2. zászlóalj parancsnoka a cs. és kir. 39. gyalogezredben, Debrecen; 1896. 05. 01. a m. kir. 3. honvéd gyalogezred parancsnoka, Debrecen; 1899. 06. 21. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka, Budapest; 1903. 11. 03. m. kir. honvédelmi miniszter szolgálaton kívüli állományban; 1905. 06. 18. saját kérésére felmentve; 1905. 08. 16. a m. kir. V. honvédkerület parancsnoka, Székesfehérvár; 1906. 02. 17–19. teljhatalmú királyi biztos a magyar országgyűlés képviselőházának feloszlására, Budapest; 1906. 04. 16. felmentve a m. kir. V. honvédkerület parancsnoksága alól; 1906. 04. 18. a törzstisztjelölteket megítélő bizottság elnökének helyettese, Budapest; 1906. 10. 27. a cs. és kir. 25. gyaloghadosztály parancsnoka, Bécs; 1910. 04. 07. – 1911. 05. 05. a Magyar Királyi Testőrség főhadnagya és házparancsnoka, Bécs

Hadjáratai: 1878: Bosznia-Hercegovina megszállásában hadnagyként és zászlóaljsegédtisztként vett részt, több ütközetnek is részese volt (1878. 09. 14. Török-Samac, 09. 16. Gorica Brčka és Krespić, 09. 17. Nova Brčka, 09. 21. Majeвица planina)

Kitüntetései: 1877: Hadiérem; 1895: Katonai Érdemkereszt; 1898: Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1899: Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1901: Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1908: Katonai Jubileumi Kereszt; 1909: Bronz Katonai Érdemérem piros szalagon; é. n.: Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje; külföldi: 1901: Perzsa Nap és Oroszlán Rend II. osztálya; 1908: Porosz Korona Rend I. osztálya

Címek és rangok: 1899. 10. 23. magyar nemesi cím (apja révén); 1901. 11. 30. a székelyi nemesi előnév; 1904. 05. 31. cs. és kir. valóságos belső titkos tanácsosi méltóság

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: 1911. 05. 08. bécsi Központi Temető

Megjegyzés: Az 1905-ben lezajlott országgyűlési választásokon a budapesti II. kerület képviselőjévé választották a Szabadelvű Párt programjával.

VAJNA BÉLA ALBERT, PÁVAI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI ALTÁBORNAGY

* Brassó (Brassó vármegye), 1854. 03. 06. – † Leibnitz (Stájerország), 1913. 04. 10.

Apja: kereskedő

Anyja: –

Családi állapot: nős (házasságkötés: 1887-ben, válás: 1901. 04. 14., házasságkötés másodszor: 1901. 10. 12.)

Gyermekei: egy fiú (1888)

Vallása: római katolikus (1901-től evangélikus)

Iskolái, végzettsége: három gimnáziumi osztály; 1871–75 cs. és kir. katonai akadémia erdélyi alapítványi helyen, Bécsújhely (kiváló eredménnyel); 1879–81 cs. és kir. Hadiiskola, Bécs (nagyon jó eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar és német (tökéletes), francia (jó), román (szükségképpen)

Rendfokozatai: 1875. 09. 01. hadnagy, 1880. 11. 01. főhadnagy, 1885. 11. 01. I. osztályú százados, 1891. 11. 01. őrnagy, 1894. 11. 01. alezredes, 1897. 05. 01. ezredes, 1903. 11. 01. cs. és kir. vezérőrnagy, 1908. 05. 01. cs. és kir. altábornagy

Beosztásai: 1875. 09. 01. századtitst a cs. és kir. 2. gyalogezredben, Brassó; 1877–78 és 1878–79 telén a cs. és kir. 2. gyalogezred egyéves önkéntes osztag kiképzőtisztje és zászlóaljsegédtitst; 1878. 05. 17. – 07. 14. határerődítési munkálatok irányítója az Ósánci-szorosban; 1881. 11. 01. a cs. és kir. 19. gyalogdandár vezérkari tisztje, Josefstadt; 1882. 05. 01. beosztása mellett még a táborig csendőr tanfolyam tanára, Josefstadt; 1883. 11. 01. a cs. és kir. 6. gyalogdandár vezérkari tisztje, Salzburg; 1885. 11. 01. a cs. és kir. 35. gyaloghadosztály vezérkari osztályán, Kolozsvár; 1887. 03. 05. a cs. és kir. Vezérkar Vasúti Irodájában, Bécs; 1890. 11. 01. a 4. század parancsnoka a cs. és kir. 26. gyalogezredben, Esztergom; 1891. 11. 01. a cs. és kir. Vezérkar Vasúti Irodájában, Bécs; 1896. 05. 01. a 2. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 23. honvéd gyalogezredben, Nagyszében; 1896. 05. 23. a m. kir. 13. honvéd gyalogezred parancsnoka, Pozsony; 1896. 10. 02. a 4. zászlóalj parancsnoka a cs. és kir. 25. gyalogezredben, Losonc; 1898. 05. 01. a cs. és kir. 5. gyalogezred parancsnoka, Miskolc; 1902. 05. 11. a m. kir. 45. honvéd gyalogdandár parancsnoka, Szeged; 1903. 11. 13. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka, Budapest; 1906. 12. 27. a m. kir. VI. honvédkerület parancsnoka, Kolozsvár; 1909. 04. 02. egészségügyi állapotára tekintettel felmentve a kolozsvári VI. honvédkerület parancsnoksága alól; 1909. 10. 01. saját kérelmére nyugállomány, Leibnitz

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1878: Hadiérem; 1890: Bronz Katonai Érdemérem piros szalagon; 1896: Katonai Érdemkereszt; 1898: Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1900: Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1902: Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1908: Katonai Jubileumi Kereszt; 1909: Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje; külföldi: 1896: a Porosz Korona Rend II. osztálya

Címek és rangok: nemessége és pávai nemesi előneve 1584-ből ered

Fontosabb írásai: Két tanulmány a *Ludovika Akadémia Közlönye* hasábjain: *Az orosz hadsereg harcmódjáról, tekintettel annak szervezetére s kiképzésére* (1883); *Az orosz hadsereg lovasságának jelenlegi állapotáról* (1884. évi V. szám).

Lakás: –

Temetése, sírja: –

Megjegyzés: Valószínűleg második házasságával összefüggésben tért át 1901-ben a római katolikusról az evangélikus vallásra.

BARTHELDY ISTVÁN, ZSARNÓCZAI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI CÍMZETES TÁBORSZERNAGY

* Zsarnócza (Bars vármegye), 1854. 08. 18. – † Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye), 1929. 05. 26.

Apja: Bartheldy Antal ügyvéd, magyar királyi kerületi tábla főjegyző

Anyja: Rostaházy Mária

Családi állapota: nős (szeődemeteri Demeter Jolán, házasságkötés: 1887. 01. 15.)

Gyermekei: egy leány (Márta Etelka: 1888. 06. 01.), két fiú (Tibor: 1894. 07. 09., István: 1898. 09. 10. † 1900. 12. 14.)

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: 1866–67 egy gimnáziumi osztály, Nagyszombat; 1867–70 cs. és kir. katonai felsőnevelő intézet, Kőszeg; 1870–73 cs. és kir. katonai műszaki iskola, Mährisch-Weisskirchen; 1873–77 cs. és kir. Katonai Műszaki Akadémia, Bécs (jó eredménnyel); 1888–90 cs. és kir. Hadiiskola, Bécs (jó eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar és német (tökéletes), szlovák (jó), francia (szükségképpen)

Rendfokozatai: 1877. 09. 01. hadnagy, 1883. 01. 01. főhadnagy, 1889. 09. 01. II. osztályú százados, 1890. 11. 01. I. osztályú százados, 1895. 11. 01. őrnagy, 1898. 05. 01. alezredes, 1901. 11. 01. ezredes, 1908. 05. 01. cs. és kir. vezérőrnagy, 1911. 11. 01. cs. és kir. altábornagy, 1917. 05. 13. cs. és kir. címzetes táborszernagy

Beosztásai: 1877. 09. 01. a cs. és kir. 3. tábori tüzérezred 7. nehézütegében, Komárom; 1883. 05. 01. a cs. és kir. 10. tábori tüzérezredben, Bécsújhely; 1883. 09. 01. a magyar nyelv és a számtan tanára a cs. és kir. katonai alreáliskolában, Kőszeg; 1885. 09. 01. a cs. és kir. 6. hadtest tüzérezredben, Kassa; 1887. 12. 31. a m. kir. 9. honvéd gyalog féldandár 2. keretszázadában, Kassa; 1888. 11. 01. a m. kir. 13. honvéd gyalog féldandár 1. zászlóaljában, Pozsony; 1890. 10. 01. a cs. és kir. IV. hadtest vezérkari osztályán, Budapest; 1891. 10. 01. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia harcászati és hadtörténelem tanára, Budapest; 1895. 10. 01. a m. kir. 10. honvéd gyalogezred 2. zászlóaljának megbízott parancsnoka, Eger; 1895. 11. 01. a m. kir. 10. honvéd gyalogezred 2. zászlóaljának parancsnoka, Eger; 1896. 08. 01. a m. kir. I. honvédkerületi parancsnokság segédtisztje, Budapest; 1900. 03. 08. a m. kir. Honvéd Lovassági Felügyelő vezérkari főnöke, Budapest; 1901. 04. 25. a m. kir. 24. honvéd gyalogezred parancsnoka, Brassó; 1905. 07. 07. a m. kir. 79. honvéd gyalogdandár megbízott parancsnoka, Budapest; 1906. 12. 27. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka, Budapest; 1908. 09. 14. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia létszám feletti állományában, Budapest; 1908. 10. 05. a m. kir. 75. honvéd gyalogdandár parancsnoka, Kolozsvár; 1911. 11. 01. a m. kir. III. honvédkerület parancsnoka, Kassa; 1914. 04. 04. felmentve beosztásából; 1914. 09. 01. várakozási illetékel szabadságolva, Kassa; 1915. 01. 13. az Uzsoki-csoport parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1915. 01. 17. – 1915. 06. 12. a m. kir. 38. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka az orosz

hadszintén; 1916–17. a m. kir. honvédelmi miniszteri mozgó ellenőrző bizottság elnöke az I. honvédkerületben, Budapest; 1917. 07. 01. várakozási illetékekkel szabadságolva, Budapest; 1917. 09. 01. nyugállomány, Budapest

Hadjáratái: 1878: Bosznia-Hercegovina megszállásában hadnagyként vett részt, azonban ütközetbe nem került

Kitüntetései: 1879: Hadiérem, 1898: Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1901: Bronz Katonai Érdemérem piros szalagon; 1902: Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1905: Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1908: Katonai Jubileumi Kereszt; 1912: Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya; 1915: Katonai Érdemkereszt II. osztálya hadidíszítménnyel; külföldi: 1897: Porosz Vörös Sas Rend III. osztálya; 1909: Spanyol Katonai Érdemrend nagykeresztje; 1915: Német (Porosz) Vaskereszt I. és II. osztálya; 1916: Bajor Katonai Érdemrend I. osztálya kardokkal

Címek és rangok: 1916. 04. 06. magyar nemesi cím és előnév; 1920. 06. 24. az Alkotmányvédő Bizottság tagja

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: a Rákospalotai Új Köztemetőben temették el, sírja ma is ott található

Megjegyzés: –

BRAUN JÓZSEF, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI CÍMZETES LOVASSÁGI TÁBORNOK

*Nagybecskerek (Torontál vármegye), 1857. 12. 24. – †Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye), 1918. 08. 20.

Apja: Braun Vilmos pénzügyigazgató, pénzügyi tanácsos, magyar királyi tartalékos honvéd százados

Anyja: Virányi Flóra

Családi állapot: nő (Jorkasch-Koch Julianna, házasságkötés: 1892. 04. 18.)

Gyermekei: egy fiú (István József Ferenc, 1894. 11. 25.), három lány (Elza, 1896. 08. 20, Mária, 1898. 08. 20., Júlia, 1901. 05. 04. † 1902. 09. 19.)

Vallása: evangélikus

Iskolái, végzettsége: 1867–69 katonai alsó nevelő intézet, Fehértemplom és Prerau; 1869–73 katonai felső nevelő intézet Kassa, Strass és Kőszeg; 1873–75 katonai műszaki iskola, Mährisch-Weisskirchen; 1875–76 katonai főreáliskola, Mährisch-Weisskirchen; 1876–79 cs. és kir. katonai akadémia (aláptványi helyen és jó eredménnyel), Bécsújhely; 1884–87 cs. és kir. Hadiiskola, Bécs (igen jó eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar és német (tökéletes), lengyel (meglehetősen jó), szerb (a szolgálat igényeinek megfelelően), francia (szükségképpen)

Rendfokozatai: 1879. 08. 18. hadnagy, 1884. 05. 01. főhadnagy, 1890. 11. 01. I. osztályú százados, 1896. 11. 01. őrnagy, 1900. 05. 01. alezredes, 1903. 11. 01. ezredes, 1910. 05. 01. cs. és kir. vezérőrnagy, 1913. 05. 01. cs. és kir. altábornagy, 1916. 11. 01. cs. és kir. címzetes lovassági tábornok

Beosztásai: 1879. 08. 18. századszolgálat a cs. és kir. 1. huszárezredben, Fehértemplom; 1886. 11. 01. a cs. és kir. 13. huszárezred 4. századában, Budapest; 1887. 11. 01. a cs. és kir. 14. lovasdandár vezérkari tisztje, Jaroslau, Rzeszów; 1890.

04. 16. a cs. és kir. 30. gyaloghadosztály vezérkari osztályán, Lemberg; 1891. 04. 15. a cs. és kir. lovashadosztály vezérkari osztályán, Jaroslau (Jarosław); 1891. 09. 01. századparancsnok a m. kir. 9. honvéd gyalogezred 4. zászlóaljában, Lócse; 1892. 10. 01. a m. kir. III. honvédkerületi parancsnokság kerületi segédtsízt helyettese, Kassa; 1895. 11. 01. fogalmazó tiszt a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. ügyosztályán, Budapest; 1896. 11. 01. a m. kir. Honvéd Főparancsnokság 2. segédtsíztje, Budapest; 1899. 07. 19. a m. kir. Honvéd Főparancsnokság 1. segédtsíztje, Budapest; 1900. 03. 15. a m. kir. Honvéd Főparancsnokság vezérkari főnöke, Budapest; 1906. 06. 10. a m. kir. 4. honvéd gyalogezred parancsnoka, Nagyvárad; 1908. 09. 15. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka, Budapest; 1913. 03. 01. a m. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka, Budapest; 1913. 03. 27. a m. kir. I. honvédkerület parancsnoka, Budapest; 1914. 07. 24. a m. kir. 40. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka a szerb hadszíntéren; 1914. 09. 21. betegszabadságon Zvornik, Dolnja Tuzla, Budapest; 1915. 01. 10. a m. kir. I. honvédkerület parancsnoka, Budapest; 1915. 03. 30. felmentve a m. kir. 40. honvéd gyaloghadosztály parancsnoksága alól; 1916. 11. 27. a m. kir. Legfelsőbb Honvéd Törvényszék elnöke, Budapest; 1917. 07. 01. várakozási illetékkal szabadságolva, de meghagyva beosztásában, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1898: Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1901: Katonai Érdemkereszt (1914-től hadidíszítménnyel); 1904: Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1906: Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1908: Katonai Jubileumi Kereszt; 1913: Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje (1916-től hadidíszítménnyel); 1912–13. évi Mozgósítási Kereszt; 1914: Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya; 1915: a Vöröskereszt I. osztályú Díszjelvénye hadidíszítménnyel, a Vöröskereszt Tiszti Díszjelvénye; 1917: Bronz Katonai Érdemérem hadidíszítménnyel; 1918: Ezüst Katonai Érdemérem hadidíszítménnyel és kardokkal

Külföldi: 1897: a Porosz Vörös Sas Rend III. osztálya; 1901: Románia Csillaga Rend parancsnoki keresztje

Címek és rangok: –

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: a budapesti Farkasréti temető, 56. (VK6.) parcella, 1. sor, 10. sírhely

Megjegyzés: A budapesti Zita Királyné Honvéd Helyőrségi Kórházban hunyt el 1918. augusztus 20-án.

SIEGLER KONRÁD, EBERSWALDI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI CÍMZETES GYALOGSÁGI TÁBORNOK

* Zics (Somogy vármegye), 1857. 09. 20. – † Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye), 1935. 03. 22.

Apja: Adolf Carl Sieglér, császári és királyi nyugállományú őrnagy

Anyja: Petronella Anna Antonia von Zajatsik

Családi állapot: nős (első: Perczel Mária, házasságkötés: 1884-ben, † 1892. 01. 21.; második: daruvári Kacsokovics Ilona, házasságkötés: 1893-ban, † 1912. 04. 21.)

Gyermekei: első házasságából három fiú (Géza, 1885, Ferenc, 1887, János, 1891) és egy lány (Jerta, 1886), második házasságából három fiú (Konrád, 1894, István, 1898, Endre, 1905) valamint két lány (Dóra, 1896, Ilona, 1898, † 1900)

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: alreáliskola három osztálya, Budapest (jó eredménnyel); 1874–77 cs. és kir. gyalogsági hadapródiskola, Bécs (jó eredménnyel)

Nyelvismerete: német és magyar (tökéletes)

Rendfokozatai: 1874. 09. 22. gyalogos, 1874. 11. 06. őrvezető, 1876. 04. 16. tizedes, 1876. 08. 16. címzetes szakaszvezető, 1877. 04. 06. címzetes őrmester, 1877. 09. 15. hadapród, 1878. 05. 01. hadnagy, 1883. 01. 01. főhadnagy, 1889. 11. 01. II. osztályú százados, 1892. 05. 01. I. osztályú százados, 1897. 11. 01. őrnagy, 1903. 05. 01. alezredes, 1906. 05. 01. ezredes, 1911. 11. 01. cs. és kir. vezérőrnagy, 1914. 11. 01. cs. és kir. altábornagy, 1918. 05. 10. cs. és kir. címzetes gyalogsági tábornok

Beosztásai: 1874. 09. 22. századszolgálat a cs. és kir. 44. gyalogezredben, Trieszt, Plevlje; 1881. 10. 01. ezredélelmező tiszt a cs. és kir. 44. gyalogezredben, Trieszt; 1884. 05. 01. hadkiegészítő tiszt a cs. és kir. 44. gyalogezredben, Plevlje; 1889. 11. 01. a 8. század parancsnoka a cs. és kir. 44. gyalogezredben, Kaposvár; 1894. 01. 01. a 15. század parancsnoka a cs. és kir. 44. gyalogezredben, Pécs; 1896. 10. 01. századparancsnok a m. kir. 6. honvéd gyalogezredben, Szabadka; 1897. 08. 01. az 1. zászlóalj ideiglenes parancsnoka a m. kir. 6. honvéd gyalogezredben, Szabadka; 1897. 10. 25. az 1. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 6. honvéd gyalogezredben, Szabadka; 1898. 06. 01. különleges alkalmazású törzstiszt a m. kir. 6. honvéd gyalogezredben, Szabadka; 1902. 02. 21. a 2. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 5. honvéd gyalogezredben, Szeged; 1906. 11. 18. különleges alkalmazású törzstiszt a m. kir. 5. honvéd gyalogezredben, Szeged; 1907. 04. 14. különleges alkalmazású törzstiszt a m. kir. 15. honvéd gyalogezredben, Trencsén; 1907. 09. 14. a m. kir. 15. honvéd gyalogezred parancsnoka, Trencsén; 1911. 04. 30. a m. kir. 77. honvéd gyalogdandár parancsnoka, Kassa; 1912. 09. 25. a m. kir. Honvéd Becsületügyi Fellebbezési Tanács elnöke, Budapest; 1913. 03. 01. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka, Budapest; 1914. 08. 01. a m. kir. 101. népfelkelő gyalogdandár parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1915. 01. 13. felmentve, majd a m. kir. honvédelmi miniszteri mozgó ellenőrző bizottságban; 1915. 10. 26. a m. kir. V. honvédkerület parancsnoka, Kolozsvár; 1917. 07. 01. várakozási illetékkal szabadságolva, de meghagyva beosztásában, Kolozsvár; 1919. 01. 01. nyugállomány, Budapest, Körösszakál

Hadjáratai: 1878: Bosznia-Hercegovina megszállásában hadnagyként vett részt, de ütközetbe nem került

Kitüntetései: 1878: Hadiérem; 1898: Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1899: Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1905: Katonai Érdemkereszt; 1908: Katonai Jubileumi Kereszt; 1909: Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya; 1910: Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1914: Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel (1917-től a kardokkal); 1917: Bronz Katonai Érdemérem hadidíszítménnyel és kardokkal; külföldi: 1918: Porosz Vörös Kereszt Érem II. és III. osztálya

Címek és rangok: családja 1834. 03. 08-án kapott osztrák nemesi címet és nemesi előnevet (von Eberswald)

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: 1935. 03. 25. a Rákoskeresztúri Új Köztemető, 29. parcella, II. szakasz, 1. sor, 22-K sírhely

Megjegyzés: –

PAPP-VÁRY ELEMÉR, NEMES, MAGYAR KIRÁLYI CÍMZETES VEZÉRŐRNAGY

* Hajdúböszörmény (Hajdu vármegye), 1870. 08. 21. – † Cinkota (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye), 1925. 11. 02.

Apja: Papp-Váry Gyula törvényszéki bíró

Anyja: Nick Jozefa

Családi állapota: nős (Sziklay Szeréna, házasságkötés: 1901. 02. 19. Kassa)

Gyermekei: egy fiú (András), három lány (Judit, Zsuzsanna, Piroska † 1917)

Vallása: református

Iskolái, végzettsége: négy gimnáziumi osztály, Pécs; 1885–89 a Ludovika Akadémia tényleges állományú tisztképző tanfolyama, Budapest (igen jó eredménnyel); 1892–1893 a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama, Budapest (jó eredménnyel); 1895. 02. 01. – 1895. 05. 31. katonai vívó- és tornatanári tanfolyam, Bécsújhely (vívótanárnak alkalmas minősítés)

Nyelvismerete: magyar (tökéletes), német (a szolgálati igényeknek megfelelően), szlovák és román (szükségképpen)

Rendfokozatai: 1889. 08. 18. hadapród-tiszthelyettes, 1890. 11. 01. hadnagy, 1894. 05. 01. főhadnagy, 1900. 11. 01. II. osztályú százados, 1902. 11. 01. I. osztályú százados, 1911. 11. 01. őrnagy, 1914. 08. 01. alezredes, 1916. 11. 01. ezredes, 1922. m. kir. címzetes vezérőrnagy

Beosztásai: 1889. 08. 18. a m. kir. 19. honvéd gyalog féldandárban, Pécs, Kaposvár; 1890. 11. 01. zászlóaljsegédtiszt a m. kir. 19. honvéd gyalogezredben, Pécs; 1893. 12. 16. a m. kir. 21. honvéd gyalogezred ezredsegédtisztje, Kolozsvár; 1896. 10. 01. dandársegédtiszt a m. kir. 75. honvéd gyalogdandár törzsében, Kolozsvár; 1897. 01. 01. – 03. 31. beosztása mellett vívótanár az ezred egyéves önkéntes iskolában, Kolozsvár; 1898. 12. 01. a 3. század parancsnoka a m. kir. 21. honvéd gyalogezredben, Kolozsvár; 1899. 01. 01. – 03. 31. beosztása mellett vívótanár az ezred egyéves önkéntes iskolában, Kolozsvár; 1900. 02. 01. a 6. század parancsnoka a m. kir. 9. honvéd gyalogezredben, Kassa; 1902. 05. 01. a 9. század parancsnoka a m. kir. 9. honvéd gyalogezredben, Eperjes; 1903. 09. 01. a honvéd hadapródiskola torna-, vívó- és szolgálati szabályzat tanára, valamint a 2. növendék század parancsnoka, Nagyvárad, emellett 1905. 09-től a katonai ügyirány, majd 1906. 09-től még a földrajz és az illetan tanára is, Nagyvárad; 1907. 09. 01. a 4. század parancsnoka a m. kir. 19. honvéd gyalogezredben, Pécs; 1910. 09. 01. a honvéd főreáliskola szolgálati szabályzat tanára, a gyakorlati kiképzés vezetője, valamint tanulmányvezetője, Sopron; 1912. 09. 01. a szolgálati szabályzat és a gyakorlati kiképzés tanára, az akadémikus zászlóalj parancsnoka, valamint tanulmányvezető a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémián, Budapest; 1914. 08. 01. – 1915. 04. 05. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka, Budapest; 1915. 04. 11. a m. kir. 102. népfelkelő gyalogezred parancsnoka az orosz

hadszintéren; 1915. 06. 03. – 06. 10. a m. kir. 128. népfelkelő gyalogdandár ideiglenes parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1915. 06. 17. betegszabadságon, Karlsbad; 1915. 11. 01. beosztva a m. kir. 1. honvéd pótzászlóaljhoz, a m. kir. I. honvédkerület területén található tartalékos tiszti iskolák vezetője és felügyelője, Budapest; 1917. 03. 01. –1918. 11. a m. kir. 30. honvéd pótzászlóalj parancsnoka és a m. kir. I. honvédkerületben található tartalékos tiszti iskolák vezetője és felügyelője, Budapest, majd 1918. február 15-től Kecskemét; 1919. 01. 01. nyugállomány, Budapest; 1923 végleges nyugállományba helyezés, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1898: Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1908: Katonai Jubileumi Kereszt; 1910: Bronz Katonai Érdemérem piros szalagon; 1914: Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1915: Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel, Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel (1917-től kardokkal); 1917: Osztrák Császári Ferenc József Rend tiszti keresztje hadidíszítménnyel

Címek és rangok: ősi magyar nemesi címét 1754-ig tudta visszavezetni

Fontosabb írásai: –

Lakás: Budapest, VIII. kerület, József körút 63. IV. 2.

Temetése, sírja: 1925. 11. 05. a Kerepesi úti temetőben

Megjegyzés: 1921-től a Turán Mozi tulajdonosa, 1922–23-ban pedig a Magyar Mozgóképengedélyesek Országos Egyesületének elnöke.

BARTHA LAJOS, SEPSISZÉK-NAGYBOROSNYÓI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI ALTÁBORNAGY

* Kolozsvár (Kolozs vármegye), 1869. 01. 17. – † Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye), 1946. 12. 20.

Apja: ügyvéd

Anyja: –

Családi állapota: nő (házasságkötés: 1906-ban), 1925. 04. 23-án megözvegyült

Gyermekei: egy fiú (Lajos), egy lány

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: négy evangélikus főgimnáziumi osztály jeles eredménnyel, Kolozsvár; 1884–1888 a Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyama, Budapest (kiváló eredménnyel, évfolyamelsőként); 1891–1892 a Ludovika Akadémia honvéd felsőbb tiszti tanfolyama, Budapest; 1892–94 cs. és kir. Hadiiskola, Bécs (igen jó eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar és német (tökéletes), román (a szolgálat igényeinek megfelelően), francia és orosz (szükségképpen)

Rendfokozatai: 1888. 08. 18. hadnagy, 1892. 05. 01. főhadnagy, 1896. 11. 01. II. osztályú százados, 1898. 05. 01. I. osztályú százados, 1905. 05. 01. őrnagy, 1908. 11. 01. alezredes, 1911. 11. 01. ezredes, 1915. 05. 01. cs. és kir. vezérőrnagy, 1918. 05. 01. cs. és kir. altábornagy

Beosztásai: 1888. 08. 18. segédtiszt a m. kir. 21. honvéd féldandárban, Kolozsvár; 1889. 12. 01. zászlóaljsegédtiszt a m. kir. 23. honvéd féldandár 1. zászlóaljában, Nagyszeben; 1892. 05. 01. ezredsegédtiszt a m. kir. 23. honvéd gyalogezredben, Nagyszeben;

1894. 11. 01. a cs. és kir. VII. hadtestparancsnokság vezérkari osztályán, Temesvár; 1895. 11. 01. a cs. és kir. Vezérkar Vasúti Irodájában, Bécs; 1896. 05. 01. a cs. és kir. Vezérkar Hadművelleti Irodájában, Bécs; 1896. 11. 01. fogalmazótiszt a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 4. osztályán, Budapest; 1898. 11. 01. a 9. század parancsnoka a m. kir. 21. honvéd gyalogezred 3. zászlóaljában, Kolozsvár; 1899. 10. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 1. osztályán, Budapest; 1904. 08. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 4. osztályán, Budapest; 1905. 10. 31. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 1. osztálya vezetőjének helyettese, Budapest; 1907. 04. 19. a cs. és kir. 32. gyaloghadosztály vezérkari főnöke, Budapest; 1907. 10. 10. az uralkodó katonai irodájában, Bécs; 1912. 11. 01. a 3. zászlóalj parancsnoka a cs. és kir. 39. gyalogezredben, Debrecen; 1913. 03. 01. a m. kir. 1. honvéd gyalogezred parancsnoka, Budapest; 1914. 08. 01. a m. kir. 1. honvéd gyalogezred parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1914. 10. 19. betegszabadságon, Budapest; 1915. 04. 05. – 1918. 11. 25. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka, Budapest; 1916. 03. 22. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka és a Hadtudományi Kérdések Szakértői Bizottságának tagja, Budapest, Bécs; 1919. 01. 01. nyugállomány, Budapest; 1919. 08. 22. a m. kir. 5. tiszti igazolóbizottság elnöke, Budapest; 1919. 11. 16. a tábornoki becsületügyi választmány tagja, Budapest; 1920. 01. 25. a tábornoki igazoló bizottság elnöke, Budapest; 1920. 04. 01. ténylegesítve, a m. kir. Legfelsőbb Katonai Törvényszék elnöke, Budapest; 1921. 03. 19. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium ellenőrző bizottságának elnöke, Budapest; 1921. 05. 01. a m. kir. Legfelsőbb Katonai Törvényszék elnöke és a m. kir. Honvédelmi Minisztérium ellenőrző bizottságának elnöke, Budapest; 1923. 04. 01. visszahelyezve a korábbi nyugállományba, Budapest

Hadjáratái: –

Kitüntetései: 1898: Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1907: a Katonai Érdemkereszt III. osztálya; 1908: Bronz Katonai Érdemérem piros szalagon, Katonai Jubileumi Kereszt; 1912: Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya (1914-től hadidíszítménnyel); 1913: Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya, 1912–13. évi Mozgósítási Kereszt; 1916: Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel, Ferenc József Emlékjel; 1917: a Vöröskereszt I. osztályú Díszjelvénye; 1918: Károly Csapatkereszt és Sebesültek Éreme két sávval; külföldi: 1901: Perzsa Nap és Oroszlán Rend IV. osztálya; 1908: Bajor Katonai Érdemrend III. osztálya, a Lippei Hercegi Házi rend II. osztályú Érdemkeresztje, a Spanyol Katonai Érdemrend I. osztályú keresztje, a Dán Dannebrog Rend parancsnoki keresztjének II. osztálya; 1909: Románia Csillaga Rend parancsnoki keresztje; 1910: Porosz Korona Rend II. osztálya; 1912: Bolgár Katonai Érdemrend nagytiszti keresztje gyémántdíszítménnyel; 1913: a Német Lovagrend Mária Keresztje; 1914: Bolgár Katonai Érdemrend parancsnoki keresztje; 1918: a Pápai Állam „Pro ecclesia et pontifice” Érdemkeresztje, a Porosz Vörös Kereszt Érem II. és III. osztálya

Címek és rangok: öröklött nemesi cím és előnév, a Volt Budapesti 1-es Honvédek Bajtársi Szövetségének elnöke a két világháború közötti időszakban

Fontosabb írásai: *A m. kir. „IV. Károly király” volt 1. honvéd gyalogezred története és háborús emlékalbuma.* Összeállította, szerkesztette. Budapest, 1939.

Lakás: –

Temetése, sírja: 1946. 12. 23. budapesti Kerepesi úti temető, a főváros által adományozott dízsírhelyen

Megjegyzés: 1914. 08. 30-án repesztől, 1914. 10. 19-én jobb lábszárán géppuskalövedéktől sebesült meg az orosz hadszíntéren.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bachó László, dezséri (szerk.): *A Magyar Kir. Honvéd Ludovika Akadémia története*. Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia, Budapest, 1930.
- Balla Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornaszernagyok*. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010.
- Balla Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Altábornagyok*. HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest, 2019.
- Balla Tibor: *A magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia parancsnokai a Nagy Háború idején*. Hadtudományi Szemle, XII. évf. 2019. Különszám, 17–26. DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.1
- Barczy Zoltán – Somogyi Győző: *Királyért és hazáért*. Corvina Kiadó, Budapest, 1990.
- Barna Attila (szerk.): *Trianon 100. Tanulmányok a békeszerződés centenáriumára*. Ludovika Kiadó, Budapest, 2020.
- Berkó István (szerk.): *A magyar királyi honvédség története, 1868–1918*. M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 1928.
- Bona Gábor: *Kossuth Lajos kapitányai*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1988.
- Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. Heraldika Kiadó, Budapest, 2000.
- Bölöny József – Hubai László: *Magyarország kormányai, 1848–2004*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004.
- Deseő Lajos, vitéz – Ardó Gyula (szerk.): *Erdélyi ezredek a világháborúban*. Ardó Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1941.
- Egervári Ödön: *Magyar királyi honvéd törzstisztek albuma 51 arcképpel és életrajzzal*. I. köt. Athenaeum, Pest, 1870.
- Gerő József, dr. (szerk.): *A királyi könyvek. Az I. Ferenc József és IV. Károly király által 1867-től 1918-ig adományozott nemességek, főnemességek, előnevek és címerek jegyzéke*. Budapest, 1940.
- Hajdu Tibor: *Tisztikar és középosztály. Ferenc József magyar tisztjei*. História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1999.
- Kiss Gábor: *Tábornokok a Magyar Királyi Honvédségben, 1868–1914*. HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest, 2016.
- Makai Ágnes – Héri Vera: *Kereszt, érem, csillag. Kitüntetések a magyar történelemben*. Helikon Kiadó, Budapest, 2002.
- Rada Tibor: *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945)*. I–II. Calgary–Budapest, 1998–2001.
- Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: *A Ludovika gyakor és most*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018.

Szakály Sándor:

KÉT DOKUMENTUM A MAGYAR KIRÁLYI 2. HONVÉD HADSEREG HADMŰVELETI TERÜLETRE KÜLDÉSÉNEK ELŐZMÉNYEIHEZ

ÖSSZEFOGLALÓ: A német Wehrmacht csapatainak Moszkva előterében 1941 decemberében elszenvedett veresége felértékelte a kisebb fegyvertárs országok hadi és gazdasági potenciálját. A német politikai és katonai vezetés Magyarországgal szemben is komoly elvárásokat fogalmazott meg. 1942 januárjában Ribbentrop birodalmi külügyminiszter és Keitel tábornagy, a német Véderő Főparancsnokság főnöke is tárgyalt Budapesten. A tárgyalásokról, megbeszélésekről két dokumentum maradt fenn, Bárdossy László miniszterelnök-külügyminiszter és Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnökének korabeli feljegyzései, sajnos egyik sem teljes egészében. Ezek kerülnek most közlésre.

KULCSSZAVAK: Bartha Károly, Bárdossy László, Horthy Miklós, Wilhelm Keitel, Joachim von Ribbentrop, Szombathelyi Ferenc, dandár, hadsereg, hadfelszerelés, hadtest, honvédelmi miniszter, szovjet, tárgyalások, Volksbund

A Magyar Királyság a második világháború küzdelmeinek részesévé gyakorlatilag a Szovjetunió elleni német hadműveletekhez történt bekapcsolódással vált.¹ Az 1941. áprilisi, úgynevezett délvidéki hadművelet során a magyar királyi honvédség mozgósított seregtestei a szétesett Jugoszláv Királyság felbomlóban lévő haderejével vívtak kisebb-nagyobb ütközeteket.² Ezek azonban még nem jelentették Magyarország tényleges részvételét az akkor még csak európai háború küzdelmeiben. A Szovjetunió elleni hadba lépést – 1941. június 27. – követően vált Magyarország ténylegesen hadviselő félle a háborúban, és még ugyanennek az évnek végén hadiállapotba került Nagy Britanniával és az Amerikai Egyesült Államokkal.³

¹ A Magyar Királyság miniszterelnök-külügyminisztere, Bárdossy László az országot ért, nem provokált szovjet támadás – Kassa városa elleni légitámadás és egy Kőrösmező–Budapest között közlekedő vonat „meggéppuskázása” – okán jelentette be az Országgyűlés Képviselőházában 1941. június 27-én, hogy a két ország között a hadiállapot beállott. A bejelentésre és a körülményekre vonatkozóan lásd: Szakály Sándor: „...Magyarország és a Szovjet-Unió között a hadiállapot beállott”. Egy döntés politikai hátteréről. Hadtörténelmi Közlemények, 1991/2., 27–44.

² A magyar királyi Honvédség kijelölt sereg- és csapattestei 1941. április 11-én indították meg támadásukat a széteső Jugoszláv Királyság ellen. A délvidéki hadműveletek rövid bemutatása: Horváth Csaba – Lengyel Ferenc: A délvidéki hadművelet 1941. április. Püldo Kiadó, Budapest, 2003.

³ A Magyar Királyság és a brit birodalom között 1941. április 6-án brit döntés alapján szakadtak meg a diplomáciai kapcsolatok. A brit érdekek képviselését Magyarországon az Amerikai Egyesült Államok vette át. A britek erős szovjet nyomásra 1941. november 29-én ultimátumot intéztek Magyarországhoz, melynek értelmében amennyiben a magyar katonai erőt nem vonják ki az elfoglalt szovjet területekről 1941. december 5-ig, akkor a brit birodalom hadban állónak tekinti magát a Magyar Királysággal. Ez 1941. december 7-én be is következett. Az Amerikai Egyesült Államok 1941. december 11-i német és olasz hadüzenetét követően Magyarország „szolidaritását” kifejezendő, előbb a diplomáciai kapcsolatokat szakította meg, majd 1941. december 12-én hadban állónak nyilvánította magát az Amerikai Egyesült Államokkal. Utóbbi 1942 júniusától tekintette azt „érdeminek”, és üzent hadat Magyarországnak.

A Szovjetunió elleni hadműveletekbe a magyar királyi honvédség kezdetben a Kárpát-csoport néven egybefogott sereggel kapcsolódott be, amely 1941 novemberéig volt ténylegesen aktív a keleti hadszíntéren.⁴

A magyar politikai és katonai vezetés igyekezett a harcok során főleg haditechnikában jelentős veszteséget szenvedett sereggel alakulatait visszahozni Magyarországra, és minél kisebb katonai erővel részt venni a háborúban. 1941 decemberétől a magyar királyi honvédség öt gyalogdandárral megszálló feladatokat látott el az elfoglalt szovjet területeken. A kezdetben sikeresnek tűnő elképzeléseket a német haderő Moszkva előterében 1941 decemberében elszenvedett veresége felülírta. A német vezetés számára a kisebb fegyvertárs országok katonai potenciálja ezzel felértékelődött, és azoktól minél nagyobb támogatásra tartottak igényt.

Magyarország felé a német „kívánságokat” Joachim von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter⁵ és Wilhelm Keitel tábornagy, a német Véderő Főparancsnokság főnöke⁶ fogalmazta meg 1942. januári budapesti látogatásai során. Joachim von Ribbentrop 1942. január 6-a és 9-e között tartózkodott Magyarországon, ahova a magyar államfő, Horthy Miklós kormányzó⁷ meghívására érkezett. A meghívás eredetileg 1941 decemberére szólt, egy mezőhegyesi fácánvadászatra, de a Német Birodalomban⁸ történt változások miatt a látogatás 1942 januárjára csúszott át.⁹ Ribbentrop jelezte a magyar tárgyalópartnerei¹⁰ felé a német igényeket, amelyek a háborúban nagyobb, aktívabb magyar részvételre vonatkoztak.

⁴ A Kárpát-csoportban összefogott magyar katonai erő a Gyorshadtestből – az 1. és 2. gépkocsizó, illetve az 1. lovasdandár –, valamint az 1. hegyidandárból, a 8. határvadászdandárból, a Kárpát-csoport közvetlenekből és a Fővezérség közvetlen egy repülődandárból állt. Létszáma mintegy 80-90 ezer főre tehető. Tevékenységéről lásd Andaházi Szeghy Viktor: A Kárpát-csoport 1941. évi ukrajnai tevékenysége. Hadtörténelmi Közlemények, 2004/1., 205–274.

⁵ Ribbentrop, Joachim, von (Wesel, 1893. április 30. – Nürnberg, 1946. október 16.) német diplomata, politikus, SS-főcsoportvezető. 1938. február 4. és 1945. április 29. között a Német Birodalom külügyminisztere.

⁶ Keitel, Wilhelm (Helmscherode, 1882. szeptember 22. – Nürnberg, 1946. október 16.) hivatásos német katonatiszt 1901-től. Legmagasabb rendfokozata tábornagy (1940. július 19.) 1938. február 4. és 1945. április 26. között a német Véderő Főparancsnokság főnöke. A „titkos kormánytanács” tagja.

⁷ Horthy Miklós, vitéz nagybányai (Kenderes, 1868. június 18. – Estoril, 1957. február 9.) az Osztrák–Magyar Monarchia haditengerészetének hivatásos tiszte, 1918 februárja és 1918 októbere között a hadiflotta parancsnoka. Legmagasabb rendfokozata altengernagy (1918. október 31.). 1919 júniusa és júliusa között a hadügyminiszter a szegedi ellenkormányban, majd 1919 júliusa és 1920. március 1. között a Magyar Nemzeti Hadsereg fővezére. 1920. március 1. és 1944. október 16. között a Magyar Királyság „államfője”, kormányzója „rangban”.

⁸ A szerző megjegyzése: a korabeli forrásokban a „Németbirodalom” forma olvasható, a brit birodalom esetében pedig a „Britbirodalom”.

⁹ Horthy Miklós Ribbentrop külügyminiszterhez 1941 novemberében fogalmazott levelének részletét lásd Horthy Miklós titkos iratai. Az iratok sajtó alá rendezte, magyarázó szövegekkel és jegyzetekkel ellátta: Szinai Miklós és Szűcs László. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1962., 312. (61. sz. dokumentum.)

¹⁰ Ribbentrop a budapesti látogatása során – 1942. január 6–9. – tárgyalta Horthy Miklós kormányzóval és Bárdossy László miniszterelnök-külügyminiszterrel. A tárgyalásokról készült német feljegyzés szövegét lásd A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról, 1933–1944. Összeállították és sajtó alá rendezték, a bevezető tanulmányt írták Ránki György, Pamlényi Ervin, Tilkovszky Loránt és Juhász Gyula. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1968., 646–647. (475. sz. dokumentum.) Horthy Miklós emlékiratában mindössze néhány szót ejt Ribbentrop és Keitel látogatásáról. Horthy Miklós: Emlékirataim. Európa Könyvkiadó – História, Budapest, 1990., 256. Szombathelyi Ferenc 1945-ben készített Emlékiratában a tárgyalásokról a következőket írta: a németek „...1941 végén az eddigi önkéntes részvételünkben egyszerre kötelességet csináltak. Ezen célból 1942. január elején Ribbentrop német külügyminiszter megjelent Budapesten és a magyar kormánytól az egész magyar hadsereg haladéktalan közreműködését követelte. Rá nem sokára Keitel német vezértábornagy ugyancsak Budapesten 25 hadosztály mozgósítását és felvonulását követelte az orosz frontra. Keitel vezértábornaggal hosszú alkudozások után 9 hadosztályban és 1 páncélos hadosztályban, melyhez az anyagot a németek adták, állapodtunk meg.” Szombathelyi Ferenc visszaemlékezése 1945. Sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta Gosztonyi Péter. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1990., 24.

Alig két héttel a birodalmi külügyminiszter látogatását követően érkezett Magyarországra a német Keitel tábornagy, aki úgy jött Budapestre, hogy a teljes magyar haderőt fogják a Német Birodalom részére bocsátani. A budapesti tárgyalásokon azonban a német katonai vezetőnek azzal kellett szembesülnie, hogy Magyarország a lehetőségek szerint minél kisebb katonai erőt szándékozik a keleti hadszíntérre küldeni, és tárgyalópartnerei meglepetéssel fogadták a német igényeket, illetve igyekeztek a magyar álláspontot érvényesíteni. A tárgyalások végül is kompromisszumos megoldást eredményeztek, amit a Honvéd Vezérkar főnöke, vitéz Szombathelyi Ferenc vezérezredes¹¹ ekként fogalmazott meg: „...kevesebb erő nem adhattunk volna, mert ezáltal a németeket magunkra haragítottuk volna”.¹²

A németekkel, pontosabban Keitel tábornaggal folytatott tárgyalásokról ismereteink szerint két feljegyzés készült. Az egyiket a Magyar Királyság miniszterelnök-külügyminisztere, Bárdossy László¹³ készítette, a másikat a már hivatkozott vitéz Szombathelyi Ferenc vezérezredes. Ezek a feljegyzések a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Filmtárában, a Szálasi-per dokumentumai között találhatóak,¹⁴ de fellelhetők az iratok eredetiben Budapest Főváros Levéltárában, a Szálasi-per ott őrzött iratai között is.¹⁵ Tudomásom szerint mind a két feljegyzés még nem került teljes tartalmában, jegyzetekkel ellátva közlésre. Szombathelyi Ferenc feljegyzését Zinner Tibor már közreadta, de a két dokumentum így együtt még nem került publikálásra, bár Szabó Péter és e sorok írója is hivatkozott már azokra.¹⁶

A feljegyzéseket eredeti formájukban, csak a korabeli gépelésből adódó ékezethiányok, elütések javításával adjuk közre, és reméljük, hogy azok hiányos voltak ellenére is segítenek megérteni a magyar politikai és katonai vezetők 1942. januári dilemmáit és kényszerű döntéseit.

¹¹ Szombathelyi (1934. május 17-ig Knausz/Knausz) Ferenc, vitéz (Győr, 1887. május 17. – Pétervárad, 1946. november 4.) hivatásos magyar katonatiszt, legmagasabb rendfokozata vezérezredes (1941. november 1.). A magyar királyi Honvéd Vezérkar főnöke 1941. szeptember 6. és 1944. április 19. között.

¹² Az idézetet lásd a „Tárgyalások Keitel vezértábornaggal, 1942. január 21-én” című, itt közreadott dokumentumban.

¹³ Bárdossy László, dr., bárdomi (Szombathely, 1890. december 10. – Budapest, 1946. január 10.) jogász, diplomata, politikus. A Magyar Királyság külügyminisztere (1941. február 4. – 1942. március 7.), a Magyar Királyság miniszterelnöke (1941. április 3. – 1942. március 7.). Rövid életrajza: Pritz Pál: Bárdossy László. Elektra Kiadóház, Budapest, 2001. Népbíróági perének iratanyagát közreadta: Uő: Bárdossy László a népbíróság előtt. Budapest, Maecenas Kiadó, 1991. Népbíróági perének jogi vonatkozásairól lásd Jaszovszky László: Bűnös volt-e Bárdossy László? Püski Kiadó, Budapest, 1996.

¹⁴ Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár (MNL OL), Filmtár, 7887. doboz. Szálasi per. Tárgyalások Keitel vezértábornaggal 1942. január 21-én. Bárdossy László m. kir. miniszterelnök. Feljegyzés.

¹⁵ Budapest Főváros Levéltára (BFL), XXV. 1.a. Nb. 293/1946. Szálasi Ferenc népbíróági pere, 7. doboz. Tárgyalások Keitel vezértábornaggal 1942. január 21-én. 7019–7024.; Bárdossy László m. kir. miniszterelnök. Feljegyzés. Uo. 7016–7018.

¹⁶ Szabó Péter: Magyarok a Don-kanyarban. A magyar királyi 2. honvéd hadsereg története (1942–1943). Kossuth Kiadó, Budapest, 2019, 22–26.; Szakály Sándor: Vita Nemeskürty Istvánnal. In: Uő: Hadsereg, politika, társadalom. Válogatott írások. Lánchíd Kiadó, Budapest, 1991, 109–110. (A Mozgó Világ 1984/3. számában megjelent írás újraközlése.); Zinner Tibor: „Az ideális javak” és a doni tragédia. Népszabadság, 1993. január 25. 8.

1. dokumentum

A Keitel Vilmos vezértábornagy és Bárdossy László m. kir. miniszterelnök és külügyminiszter között 1942. január 20-án folytatott tárgyalás jegyzőkönyve

Bárdossy László
m. kir. miniszterelnök

Titkos

Feljegyzés

Keitel Vilmos vezértábornagy és Bárdossy László m. kir. miniszterelnök és külügyminiszter között 1942. évi január hó 20-án déli 13 h – 14 h-ig lefolytatott beszélgetéséről.

A vezértábornagy azzal kezdte, hogy elutazása előtt találkozott ugyan Ribbentrop külügyminiszterrel, de csak röviden beszélgetett vele.

A birodalmi külügyminiszter annyit mindenesetre közölt vele, hogy a Szovjet elleni tavaszi hadjáratban hajlandók vagyunk részt venni, amit örömmel vett tudomásul és közölte vele azt is, hogy haderőnk 100%-ig nem szándékozunk rendelkezésre bocsátani.

Ezután arra hivatkozva, hogy valószínűleg érdekelni fog, ha a katonai helyzetről tájékoztat – igen részletesen ismertette az orosz front helyzetét. Nagyjában ugyanazt mondta el mint Ribbentrop, de a politikai vonatkozások kiemelése helyett inkább katonai a szempontokra helyezte a fősúlyt.

Előadása rendkívül őszinte benyomást tett.

Többször mutatott rá arra, hogy a német hadvezetőség, sajnos hibákat követett el. Tévedett feltevéseiben és számításaiban, sőt erre konkrét példákat is adott. Azt külön hangsúlyozta, hogy a német hadvezetőség a szovjet erőt december elején tényleg elintézettnek tekintette és ennek konzekvenciáit még ipari vonatkozásokban is levonta.

Részletességgel ismertette az észak-afrikai katonai helyzetet. Beszélt a német hadsereg felkészültségéről a norvég, flandriai, normandiai és francia partvidéken.

Érintette annak a lehetőségét, hogy Spanyolországban rezsimváltozás következhet be, aminek a német hadvezetőség – szerinte – azonnal levonná a konzekvenciáit és amire megfelelő haderő rendelkezésre is áll.¹⁷ Végül nagy optimizmussal nyilatkozott a japánok háborús eredményeiről. Véleménye szerint Singapore esetleg már februárban japán kézre kerül.¹⁸

Konkrét kérdésekre is nagyon szívesen és őszintén válaszolt.

A katonai tájékoztatás befejezése után megkérdeztem tőle, vajon Ribbentrop említette-e előtte a Balkánról fenyegető veszélyre vonatkozó komoly aggodalmainkat? Tettem ezt azért is, mert a vezértábornagy a Balkánról nem beszélt.

¹⁷ Utalás a Gibraltár elfoglalását célzó, Spanyolország bevonásával 1940/1941 fordulóján tervezett Félix fedőnevű német hadműveletre, melynek sikere jelentősen befolyásolta volna a földközi-tengeri hadszíntér eseményeit. Az angliai csata kimenetele, valamint Olaszország észak-afrikai és balkáni kudarcai azonban visszatáncolásra készítettek Franco tábornokot, Spanyolország diktátorát. Ezért Hitler 1940. december 10-én felfüggesztette a Félix hadművelet előkészületeit. Felmerült egy „németbarátabb” spanyol vezetés hatalomra juttatása is, azonban az oroszországi hadjárat eseményei, a moszkvai csata és az Egyesült Államok hadba lépése miatt a terv végleg lekerült a napirendről. Lásd Réti Balázs: Gibraltár és a Félix-hadművelet. Hadtörténelmi Közlemények, 2019/3., 624–640.

¹⁸ A japán császári haderő 1942. február 15-én vette birtokba Szingapúrt.

Keitel azt válaszolta, hogy ezekről az aggodalmakról nem tud, mert – mint mondotta – nem volt ideje Ribbentropal hosszabban beszélnie.

Erre röviden elmondtam neki ugyanazt, amit a birodalmi külügyminiszternek, megtoldva még azzal, hogy a Szovjet krími partraszállási kísérlete¹⁹ után nem lehet kizárni azt sem, hogy a Szovjet esetleg Várnában, Burgaszban vagy a román partokon is megpróbálkozik ezzel.

A vezértábornagy tagadta ennek a lehetőségét. Éppen úgy, mint az angolszász erők partraszállásának veszélyét Görögországban vagy Tráciában. Szerinte Várnában és Burgaszban a német haderő igen erős parti ütegei állnak, német tengeralattjárók is védik a partot, úgyhogy itten minden meglepetés elől – szerinte – védve vagyunk.

Ezúttal nem nagyon inszisztáltam,²⁰ csak arra mutattam rá, hogy népünkben él a déli támadás veszélyének tudata és ezt a rendelkezésre bocsátható erők kiszabásánál mindenesetre figyelembe kell venni.

Keitel igen lojálisan elismerte, hogy ez tényleg olyan momentum, amiről nem lehet eltekinteni. Legfeljebb tenni kellene arról, hogy népünkben ennek a szerinte teljesen indokolatlan veszélynek a tudatát valahogy kiirtsuk.

Csak azt feleltem, hogy a háború már annyi meglepetéssel és hirtelen fordulattal szolgált, hogy népünket ebben a tekintetben szinte lehetetlen volna megnyugtatni.

Beszélgetésünk ezzel véget is ért.

A következő napon, január 21-én,²¹ a német követ²² ebédjén találkoztam újból Keitel vezértábornaggal, amikor ismertem a közte és a magyar hadvezetőség között létesített megállapodást.

Mindjárt azzal léptem hozzá, hogy meg kell mondanom neki, hogy a magyar hadvezetőség jóval messzebb ment annál, mint amire én számítottam. Hangoztattam, hogy a létesített megállapodás – amelyet természetesen még a kormány és az államfő hozzájárulása szükséges – igen súlyos politikai és gazdasági nehézségek elé állítja a kormányzatot. Miért is őszintén meg kell neki mondanom, hogy a megáll[...]²³

¹⁹ A szovjet Vörös Hadsereg 1941 őszén megpróbálta kiszorítani a Krím félszigetről a német erőket. A kezdeti sikerek után azonban a kísérlet teljes kudarcot vallott. Mindössze Szevasztopol városának védői tartottak ki 1942. július 4-ig az 1941. október 20-ától tartó német–román támadással szemben.

²⁰ Ragaszkodik valamihez, kitart valami (pl. vélemény) mellett (lat.).

²¹ Mivel a feljegyzés nem közvetlenül az események megtörténte idején készült, Bárdossy téved az időpontot illetően. 1942. január 21-én Horthy Miklós adott ebédet Keitel vezértábornagy tiszteletére. A német követ 22-én 14 órától adott ebédet, s csak így lehet pontos az a megfogalmazás, hogy erre a találkozóra a magyar hadvezetőséggel megkötött megállapodás után került sor, hiszen ez, mint fentebb már láthattuk, 21-én történt.

²² Jagow, Dietrich von (Frankfurt am Oder, 1892. február 29. – Meran, 1945. április 26.) német politikus, diplomata. SA-főcsoportvezető. 1941. július 1. és 1944. március 19. között a Német Birodalom magyarországi követe, rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri rangban.

²³ A feljegyzés itt megszakad.

2. dokumentum

Vitéz Szombathelyi Ferenc vezérezredesnek, a m. kir. Honvéd vezérkar főnökének feljegyzése a Keitel vezértábornaggal 1942. január 21-én folytatott tárgyalásokról

Január 21-én az ebéd a Kormányzó Úr Ö Főméltóságánál²⁴ volt. Ebéd után, az ebédről elmenetben Keitel vezértábornagy a mellékelt levelet nyomta a kezembe.²⁵

Ez a levél meglepetésként hatott, mert teljesen eltért attól a várakozástól, amely az előző estén a Ritz szállodában²⁶ lefolyt vacsora utáni beszélgetésünk folyamánaképpen alakult ki bennünk, bennem és a honvédelmi miniszter Úrban.²⁷

Ezen beszélgetés alapján ugyanis az a vélemény szűrődött le bennünk, hogy Keitel előre láthatólag körülbelül 6 dandárra²⁸ számít részünkről, és talán még a páncél-hadosztályt fogja kérni, amelyet a németek által rendelkezésre bocsátott harcokocsianyaggal szereltünk fel.

A miniszterelnök Úrral²⁹ lakásomon³⁰ folytatott tárgyaláson, amelyen a honvédelmi miniszter Úr³¹ is megjelent, megállapodtunk abban, hogy a Keittel folytatandó tárgyalásoknál a fenti erő-kiszabot mértékét tartjuk szem előtt. De azt is megtárgyaltuk, hogyha másként nem lehetne, akkor mint maximális határig, 9 dandár erejéig mehetnénk.

Keitelnek követelménye, mely 3 hadtestet, á 3 dandár,³² azonkívül a gyorshadtestet és 1 hegyidandárt tartalmaz, ezt a mértéket persze messze túlhaladta.

Keitel levelét a honvédelmi miniszter úrnak mindjárt bemutattam, amelynek tartalmán Ő is meglepődött és megállapodtunk abban, hogy erről a követelményről szó sem lehet.

Keittel a tárgyalások 17 órakor a H. M. Úr irodájában³³ és jelenlétében indultak meg, amelyen én, mint a vezérkar főnöke az alábbiakat fejtettem ki.

A magyar hadsereg szélességében van megszervezve, de nincs mélysége. A hadsereg csak 1944 év végével lesz majd kész. A jelenlegi állapotában körülbelül csak félig van felfegyverve és csak egy jobbfejta megszálló hadseregnek tekinthető, mert nemcsak a felszereléssel,

²⁴ Vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzónál.

²⁵ A hivatkozott levél nem található a feljegyzés mellett. Ismereteink szerint eddig nem került elő.

²⁶ A Ritz Szálloda egykoron Budapest legelőkelőbb szállodái közé tartozott. A mai InterContinental Budapest Szálló helyén, az V. kerület Apáczai Csere János (akkor Mária Valéria) utca 14. szám alatt, az Apáczai Csere János utca és az Eötvös tér sarkán állt. A második világháborúban, Budapest ostroma során teljesen kiégett, és 1947-ben lebontották. Köszönet Dubniczky Zsoltnak a pontos adatokért.

²⁷ Bartha Károly, vitéz dálnokfalvi (Budapest, 1884. június 18. – Linz, Ausztria, 1964. november 22.) szolgálaton kívüli vezérezredes, honvédelmi miniszter (1938. november 15. – 1942. szeptember 24.). Rövid életrajzát lásd Honvédelmi miniszterek, 1848–1994. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1994, 105–106. Az életrajz szerzője Szakály Sándor.

²⁸ A magyar királyi honvédség nem hadosztály-, hanem dandárszervezetű volt. A legkisebb önálló hadműveletre alkalmas seregteste a gyalogdandár két gyalogezredből és egy tüzérezredből állt. Ezek harcának segítségére támogató (felderítő-, műszaki, híradó-, légvédelmi) alakulatok, valamint ellátó- (szállító-, lőszer-, élelmezési, egészségügyi stb.) egységek, oszlopok álltak a dandárparancsnok rendelkezésére. A kétezredes dandár ereje jelentősen kisebb volt a német és a szovjet haderőben általánosan alkalmazott háromezredes hadosztályokénál.

²⁹ Bárdossy Lászlóval.

³⁰ Szombathelyi Ferenc lakása az adott időben: Budapest, I. kerület, Tábor utca 6. sz. alatt volt.

³¹ Bartha Károly.

³² Régi írásmód, jelentése: „3 hadtestet, egyenként 3 dandárral.”

³³ Budapest, I. kerület, Vár, Szent György tér 3.

de a kiképzés terén is el vagyunk maradva. Ezen állapotában egy olyan korszerű ellenséggel, mint az Orosz, amely még a németek számára is kemény diót jelent, nem veheti fel a harcot úgy, hogy siker kecsegtetné.

Különben is nekünk nem 28 dandárunk van, mint azt a hadrend feltünteti, hanem csak 21 dandárunk, mert az erdélyi hadtest még nincs felállítva, az I. hadtest 2 dandárát a páncélos csapatok felállítására céljából felosztottuk, a hegyi dandár pedig szervezés alatt van. A gyors-hadtestet szintén felosztottuk és belőle 2 páncélhadosztályt akarunk csinálni, 5 dandár pedig már kint van, mint megszálló erő.³⁴

A magyar hadsereg ily távoli alkalmazásra sem lelkileg, sem szervezésileg nincsen felkészülve, de maga az ország sincs. A magyar hadsereg és a magyar nemzet szempontjából ez a távoli háború pszichológiailag túlfeszített követelmény. Az országból különben sem vihetünk ki mindent, mert így a Duna medence teljesen haderő nélkül maradna, ami különösen a Balkánra való tekintettel igen veszélyes helyzetet jelenthetne adott esetben, – ha az angolszászok ott partra szállnának – úgy számunkra, mint a közös hadviselés szempontjából is. Különben a két arcvonalas háború szempontjából is jó, ha erők vannak kéznél a központi fekvésű Duna-medencében.

Ribbentrop külügyminiszter által e hó folyamán történő látogatása³⁵ alkalmából követelt 100%-os belemenés a háborúba, részünkről egészen lehetetlen. Ezt én magának Ribbentropnak is megmondtam, de lehetetlen annak az erőnek a rendelkezésre bocsátása is, amelyet Keitel vezértábornagy levelében kér.

Meg kell gondolni azt is, hogy Magyarország tisztán ideális javakért harcol. Nem keresünk Oroszországban semmit, nem úgy, mint a románok, akik minket állandóan és nyíltan támadással fenyegetnek, és véreinket Erdélyben sanyargatják. Már erre való tekintettel is lehetetlen, hogy összes erőinket Oroszország ellen vigyük el és Magyarországot teljesen védtelenül hagyjuk.

Keitel vezértábornagy kifejtette, hogy a Balkán felől veszély nem fenyeget. Romániától nem kell félni, mert ez a háborúban igen nagy erővel fog részt venni, viszont azonban Románia attól fél, hogy a magyarok fogják megtámadni őket és ezért nem akarnak teljes erővel az orosz háborúba belefeküdni.

Keitel kijelentette, hogy az orosz hadsereg különben is nagyon legyengült. A téli harcok nagy veszteséggel jártak, tüzésége alig van, páncélosokban, valamint nehéz fegyverekben sok a kiesés. Ebből kifolyólag a magyar hadsereg is nyugodtan szembe szállhat vele. Ezt a felfogást nem tettük magunkévá, mert éppen a téli harcoknál megmutatkozott az orosz hadseregnek még mindig töretlen ereje,³⁶ ebből kifolyólag föltétlenül szükségesnek tartottuk azt, hogy a magyar hadsereg felfegyverkezése terén a németek segítséget nyújtsanak, hogy a magyar egységek ütőképessége lehetőleg a németek ütőképességének színvonalára emeltessenek.

Dacára Keitel kijelentéseinek az oroszok erőállapotára vonatkozólag és megnyugtatósára, amelyet román és Balkán viszonylatban nyújtott, magunk részéről 6 dandárt ajánlottunk fel,

³⁴ 1942 januárjában az elfoglalt szovjet területeken a Magyar Megszálló Csoport néven működő magyar katonai erők állományába a 102., a 105., a 108., a 121. és a 124. honvéd gyalogdandárok, továbbá a II., a VII. kerékpáros zászlóalj és a II. utászászlóalj tartoztak, mintegy 40 ezer fővel.

³⁵ Joachim von Ribbentrop, a Német Birodalom külügyminisztere 1942. január 6. és 9. között tárgyalt Budapesten.

³⁶ Szombathelyi Ferenc a német Wehrmacht 1941. decemberi, Moszkva előterében történt megállítására és a Vörös Hadsereg sikerére utal.

amiről Keitel egyáltalán hallani sem akart, mert ezt olyan kevésnek tartotta.³⁷ Hosszú alku-dozás és huza-vona után, végre megállapodtunk abban, hogy 3 dandárt, amelyek megszállási célokra lettek volna igénybe véve, szintén hadiállományra töltjük fel és ezt is a hadműveleti hadseregbe állítjuk be.³⁸ (13) Így ezen hadsereg 9 dandárból, egy pánccél-dandárból fog állani, mely 3 hadtestben lesz összefogva, míg a megszálló erők 5 dandárt fognak kitenni. Részleteket erre vonatkozólag a melléklet megállapodás tartalmaz.³⁹

A hadsereg felszerelése a németek részéről külön megbeszélés és megállapodás tárgyát képezi a vezérkarok között. Hogy a felajánlott erő tekintélyesebbnek lássék, – a dandárokat könnyű hadosztályoknak neveztük el.⁴⁰

Ezzel a tárgyalások részünkről lezárultak, a részlet tárgyalások a vezérkar főnökének helyettese vezetésével indultak meg, a német segítség megbeszélése végett.

Impresszióknak a tárgyalás lezárásával az volt, hogy kevesebb erőt nem adhattunk volna, mert ezáltal a németeket magunkra haragítottuk volna. Ez lett volna a legrosszabb, mert áldozatot is kellett volna hozni és emellett csak lekicsinylés és talán megvetés lett volna osztrájrészünk.

A tárgyalásokat követően Keitel figyelmét felhívtam a Volksbund⁴¹ káros tevékenységére is és rámutattam arra, hogy a magyar ember milyen nehéz szívvel megy ki a németekkel a német győzelemért Oroszországba harcolni akkor, amidőn a hazai németiség itthon ellene szervezkedik, és hátba támadására készül.⁴² A Volksbund szóokokról arról beszélnek, hogyha a németek győznek, akkor itt a magyarok úgyis el lesznek intézve. Felemlítettem, hogy a Deutsche Zeitung „Wir rüsten zur Kampf” cím alatt magyarellenes cikket jelentetett meg.⁴³ Azután megemlítettem, hogy a legutóbbi Volksbund gyűlésen a németek

³⁷ Keitel tábornagy budapesti tárgyalásaira vonatkozóan lásd Keitel vezértábornagy visszaemlékezései. A fordítást szakmailag ellenőrizte, a kötetet szerkesztette, az előszót, a tanulmányt és a jegyzeteket írta Sipos Péter. Kossuth Kiadó, Budapest, 1997, 126–127. Keitel azt írja többek között, hogy: „...a vita már olyan heves összeütközésbe torkollott, hogy a tárgyalások félbeszakításával fenyegettem meg partnereimet [Szombathelyi Ferencet és Bartha Károlyt], végül egyezsége jutottunk, s ezt írásba is foglaltuk, különösen a német anyagszállítások volumenét és határidejét illetően.”

³⁸ A magyar királyi honvédség békehadrendjében szereplő magyar királyi 2. honvéd hadsereg ugyanezen a néven került ki a szovjet hadműveleti területre, de sereg- és csapatteiteit tekintve más szervezésben. Az utóbbira vonatkozóan lásd Szabó: i. m. 31–67.

³⁹ A jelzett melléklet ismereteink szerint ez idáig nem került elő. (Kiemelés itt és a továbbiakban: az eredetiben.)

⁴⁰ A dandár elnevezést 1942 februárjában váltotta fel a könnyű hadosztály elnevezés. A szervezeti változtatás nélküli átnevezés a hadműveleti területen gyakran félreértésekhez vezetett, ugyanis a német felsőbb vezetés a kétezredes magyar könnyű hadosztályokra, gyakran háromezredes hadosztályokra mért feladatokat szabott ki, amelyeket azok természetesen nem tudtak teljesíteni.

⁴¹ Volksbund, teljes nevén Volksbund der Deutschen in Ungarn (Magyarországi Németek Népi Szövetsége). A német–magyar kisebbségi egyezmény értelmében a Magyar Királyság területén élő németek egyetlen „érdekvépviseleti” szervezete. Felépítéséről, tevékenységéről, működéséről lásd Tilkovszky Loránt: Ez volt a Volksbund. A német népcsoport-politika és Magyarország. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978.

⁴² Nem tudni pontosan, hogy Szombathelyi konkrétan mire utalhatott.

⁴³ Deutsche Zeitung (Organ der deutschen Volksgruppe in Ungarn). A német mondat helyesen: „Wir rüsten zum Kampf” („Felkészülünk a harcra”). Az újságcikk címe áthallás, egyben egy népszerű német baloldali műdal kezdősora. A szöveg Erich Mühsam (1879–1934) zsidó származású német antimilitarista és anarchista költő 1917-es verse. A dallamot egy Fritz Goldstein nevű, szintén zsidó származású német zeneszerző komponálta (életrajzi adatai nem ismertek, de nem azonos a holokauszt túlélővel). A vers az első világháború forradalmi szellemének fellángolásából keletkezett, a szöveg- és dallamíró származása, illetve politikai hovatartozásuk miatt az újságcikk címe miatt különös sértésnek szánták. A jelzett írást sajnos nem sikerült fellelni a Deutsche Zeitung lapszámainak hiányos volta okán. Keitel látogatásáról ugyanakkor az újság beszámolt: Keitel Feldmarschall in Budapest. Deutsche Zeitung, 1942. január 21. 1.

mártírokról beszéltek, akik itt Magyarországon meghaltak a német mozgalomért. (Toden der Bewegung.)⁴⁴ (19) Ezzel kapcsolatban felemlítettem az egyik mártír jellemző esetét, akinek neve Stirbik és Piliscsabán van eltemetve.⁴⁵

2 db melléklet

Keitel féle levél és feljegyzés a megállapodásunkról.⁴⁶

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Andaházi Szeghy Viktor: *A Kárpát-csoport 1941. évi ukrajnai tevékenysége*. Hadtörténelmi Közlemények, 2004/1., 205–274.
- A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944. Összeállították és sajtó alá rendezték, a bevezető tanulmányt írták Ránki György, Pamlényi Ervin, Tilkovszky Loránt és Juhász Gyula. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1968, 646–647. (475. sz. dokumentum.)
- Budapest Főváros Levéltára BFL.
- Der Volksgruppenführer in Ofner Bergland. Deutsche Zeitung, 1942. január 21. 3.
- Honvédelmi miniszterek 1848–1994. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1994, 105–106.
- Horthy Miklós: *Emlékirataim*. Európa Könyvkiadó – História, Budapest, 1990, 256.
- Horthy Miklós titkos iratai. Az iratokat sajtó alá rendezte, magyarázó szövegekkel és jegyzetekkel ellátta: Szinai Miklós és Szücs László. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1962, 312. (61. sz. dokumentum.)
- Horváth Csaba – Lengyel Ferenc: *A délvideki hadművelet 1941. április*. Püski Kiadó, Budapest, 2003.
- Jaszovszky László: *Bűnös volt-e Bárdossy László?* Püski Kiadó, Budapest, 1996.
- Keitel Feldmarschall in Budapest. Deutsche Zeitung, 1942. január 21. 1.
- Keitel vezértábornagy visszaemlékezései. A fordítást szakmailag ellenőrizte, a kötetet szerkesztette, az előszót, a tanulmányt és a jegyzeteket írta Sipos Péter. Kossuth Kiadó, Budapest, 1997, 126–127.
- Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár (MNL OL).
- Pritz Pál: *Bárdossy László*. Elektra Kiadóház, Budapest, 2001.
- Pritz Pál: *Bárdossy László a népbírótság előtt*. Budapest, Maecenas Kiadó, 1991.
- Réti Balázs: *Gibraltár és a Félix-hadművelet*. Hadtörténelmi Közlemények, 2019/3., 624–640.
- Szabó Péter: *Magyarok a Don-kanyarban. A magyar királyi 2. honvéd hadsereg története (1942–1943)*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2019, 22–26.

⁴⁴ Magyarul: a mozgalom halottjai.

⁴⁵ Német forrás szerint – amelyben az áldozat neve Stirbik formában fordul elő. Vö. „Még a politikai gyilkosságtól sem rettennek vissza e körökben [a magyar leventeoktatók]. Így gyilkolta meg Szabó leventeoktató 1940/1941 fordulóján a piliscsabai Georg Stribik népi német ifjúbajtársakat. Szabó lakására csalta Georg Stribik és Ferdinand Weisz népi német ifjúbajtársat és ott mind a kettőjükre három lövést adott le. Weisznek sikerült elmenekülni, közben Stribik halálos haslövést kapott”. Volksbund és ifjúság. Dokumentumok a magyarországi német ifjúság történetéből, 1925–1944. Válogatta, szerkesztette, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta: Vitári Zsolt. A szerkesztésben közreműködött Czeferbner Dóra, Gyimesi Réka, Márkus Beáta. Kronosz Kiadó, Pécs, 2015, 853. Köszönet Orosz Lászlónak, hogy felhívta a figyelmemet erre a munkára, aki a Deutsche Zeitung lapszámain is átnézte. A Deutsche Zeitung 1941. január 21-i számában Basch Ferencnek, a Volksbund vezetőjének Buda hegyvidéki látogatásáról szóló beszámolójában – Der Volksgruppenführer in Ofner Bergland – mint vértanú jelent meg Piliscsabánál Georg Stribik neve. Deutsche Zeitung, 1942. január 21. 3.

⁴⁶ Sem a Keitel-féle levél, sem a feljegyzés nem található az iratanyagban.

- Szakály Sándor: „...Magyarország és a Szovjet-Unió között a hadiállapot beállott”. *Egy döntés politikai hátteréről*. Hadtörténelmi Közlemények, 1991/2., 27–44.
- Szakály Sándor: *Vita Nemeskürty Istvánnal*. In: uő: Hadsereg, politika, társadalom. Válogatott írások. Lánchíd Kiadó, Budapest, 1991, 109–110. (A Mozgó Világ 1984/3. számában megjelent írás újraközlése.)
- Szombathelyi Ferenc visszaemlékezése 1945. Sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzetek írta Gosztonyi Péter. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1990, 24.
- Tilkovszky Loránt: *Ez volt a Volksbund. A német népcsoport-politika és Magyarország*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978.
- Volksbund és ifjúság. Dokumentumok a magyarországi német ifjúság történetéből 1925–1944. Válogatta, szerkesztette, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta: Vitári Zsolt. A szerkesztésben közreműködött Czeferbner Dóra, Gyimesi Réka, Márkus Beáta. Kronosz Kiadó, Pécs, 2015, 853.
- Zinner Tibor: „Az ideális javak” és a doni tragédia. Népszabadság, 1993. január 25. 8.

Gál Csaba ny. ezredes:

MILYEN BIZTONSÁGI PROBLÉMÁK VÁRHATÓK 2022-BEN?

ÖSSZEFOGLALÓ: A kollektív védelem koncepciója egyre erősödik. A Nyugat számára nyilvánvaló, hogy annak egyik országa sem képes egymaga megfelelően szembeszállni egy ellenséggel – különösen akkor, ha az katonailag olyan fejlett, mint Oroszország. Az amerikai Defense News honlap¹ 2021 végén – egy kitekintési (Outlook 2022) program keretében – megkérdezett számos védelmi minisztert, szövetségi vezetőt, kormányzatiszerv-vezetőt, katonai parancsnokot, hadiipari vezetőt és elemzőt, hogy szerintük 2022-ben milyen nemzeti biztonsági problémák lehetségesek.² Jelen összeállítás a beérkezett válaszokból, írásokból azokat szemlézi, amelyeket a NATO és egyes NATO-tagállamok vezető tisztviselői jegyeznek. Az írás ábécérendben tartalmazza az Egyesült Királyság, Észtország, Franciaország, Kanada, Lengyelország, Lettország és Litvánia védelmi minisztere, valamint a NATO főtitkára összefoglalóját.

KULCSSZAVAK: kitekintés, 2022, védelmi miniszter, Egyesült Királyság, Észtország, Franciaország, Kanada, Lengyelország, Lettország, Litvánia, NATO-főtitkár

EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Ben Wallace, az Egyesült Királyság védelmi minisztere szerint az elkövetkező hónapokra a globális kilátások romolhatnak, de 2022 végső megítélése attól függ majd, hogyan reagálunk a kihívásokra.³ A biztonságban a világ egyes részein tapasztalható gyengülése nem elszigetelt jelenség, hanem előre eltervezett támadás a szabályokon alapuló nemzetközi rend ellen, amely több mint fél évszázada őrzi a békét a földön. Nemzeti és nemzetközi konfliktusok természetesen mindig lesznek, de azok erős nemzetközi rendszerrel békésen megoldhatók.

Egyes kelet-európai rezsimek nyugtalanságot szítanak, egy egyre határozottabb és globális célokat maga elé tűző ázsiai hatalom pedig a gazdasági terjeszkedésével együtt katonailag is egyre agresszívabbá válik. A szélsőségesség és a terrorizmus is egyre több helyre eljut, a szervezett bűnözés pedig igyekszik megtalálni jogvédelmünk hiányosságait. Ezek a nemzetközi szereplők nemcsak az általunk értéknek tartott demokráciát, szabadságot és jogállamiságot hagyják figyelmen kívül, hanem harcolnak is ezek és az általuk meghatározott nemzetközi rendszer ellen. Egyértelműen kimondható, hogy egykor elfogadott liberális konszenzus nemcsak veszélyben van, hanem már nem is létezik. „Ezért sokkal proaktívabbnak és magabiztosabbnak kell lennünk annak visszaállítása érdekében, és hogy megakadályozzuk napjaink relatív békéjének további erodálását.”

¹ A nyilatkozatok 2021 decemberében hangzottak el, jelen írás pedig 2022 januárjában készült, ezzel együtt jól körvonalazzák a későbbi történések előzményeit. – A szerk.

² Chris Martin: What can the world expect in 2022? Defense World, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/what-can-the-world-expect-in-2022/> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 11.)

³ Ben Wallace: UK defense secretary: In 2022, let's focus on our resolve. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/uk-defense-secretary-in-2022-lets-focus-on-our-resolve/> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 11.)

Wallace szerint egy ilyen, egyre inkább versengéssel jellemezhető korszakban egy „globális Britannia” számára nincs más választás, mint hogy proaktív, problémamegoldó és terhet átvállaló nemzetként lépjen fel, ahogyan azt korábban a miniszterelnök is kifejtette összefoglaló jelentésében.⁴

Ebben a jelentésben (melyhez hasonló évtizedek óta nem készült) megtalálhatók az Egyesült Királyság nemzeti céljai – szuverenitás, biztonság és jólét –, valamint azok a módszerek, amelyekkel – a kereskedelem, a technológia, a diplomácia és a védelem segítségével – azok elérhetők. A miniszter jelezte: ehhez a források is biztosítva lesznek, nem utolsósorban a védelmi beruházások 14%-os növelésével.

A tárcavezető úgy látja, hogy a siker érdekében tettekre is szükség van. „2021-ben először telepítettünk repülőgép-hordozó hajó által vezetett csapásmérő csoportosítást az indiai–csendes-óceáni térségben, valamint Ausztráliával és az Amerikai Egyesült Államokkal megalakítottuk a háromoldalú biztonsági partnerséget (AUKUS), mellyel demonstráltuk hosszú távú elkötelezettségünket a közös értékeink mellett. Ezt az irányt folytatni fogjuk. Bármit is hoz 2022, az Egyesült Királyság készen áll arra, hogy szembeszálljon a kihívásokkal, és úgy alakítsa lehetőségeit, hogy – szövetségeseivel és partnereivel együttműködve – biztosítsa a békét és megőrizze a közös értékeket” – fejezte be írását Ben Wallace brit védelmi miniszter.

ÉSZTORSZÁG

Kalle Laanet észti védelmi miniszter szerint a hidegháborút követő időszak egyik legveszélyesebb európai biztonsági válsága a cikke megírásakor Fehéroroszország keleti határainál bontakozott ki.⁵ A diktátor Aljakszandr Lukasenka rezsimje által létrehozott válság kétségtelenül a Kreml tudtával és támogatásával jött létre, és hosszú távú következményei lehetnek Európa biztonságára. Félrevezetett migránsok segítségével akarják destabilizálni szomszédjaikat és éket verni a szövetségesek közé.

Oroszország folyamatosan politikai, katonai és gazdasági nyomást fejt ki Ukrajnára, jelentős csapatösszevonásokat hajt végre az ukrán határnál Fehéroroszországban is, a Krím félszigeten is növeli katonai jelenlétét, így bármikor támadást indíthat Ukrajna ellen. [*Ami 2022. február 24-én sajnos meg is történt. – A szerk.*] A szövetségeseknek egységet és szolidaritást kell tanúsítaniuk, hogy Lukasenka ne érje el célját: Lengyelország és a balti országok destabilizálását. A NATO-tagállamoknak szilárd elkötelezettséget és készséget kell mutatniuk az elrettentésre és a védekezésre, amihez a Szövetségen belüli információcsere és a stratégiai kommunikáció feltétlenül szükséges. A hagyományos és a hibrid fenyegetések, kihívások, amelyekkel a Szövetségnek minden műveleti területen (szárazföldön, tengeren, levegőben, kibertérben és az űrben) szembe kell néznie, nagyrészt globálissá váltak.

A NATO-nak legalább 2030-ig három fő területre kell fókuszálnia: az Oroszország és Fehéroroszország által a Szövetség keleti szárnyán okozott fenyegetésre; az instabilitás

⁴ Global Britain in a competitive age – The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. HM Government, March 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 16.)

⁵ Kalle Laanet: Estonia's defense minister: Strengthening NATO, from a 2030 perspective and beyond. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/estonias-defense-minister-strengthening-nato-from-a-2030-perspective-and-beyond/> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 11.)

olyan forrásaira, mint az irreguláris migráció és a terrorizmus exportja Dél- és Délkelet-Európába; Kína politikai, gazdasági és katonai befolyásának globális növekedésére. Oroszország és Kína növekvő befolyása már nemcsak az indiai–csendes-óceáni térségben, valamint Közép- és Kelet-Európában, hanem Afrikában és Dél-Amerikában is érződik.

Fontos, hogy a NATO az egyes területeken egyértelműen meghatározza a fenyegetések lényegét és szintjét. Az Oroszország felől érkező fenyegetés egyértelmű és valószínűleg tartós, ezért a Szövetség részéről az elrettentést és Európa védelmét erősíteni kell, valamint hozzá kell igazítani Oroszország politikájához és katonai terveihez. Az ennek érdekében az eddig hozott intézkedéseket, tevékenységeket fenn kell tartani.

Az észti védelmi miniszter úgy véli: „Mi, szövetségesek nem utánozzuk Oroszország provokatív magatartását, de fejlesztenünk kell légi, haditengerészeti és rakétaképességeinket, valamint a helyzethez kell igazítanunk gyakorlatainkat és a hírszerzésünket. Fejlesztenünk kell a Szövetség nukleáris elrettentőképességének hatékonyságát és készenlétét, mert a nukleáris ernyő kulcsfontosságú az elrettentés hitelessége szempontjából.”

Észtország 2022-ben 749 millió eurót költ védelemre – ami a GDP 2,31%-a –, 104 millióval többet, mint 2021-ben. Beszerzési terveiben önjáró tarackok, különböző lőszer, páncéltörő és hajó elleni rakéták, valamint tengeri aknák szolgálják a tüzerő növelését, de fontos feladat a védelmi infrastruktúra fejlesztése is.

A Szövetség hamarosan elfogadja az új stratégiai koncepciót, amely legalább egy évtizedre meghatározza a fejlesztés irányait. A koncepció valószínűleg ambiciózus feladatokat is meg fog határozni az egyéni és a kollektív katonai képességek megerősítésére a technológiai fejlődés hatékony felhasználásával. „A szövetségesek biztonságban és érdekeik védve lesznek, ha együttműködnek és igyekeznek a lehető legjobban teljesíteni” – zárta írását Kalle Laanet észti védelmi miniszter.

FRANCIAORSZÁG

Florence Parly francia védelmi miniszter azzal kezdte cikkét, hogy országa a Syracuse⁶ és a Ceres⁷ műholdak pályára állításával az elmúlt időszakban jelentős lépéseket tett a polgári védelme érdekében.⁸ A Syracuse műholdak – a harmadikat 2021 októberében állították Föld körüli pályára – biztosítják a haderő számára a digitalizált harctérhez szükséges nagy mennyiségű adat valós időben történő továbbítását. A 2021 novemberében fellőtt Ceres az első olyan európai műhold, amely észlel minden olyan eszközt, amely elektromágneses hullámokat sugároz, köztük a katonák által a harctereken alkalmazott személyi kommunikációs eszközöket is. Ez a képesség a terrorizmus elleni harcban is értékesnek számít. Az űr ma a védekezés alapja. A manőverek előrejelzése és megtervezése, az ellenség észlelése, a saját erők földi irányítása és kommunikáció – egyetlen művelet sem történhet meg űrképességek nélkül. Cél az űrben és az űrön keresztül történő működés. Ezért döntött úgy Emmanuel Macron elnök, hogy valódi védelmi űrstratégiát biztosít Franciaországnak.

Parly szerint Európának fel kell vállalnia ezt a témát. Szükséges, hogy az államok képesek legyenek a kockázatokat kontrollálni, ezért biztosítani kell a szabad hozzáférést az űrhöz, mert

⁶ Système de radiocommunication utilisant un satellite – műholdat használó rádiókommunikációs rendszer.

⁷ Capacité de renseignement électromagnétique spatiale – űrbeli elektromágneses hírszerzési képesség.

⁸ Florence Parly: French defense minister: Shifting from a new frontier to a new front. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/french-defense-minister-shifting-from-a-new-frontier-to-a-new-front/> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 11.)

Franciaország függetlensége a tét. 2022 első félévében Franciaország adja az EU elnökségét, és a világűr is napirenden lesz. Párizs a kérdést a NATO-ban is felveti. A Szövetség jövőbeli világűr Kiválósági Központja Toulouse-ban fog működni.

A miniszter úgy véli, a világűr fontossága túlmutat a harcmezőn, hiszen a napi életünk függ az űr megvédésétől. A műholdak zavarása vagy kiiktatása a polgárok szabadságát és biztonságát veszélyezteti. A közelmúltban Oroszország által végrehajtott műholdellenes fegyverteszt ráadásul új kockázatokat is teremtett a törmelékek szétszórásával. Az ilyen tevékenység jelentős kockázatot jelent az űrműveletek biztonságára, egyidejűleg nehezebbé teszi hozzáférésünket a világűrhez. Ezért Franciaország aktívan támogatja, hogy az ENSZ dolgozza ki a felelősségteljes űrbeli viselkedés normáit.

Florence Parly hangsúlyozta: az űr mellett a tengerfenék védelme is közös stratégiai érdekünk. A napi életünk függ a tengerfenéken húzódó kommunikációs kábelek biztonságától, ezért 2022-ben Franciaország bemutat egy a tengerfenékre vonatkozó hadviselési stratégiát.

„Egy dolog biztos: a világűrt jobban ismerjük, mint a tengerfenéket. Ismerjük a világűrt, a kibernetet és a mesterséges intelligenciát; a technológiai tudásunk határai ezeken a területeken egyre távolabbra kerülnek. De egy terület, a tengerfenék még hátravan. Az maradt az utolsó határ” – zárta gondolatait Florence Parly francia védelmi miniszter.

KANADA

Anita Anand kanadai védelmi miniszter szerint a világon az emberek és a kormányok tudatában vannak annak, hogy milyen értéke van egy modern, a feladatát végrehajtani képes professzionális haderőnek.⁹ Az elmúlt néhány év eseményei is bizonyították a kanadai haderő fontosságát. A miniszter kijelentette: „Nemrég kinevezett védelmi miniszterként arra töreksem, hogy haderőnk maradjon erős, valamint legyen kész, hajlandó és képes szembeszállni bármilyen itthoni vagy külföldi kihívással.”

Az elmúlt két évben a kanadai haderő tevékenyen részt vett a koronavírus-járvány elleni harcban. Segítette a koronavírus elleni vakcinák eljuttatását az ország távoli, alig lakott területeire, valamint több mint 100 bennszülött közösséghez, az ENSZ programjai keretében pedig humanitárius és egészségügyi segélyeket vitt külföldre a rászorulóknak.

Kanada komolyan veszi a klímaváltozás okozta fenyegetést, ezért felajánlotta a NATO-nak, hogy befogadna egy klímavédelemmel foglalkozó Kiválósági Központot, mely segítené a klímaváltozás okozta kihívások elleni harcot.

A kanadai haderő támogatja a NATO biztonsági és elrettentési erőfeszítéseit Közép- és Kelet-Európában, ennek keretében többnemzeti harccsoportot vezet Lettországból, emellett jelentős erővel vesz részt a NATO egyik azonnali készenlétű haditengerészeti csoportosításában, melynek 2021-ben a parancsnokát is adta. Repülőgépei részt vesznek Románia légtérvédelmében, katonái pedig segítik az ukrán haderő kiképzését.

A kanadai haderő képviselői különböző műveletek keretében ott vannak a Közel-Keleten, segítik az Észak-Korea elleni szankciók betartásának ellenőrzését, részt vesznek ENSZ Parancsnokság munkájában a Koreai-félszigeten, hajói feladatokat hajtanak végre az indiai–csendes-óceáni térségben.

⁹ Anita Anand: Canadian defense minister: We will always ensure our military is ready, willing and able. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/canadian-defense-minister-we-will-always-ensure-our-military-is-ready-willing-and-able/> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 11.)

A kanadai kormány elkötelezett abban, hogy biztosítsa a haderő számára a szükséges felszerelést, kiképzést és támogatást. Ezért a védelmi költségvetést 70%-kal növeli, hogy egy modern, a legkorszerűbb eszközökkel felszerelt hadereje legyen az országnak az elkövetkező években is. Ezzel Észak-Amerika egészének a biztonságát is növelik.

Anand szerint a jelenlegi költségvetés megalapozza az Észak-amerikai Lég- és Űrvédelmi Parancsnokság korszerűsítését, képességeinek javítását. Kanada érdekelt Észak-Amerika biztonságának javításában, valamint a nemzetközi szabályokon működő világrend megerősítésében, és ebben erős partnere lesz déli szomszédjának és barátjának.

Az ország szolgálatában álló egyenruhás embereket továbbra is kiemelten kell kezelni, biztonságot, védelmet és tiszteletet kell biztosítani számukra. Alapvető fontosságú a befogadó katonai kultúra kiépítése, és már születtek átalakító lépések, beleértve a szexuális visszaélésekkel kapcsolatos nyomozások és büntetőeljárások átadását a polgári igazságszolgáltatási rendszernek.

„A kormány továbbra is gondoskodni fog arról, hogy a kanadai haderő készen álljon, hajlandó és képes legyen támogatni a kanadaiakat és nemzetközi szövetségeseit, partnereit, ha bárhol és bármikor segítségül hívják” – fejezte be írását Anita Anand kanadai védelmi miniszter.

LENGYELORSZÁG

Mariusz Blaszczak lengyel védelmi miniszter szerint az új évezred első két évtizede bebizonyította, hogy az előttünk álló biztonsági kihívások spektruma aligha fog szűkülni, sőt éppen ellenkezőleg: a „szokásos” és viszonylag jól ismert fenyegetéseken túl egy sor veszélyforrással szembesülünk, amelyeket jobban meg kell értenünk.¹⁰

Az új technológiák gyors fejlődése, a világválságok, a kulcsfontosságú természeti erőforrások csökkenése, a demográfiai folyamatok felgyorsulása, az éghajlatváltozás nem kezelhetők egyedül. Összehangolt nemzetközi erőfeszítés mellett e fenyegetések az egész kormányra kiterjedő megközelítést igényelnek, és ebben a katonai komponens egyre fontosabb szerepet játszik. A globális és a regionális helyzet is folyamatosan változik, ehhez pedig alkalmazkodni kell: a törvényeknek, az intézményeknek, a gondolkodásmódnak, a lengyel haderőnek, sőt a NATO-nak is.

Üdvözlendő a Szövetség alkalmazkodása három szempont mentén: operativitás, felkészültség és megerősítés. A lengyel védelmi miniszter szerint alapvető fontosságú, hogy építsenek az elért eredményeinkre és maradéktalanul végrehajtsák a jelenlegi stratégiai kezdeményezéseiket és koncepcióikat. A NATO következő stratégiai koncepciója egy új, előrettekintő dokumentum, amelyet a 2022-es madridi csúcstalálkozón fognak elfogadni. Ez a dokumentum nem hagyhat kétséget afelől, hogy a Szövetség továbbra is erős és hatékony, valamint készen áll a kihívások teljes skálájának kezelésére a legfontosabb küldetése, a kollektív védelem érdekében.

A kollektív védelem – melyet egyesek már elavultnak, nem aktuálisnak tekintettek – joggal nyerte vissza jelentőségét a Szövetség alapfeladataként. A válságkezelés és az együttműködésen alapuló biztonság naponta bizonyítja értékét, miközben a NATO a szomszédságában tapasztalható transznacionális fenyegetésekkel vagy instabilitással foglalkozik.

Blaszczak aláhúzta: jelentősen megerősítették a hagyományos katonai fenyegetésekkel szembeni eszköztárakat, de tovább kell fejleszteniük azt. A 21. század harmadik évtizedének

¹⁰ Mariusz Blaszczak: Polish defense minister: Here's how NATO must adapt. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/polish-defense-minister-heres-how-nato-must-adapt/> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 11.)

küszöbén a NATO-nak vissza kell térnie gyökereihez, és újjá kell építenie a kollektív védelmi képességeit. Ezzel együtt kezelnie kell a nem katonai kihívásokat, amelyek hatással lesznek biztonságunkra és károsak lehetnek a Szövetség alapvető küldetéseire.

A tömeges migráció, a természeti katasztrófák, a járványok és az instabil régiókban történő aktív szerepvállalás miatt a nemzeti kormányok és a nemzetközi szervezetek is egyre jobban támaszkodnak a haderő képességeire. A lengyel katonák jelentős szerepet játszanak a lengyel–fehérorosz határ lezárásában, védve ezzel a NATO- és EU-tagállamokat a destabilizációtól. A haderőt a jövőben gyakrabban fogják alkalmazni az energiaellátási problémák enyhítésére és az ellátási lánc fenntartására.

A miniszter szerint a legfontosabb most az új stratégiai koncepció kidolgozása, a Szövetség alapvető feladatainak, az elretentő- és a védekezőképességnek, valamint az eltökéltségnek a fenntartása, továbbá a helyzethez történő folyamatos alkalmazkodása. Ezek mellett az euroatlanti biztonságot fenyegető nem katonai jellegű kihívások is odafigyelést igényelnek.

Az erőfeszítések azonban nem lehetnek eredményesek a NATO politikai és védelmi kohéziójának, illetve a transzatlanti kötelék erősítése nélkül. Szükséges a NATO és az EU közötti védelmi együttműködés érdemi erősítése is. Lengyelország a felsorolt kihívásokat nagyon komolyan veszi, és arra törekszik, hogy jobban hozzájáruljon a NATO és az EU általános képességeihez.

Lengyelország ezért ambiciózus tervet készített hadereje átalakítására, és a szabályozással kezdte. Új törvényjavaslat készült, amely egyesíti és aktualizálja a meglévő törvényeket és rendeleteket, lehetővé téve egy közös védelmi koncepció bevezetését, a haderő növelését, a katonai szolgálat rendszerének egyszerűsítését, a tartalékok újjáépítését, valamint a képzés minőségének és hatékonyságának javítását. Ez a törvény valószínűleg 2022-ben léphet érvénybe, új korszakot jelentve a lengyel fegyveres erők számára – állapította meg írása végén Mariusz Błaszczak lengyel védelmi miniszter.

LETTORSZÁG

Artis Pabriks lett miniszterelnök-helyettes és védelmi miniszter írását az „ellátásbiztonság” problémakör vizsgálata határozza meg. Szerinte annak garantálása, hogy az ellátás biztonsága elegendő a honvédelemhez, átfogó megközelítést igényel, amelyben az adaptív védelmi ipar játssza a központi szerepet számos más érdekelt fél egyidejű jelenlétében.¹¹

Először is ez magának a rendelkezésre álló ipari kapacitásnak a kérdése. Az ellátás garantálása egy ezt támogató és könnyen elérhető ipari bázis nélkül nem megoldható. A megszakítás nélküli rendelkezésre állás a szükséges áruk vagy szolgáltatások teljes életciklusára vonatkozik, és figyelembe veszi a lehetséges alkalmazási forgatókönyvek teljes spektrumát – a bevezetéstől a napi foglalkoztatáson és a válságműveleteken át a háború megvívásáig.

Ennek érdekében Lettország biztonságpolitikája a nemzeti védelmi ipar szélesebb körű fejlesztését tekinti az elsődleges fejlesztési intézkedésnek. Ezután következik a határokon átnyúló ipari együttműködés kérdése. Sok állam még jóval a NATO vagy az Európai Unió elődszervezetének létrehozása előtt törekedett „ipari önellátásra” a honvédelem támogatása érdekében, de azóta a helyzet egyértelműen megváltozott. A létrejött védelmi és kereskedelmi szövetségek sokat tettek a katonai biztonság elősegítése érdekében: az egyik nemzet

¹¹ Artis Pabriks: Latvia's defense minister: The importance of securing the supply chain. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/latvias-defense-minister-the-importance-of-securing-the-supply-chain/> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 11.)

védelmi erői számára szükséges bizalom kiépítésétől a másik országból származó kritikus szállítmányokra történő támaszkodásig, a közös szabványok megállapításáig, a határokon átnyúló beszerzési eljárások észszerűsítéséig. Az együttműködés eredményeként felgyorsult a technológiatranszfer és a védelmi innováció folyamata.

A politikus egyértelműsítette: a viszonylag kicsi és exportorientált gazdaságú Lettország tökéletesen megérti, hogy a teljes ipari önellátás messze meghaladja a lehetőségeit, ezért elfogadja a NATO, az EU és más nemzetközi formátumok által közvetlenül biztosított (vagy közvetetten elősegített) határokon átnyúló ipari együttműködési lehetőségeket. A lett páncélozott csapatszállító járművek fejlesztése Finnországgal együtt történik; a harcjárműveket az Egyesült Királyságból kapott know-how támogatja; a légteret amerikai berendezésekkel figyelik; és jövőbeli, személyzet nélküli szárazföldi járművekre vonatkozó szabványokat Észtországgal, Németországgal, Franciaországgal és más EU-országokkal szoros együttműködésben dolgozzák ki. Ezen túlmenően az összes lett védelmi célú fejlesztés elfogadja a NATO/EU-országok ipari részvételét.

Ami az ellátásbiztonságot illeti, az összes fent említett tevékenységnek legalább két közös vonása van: a lett nemzeti ipar bevonása és a technológia transzfer. Bármilyen legyen is az intenzitásuk az egyes projektekben, elősegítik a rendelkezésre álló ipari kapacitás növekedését, majd a lett védelmi és biztonsági politika szerint meghatározott ellátásbiztonsági követelmények teljesítésére való késztséget.

Artis Pabriks arra emlékeztetett, hogy az állam működéséhez szükséges ellátásbiztonságot nem egyedül a védelmi ipar szolgáltatja. Az ipari fejlődéshez és a megfelelő működéshez többek között kiszámítható jogi környezetre, a szükséges nyersanyagok, alkatrészecskék és rendszerelemek szilárd ellátási láncára, könnyen elérhető munkaerőre, pénzügyi szolgáltatásokra, valamint a határokon átnyúló akadálytalan mozgásra van szükség.

A koronavírus-járvány kezdetekor az egyéni védőfelszerelések körében tapasztalt hiány volt talán a legjobb példája annak, hogy milyen radikálisan jelentkezhetnek az ellátásbiztonsági kockázatok, ha az „ellátási garanciát” egyszerre többen kérik. A végfelhasználók nagy száma okozta igények messze meghaladták a NATO és az EU tagállamainak ipari kapacitásait, ráadásul a járvány megbízhatatlanná tette a szükséges nyersanyagok és alkatrészecskék NATO-n és EU-n kívüli ellátási láncát.

Ez a válság leginkább az egészségügyi ellátást érintette. Az ezzel kapcsolatos tanulságokat figyelembe kell venni főképpen azoknak, akik az EU-ban azzal érvelnek, hogy túl sok a „felesleges kapacitás” a közös védelmi piacunkon, valamint az azt támogató kettős felhasználású áruk, szolgáltatások vagy nyersanyagok piacán. Ez alapvetően rövidlátás, mert a védelmi tervezésben a redundanciát mérnöki szempontból kell szemlélni, ahol a kritikus komponensek megkettőzése általános gyakorlat az egész rendszer megbízhatóságának növelése érdekében.

Lettország biztonságpolitikája ezt a koncepciót az átfogó ellátásbiztonság részeként ismeri el. A tényleges életbe léptetéshez szükséges intézkedések azonban többnyire az EU intézményeinél és – kisebb mértékben – a két vagy több NATO/EU-nemzet által folyamatosan (és meglehetősen véletlenszerűen) elindított együttműködési képességfejlesztési projekteknél folynak – zárja írását Artis Pabriks lett miniszterelnök-helyettes és védelmi miniszter.

LITVÁNIA

Arvydas Anušauskas litván védelmi miniszter értékelése szerint 2021-et Kína folyamatos erősödése, a NATO határai közelében folytatott példátlan orosz katonai tevékenységek, az illegális migránsok Fehéroroszország által fegyverként történő használata, a folytatódó

világjárvány és a nemzetközi közösség klímaváltozás kezelésére tett kísérletei jellemezték.¹² Napjaink biztonsági környezetét valójában a stratégiai verseny, az összetett biztonsági fenyegetések, valamint a hatalomért és a technológiáért vívott harcok alakítják.

Kína a globális gazdaságban és katonai téren is növeli ambícióit. Európa-szerte és azon túl is befektet a kritikus infrastruktúrákba, növelve ezzel befolyását az ellátási láncokra. Litvánia technológiai függősége Kínától a jövőben súlyos következményekkel járhat az ország biztonságára nézve. A növekvő kínai ambíció sokrétű biztonsági kihívás elé állítja az euroatlanti térséget.

Miközben Kínára egyre erősödő hatalomként tekintenek a litvánok, nem feledkeznek meg Oroszországról. Az euroatlanti biztonságot illetően a Kína által okozott kihívások még mindig újszerűek, Oroszország viszont régóta itt van, hanyatlását pedig túlbecsülik. Moszkva megkísérli kiterjeszteni katonai lábnyomát és hasznot húzni a nemzetközi vitákból, intenzíven fejleszt és rendszeresít új fegyverrendszereket, gyorsan modernizálja katonai struktúráit, valamint integrálja Fehéroroszországot a katonai szervezetébe.

Arvydas Anušauskas emlékeztetett: 2021 áprilisától gyors – és ezért nagyon aggasztó – orosz haderőnövelést figyeltek meg az ukrán határon, majd következett a nagyszabású Zapad 21 hadászati gyakorlat, az év végén pedig ismét aggasztó katonai felvonulás az ukrain határ közelében, amit agresszív retorika és hamis vádak követtek, miszerint Ukrajna katonai konfliktust provokál. Egyetértés van abban, hogy Oroszországnak inkább enyhítenie kell a helyzetet, nem pedig letagadnia a beavatkozását, és a nyugati országokat hibáztatnia a negatív hatásokért. A Fehéroroszországban fegyverként használt illegális migránsok segítségével előidézett válság Lengyelország, Litvánia és Lettország határai mentén eltereli a nemzetközi közvélemény figyelmét az Ukrajna határainál végrehajtott orosz csapatösszevonásokról. A miniszter szerint az orosz haderő a hidegháború vége óta jelenleg van leginkább olyan állapotban, hogy képes gyorsan cselekedni. Ez az erőfitogtatás az egész euroatlanti közösséget – és különösen az Amerikai Egyesült Államokat – próbára teszi.

2021-ben a NATO, az EU és az Amerikai Egyesült Államok is jelentős stratégiai felülvizsgálatokat hajtott végre, de azok valójában szorosan összefüggenek egymással. Valamennyi dokumentum kitér a napjaink egyre összetettebb és kiszámíthatatlanabb biztonsági környezete által meghatározott stratégiai valóságra, hogy ennek alapján értékeljék a jelentős globális hatalmi rivalizálást és a technológiai változásokat.

Az Amerikai Egyesült Államok, a NATO és az EU új stratégiai realitásokkal néz szembe. A ma meghozott döntések hatással lesznek az euroatlanti biztonsági közösség jövőjére. Kína erősödik, Oroszországgal pedig továbbra is számolni kell. Tekintélyelvű államokként a két ország hajlamos szorosan együttműködni, ami erős hatással lehet az ázsiai–csendes-óceáni és az euroatlanti térség biztonságára.

A litván védelmi miniszter szerint figyelembe kell venni a megjelenő új kihívásokat: a kiberfenyegetéseket, a feltörekvő, bomlasztó technológiákat, a klímaváltozást és a világűrben tapasztalható versenyt. A szilárd transzatlanti kötelék minden eddiginél fontosabb. A kiszámíthatatlan és romló biztonsági környezet az euroatlanti közösség szorosabb együttműködését és kohézióját, valamint a nyugati társadalmak nagyobb ellenálló képességét igényli.

¹² Arvydas Anušauskas: Lithuania's defense minister: How to tackle threats bleeding into the new year. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/lithuanias-defense-minister-how-to-tackle-threats-bleeding-into-the-new-year/> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 11.)

A NATO-nak meg kell őriznie egységét és kohézióját, miközben számos fenyegetéssel és kihívással kell szembenéznie, különösen azokkal, amelyek Oroszországból erednek. „A NATO nem engedheti meg, hogy ellenfelei éket verjenek a szövetségesek közé. Európa biztonsága és stabilitása szempontjából alapvetően fontos a szilárd transzatlanti kötelék, ezért azt meg kell őrizni és meg kell erősíteni” – hangsúlyozta írása végén Arvydas Anušauskas litván védelmi miniszter.

NATO

Jens Stoltenberg NATO-főtitkár szerint jelenleg zavaros idöket élünk. A világon egyre nagyobb a verseny, erősödik az instabilitás és a kiszámíthatatlanság.¹³ Oroszország folytatja agresszív katonai és hibrid akcióit. Kína külföldön határozottabb, otthon pedig elnyomóbb. A két ország élenjár a demokratikus nemzetközi renddel szembeni tekintélyelvű kihívásban. Emellett a kibertámadások egyre gyakoribbá, kifinomultabbá és zavaróbbá válnak, továbbra is jelen van a terrorfenyegetettség, a nukleáris fegyverek terjednek, a változó éghajlat pedig instabilitást vált ki és válságokat szít.

E kihívások különbözőképpen hatnak a biztonságra az Atlanti-óceán két partján, de Észak-Amerika és Európa számára csak egyetlen mód van arra, hogy megbirkózzanak velük, ha együtt, közösen lépnek fel a NATO-ban. Mindkét part kormányai szilárdan elkötelezettek a transzatlanti kötelék erősítése és az együttműködés mellett. A 2021. júniusi NATO-csúcson a vezetők támogatták a merész NATO 2030 programot a következő évtizedre és azon túl is, annak érdekében, hogy megerősítsék a Szövetséget ebben a versengő világban.

„Úgy döntöttünk, hogy a NATO még inkább a 30 nemzetünk közötti biztonsági konzultációk és döntések alapvető fóruma lesz. Erősítjük elrettentő és védelmi álláspontunkat minden területen – szárazföldön, tengeren, levegőben, űrben és a kibertérben. Folytatjuk a terrorizmus elleni küzdelmet, és együttműködünk a nemzetközi közösséggel, hogy hozzájáruljunk határaink stabilitásához, többek között azzal, hogy levonjuk a múltbeli missziók tanulságait. Más területeken is fokozzuk erőfeszítéseinket, például a rugalmasság, a technológia és az éghajlatváltozás biztonsági hatásai terén. Fokozzuk társadalmunk, infrastruktúránk és ellátási láncaink ellenálló képességét” – fogalmazott az észak-atlanti szövetség főtitkára.

Stoltenberg szerint a NATO-ban folytatott együttműködéssel növelni lehet a technológiai előnyünket annak érdekében, hogy versenyképesek maradjunk. Ez magában foglalja a befektetést a legújabb technológiákba, a mesterséges intelligenciától a biotechnológiáin át a kvantumszámítógépekig. Beindították az észak-atlanti védelmi innovációs gyorsítót (*Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic – DIANA*), és egy új innovációs alapot (*NATO Innovation Fund*) hoztak létre. Ezek lehetővé teszik, hogy a Szövetség tagjainak biztonsága érdekében jobban kihasználják a polgári innovációt, valamint elősegítsék a transzatlanti együttműködést és a kritikus technológiákkal kapcsolatos cseréket.

Stoltenberg írásában megerősítette: foglalkoznak az éghajlatváltozás biztonságunkra gyakorolt hatásaival, mert az például újabb fenyegetéseket generálhat és növelheti a válságok számát, és ehhez kell alakítanunk a felkészültségünket. A szövetségesek fenntartható megoldásokba is befektetnek, beleértve a sugárhajtású repülőgépek bioüzemanyagait és a berendezések

¹³ Jens Stoltenberg: NATO chief: The alliance is charting its path forward amid a changed security environment. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/nato-chief-the-alliance-is-charting-its-path-forward-amid-a-changed-security-environment/> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 11.)

energiaellátását szolgáló napelemeket. Ezen túlmenően a NATO most először dolgoz ki módszertant a katonai károsanyag-kibocsátások felmérésére, hogy csökkenteni tudjuk azokat.

A főtitkár utalt rá, hogy 2022 júniusában a NATO vezetői ismét találkoznak, ezúttal Madridban, ahol támogatni fogják a NATO következő stratégiai koncepcióját – egy kulcsfontosságú dokumentumot, amely kijelöli a Szövetség előtt álló utat. Az előző koncepció, mely 2010-ből származik, Oroszországot még stratégiai partnernek nevezi, Kínát pedig nem említi, és csak röviden utal a technológiára és az éghajlatra. Az új dokumentum tükrözni fogja a biztonsági környezetünk változását, valamint újrafogalmazza alapvető értékeinket, miközben megerősíti a transzatlanti kötelék központi szerepét biztonságunkban és védelmünkben.

„2022-ben továbbra is teljesítenünk kell elkötelezettségünket a transzatlanti egység iránt, és tettekre kell váltanunk a *NATO 2030-as* döntéseinket. Ezzel továbbra is biztosítjuk polgáraink biztonságát és szabadságát egy bizonytalanabb világban” – zárta írását Jens Stoltenberg NATO-főtitkár.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Anand, Anita: *Canadian defense minister: We will always ensure our military is ready, willing and able*. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/canadian-defense-minister-we-will-always-ensure-our-military-is-ready-willing-and-able/>
- Anušauskas, Arvydas: *Lithuania's defense minister: How to tackle threats bleeding into the new year*. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/lithuanias-defense-minister-how-to-tackle-threats-bleeding-into-the-new-year/>
- Błaszczak, Mariusz: *Polish defense minister: Here's how NATO must adapt*. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/polish-defense-minister-heres-how-nato-must-adapt/>
- Global Britain in a competitive age – The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. HM Government, March 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>
- Laanet, Kalle: *Estonia's defense minister: Strengthening NATO, from a 2030 perspective and beyond*. 06. 12. 2021. Defense News. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/estonias-defense-minister-strengthening-nato-from-a-2030-perspective-and-beyond/>
- Martin, Chris: *What can the world expect in 2022?* Defense World, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/what-can-the-world-expect-in-2022/>
- Pabriks, Artis: *Latvia's defense minister: The importance of securing the supply chain*. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/latvias-defense-minister-the-importance-of-securing-the-supply-chain/>
- Parly, Florence: *French defense minister: Shifting from a new frontier to a new front*. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/french-defense-minister-shifting-from-a-new-frontier-to-a-new-front/>
- Stoltenberg, Jens: *NATO chief: The alliance is charting its path forward amid a changed security environment*. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/nato-chief-the-alliance-is-charting-its-path-forward-amid-a-changed-security-environment/>
- Wallace, Ben: *UK defense secretary: In 2022, let's focus on our resolve*. Defense News, 06. 12. 2021. <https://www.defensenews.com/outlook/2021/12/06/uk-defense-secretary-in-2022-lets-focus-on-our-resolve/>

Babos László:

NÉHÁNY GONDOLAT AZ ÖNKÉNTES TERÜLETVÉDELMI TARTALÉKOS RENDSZERRŐL

A rendfokozatok, modulok és a ruházat kérdései, problémái

ÖSSZEFOGLALÓ: A Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program egyik sikertörténete az önkéntes területvédelmi tartalékos rendszer (ÖTTR). A 2017-ben létrehozott rendszer gyorsan fejlődésnek indult. Mint minden új kezdeményezésnek, szervezetnek, az ÖTTR-nek is vannak azonban gyermekbetegségei. A szerző véleménye szerint¹ az állomány alkalmazhatóságát, hangulatát, a hivatásos állománnyal való együttműködésének hatékonyságát nagymértékben növelné a rendfokozatok kérdésének rendezése, új modulok bevezetése a képzésbe, illetve a ruházati ellátás átgondolása.

KULCSSZAVAK: önkéntes területvédelmi tartalékos rendszer, rendfokozatok, kiképzés, modulok, ruházat, állomány, beosztás

Az önkéntes területvédelmi tartalékos rendszer (ÖTTR) 2017-ben jött létre, majd gyors fejlődésnek indult. 2018 októberében megalakult két területvédelmi ezred (a 2. és a 6. ezred), majd elkezdődött a zászlóaljok szervezése, feltöltése.² A rendszer eddigi sikerességét mutatja, hogy a nehézségek (pl. a laktanyák vagy a felszerelés hiánya) ellenére a tartalékosok száma már meghaladja a 11 000 főt.³ Az egyre szélesedő lehetőségek és a különböző feladatok vonzóbbá tették (és teszik) ezt a szolgálati formát. Az ÖTT-s katonák bevonása a kórházak mentésébe, a határellenőrzésbe (Közös Akarat), a Covid-19-vírushelyzet kezelésébe, részvételük a különböző gyakorlatokon (pl. Morning Star, Platinum Wolf 21) színesítik a tartalékos életformát. Együttal bizonyos mértékben tehermentesítik is a hivatásos és szerződéses állományt. Az olyan lehetőségek pedig, mint az Ohioi Nemzeti Gárda 37. lövésdandár-harccsoportjával (Ohio Army National Guard 37th Infantry Brigade Combat Team) az Egyesült Államokban tartott gyakorlat, vagy az MH KFOR Kontingens 25. váltásában

¹ A Fórum rovat a szerzői vélemények, vitacikkek színtere. – A szerk.

² Hegedűs János ezredes: A Magyar Honvédség tartalékerejének aktuális helyzete. Honvédségi Szemle, 2019/3., 58. <https://honvedelem.hu/images/media/5f58be8bdc3ca187821604.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 23.); Csóka Attila alezredes: Az önkéntes területvédelmi tartalékos alegységek ABV-védelmi feladatai. Honvédségi Szemle, 2020/6., 59. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/166>; DOI: 10.35926/HSZ.2020.6.5 (Letöltés időpontja: 2021. 08. 23.)

³ Hegedűs: i. m. 55. 2019 elején még csak 2600 fő önkéntes területvédelmi tartalékos volt a rendszerben, mára a tartalékosok száma meghaladta a 11 000 főt.; Több mint 11 000 tartalékos áll a haza szolgálatában. 2021. 10. 28. <https://honvedelem.hu/hirek/tobb-mint-11-000-tartalekos-all-a-haza-szolgalataban.html> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 30.)

való részvétel pedig kifejezetten vonzóvá tehetik.⁴ Jelenleg úgy tűnik, az önkéntes területi tartalékosok alkalmazásának lehetőségei, a feladatok száma tovább fog nőni.

A területvédelmi ezredekhez bevonult önkéntes területvédelmi tartalékos katonák alapki-képzésük során olyan elméleti és gyakorlati tudást sajátíthatnak el, amely a helyi közösség védelmi képességét növeli, legyen szó honvédelmi vagy katasztrófavédelmi helyzetről. Mint minden új kezdeményezésnek, szervezetnek, az ÖTTR-nek is vannak azonban gyermekbetegségei. A következőkben ezek közül néhány olyan problémára szeretném felhívni a figyelmet, melyek az állomány oldaláról jelentkeznek, s negatív hatásuk miatt hosszú távon megnehezíthetik az ÖTT-szolgálat után érdeklődők bevonását a rendszerbe, vagy akár el is veheti a kedvüket attól, hogy ezt a szolgálati formát válasszák, illetve megnehezíthetik az együttműködést a hivatásos és szerződéses állománnyal. Ezen problémák pedig: a rendfokozatok kérdése, a további modulok, képzések hiánya, illetve a ruházat.

RENDFOKOZATOK

A katonák (hivatásos, szerződéses, ÖTT-s) szempontjából talán a legsúlyosabb probléma a rendfokozatok és beosztások kérdése, amely már most is komoly feszültségeket szül. Egyrészt magán az ÖTTR-en belül, másrészt az ÖTT- és a hivatásos-szerződéses állomány viszonyában. Tapasztalatom szerint a hivatásos, a szerződéses és az ÖTT-s állomány között ez az ellentétek legfőbb forrása.

Az ÖTTR-hez frissen, katonai előképzettség nélkül csatlakozók nem látják át a különböző rendfokozatokhoz, beosztásokhoz szükséges követelményeket vagy az előmeneteli rendszert. Úgy tűnik, a beosztások és rendfokozatok elosztásában az egyes zászlóaljok között is jelentős eltérések vannak. A jelenlegi rendszer vagy inkább rendszertelenség pedig felesleges feszültséget gerjeszt az ÖTT-s állományon belül. Az ÖTT-szolgálat után „későn” érdeklődőt eltántoríthatja, hogy ismerőse ugyanolyan vagy alacsonyabb képzettséggel, illetve gyakorlattal magasabb rendfokozatot kapott, mint amit neki felajánlanak.

Az ÖTT-szolgálat során kapott rendfokozatok a hivatásos és a szerződéses állománnyal való együttműködésre is nagyon súlyos negatív hatással vannak. Hiszen azokat a csillagokat, amelyekért egy szerződéses vagy hivatásos katona évekig szolgált és tanult, azt egy minden katonai tudást nélkülöző, frissen érkező ÖTT-s sok esetben szinte a „semmiért” kapja. Az ÖTT-ben adott rendfokozatok „kiosztása” így igen kedvezőtlenül befolyásolja a szerződéses és a hivatásos állomány hangulatát, s hosszú távon, ha nem is döntően, de egyeseknél hozzájárulhat a pálya elhagyásához is.

Tapasztalatom szerint az ÖTT-s tisztek, altisztek egy része sem szakmailag, sem emberileg nem alkalmas a mai követelményeknek megfelelően vezetni, irányítani az alá beosztott állományt. Sajnos ez még azokra is vonatkozik, akik korábban katonai pályán voltak, hiszen tudásuk zömét sokan még egy teljesen más rendszerben, más követelményeknek megfelelően szerezték. Akik pedig nem is katonai pályáról érkeztek, azok, mondhatni, önhibájukon kívül, de nincsenek a szükséges tudás birtokában.

A frissen kinevezett ÖTT-s tisztek, altisztek közül némelyek a szükséges tudás, továbbá a harcászati, területvédelmi ismeretek hiányát arroganciával pótolják vagy leplezik. Vannak, akik emberileg sem alkalmasak arra, hogy másokat vezessenek, hiába van meg hozzá az iskolai

⁴ Faragó Fanny: Területvédelmi erők: a Magyar Honvédség új képessége. 2020. 05. 05. <https://honvedelem.hu/hirek/a-magyar-honvedseg-parancsnokanak-helyettese/teruletvedelmi-erok-a-magyar-honvedseg-uj-kepessege.html> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 30.)

végzettségük. Több mint harminc évvel a rendszerváltás után és másfél évtizeddel a sorkatonaság megszűnését követően ezeknél az embereknél az állomány vezetése, képzése még mindig kimerül az alaki foglalkozások, sorakozók, esetleg hosszú és értelmetlen beszédek tartásában, ami esetenként az állomány „szívátásával”, pl. zsebek bevarratásával, jobb esetben fekvőtámaszok nyomtatásával stb. párosul. A „parancsnokok, kiképzők” ilyen viselkedése egyértelműen aláássa az önkéntesek morálját. Ez pedig eltántoríthatja őket a további feladatok vállalásától is, rosszabb esetben a rendszer elhagyásához is vezethet.

Ezért országosan szigorúan egységesíteni kellene az ÖTT-szolgálatot vállalók katonai előmenetelét, kezdve a belépéskor elnyerhető beosztásokkal és rendfokozatokkal. A további előmenetelt pedig szintén szigorú katonai szakmai vizsgákhoz kellene kötni (ennek alapjai elméletileg most is megvannak). Célszerű lenne, hogy minden ÖTT-szolgálatra jelentkező legénységi állományúként kezdjen (a javadalmazást ebben az esetben meg kellene emelni a jelenlegi szakaszvezetői javadalmazásra), s csak bizonyos idő elteltével lehessen előléptetni, ha az egyén a tényleges feladatvégzés során bizonyított és a szükséges tanfolyamokat elvégezte.⁵

Az ÖTT-s tisztek, altisztek tevékenységét a finn szisztémához hasonlóan monitorozni kellene, egyrészt, hogy az adott beosztásra alkalmatlanokat kiszűrje a rendszer, másrészt, hogy a többiek visszacsatolást kapjanak, hogy jól végzik-e a munkájukat, illetve mely területen kell még fejlődniük.

Szükséges lenne továbbá, hogy az előmeneteli rendszer, illetve az egyes rendfokozatokhoz szükséges követelmények nyilvánosan is elérhetőek legyenek. Sőt ezt a civilek és a hivatásos-szerződéses állomány körében is tudatosítani kellene.

TOVÁBBI MODULOK HIÁNYA

A modulok időtartama, tartalma nyilván nem elegendő ahhoz, hogy „profi katonákat” képezzenek. Az ÖTT-sek képzésére rendelkezésre álló idő szűkössége miatt a 12 modulon csiszolni lehet, de lényegi változtatás nem lehetséges.⁶

Ugyanakkor mégis szükséges volna, hogy az ÖTT-szolgálatot vállalók képzési színvonalja emelkedjen. A különböző feladatokba bevont állománynál ez részben meg is valósul célirányos felkészítésekkel (lásd pl. Ohiói Nemzeti Gárda, KFOR).⁷ Azok azonban, akik nem tudnak, vagy nem akarnak részt venni ilyen feladatokban, megrekednek a fejlődésben, és ezáltal csak szükséghelyzetben alkalmazhatók. Kezdeti lelkesedésük csökkenhet, hiszen nem látnak lehetőséget katonai ismereteik további fejlesztésére. Korábbi aktivitásukat passzivitás válthatja fel. Ezért szükséges lenne kidolgozni az alapmodulok elvégzését követő képzési rendszert is, melyben egyrészt a már megszerzett harcászati ismereteket gyakorolnák, másrészt újakat tanulnának.

Mivel a hazánkhöz hasonló földrajzi adottságokkal rendelkező országok esetében korunk háborúi a városokért és a hozzájuk vezető útvonalak birtoklásáért folytak, folynak (Vukovár, Groznoj, Bagdad, Bint-Dzsbeil, Chinvali, Aleppó, Fallúdza, és a sort még lehetne folytatni),

⁵ Ezt a célt szolgálják a tartalékos rendszer egységesítésére vonatkozó, jelenleg kialakítás alatt álló elgondolások.

⁶ Csóka: i. m. 60–61.

⁷ MH Tartalékképző és Támogató Parancsnokság: Egy lépésre Amerikától. 2021. 04. 18. <https://honvedelem.hu/hirek/egy-lepesre-amerikatol.html> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 30.); Molnár Dénes: Együtt, egy kötetlékben – új szakaszban a KFOR tartalékos felkészítés. 2021. 05. 06. <https://honvedelem.hu/hirek/egyutt-egy-koteleskben-uj-szakaszban-a-kfor-tartalekos-felkeszites.html> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 30.)

illette az ÖTT-szolgálat esetében eleve területvédelmi alegységekről van szó, ezért a plusz-modulokban súlyozottan kellene oktatni a védelmi harcot és a városi hadviselést (helység-harcot, épületharcászatot) is, hiszen ezen a téren lehetne igazán kihasználni helyismeretüket. A változó biztonsági környezet szintén ezt az irányt erősíti.⁸

Lehetőséget kellene biztosítani, egyes konkrét feladatokra való felkészítés részeként, speciális modulok tartására, például mesterlövész, páncélelhárító, műszaki vagy egyéb modulok kidolgozásával. Ezek a képzések érdekességüknél, újdonságuknál fogva valószínűleg fenntartanak az állomány egy részének érdeklődését, illetve a civilekre is vonzóan hatnának. Szükséghelyzetben pedig sokkal több képzett, vagy legalább részben képzett katona állna az ország rendelkezésére.

RUHÁZAT

Eddig az ÖTT-állomány felszerelése alapesetben a brit gyakorlóruházattal történt. A különböző feladatokban (pl. kórházi szolgálat, Közös Akarat stb.) való részvétel alkalmával azonban a 15M gyakorlóruházatot kell viselni. A katonai okok mellett talán a Magyar Honvédség megbecsülésének is betudható, hogy ezeken a feladatokon az új ruházatban kell részt venni. A feladat végeztével azonban az előírásnak megfelelően a 15M ruházatot leveszik a tartalékosról. Anyagi okok miatt érhető, hogy az összes tartalékost nem látják el az új felszereléssel, azonban a felszerelés visszavétele már kevésbé érhető.

Amellett, hogy visszas érzéseket kelt a ruházat levétele, külön terhet is jelent mind a tartalékos, mind a logisztika számára, hiszen új feladat vállalása esetén újra fel kell venni, majd leadni az öltözetet. Ezáltal csökken a tartalékosok tényleges alkalmazására használható idő. Ez pedig felesleges pénzébe kerül az adófizetőknek, illetve a honvédségnek. Nem szabadna figyelmen kívül hagyni azt a ténytet sem, hogy arra a holmira, amit csak ideiglenesen kapunk, a legtöbben nem úgy vigyáznak mintha a sajátjuk lenne. Ez pedig az eszközök és a ruházat gyors elhasználódásához vezet. A ruházat tisztítása szintén pénz és idő. Ezeknél is nagyobb probléma, hogy a területvédelmi zászlóaljakra és a ruházati ellátórendszerre is óriási terhet ró az állomány ismételt fel- és leszerelése, ami a hivatásos és a szerződéses állományt vonja el egyéb feladataiktól.

ÖSSZEGZÉS

Az önkéntes területi tartalékos állomány alkalmazhatóságát, hangulatát, a hivatásos állománnyal való együttműködésének hatékonyságát nagymértékben növelné a rendfokozatok kérdésének rendezése. Jelenleg kidolgozás alatt állnak a tartalékos rendszer egységesítésére vonatkozó bemeneti és kimeneteli követelmények a tartalékos állomány altiszti és tisztii rendfokozatba helyezéséhez. Az elképzelések között szerepel az is, hogy ezek a követelmények visszamenőlegesen is érvényesek legyenek, határidővel megszabott képzési kötelezettséggel, hasonlóan a civil életből felvett szerződéses és hivatásos altisztek és tisztiek esetéhez. Ez a tartalékos állománytól fokozott áldozatvállalást követelne meg az adott képzés időszakára, ami eltér az eddig megszokott modulrendszerétől. Ugyanakkor az új szisztéma mind tudás, mind képesség szempontjából jelentősen csökkentené a különbséget a hivatásos

⁸ Ezeket a célokat is szolgálja a kidolgozás alatt álló „Szittya” elgondolás, amelynek a lényege az egységes szervezeti felépítésen alapuló és a lehetőségek függvényében fokozatosan növelhető harcértékkel bíró kötelékek létrehozása területi alapon is.

és a tartalékos állomány között, továbbá kiszűrné azokat, akik valamilyen oknál fogva alkalmatlanok a kapott beosztásra. A tartalékos altiszti, tiszti állomány esetében bevezetett szigorú bemeneti követelményrendszer alkalmazásával valószínűleg csökkenne a feszültség a különböző szolgálati formák tagjai között is.

A modulrendszer továbbfejlesztésének irányába hat a kiképzési rendszer átalakításának azon koncepciója is, amely lehetőséget biztosítana a tartalékos állomány szakkiképzésére és továbbképzésére is, ami viszont az egyelőre korlátozott kiképzési kapacitások (kiképzéstechnikai eszközök, szakirányú kiképzési infrastruktúra és kiképzők stb.) miatt csak összevontan valósítható meg. Ez jelenleg megkövetelné az egyes szaktanfolyamok idejére a kiképzés helyére történő átvezénylést. Ugyanakkor az otthontól való távollét a tartalékos állomány további leterhelését, áldozatvállalását is jelenti. A kezdeti nehézségek után azonban a szakkiképzés bevezetésével tovább színesedne a tartalékos szolgálati forma, ami vonzóan hathat az állomány jelenlegi és leendő tagjaira is.

Ezek a feladatok mind komoly tervezést és szervezést igényelnek a parancsnokságtól, jogszabályváltozásoktól kezdve a pénzügyi, anyagi és személyi feltételek megteremtéséig. Az önkéntes területi tartalékos szolgálati forma utáni érdeklődést, a rendszer hatékonyságát és eddigi sikereit a szükséges változások bevezetésével azonban tovább lehetne fokozni.

*Köszönöm dr. Lippai Péter dandártábornok úrnak
a cikk elkészítéséhez nyújtott segítségét.*

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Csóka Attila alezredes: *Az önkéntes területvédelmi tartalékos alegységek ABV-védelmi feladatai.* Honvédségi Szemle, 2020/6., 58–66. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/166>; DOI: 10.35926/HSZ.2020.6.5
- Faragó Fanny: *Területvédelmi erők: a Magyar Honvédség új képessége.* 2020. 03. 05. <https://honvedelem.hu/hirek/a-magyar-honvedseg-parancsnokanak-helyettese/teruletvedelmi-erok-a-magyar-honvedseg-uj-kepessége.html>
- Hegedűs János ezredes: *A Magyar Honvédség tartalékerejének aktuális helyzete.* Honvédségi Szemle, 2019/3., 46–61. <https://honvedelem.hu/images/media/5f58be8bdc3ca187821604.pdf>
- MH Tartalékképző és Támogató Parancsnokság: *Egy lépésre Amerikától.* 2021. 04. 18. <https://honvedelem.hu/hirek/egy-lepesre-amerikától.html>
- Molnár Dénes: *Együtt, egy kötelékben – új szakaszban a KFOR tartalékos felkészítés.* 2021. 05. 06. <https://honvedelem.hu/hirek/egyutt-egy-koteleskben-uj-szakaszban-a-kfor-tartalekos-felkeszites.html>
- Több mint 11 000 tartalékos áll a haza szolgálatában. 2021. október 28. <https://honvedelem.hu/hirek/tobb-mint-11-000-tartalekos-all-a-haza-szolgalataban.html>

Gál Csaba ny. ezredes:

KATONAI ÉS HADITECHNIKAI HÍREK, INFORMÁCIÓK A NAGYVILÁGBÓL

LENGYELORSZÁG AMERIKAI ABRAMS HARCKOCSIKAT VÁSÁROLHAT

2021 nyarán merült fel annak lehetősége, hogy Lengyelország beszerezhet 250 darab M1A2 Abrams SEPv3 harckocsit az Amerikai Egyesült Államoktól, de a végső döntés nehezen született meg.¹ Az amerikai és a lengyel védelmi miniszterek 2021. októberi találkozója után a lengyel fél a várható 2022. évi szállításról nyilatkozott. 2022 januárjában – az Ukrajna körül fokozódó feszültség hatására – republikánus amerikai képviselők Austin védelmi miniszternél szorgalmazták a harckocsik eladási folyamatának a felgyorsítását, végül február közepén az amerikai Külügyminisztérium engedélyezte az Abrams harckocsik eladását Lengyelország számára.² Az üzlet értéke mintegy 6 milliárd dollár. A lengyel fél emellett 250 darab AN/VLQ–12 típusú, rádió-távírányítású rögtönzött robbanóeszközök elleni mobil rendszert, 26 darab M88A2 Hercules páncélozott műszaki-mentő járművet és 17 darab M1110 típusú hídvető harckocsit is igényelt. A lengyel haderőnek szüksége lenne még 276 darab M2 12,7 mm és 500 darab M240C 7,62 mm géppuskára a hozzájuk tartozó kiegészítőkkal. A lengyel haderőben jelenleg a Leopard 2A4 és 2A5 harckocsik mellett még szolgálnak a szovjet T–72 és PT–91 típusú harckocsik is, az Abrams harckocsikkal ezeket cserélnék le.

TÖRÖKORSZÁG 16 ORSZÁGNAK ADHAT EL BAYRAKTAR DRÓNOKAT

A török Baykar vállalat vezetője januárban bejelentette, hogy Törökország már 16 országgal írt alá szerződést a Baykar által fejlesztett és gyártott Bayraktar TB2 típusú harci drón eladásáról.³ Az eszközzel már több mint 420 ezer repült órányi tapasztalatot szereztek. Az év elején aláírták az első exportszerződést a nagyobb teljesítményű Bayraktar Akıncı típusú harci drónra is, melynek leszállítása 2023-ban várható. A Bayraktar TB2 fejlesztése 2007-ben kezdődött, és 2014-ben rendszeresítették a török haderőben. Széleskörűen és sikeresen alkalmazták Líbiában és Szíriában, állítólag számos Pancir–Szl típusú orosz önjáró légvédelmi rendszert megsemmisített. 2018-ban Ukrajna hat drónt a hozzá való rakétákkal és három irányítóállomást rendelt, leszállításuk 2019-ben kezdődött. Szakértők szerint a drón darabára

¹ Joe Gould: Lawmakers ask Austin to rush Abrams sale to Poland. Defense News, 24. 01. 2022. <https://www.defense-news.com/congress/2022/01/24/lawmakers-ask-austin-to-rush-abrams-sale-to-poland/> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 25.)

² Jen Judson: \$6 billion tank deal to Poland cleared by State Department. Defense News, 18. 02. 2022. <https://www.defensenews.com/land/2022/02/18/state-department-clears-6-billion-sale-of-tanks-to-poland/> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 14.)

³ Turkey Signs Deals on Sale of Bayraktar TB2 Drones to 16 Countries. Sputnik News, 23. 01. 2022. <https://sputnik-news.com/20220123/turkey-signs-deals-on-sale-of-bayraktar-tb2-drones-to-16-countries-1092468629.html> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 24.)

5 millió dollár körül van, és ennyibe kerülhet egy irányítóállomás is. A drón maximális repülési magassága 8200 m, hatótávolsága 6000 km, repülés ideje max. 24 óra, hasznos terhelése 65 kg.⁴ A Bayraktar Akinci drón prototípusának első felszállására 2019 decemberében került sor. Az Akinci maximális felszállótömege 5500 kg, mintegy kilencszerese a TB2-ének. Ennek megfelelően hasznos terhelése is jelentős, 1350 kg. Fegyverzetébe különböző lézeres vezérlésű rakéták tartoznak, a török haderő 2021 augusztusában rendszeresítette.⁵ Miután a sajtóban megjelent a hír, hogy megkötötték az első exportszerződést, a szakértőkben megfogalmazódott a gondolat, hogy talán Ukrajna lenne az első külföldi vásárlója. Megjegyzendő, hogy a drón ukrán hajtóművekkel repül.⁶

AZ UKRAJNAI HELYZET MIATT A PENTAGON ELHALASZTOTTA KÍSÉRLETI RAKÉTAINDÍTÁSAIT

A Pentagon március 2-án bejelentette, hogy elhalasztja a Minuteman III interkontinentális ballisztikus rakéta arra a hétre tervezett tesztindítását, hogy elkerülje a félreértéseket, miután Putyin orosz elnök magasabb készségi fokozatot rendelt el az orosz nukleáris erők számára.⁷ Az amerikai haderő nem reagált párhuzamos lépéssel az orosz elnök döntésére. Az Amerikai Egyesült Államokban évente átlagosan négy alkalommal indítanak el Minuteman III típusú rakétát tesztelési céllal.

OROSZORSZÁG 70 000 GÉPKARABÉLYT SZÁLLÍTOTT LE INDIÁNAK, DE A LŐSZERSZÁLLÍTÁS AZ UKRAJNAI HÁBORÚ MIATT CSÚSZIK

2021 decemberében Oroszország beleegyezett abba, hogy lehetővé teszi India számára 600 ezer AK–203 típusú gépkarabély legyártását, hogy azokkal lecserélhessék az indiai haderőben használt hazai gyártású 5,56 × 45 mm INSAS gépkarabélyt, amely nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, 2022 januárjában India „sürgős műveleti igényeinek” kielégítésére pedig 70 ezer ilyen, azonnal használható fegyvert le is szállított.⁸ Az észak-indiai Uttar Prades államban lévő Korva településen 2019-ben adták át azt a gyárat, ahol a 601 427 darab AK–203 típusú gépkarabélyt licence alapján le fogják gyártani. Az ezzel kapcsolatos szerződés értéke mintegy 690 millió dollár. Indiai sajtójelentés szerint az ukrajnai háború befolyásolja a szerződés teljesítését. Az eredeti tervek szerint a gépkarabély lőszerének sorozatgyártás előtti ellenőrzését

⁴ Bayraktar TB2. Military Today. http://www.military-today.com/aircraft/bayraktar_tb2.htm (Letöltés időpontja: 2022. 03. 14.)

⁵ Bayraktar Akinci Unmanned Combat Aerial Vehicle (UCAV). Airforce Technology, 16. 02. 2022. <https://www.airforce-technology.com/projects/bayraktar-akinci-unmanned-combat-aerial-vehicle-ucav/> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 14.)

⁶ Is Ukraine the First Export Customer of Akinci Attack Drone? Defense World, 24. 01. 2022. https://www.defenseworld.net/news/31233/Is_Ukraine_the_First_Export_Customer_of_Akinci_Attack_Drone_#Yi5Dn9XMKUK (Letöltés időpontja: 2022. 03. 14.)

⁷ Pentagon postpones nuclear missile test launch amid Ukraine crisis. Military Times, 02. 03. 2022. <https://www.militarytimes.com/flashpoints/ukraine/2022/03/02/pentagon-postpones-nuclear-missile-test-launch-amid-ukraine-crisis/> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 06.)

⁸ Rishikesh Kumar: India Gets First Batch of AK-203 Assault Rifles from Russia to Meet 'Urgent Operational Requirement'. Sputnik News, 25. 01. 2022. <https://sputniknews.com/20220125/india-gets-first-batch-of-ak-203-assault-rifles-from-russia-to-meet-urgent-operational-requirement-1092507856.html> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 26.)

2022. február első felében kellett volna elvégezni, de az ukrajnai harcok miatt ez 3-4 hónapot csúszhat. Az AK-203 sorozatgyártása csak az ellenőrzés után kezdődhet meg.⁹

TAJVAN AMERIKAI AKNASZÓRÓ RENDSZERT VÁSÁROLNA

Tajvan hivatalosan kérelmezte az Amerikai Egyesült Államok kormányánál, hogy amerikai aknatelepítő rendszert vásárolhasson.¹⁰ A szigetországi végrehajtó júan 2021 végén hagyta jóvá a haderőnek az M136 Volcano típusú mobil aknaszóró rendszer beszerzésére irányuló javaslatát. Egyelőre nem ismert, hogy Tajvan milyen összeget szán a beszerzésre. A Volcano berendezés szárazföldi járműre vagy helikopterre szerelhető, az amerikai haderő részére még az 1980-as években fejlesztették ki. Előzetesen hengeres tartályokba helyezik a gyalogsági és/vagy harckocsi elleni aknákat, tartályonként hatot. Egy rendszer maximálisan 160 szórótartályból állhat, vagyis 960 aknát tartalmazhat. A Volcano-rendszer segítségével rövid idő alatt nagy területen hozható létre aknamező, amely megnehezíti, illetve lelassíthatja az ellenséges gyalogosok és páncélozott eszközök haladását.

IZRAEL FEJLESZTI HADITENGERÉSZETÉT

Az izraeli Védelmi Minisztérium januárban megrendelt három korszerű Dakar-osztályú tengeralattjárót a német ThyssenKrupp Marine Systems (TKMS) vállalattól, hogy azokkal majd lecserélhesse a három legöregebb Dolphin-osztályú hajóegységét, melyek konstrukcióját még az 1990-es években alakították ki.¹¹ Az üzlet értéke mintegy 3 milliárd euró, a tárgyalások a szerződés technikai tartalmáról és egyéb feltételeiről hosszadalmasak voltak. A TKMS 2019-ben 250 millió eurós beruházással fejlesztette a Kielben lévő hajóépítő üzemét, hogy felkészítse a korszerű hagyományos meghajtású tengeralattjárók gyártására. A német vállalat együttműködése az izraeli haditengerészettel több évtizedes múltra tekint vissza. Az előző nagyobb projekt keretében Izrael 2015-ben a TKMS-től négy Sa'ar 6-osztályú korvettet rendelt. Gyártásuk 2018-ban kezdődött, az első hajó 2020 novemberében érkezett meg Izraelbe, a negyedik pedig 2021. augusztus 30-án. Az új, korszerű korvettekkel az izraeli haditengerészet erősíteni kívánta jelenlétét az ország kizárólagos gazdasági övezetében.¹²

⁹ Dinakar Peri: Ukraine crisis delays Ak-203 assault rifle deal with Russia. The Hindu, 13. 03. 2022 <https://www.thehindu.com/news/national/ukraine-crisis-delays-ak-203-assault-rifle-deal-with-russia/article65221831.ece> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 13.)

¹⁰ Matt Yu – Joseph Yeh: Taiwan military to buy mine delivery system from US: Sources. Washington News, 18. 01. 2022. <https://darik.news/washington/taiwan-military-to-buy-mine-delivery-system-from-us-sources/202201479297.html> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 23.)

¹¹ Thyssenkrupp Marine Systems to build three new submarines for Israel. Naval Technology, 21. 01. 2022. <https://www.naval-technology.com/news/thyssenkrupp-marine-systems-to-build-three-new-submarines-for-israel/> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 23.)

¹² Sett J. Frantzman: Israel receives fourth and final Sa'ar 6 warship from Germany. Defense News, 07. 09. 2021. <https://www.defensenews.com/naval/2021/09/07/israel-receives-fourth-and-final-saar-6-warship-from-germany/> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 14.)

INDONÉZIA KORSZERŰ REPÜLŐGÉPEKET VÁSÁROL

2021 szeptemberében – reményei ellenére – Franciaországnak nem sikerült elnyernie az ausztrál haditengerészet által meghirdetett több milliárd dolláros pályázatot tengeralattjárók leszállítására, viszont február 10-én Indonéziában a francia védelmi miniszter hat darab Rafale vadászrepülőgép eladásáról, állapodott meg, melyeket várhatóan még további 36 gép értékesítése követhet.¹³ Ez Franciaország újabb – ezúttal eredményes – kísérlete arra, hogy a csendes-óceáni térségben is adjon el haditechnikát. A francia külügyminiszter még tavaly novemberben, az ausztrál üzlet kútba esése után látogatott Indonéziába, a két ország akkor kötött stratégiai partnerséget. Franciaországnak India után második alkalommal sikerült katonai repülőgépet eladnia az indiai–csendes-óceáni térségben. Indonézia és Dél-Korea közös vadászrepülőgép-gyártása nem valósult meg. Jakarta 2018-ban megállapodott Moszkvával Su-35 típusú repülőgépek leszállításáról, de az 1,1 milliárd dolláros üzlet megvalósítása csúszik. Indonézia pénzsűkületben van, ezért Oroszország felajánlotta, hogy az összeg felét palmaolajjal, gumival és egyéb árukkal is lehetne törleszteni. Indonézia azonban – tartva az amerikai rosszallástól és az esetleges szankcióktól az orosz fegyverek miatt – húzódozik az üzlettől.¹⁴ Indonézia időközben érdeklődött az amerikai F-35, később pedig az F-15 típusú repülőgépek iránt. Röviddel a Rafale-üzlet bejelentése után az illetékes amerikai ügynökség bejelentette, hogy támogatja Jakarta igényét 36 darab F-15ID típusú repülőgép megvásárlására a szükséges kiegészítőkkel mintegy 13,9 milliárd dollár értékben.

AZ AMERIKAI ŰRERŐ SZÁMÁRA KÉT FELDERÍTŐMŰHOLDAT ÁLLÍTOTTA RENDSZERBE

Január 21-én az Amerikai Egyesült Államok Űrerejének floridai támaszpontjáról Atlas V hordozórakétával két felderítőműholdat állítottak közel geoszinkron pályára.¹⁵ Ez volt az első alkalom, hogy az Atlas V hordozórakéta a korábbiaknál nagyobb, 5 m átmérőjű orrkúppal emelkedett magasba. A műholdak feladata, hogy figyelemmel kísérjék a Föld körül hasonló pályán keringő, hozzájuk közeli műholdak tevékenységét, mozgását. Ilyen rendeltetéssel már 2014-ben és 2016-ban is pályára állítottak két-két műholdat, így a hat eszköz már hatékonyabban követheti a geoszinkron pályán lévő, más űrnemzetek által üzemeltetett műholdakat, növelve ezzel a biztonságos közlekedést az űrben. Ezek a műholdak képesek a pályájukon manőverezni, más műholdakat megközelíteni, azokról fényképeket készíteni. Így például meghatározhatják egy adott műhold rendeltetését, tevékenységi körét. Hasonló rendeltetésű eszközei vannak Oroszországnak és Kínának is, és amerikai vélemény szerint egyes műholdjaik lövedék kilövésére is alkalmasak, illetve egyéb módokon is zavarhatják más műholdak tevékenységét.¹⁶

¹³ Indonesia signs deal for French Rafale warplanes, as Paris rethinks regional alliances. france24.com, 10. 02. 2022. <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20220210-indonesia-signs-deal-with-france-to-buy-rafale-warplanes-as-paris-rethinks-regional-alliances> (Letöltés időpontja: 2022. 02. 10.)

¹⁴ Mailys Pene-Lassus – Shorato Tani: Indonesia wins U.S. approval to buy F-15s after Rafale jet deal. Nikkei, 10. 02. 2022. <https://asia.nikkei.com/Politics/Indonesia-wins-U.S.-approval-to-buy-F-15s-after-Rafale-jet-deal> (Letöltés időpontja: 2022. 02. 10.)

¹⁵ Mike Wall: Atlas V rocket launches 2 surveillance satellites for US Space Force. space.com, 21. 01. 2022. <https://www.space.com/atlas-v-space-force-satellite-launch-january-2022> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 25.)

¹⁶ Caleb Larson: Space Force Launches Two New Satellites Built to Monitor Opposing Satellites. National Interest, 25. 01. 2022. <https://nationalinterest.org/blog/buzz/space-force-launches-two-new-satellites-built-monitor-opposing-satellites-199868> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 25.)

KÍNA FEHÉR KÖNYVET ADOTT KI AZ ŪRPROGRAMJÁRÓL

Január végén megjelent Kínában az ország űrprogramját bemutató fehér könyv. A kiadvány bemutatja az ország világűrrel kapcsolatos céljait, elveit, politikáját, intézkedéseit és együttműködési elképzeléseit, valamint összegzi az űrtudományban, az űrtechnológiában és az űralkalmazásokban eddig elért eredményeit.¹⁷ A kiadvány szerzői megállapítják, hogy az űr-
ipar a nemzeti stratégia kritikus eleme, valamint Kína tartja magát a világűr feltárásának és békés célú hasznosításának elvéhez. A kínai űrpar 2016 óta folyamatosan fejleszti a világűrbe telepített infrastruktúráját. Ennek keretében befejezte a BeiDou globális műholdas navigációs rendszer és a nagy felbontású megfigyelőrendszer kiépítését, folyamatosan növeli a műholdas hírközlés képességeit, végrehajtotta a háromlépcsős Hold-programot és egy űrállomás építésének első fázisát, valamint megkezdte a Mars helyszíni felderítését. A következő öt év feladatai között olyanok szerepelnek, mint például az űr infrastruktúrájának további fejlesztése, a gravitációs hullámok kutatása, nemzetközi együttműködés kiszélesítése az űrhajósok kiválasztása és kiképzése terén, közös űrrepülések, együttműködés a Hold kutatásában – mindezeket az egyenlőség, a kölcsönös előnyök és a békés felhasználás elvei alapján megvalósítva. Kína előzőleg 2000-ben, 2006-ban, 2011-ben és 2016-ban adott ki fehér könyvet a világűrbeli tevékenységéről.

AMERIKA KATONAI HELIKOPTEREKET AD HORVÁTORSZÁGNAK, OROSZORSZÁG PEDIG SZERBIÁT FEGYVERZI

Február 3-án az Amerikai Egyesült Államok zágrábi nagykövetségének ügyvivője adományként átadott a horvát haderőnek két Black Hawk katonai helikoptert, melyek az amerikai légierő szállító repülőgéppel érkeztek.¹⁸ A helikopterek segítik a különleges műveleti erők alkalmazását, de használható sebesültek kiemelésére is. Januárban Zágráb megállapodott Washingtonnal 89 darab Bradley harcjármű vásárlásáról is, amelyek egy lövészdandár felállításában játszhatnak szerepet. Horvátország 2021-ben 12 darab Rafale vadászrepülőgép vásárlásáról kötött megállapodást Franciaországgal. Szerbia inkább az orosz és a kínai haditechnika – repülőgépek, drónok és légvédelmi rendszerek – iránt mutat érdeklődést. A közelmúltban Oroszország 30 harcokocsi és 30 páncélozott szállító harcjárművet adott át a szerb haderőnek, amely nemrég orosz Pancir légvédelmi rendszereket, valamint harczi és szállítóhelikoptereket vásárolt, illetve kínai drónokat szerzett be.

IRÁN ÚJ BALLISZTIKUS RAKÉTÁT MUTATOTT BE

Február elején Irán – miközben folynak a nukleáris programjával kapcsolatos nemzetközi tárgyalások – egy új, 1450 km hatótávolságú ballisztikus rakétát mutatott be.¹⁹ A szilárd hajtóanyagú rakéta a Hajbar Sekan elnevezést kapta, és az iráni Forradalmi Gárda fejlesztette ki. A rakétáról megjelent információ szerint az a korábbiaknál nagyobb pontossággal találja el a célt, és pályája ereszkedő szakaszán képes manőverezni, ami megkönnyíti az ellenséges

¹⁷ China releases white paper on space program. Xinhua, 28. 01. 2022. <http://www.news.cn/english/20220128/54993ff0f26849f58d6509f42684f2aa/c.html> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 28.)

¹⁸ US gives military helicopters to Croatia, Russia arms Serbs. Defense News, 03. 02. 2022. <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/02/03/us-gives-military-helicopters-to-croatia-russia-arms-serbs/> (Letöltés időpontja: 2022. 02. 05.)

¹⁹ Iran Unveils New Ballistic Missile Amid Nuclear Talks. Iran International, 09. 02. 2022. <https://www.iranintl.com/en/202202092263> (Letöltés időpontja: 2022. 02. 10.)

rakétavédelmi rendszer áttörését. Hatótávolsága izraeli forrás szerint elérheti a 2000 km-t is.²⁰ Elnevezése – Hajbar romboló – egy 7. századi eseményre utal, amikor a muszlimok elfoglalták a zsidók által lakott Hajbar oázist az Arab-félszigeten.

WASHINGTON TILTOTT KERESKEDELMI TEVÉKENYSÉG VÁDJÁVAL LETARTÓZTATOTT EGY AMERIKAI ÁLLAMPOLGÁRT

Január 13-án a Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI²¹) letartóztatta Kambiz Attar Kasani 44 éves amerikai–iráni kettős állampolgárt.²² A vád szerint Kasani 2019 februárja és 2021 júniusa között több amerikai vállalatot megtevesztve – az exportörvények kijátszásával és az amerikai pénzügyi rendszert kihasználva – korszerű elektronikai eszközökhöz és technológiához juttatta az Iráni Központi Bankot, amelyet az Amerikai Egyesült Államok kormánya a terrorizmus támogatójának tart. Washington szerint a nevezett bank a libanoni Hezbollah terrorista szervezet számára különböző – pénzügyi, anyagi és technológiai – támogatást nyújt, valamint támogatja az iráni Forradalmi Gárda elitegységét, az al-Kudszot is, veszélyeztetve ezzel az Amerikai Egyesült Államok biztonságát. Kasani állítólag két szállítási útvonalat is szervezett az Egyesült Arab Emírségeken keresztül két ottani vállalat bevonásával, és az amerikai cégek számára ezt a két vállalatot nevezte meg végfelhasználókként. Az ügyet az amerikai Nemzetbiztonsági Hivatal kiberbűnözéssel foglalkozó részlege kezeli.

AZ AMERIKAI HADITENGERÉSZET 3D NYOMTATÓVAL KÉSZÜLT ALKATRÉSZEK FELHASZNÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGÉT VIZSGÁLJA

A Columbia-osztályú ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók²³ gyártásával kapcsolatos jelentősebb kockázatok között található az ipari bázis gyengesége. Az Amerikai Egyesült Államok haditengerészeti szakértői szerint ez a probléma additív gyártással – jelen esetben 3D nyomtatással – részben megoldható.²⁴ Ha a Columbia-programban részt vevő valamelyik alkatrészgyártó nem képes megfelelni a követelményeknek – például nem bírja tartani a kívánt gyártási ütemet –, akkor társítanak hozzá 3D nyomtatással foglalkozó üzemet, amely sorozatban képes legyártani a gyorsan elhasználódó, törekenyebb alkatrészeket, szerelvényeket. Jelenleg a hajóépítő üzemek évente két Victoria-osztályú támadó tengeralattjárót építenek meg, emellett dolgoznak egy Columbia-osztályú tengeralattjárón, valamint segítik a meglévő tengeralattjárók üzemben tartását. Nemrég megkezdődött a Virginia-osztályú Block

²⁰ Iran unveils new missile named for Jewish oasis overrun by Muslims. The Jerusalem Post, 09. 02. 2022. <https://www.jpost.com/breaking-news/article-695939> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 18.)

²¹ Federal Bureau of Investigation.

²² U.S. Citizen Charged with Conspiring to Provide Electronic Equipment and Technology to the Government of Iran. U.S. Department of Justice, 14. 01. 2022. <https://www.justice.gov/usao-edny/pr/us-citizen-charged-conspiring-provide-electronic-equipment-and-technology-government> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 23.)

²³ 2021-ben kezdődött meg egy Columbia-osztályú atommeghajtású tengeralattjáró gyártása. Összesen 12 darab készül belőle a jelenleg rendszerben lévő 14 darab Ohio-osztályú tengeralattjáró leváltására, amelyek a 2020-as évek végén kezdik elérni a 42 éves élettartamuk végét. About the US submarine programs: Columbia class submarine. Submarine Industrial Base Council. <https://submarinesuppliers.org/programs/ssbn/columbia-class/> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 17.)

²⁴ Megan Eckstein: Navy looks to 3D printing for submarine parts to ease burden on strained industrial base. Marine Corps Times, 04. 02. 2022. <https://www.marinecorpstimes.com/naval/2022/02/04/navy-looks-to-3d-printing-for-submarine-parts-to-ease-burden-on-strained-industrial-base/> (Letöltés időpontja: 2022. 02. 07.)

V sorozatú – az előző változatnál jóval több támadó robotrepülőgépet hordozó, megnövelt méretű – tengeralattjáró első példányának az építése, ami mintegy 25%-kal nagyobb kapacitást igényel a hajóépítő ipartól. 2024-ben megkezdik a második Columbia-osztályú tengeralattjáró építését, és 2026-tól már évente egy ilyen egységet kell megépíteni. Vagyis attól kezdve évente 2+1 tengeralattjáró legyártása a követelmény, ez pedig megköveteli bizonyos elemek gyártásának a felfuttatását. Szakértők szerint nagy tömegű gyártásnál nehézkes lesz minden egyes legyártott elemet egyenként minősíteni, helyette egyszerűbb magát a nyomtatáshoz használt alapanyagot minősíteni. Természetesen kockázatos lépés additív gyártású alkatrészt beépíteni egy tengeralattjáróba, de műszaki szempontból például egy 3D nyomtatással készült acélalkatrész erősebb lehet egy acéldarabból esztergálással készültnél. 2021 novemberében építettek be először így készült alkatrészeket tengeralattjárókba, és 2022-ben sor kerülhet ilyen beépítés hadrendben lévő tengeralattjárók esetében is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- About the US submarine programs: Columbia class submarine. Submarine Industrial Base Council. <https://submarinesuppliers.org/programs/ssbn/columbia-class/>
- Bayraktar Akinci Unmanned Combat Aerial Vehicle (UCAV). Airforce Technology, 16. 02. 2022. <https://www.airforce-technology.com/projects/bayraktar-akinci-unmanned-combat-aerial-vehicle-ucav/>
- Bayraktar TB2. Military Today. http://www.military-today.com/aircraft/bayraktar_tb2.htm
- China releases white paper on space program. Xinhua, 28. 01. 2022. <http://www.news.cn/english/20220128/54993ff0f26849f58d6509f42684f2aa/c.html>
- Eckstein, Megan: *Navy looks to 3D printing for submarine parts to ease burden on strained industrial base*. Marine Corps Times, 04. 02. 2022. <https://www.marinecorpstimes.com/naval/2022/02/04/navy-looks-to-3d-printing-for-submarine-parts-to-ease-burden-on-strained-industrial-base/>
- Frantzman, Sett J.: *Israel receives fourth and final Sa'ar 6 warship from Germany*. Defense News, 07. 09. 2021. <https://www.defensenews.com/naval/2021/09/07/israel-receives-fourth-and-final-saar-6-warship-from-germany/>
- Gould, Joe: *Lawmakers ask Austin to rush Abrams sale to Poland*. Defense News, 24. 01. 2022. <https://www.defensenews.com/congress/2022/01/24/lawmakers-ask-austin-to-rush-abrams-sale-to-poland/>
- Indonesia signs deal for French Rafale warplanes, as Paris rethinks regional alliances. france24.com, 10. 02. 2022. <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20220210-indonesia-signs-deal-with-france-to-buy-rafale-warplanes-as-paris-rethinks-regional-alliances>
- Iran Unveils New Ballistic Missile Amid Nuclear Talks. Iran International, 09. 02. 2022. <https://www.iranintl.com/en/202202092263>
- Iran unveils new missile named for Jewish oasis overrun by Muslims. The Jerusalem Post, 09. 02. 2022. <https://www.jpost.com/breaking-news/article-695939>
- Is Ukraine the First Export Customer of Akinci Attack Drone? Defense World, 24. 01. 2022. https://www.defenseworld.net/news/31233/Is_Ukraine_the_First_Export_Customer_of_Akinci_Attack_Drone_#.Yi5Dn9XMKUk
- Judson, Jen: *\$6 billion tank deal to Poland cleared by State Department*. Defense News, 18. 02. 2022. <https://www.defensenews.com/land/2022/02/18/state-department-clears-6-billion-sale-of-tanks-to-poland/>
- Kumar, Rishikesh: *India Gets First Batch of AK-203 Assault Rifles from Russia to Meet 'Urgent Operational Requirement'*. Sputnik News, 25. 01. 2022. <https://sputniknews.com/20220125/india-gets->

- first-batch-of-ak-203-assault-rifles-from-russia-to-meet-urgent-operational-requirement-1092507856.html
- Larson, Caleb: *Space Force Launches Two New Satellites Built to Monitor Opposing Satellites*. National Interest, 25. 01. 2022. <https://nationalinterest.org/blog/buzz/space-force-launches-two-new-satellites-built-monitor-opposing-satellites-199868>
 - Pene-Lassus, Mailys – Tani, Shorato: *Indonesia wins U.S. approval to buy F-15s after Rafale jet deal*. Nikkei, 10. 02. 2022. <https://asia.nikkei.com/Politics/Indonesia-wins-U.S.-approval-to-buy-F-15s-after-Rafale-jet-deal>
 - Pentagon postpones nuclear missile test launch amid Ukraine crisis. Military Times, 02. 03. 2022. <https://www.militarytimes.com/flashpoints/ukraine/2022/03/02/pentagon-postpones-nuclear-missile-test-launch-amid-ukraine-crisis/>
 - Peri, Dinakar: *Ukraine crisis delays Ak-203 assault rifle deal with Russia*. The Hindu, 13. 03. 2022. <https://www.thehindu.com/news/national/ukraine-crisis-delays-ak-203-assault-rifle-deal-with-russia/article65221831.ece>
 - Thyssenkrupp Marine Systems to build three new submarines for Israel. Naval Technology, 21. 01. 2022. <https://www.naval-technology.com/news/thyssenkrupp-marine-systems-to-build-three-new-submarines-for-israel/>
 - Turkey Signs Deals on Sale of Bayraktar TB2 Drones to 16 Countries. Sputnik News, 23. 01. 2022. <https://sputniknews.com/20220123/turkey-signs-deals-on-sale-of-bayraktar-tb2-drones-to-16-countries-1092468629.html>
 - U.S. Citizen Charged with Conspiring to Provide Electronic Equipment and Technology to the Government of Iran. U.S. Department of Justice, 14. 01. 2022. <https://www.justice.gov/usao-edny/pr/us-citizen-charged-conspiring-provide-electronic-equipment-and-technology-government>
 - US gives military helicopters to Croatia, Russia arms Serbs. Defense News, 03. 02. 2022. <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/02/03/us-gives-military-helicopters-to-croatia-russia-arms-serbs/>
 - Wall, Mike: *Atlas V rocket launches 2 surveillance satellites for US Space Force*. space.com, 21. 01. 2022. <https://www.space.com/atlas-v-space-force-satellite-launch-january-2022>
 - Yu, Matt – Yeh, Joseph: *Taiwan military to buy mine delivery system from US: Sources*. Washington News, 18. 01. 2022. <https://darik.news/washington/taiwan-military-to-buy-mine-delivery-system-from-us-sources/202201479297.html> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 23.)

ABSTRACT

FOCUS

Erika Gazdag: *Concept development in NATO* 3

Since the publication of the NATO Military Strategy (2019), concept development work in the Alliance has accelerated. Currently, about a dozen different concepts are being developed by experts of the Alliance headquarters, by military authorities, and Member States. Due to the renewed topicality of the subject, this study presents the conceptual and substantive issues of concept development and its recently redefined processes. It pays particular attention to the external and internal links between defence planning and concept development, as well as between concept development and transformation. Given the emergence of new issues in NATO concept development in the defence sector, the article also points to the importance of adapting the Alliance’s terminology within the Hungarian Defence Forces. The study argues that the renewed focus on concept development in the Alliance has led to a necessity to strengthen the deployment processes at the National Defence Forces and to update related publications and doctrines. This requirement is reinforced by the spirit and provisions of the recently published National Military Strategy (2021).

Keywords: NATO, concept development, transformation, strategy, doctrine, experiments, futures studies, terminology research, applied linguistics

MILITARY ORGANISATION AND FORCE DEVELOPMENT

Bálint Schubert: *Some requirements for autonomous weapon systems in light of international humanitarian law* 20

By the present the technological development has reached a level at which reports on the use of Autonomous Weapons Systems (ASW) cannot be labelled as clear science fiction. For the time being no significant amount of ASWs has appeared even in the arsenals of the most highly developed countries’ forces, however, their prototypes and certain models developed for special missions are in service with the most advanced armed forces of the world. This study presents the issue of Autonomous Weapons Systems with a focus on humanitarian legal problems related to them, including the advantages and disadvantages of the deployment of such weapons, the rules of international humanitarian law affecting them, and their compliance with the requirements of these regulations.

Keywords: Autonomous Weapon Systems, human “out-of-the-loop” weapon system, human “on-the-loop” weapon system, human “in-the-loop” weapon system, Iran, law

Lt. Col. Zoltán Hegedüs: *Some regulatory issues of authorizing troops movements (I.)* 31

The deployment of Hungarian military units abroad, or the authorization of the entry or transfer of foreign troops into or through Hungarian territory is an important factor of Hungary's independence. The effect of the experience related to the above can be traced in the constitutional regulation. Amendments to the Constitution and the Fundamental Law over the past three decades have been triggered either by political necessity or adaptation to NATO and EU membership. Although the current rules do not pose any significant problems in terms of practical implementation, their revision would somewhat clarify the situation.

Keywords: troops movement, deployment, stationing, Constitution, Fundamental Law

INTERNATIONAL

Petra Kajuha: *The impact of social media in light of the decision-making system and state organization* 46

This paper presents the power of one of the achievements of modern age: social media. With a brief presentation of Cambridge Analytica’s activities, it seeks to turn the reader’s focus to the potential of these interfaces and the dangers stemming from under-regulation, then examines the recent ambivalent relationship between leadership changes in the United States and the Twitter community site. The aim of the article is to present the new Taliban activity that appears on the Internet after the ISAF withdrawal from Afghanistan, which is also relevant for the Hungarian Defence Forces.

Keywords: social media, Donald Trump, Cambridge Analytica, Twitter, influence, propaganda, Afghanistan, Taliban takeover

COMMAND, TRAINING

Col. Tibor Horváth – Lt. Col. Levente Tábi: *Supplementary and support capabilities of countering improvised explosive devices* 58

Counter-Improvised Explosive Device activities (C-IED) comprise a complex task. As initially the tasks against IEDs were of technical, mostly EOD nature, C-IED missions were legally integrated into the responsibilities of engineer units at that time. Today, however, C-IED missions include also capabilities and tasks that go beyond the competence of engineer forces and commanders. Countering IEDs requires a comprehensive approach. A staff or command must be able to involve a number of capabilities and capacities into C-IED missions that require operational coordination and cooperation. Deployable capabilities can be mobilised in dependence on the nature and phases of operations, and the nature of IED threats. Thus, the operation commander must understand which capability can, when and how, contribute to the reduction or eventual elimination of the danger posed by such devices.

Keywords: C-IED, military technical, C-IED complementary capabilities

Capt. Tamás Juhász – Maj. Zoltán Harangi-Tóth: *Opportunities of applying war games as a tool for developing decision-making skills* 74

The paper examines the use of wargames as a tool of formal education, training and preparation. The research is based primarily on the analysis of international military leadership training, which is supplemented by the authors based on comparison with Hungarian lessons learned. The aim of this study is to show how other defence forces approach preparation for decision-making and how wargames are integrated into this process, highlighting the universal aspects that may apply to any army (including the Hungarian Defence Forces), regardless of its size and missions. This is complemented by a summary of the experience of the use of wargames in Hungary and the study of their integration into various training programs, which is especially relevant nowadays when a new system of officer training is being developed.

Keywords: education, training, wargames, international experience, officer training

Lt. Col. Csaba Sásik: *Military social work on the battlefield – complex human support for combat soldiers* 86

In his study, the author deals with a special field of military social work: military social work performed in battlefield conditions. The function of the activity in ensuring and maintaining individual combat capability is described, its goals, tools and cooperation system, as well as its possibilities and limitations are also introduced. Through practical examples, the professional orientation and the main directions of intervention of this special activity is clearly explained.

Keywords: military social work, combat social work, combat readiness, battle worthiness, combat stress, interdisciplinary teamwork

Lt. Col. Károly Kis-Bús: *An overview of the factors influencing the development of the capabilities of the 48th Nagy Sándor Territorial Defence Battalion (Zala County)* 101

On 1st October 2018, the 48th Sándor Nagy Sándor Territorial Defence Battalion (Zala County) was established in Zalaegerszeg garrison in subordination to the 6th Gyula Sipos Territorial Defence Regiment of the Hungarian Defence Forces. The purpose of this paper is to present the development of the battalion's capabilities from its establishment to the present day, with particular emphasis on the effects of the introduction of a special volunteer reserve military service on the development of the battalion. The presentation is made by the author with a detailed analysis of each component of the doctrinal, organizational, training, material, leadership, personnel, placement, and interoperability (DOTMLFP-I) capability development approach.

Keywords: Territorial Defence Battalion, Special Volunteer Reserve Military Service, Special Volunteer Territorial Reserve

MILITARY HISTORY

Lt. Col. Tibor Balla: *Leaders of the Royal Hungarian Ludovika Military Academy – 1872–1918 (2.)* 111

Independent military officer training began in 1872 at the Royal Hungarian Armed Forces Ludovika Academy, and during its nearly half-century existence it trained thousands of military officers for the Kingdom of Hungary until 1918. The quality of the training and educational work carried out there depended to a large extent on the current head of the institution. From its establishment to the end of the

First World War, the Ludovika Academy had 14 leaders (initially directors and then, after 1890, commandants) whose military careers were less well known. This study reveals who they were and what military officer career they had. The first part of the studies presents and analyses their personal data using historical-statistical and sociological methods, and the second part presents their lives.

Keywords: military officer training, Ludovika Academy, military career

Sándor Szakály: *Two documents on the antecedents of deploying the Royal Hungarian 2nd Army in the area of operations* 130

The defeat of the German Wehrmacht near Moscow in December 1941 resulted in the re-evaluation of the military and economic potentials of the smaller allied countries. The German political and military leadership also set serious expectations for Hungary. In January 1942, Imperial Foreign Minister Ribbentrop and General Keitel, Chief of the High Command of the Armed Forces of Nazi Germany, had negotiations in Budapest as well. Two documents about the negotiations and discussions have survived: the contemporary notes of Prime Minister and Minister of Foreign Affairs László Bárdossy, and those of General Ferenc Szombathelyi, Chief of the Hungarian General Staff. These are published in the issue.

Keywords: Károly Bartha, László Bárdossy, Miklós Horthy, Wilhelm Keitel, Joachim von Ribbentrop, Ferenc Szombathelyi, brigade, field army, materiel, army corps, minister of defence, Soviet, negotiations, Volksbund

FORUM

Col. (Ret.) Csaba Gál: *Security issues expected in 2022* 140

The concept of collective defence is steadily growing. It is clear to the West that none of its countries can adequately confront an enemy on its own – especially when it is as militarily advanced as Russia. At the end of 2021, the website U.S. Defense News, as part of an outlook program (Outlook 2022), interviewed a number of defence ministers, allied leaders, heads of government agencies, military commanders, military leaders, and analysts about their forecasts on possible national security problems in 2022. This compilation reviews the responses and writings received, which were contributed by senior officials of NATO and some NATO member countries. In alphabetical order the article presents the summaries of the Ministers of Defence of Canada, Estonia, France, Latvia and Lithuania, Poland, the United Kingdom and the Secretary General of NATO.

Keywords: Afghanistan, COIN, counter-insurgency operations, irregular warfare

László Babos: *Some thoughts on the volunteer reserve territorial defence system* 150

One of the success stories of the National Defence and Force Development Program is the Volunteer Reserve Territorial Defence System (ÖTTR). The system established in 2017 began to evolve rapidly. However, like any new initiative, the ÖTTR has its own teething problems. In the view of the author, the deployability and attitude of the personnel and the efficiency of their cooperation with the professional troops would be greatly increased by resolving the issue of ranks, introducing new modules into their training, and reconsideration of the supply of clothing.

Keywords: volunteer reserve territorial defence system, ranks, training, modules, clothing, personnel, assignment

REVIEW

Col. (Ret.) Csaba Gál: *International military and military technology review* 155

A summary of the latest news in the international military and military technology press.

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

A Honvédségi Szemle közlési feltételei

A folyóirat lehetőséget biztosít a rovatoknál megnevezett témakörökben, maximum egy szerzői ív terjedelmű (40 000 leütés szóközökkel, a jegyzeteket és az esetleges illusztrációkat is beszámítva) tanulmányok, szakcikk megjelentetésére. A beküldött írásokat *szakmailag lektoráltatjuk*. A Szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok – a magyar helyesírás szabályainak megfelelő – stílizálására, korrigálására és tipografizálására. A tervezett megjelenésről igazolást a Szerkesztőség csak abban az esetben ad ki, ha a Szerkesztőbizottság – a támogató lektori véleményre támaszkodva – a közlés mellett foglal állást. A tanulmány elfogadását követően a folyóirat kiadásában közreműködő HM Zrínyi Kft. a szerzővel *szereződést köt*, amely szabályozza a kiadással és a szerzői jogokkal kapcsolatos kérdéseket. Folyóiratunk zökkenőmentes szerkesztése – az MTA által meghatározott követelményeknek való megfelelés – érdekében a szerzőktől az alábbiakat kérjük:

- A közleményeket elektronikus levél mellékleteként (Microsoft Word .doc- vagy .docx-formátumban) szíveskedjenek eljuttatni a Szerkesztőségnek (*kiss.zoltan@hmzrinyi.hu*).
- A küldeményben tüntessék fel nevüket, rendfokozatukat, beosztásukat (foglalkozásukat), tudományos fokozatukat és elérhetőségüket (e-mail-cím, telefonszám).
- Amennyiben mondanivalójukat ábrákkal (térképészletekkel, grafikonokkal, táblázatokkal stb.) kívánják szemléltetni, azt magyar nyelvű illusztrációkkal tegyék. Folyóiratunk fekete-fehér megjelenésű, ezért ennek megfelelően készítsék el az ábrákat, lehetőleg egyszerű, vonalas formában, olvasható feliratozással. Az illusztrációkat külön csatolva is küldjék el, lehetőség szerint szerkeszthető (jpg, tiff) formátumban. Az íráshoz csatoljanak magyar nyelvű ábraszöveget, amelyben az ábra (táblázat) címe mellett tüntessék fel annak készítőjét, forrását, internetes hivatkozásnál a letöltés időpontját.
- Fotóillusztrációt csak különösen indokolt esetben közlünk. Ez esetben ügyeljenek a megfelelő nagyságú felbontásra (300 dpi), illetve az ábrához hasonlóan jelöljék meg a kép forrását.
- A leadott íráshoz csatolják annak angol nyelvű összefoglalóját és a vonatkozó kulcsszavakat.

Folyóiratunk (a *Fórum* és *Szemle* rovataink kivételével) csak tudományos igényességgel elkészített, a felhasznált irodalom feltüntetésével, illetve megfelelő hivatkozásokkal ellátott, első közlésű írásokat publikál. *2019-től cikkeinket DOI-azonosítóval is ellátjuk.*

Felhasznált irodalom

A *Felhasznált irodalom* jegyzékét a tanulmány végén, ábécérendben (a szerző neve kezdőbetűjének figyelembevételével) kérjük elhelyezni. *Amennyiben egy cikk rendelkezik DOI-azonosítóval is, azt a bibliográfiai adatok megadása után, minden esetben kérjük feltüntetni!*

Könyv esetében:

Mendöl Tibor: *Általános településföldrajz*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.

Gyűjteményes kötet egy tanulmánya esetében:

Székely András: *A periglaciális felszínformálás*. In: Borsy Zoltán (szerk.): *Általános természetföldrajz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 356–421.

Periodikumok (időszakos kiadványok) esetében:

Réz Levente: *A légi erő tűztámogatási feladatai*. Repüléstudományi Közlemények, XXXI. évf. 2019/2., 159–175. DOI: 10.32560/rk.2019.2.12.

Porkoláb Imre: *Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős?* Hadtudomány, 2015/3–4. szám, 41. DOI: 10.17047/HADTUD.2015.25.3-4.36.

Internetes hivatkozásoknál:

Gates, Guilbert: *How a Secret Cyberwar Program Worked*. The New York Times, 01. 06. 2012. <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/interactive/2012/06/01/world/middleeast/how-a-secretcyberwar-program-worked.html?ref=middleeast>

Több szerző esetén a hivatkozott mű első szerzőjének nevét vegyék figyelembe.

Külföldi szerző(k) esetében is a vezetéknev alapján állítsák fel a sorrendet, pl. Bush, George W.: *Döntési helyzetek*. Ulpius Ház Könyvkiadó, Budapest, 2010.

Kydd, Andrew H. – Walter, Barbara F.: *The Strategies of Terrorism*. International Security, Volume 31, No. 1, 2006.

A felhasznált irodalomra vonatkozó szerkesztőségi alapszabály, hogy egyetlen olyan forrás se szerepeljen a *Felhasznált irodalom* jegyzékében, amelyre a szerző/szerzők a törzsszövegben nem hivatkoznak és amely nem szerepel lábjegyzetben.

Lábjegyzetek

A felhasznált irodalomra való konkrét hivatkozás az adott oldalon, tipográfiai kiemelések nélkül, *lábjegyzetben* történjen, a hivatkozás oldalszámának megjelölésével:

Borbély Zsuzsanna: Egészségmagatartás, kiegészítés, mentális egészség – specifikus stresszorok hatása a rendőrség próbaidős tiszthelyettes állományában. Szakdolgozat. ELTE, Budapest, 2017, 1–155.

Külföldi szerzőnél a művön feltüntetett formában:

Hans Kundnani: Germany as a Geo-economic Power. The Washington Quarterly, XXXIV. évf. 2011/3., 40–42. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2011.587950> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

Walter Lippmann: Public Opinion. Free Press, New York, 1997.

A felhasznált irodalom ismétlődése esetén az i. m. jelölést használjuk:

Borbély: i. m. 150.

Közvetlen ismétlődés esetén: Uo. 150.

Ha azonos szerző(k)től több tanulmányra hivatkoznak, akkor a közleményeket a név után írt zárójelű évszámmal kell megkülönböztetni: Borbély (2017): i. m. 150.

Ha ugyanazon évben megjelent több tanulmányra hivatkoznak, akkor az évszám után írt a, b, c stb. betűkkel kérjük jelölni mind a szövegben, mind a *Felhasznált irodalomban*: Borbély (2017a): i. m. 150.

Kettőnél több szerző esetén az *et al.* jelölést kérjük alkalmazni mind a magyar, mind a külföldi szerzőknél is.

Papp Ildikó et al.: A viselkedésterápia eredményeinek vizsgálata az elhízás kezelésében egy év távlatában. Orvosi Hetilap, 155. évf. 2014/30., 1197.

Stephen Rollnick et al.: Motivational Interviewing in Health Care: Helping Patients Change Behavior. The Guilford Press, New York, 2008, 42.

Szintén a lábjegyzetben szerepeljenek a magyarázó, kiegészítő információk, illetve a rövidítések feloldásai.

Internetes hivatkozásnál kérjük feltüntetni a letöltés időpontját az adott oldalon, a lábjegyzetben: Jackie Northam: In A Remote Arctic Outpost, Norway Keeps Watch On Russia's Military Buildup. NPR, 03. 11. 2019. <https://www.npr.org/2019/11/03/775155057/in-a-remote-arctic-outpost-norway-keeps-watch-on-russiamilitary-buildup?t=1574445341316> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 22.)

*Köszönjük együttműködésüket!
A Honvédségi Szemle Szerkesztőbizottsága és Szerkesztősége*

KÉZZELFOGHATÓ HADTÖRTÉNELEM

ZRINYI KIADÓ

„MÚZEUM A DOBOZBAN”

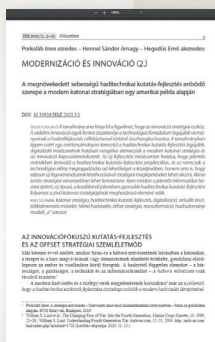
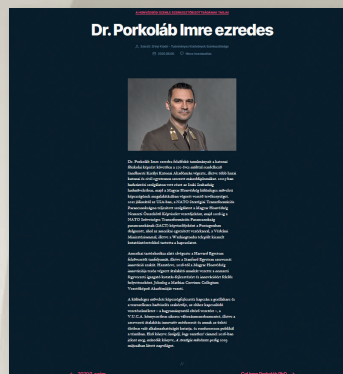
SHOP.HMZRINYI.HU

Megújult a Honvédségi Szemle honlapja!

www.honvedsegiszemle.hu
www.hungariandefencereview.com

A Honvédségi Szemle és a Hungarian Defence Review legfrissebb számai már olvashatók megújult honlapunkon! Csak kattintson a honvedsegiszemle.hu vagy a hungariandefencereview.com linkre, és máris elolvashatja legújabb számaink írásait, sőt akár aktuális számunk teljes tartalmát is. Az egyes tanulmányokra kattintva bővebb információkat szerezhet szerzőinkről, és megtudhatja, hogy melyek folyóiratunk legnépszerűbb írásai. Ha érdeklí, a Hírek menüpont alatt ízelítőt olvashat az aktuális számunkban megjelenő hadihíreinkből is.

A honlapon ezenfelül megismerheti szerkesztőbizottságunk és szerkesztőségünk tagjait, szerzői útmutatónk, bírálati folyamatunkat, etikai és adatvédelmi nyilatkozatunkat, valamint archíválási politikánkat – egyszerűen mindazt, ami lapunkat mértékadó folyóirattá tette.

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható
a honvedsegiszemle.hu weboldalon.

ZRÍNYI KIADÓ